

Doktori (PhD) értekezés

Szabó Máté Csaba

2014

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM
Hadtudományi Doktori Iskola

Szabó Máté Csaba:

**A brit és amerikai külbirtokok státusza és biztonsági
problémái**

Doktori (PhD) értekezés

Témavezető:

Dr. Szabó A. Ferenc, egyetemi tanár

.....

Budapest, 2014

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék.....	3
A BRIT ÉS AMERIKAI KÜLBIRTOKOK STÁTUSZA ÉS BIZTONSÁGI	
PROBLÉMÁI.....	
1. BEVEZETÉS	6
1.1 Kutatási téma indoklása	6
1.2 Kutatási célok és hipotézisek	9
1.3 Tudományos módszerek.....	13
2. A BRIT TENGEREN TÚLI TERÜLETEK	15
2.1 A dekolonizáció nemzetközi háttere és hatása a brit gyarmatpolitikára	15
2.2 A Brit Tengeren Túli Területek közös jellemzői, fogalmi keretek és a területi politika fejlődése	20
2.2.1 A Brit Tengeren Túli Területek felsorolása és az ehhez kapcsolódó fogalmak tisztázása	20
2.2.2 A Brit Tengeren Túli Területekkel kapcsolatos kormányzati tevékenységek	26
2.2.2.1 A munkáspárti kormányok kapcsolódó politikája 1997 és 2010 között	29
2.2.2.2 A konzervatív kormány kezdeményezései 2010-től	33
2.3 Alkotmányos kapcsolat az Egyesült Királysággal	36
2.4 A területek részletes vizsgálata	41
2.4.1 Csoportosítási lehetőségek	41
2.4.2 A Karib-térségben elhelyezkedő területek és Bermuda	44
2.4.2.1 Általános helyi jellemzők.....	44
2.4.2.2 A függetlenségi törekvések	48
2.4.2.3 Biztonságpolitika és a brit katonai jelenlét a térségben	54
2.4.3 Dél- Atlanti és Antarktisi Területek	58
2.4.3.1 Általános helyi jellemzők.....	58
2.4.3.2 Szent Ilona és a hozzá tartozó szigetek	61
2.4.3.2.1 Szent Ilona, a börtön-sziget	61
2.4.3.2.2 Ascension-sziget, és transzfer szerepe	63

2.4.3.2.3 Tristan da Cunha, a vulkán-sziget	65
2.4.3.3 A Falkland-szigetek, a háborús hadszíntér.....	67
2.4.3.3.1 A Falkland-szigetek korai története	67
2.4.3.3.2 A falklandi háború.....	72
2.4.3.3.3 A konfliktus következményei	76
2.4.3.4 A Déli-Georgia- és a Déli-Sandwich-szigetek.....	84
2.4.3.5 Brit Antarktisz Terület	88
2.4.4. A további területek vizsgálata:.....	99
2.4.4.1 Gibraltár, a Szikla.....	99
2.4.4.2 A Ciprusi Szuverén Bázis Területek, a kelet-mediterráneum kulcsa...	112
2.4.4.3 Brit Indiai-óceáni Terület.....	121
2.4.4.4 A Pitcairn-szigetek.....	127
2.5 Összegzett következtetések:.....	129
3. AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK SZIGETTERÜLETEI.....	131
3.1 Az USA területi expanziójának történeti háttere	131
3.2 Az Egyesült Államok területi politikájának fejlődése	137
3.3 A szigetterületek jogi helyzete, alkotmányos kapcsolata az Egyesült Államokkal, tipizálásuk és igazgatásuk	144
3.4 A területek részletes vizsgálata	150
3.4.1 Csoportosítási lehetőségek.....	150
3.4.2 Karib területek.....	151
3.4.2.1 Röviden az USA expanziós politikájáról	151
3.4.2.2 Puerto Rico.....	155
3.4.2.3 Amerikai Virgin-szigetek.....	165
3.4.2.4 A Karib térségben található területek katonai szerepe.....	173
3.4.2.4.1 Puerto Rico.....	173
3.4.2.4.2 Amerikai Virgin-szigetek.....	178
3.4.2.5 A guantánamói haditengerészeti támaszpont.....	180
3.4.3 Csendes-óceáni területek.....	197
3.4.3.1 Amerikai Szamoa.....	197
3.4.3.2 Guam, a Csendes-óceán Gibraltárja.....	206
3.4.3.3 Az Északi-Mariana-szigetek	214
3.4.3.4 A Mariana-szigetek katonai jelentősége	220

3.4.4 Röviden az Egyesült Államok fennhatósága alá tartozó apróbb szigetekről	234
3.5 Összegzett következtetések:.....	250
4. KÖVETKEZTETÉSEK.....	252
4.1 Az Egyesült Királyság és az Amerikai Egyesült Államok külbirtokainak összehasonlítása	252
4.1.1 A külbirtokok történelmi szempontú összehasonlítása.....	252
4.1.2 A külbirtokok jogi státusz szerinti összehasonlítása.....	255
4.1.3 A külbirtokok gazdasági eredményeik szerinti összehasonlítása	259
4.1.4 A külbirtokok függetlenedési törekvéseinek összehasonlítása	265
4.1.5 A külbirtokok biztonságát fenyegető tényezők összehasonlítása	269
4.2 A külbirtokok geopolitikai helyzetének értékelése	273
4.3 A külbirtokok és az anyaországok kölcsönös előnyökön alapuló viszonyrendszere	278
4.4 Új tudományos eredmények.....	282
4.5 A kutatási eredmények gyakorlati felhasználására tett javaslatok és a téma további kutatási irányai	283
5. ÁBRÁK- ÉS TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE.....	284
6. FELHASZNÁLT IRODALOM:	288
7. SZABÓ MÁTÉ CSABA PUBLIKÁCIÓS JEGYZÉKE	297

A brit és amerikai külbirtokok státusza és biztonsági problémái

1. Bevezetés

1.1 Kutatási téma indoklása

A külbirtokok témája iránti érdeklődés és a téma fontosságába vetett hit több év alatt, fokozatosan érlelődött meg bennem. Az egzotikus térségek története iránti érdeklődés már fiatal koromtól jelen volt az életemben, így az Eötvös Loránd Tudományegyetemen folytatott történelem szakos tanulmányaim során különös hangsúlyt fektettem az Európán kívüli világ és a gyarmatok tanulmányozására.

2006-ban szakdolgozatom témájaként a kubai-amerikai kapcsolatok 20. századi történetét választottam, külön kitérve a guantánamói haditengerészeti támaszpont történetére. Az ELTE-n folytatott tanulmányaimmal párhuzamosan jártam a Budapesti Corvinus Egyetem Közigazgatás-tudományi Karára, de nem vesztettem el érdeklődésemet a Karib-térség iránt, 2007-től jelentek meg recenzióim, tanulmányaim a témával kapcsolatban. Ezek nyomán nyertem felvételt 2008-ban a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Hadtudományi Doktori Iskolájába, Szabó A. Ferenc professzor úr témavezetésével.

Miután befejeztem tanulmányaimat, a Budapesti Corvinus Egyetem Közigazgatás-tudományi Kara tanársegédi állást ajánlott fel számomra, így 2009-től veszek részt a Társadalomelméleti Tanszéken folyó oktatásban. A brit területekkel kapcsolatban sok építő kritikát és segítséget kaptam tanszékvezetőmtől, Egedy Gergely professzor úrtól, az angolszász térség neves kutatójától. A 2012. január elsejével megalakult Nemzeti Közszolgálati Egyetem létrejöttével szerencsés módon egy intézménybe került munkahelyem, ahol oktatok, és a Doktori Iskola, ahol doktori tanulmányaimat és kutatásaimat folytatom.

Bár az egyetem profilja miatt részt vettem több közigazgatási témájú kutatásban, melyek később tanulmányként is megjelentek, ám érdeklődésem középpontjában továbbra is megmaradtak a Karib térségbeli területeken zajló

nemzetközi folyamatok, így szinte minden évben jelent meg cikkem tudományos folyóiratban. Az itt megszerzett ismereteket is felhasználtam és beépítettem az egyetemünk mesterszakos képzésében szereplő „A világ nagy térségeinek politikai és gazdasági szerkezete” című kurzus tananyagába is, melynek oktatásában már több éve részt veszek.

A térséggel kapcsolatos kutatásaim során figyeltem fel arra az érdekes jelenségre, hogy több függő terület – külbirtok található itt, mint önálló szuverén állam. Kezdetben az volt a célom, hogy a Karib-tengeren található külbirtokok biztonságpolitikai helyzetét mutassam be, a brit Bermudától, az amerikai Puerto Ricon és a francia Martinique-en át egészen a holland Curaçaoig. A témában egyre inkább elmélyülve tárult fel előttem a külbirtokok izgalmas világa, így megfogalmazódott bennem, hogy értekezésemben a világ jelenlegi összes külbirtokát – brit, francia, dán, holland, amerikai, stb – megvizsgáltam volna. Azonban be kellett látnom, hogy mindez már szétfeszítette volna a disszertáció terjedelmi kereteit. Végül – témavezetőm értékes segítségével – arra jutottam, hogy munkámban csak az Egyesült Királysághoz és az Amerikai Egyesült Államokhoz tartozó külbirtokokat vizsgálom meg és hasonlítom össze. Azért is választottam ezt a két országot, mivel mindkettő jelentős számú távoli területtel bír: az Egyesült Királysághoz tizennégy Brit Tengeren Túli Terület tartozik, és az Egyesült Államok is tizennégy Szigetterülettel rendelkezik.

Úgy vélem, a téma vizsgálata igen aktuális, több szempontból is. Egyfelől e területekről a rendszerváltás óta még nem született magyar nyelven összefoglaló munka, sőt vannak olyan területek, melyek történetéről, politikai státuszáról, jelentőségéről (kutatásaim alapján) egyáltalán nem található hazai szakirodalom.¹ Ennek oka valószínűsíthetően kis földrajzi kiterjedésük, alacsony lélekszámuk és a „nagypolitikában” játszott látszólagos jelentéktelenségük, ugyanakkor – mint azt munkám során bemutatom – sok esetben geopolitikailag nagyon fontos területekről van szó, ahonnan jelentős térségeket lehet ellenőrzés alatt tartani.

A vizsgált terület szűkítését indokolja az a tény is, hogy e két ország haditengerészetét szokták a hadtörténészek *blue water navy*ként jellemezni, vagyis

¹ A rendszerváltást megelőzően, a nyolcvanas években több mű is született Árkus István tollából, melyek ilyen területeket vizsgáltak, ám e művek egyfelől magukon viselik a kor ideológiai lenyomatát, másfelől elsősorban politikai kiáltványnak tekinthetők, melyek a gyarmatbirodalmak felszámolását szorgalmazták.

Árkus István: Az utolsó gyarmatok, Nemzetközi Zsebkönyvtár, Kossuth Könyvkiadó, 1983.

olyan haditengerészeti képességeknek vannak birtokában, mellyel képesek lefedni a világtengereket.

A további indok, ami miatt úgy vélem aktuális e téma, hogy az ENSZ a 2011-2020 közötti időszakot a Gyarmatosítás Felszámolásának Harmadik Nemzetközi Évtizedének hirdette meg (*Third International Decade for the Eradication of Colonialism*)² – a vizsgált külbirtokok szinte mindegyike szerepel az önkormányzattal nem rendelkező területek listáján, más szóval: gyarmat.³ Vajon mennyiben anakronizmus e területek léte a XXI. század hajnalán? Rendkívül érdekesnek találok azt, hogy míg az Egyesült Királyság egy hagyományos gyarmattartó hatalom volt, az USA ezzel szemben maga is egy anti-kolonialista mozgalomnak köszönheti létét, mégis ugyanúgy rendelkeznek gyarmatnak minősített területekkel. Ugyanakkor mindkét ország demokratikus berendezkedésű, vagyis intézményes akadályai nem lehetnének az önkormányzatiság kifejlődésének.

Az utolsó indok, ami miatt úgy vélem, van létjogosultsága egy hazai szakmai elemzésnek az, hogy bár e területek legtöbbször hazánktól távol eső territórium – a legközelebbi brit terület, a ciprusi bázisterület is közel 2000 km-re fekszik határainktól – ugyanakkor mindkét vizsgált ország alapítója annak a katonai-védelmi szövetségnek, a NATO-nak, melynek Magyarország is tagja már 1999-től. Tehát rendkívül lényeges, hogy a hazai döntéshozók számára álljon rendelkezésre egy olyan átfogó tanulmány, mely bemutatja, hogy szövetségeseink területeit (legyen az bármely távoli, vagy apró) milyen esetleges veszélyek fenyegetik, illetve hol, kik között várható, (és ha igen) előreláthatóan milyen intenzitású konfliktus.

² <http://www.un.org/en/decolonization/thirdinternatdecade.shtml> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

³ U.N.: Non-Self-Governing Territories: <http://www.un.org/en/events/nonselfgoverning/nonselfgoverning.shtml> -Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

1.2 Kutatási célok és hipotézisek

Közép-európai szemmel nézve az államra, illetve annak területére, hajlamosak lehetünk egybe- vagy összefüggő szárazföldként tekinteni azt, noha korántsem szükségszerűen van így. A szuverenitás természetesen egymással nem összefüggő földterületekre is kiterjedhet, mint ezt a tengeri, szigetekkel rendelkező államok példáján is látjuk, – sőt e területek egymástól jelentős távolságra is eshetnek. Erre történelmi példa lehet a gyarmatosítás kora, mikor a nagy gyarmatbirodalmak hatalmas földterületeket hajtottak az uralmuk alá, melyek nem álltak földrajzi kapcsolatban az anyaországgal, viszont gyakran mind területileg, mind lélekszámukban meghaladták a rajtuk uralkodó államot.⁴

A felvilágosodás és a francia forradalom eszméi azonban nemcsak az európai országokban váltottak ki nagy visszhangot, hanem a gyarmatokon is, - így a népszuverenitás és függetlenség eszményének terjedése katalizátora lett a XIX. századtól kibontakozó függetlenségi mozgalmaknak. A második világháborút követő dekolonizációs folyamat nyomán a legtöbb gyarmatbirodalom – némelyikük könnyebben, némelyikük nehezebben – elengedte egykori kolóniai kezét, biztosítva számukra az önálló, független állami lét feltételeit.

A dekolonizáció vitathatatlanul a második világháború utáni nemzetközi kapcsolatok egyik leglátványosabb és legfontosabb jelensége, mely átformálta a Föld politikai térképét. Fontos felhívni a figyelmet egy ezzel párhuzamos jelenségre is: az egykori gyarmattartók legtöbbje megtartott uralma alatt bizonyos területeket. Továbbá több olyan területet is találunk, ahol egyáltalán nem indult el a függetlenedési-önállósodási folyamat, így azok még mindig az egykori gyarmattartó államokhoz tartoznak. E területeket a szakirodalom több néven is illeti: találkozhatunk *függő terület*, *külbirtok*, *külterület* fogalmakkal is.

A hazai szakirodalom tehát eddig kevés figyelmet szentelt e kérdésnek, jelen munka ezen próbál változtatni, és megvilágítani a kérdéskört történeti–biztonságpolitikai–jogi szempontokból.

⁴ 1914-ben mindössze néhány ezer brit katona és hivatalnok ellenőrzött nagyjából 11 millió négyzetmérföldet és majdnem 400 millió nem brit származású alattvalót Brzeziński, Zbigniew: A nagy saktábla, Budapest, Európa Kiadó, 1999. 32.

Munkámban tehát két nagyobb ország külbirtokait kívánom bemutatni:

- Egyfelől az Egyesült Királysághoz tartozó *Brit Tengeren Túli Területeket*, melyeket az alábbi területek alkotják: Akrotíri és Dekélia, (vagy másként a Ciprusi Szuverén Bázis Területek), Anguilla, Anguilla, Bermuda, Brit Antarktiszi Terület, Brit Indiai-óceáni Terület, Brit Virgin-szigetek, Déli-Georgia- és Déli-Sandwich-szigetek, Kajmán-szigetek, Falkland-szigetek, Gibraltár, Montserrat, Pitcairn-szigetek, Szent Ilona, Ascension és Tristan da Cunha, Turks- és Caicos-szigetek.

- Másfelől az Egyesült Államok *Szigetterületeit*, melyhez az alábbi szigeteket soroljuk:

Amerikai Szamoa, Baker-sziget, Északi-Marina-szigetek, Guam, Howland-sziget, Jarvis-sziget, Johnston-atoll, Kingman-zátony, Midway-atoll, Navassa-sziget, Palmyra-atoll, Puerto Rico, Amerikai Virgin-szigetek, Wake-atoll.

Megvizsgálom ezen területek történelmét: hogyan kerültek az egyes államok uralma alá, hogy milyen okok miatt maradtak ki e területek a dekolonizációs folyamatból, és miért tartoznak még mindig az adott országhoz.

Kutatási célom tehát a már meglévő, - kevés számú - hazai szakirodalom összesítése és értékelése, valamint minél nagyobb számú és releváns nemzetközi szakirodalom áttekintése és feldolgozása. A rendelkezésre álló idegen nyelvű szakirodalom feldolgozása alapján a vizsgálat tárgyát képezi tehát a külbirtokok jelen- és jövőbeli potenciális fenyegetettsége, illetve az általuk keltett esetleges feszültségek, kockázatok áttekintése, előrejelzése is.

Bemutatom milyen alkotmányos kapcsolat fűzi e területeket az anyaországhoz, milyen jogi kategóriák léteznek az egyes nemzeti jogrendszerekben, és lehet-e még mindig ezt gyarmati kapcsolatnak nevezni.

Célom továbbá, hogy a megvizsgáljam, mi jellemzi e területek társadalmát, milyen, a helyzetükből adódó nehézségekkel kell megbirkózniuk, milyen belső konfliktusok feszítik őket, és a területek mutatnak-e azonos vonásokat akár egymással, akár más országok hasonló területeivel.

Bemutatom e területek jelentőségét stratégiai-geopolitikai szempontból, illetve azt, hogy létükkel milyen nemzetközi konfliktusokat, vagy belső politikai feszültségeket generáltak, és generálhatnak a jövőben – továbbá miként lehetséges ezek megoldása.

Áttekintést kívánok nyújtani a területeken található katonai létesítményekről, és az azokon szolgálatot teljesítő katonai alakulatokról. Vizsgálat alá kívánom azt is vonni, hogy a katonai szervezetek milyen funkciót töltenek be az esetenként világtól elzárt apró szigetek mikrotársadalmában.

Hipotézisek:

Széles körben elterjedt az a nézet, hogy a gyarmati rendszer bomlása visszafordíthatatlan folyamat, a korábbi függő területek mindegyike előbb vagy utóbb elnyeri függetlenségét. Munkám ezt az állítást vonja kritikai vizsgálat alá, a brit és amerikai külbirtokok példáján keresztül kívánom azt bizonyítani, hogy e területek helyzetében nem várható a középtávon változás.

Első hipotézisem tehát az, hogy a lakott területek helyzetét nem lehet gyarmatinak, vagy egyoldalú függéssel jellemezni, napjainkra sokkal inkább egy kölcsönös előnyökön alapuló kapcsolatrendszer karakterizálja az anyaországok és a területek kapcsolatát, melyben mindkét fél jogokkal rendelkezik és kötelezettségeket vállal.

Második hipotézisem az, hogy sem az amerikai, sem az angol külbirtokok esetében nem várható, hogy a függetlenség közép- vagy hosszútávon bekövetkezne. Az bizonyos esetekben elképzelhető, hogy egy-egy terület és az anyaország közötti alkotmányos kapcsolat jellege megváltozzon, ám hipotézisem szerint ez minden esetben csak olyan megoldás lehet, melynek során az adott terület továbbra is megmarad az adott anyaország uralma alatt.

Harmadik hipotézisem az, hogy e területek legtöbbje stratégiai fontossággal bír az adott nagyhatalom számára. E stratégiai jelentőség ugyanakkor változhat az adott kor kihívásainak megfelelően, így jelentős katonai átcsoportosításokra is sor kerülhet. Álláspontom szerint egyes csendes-óceáni területek geopolitikai jelentősége megmarad, illetve növekedni fog; más, Karib-térségbeli területek stratégiai jelentősége, ha meg is marad, a korábbiakhoz képest más jellegű fenyegettséggel kell szembenéznük.

Negyedik hipotézisem szerint, bár igen sok (elsősorban amerikai fennhatóság alá eső) területen az adminisztrációt katonai vezetők végezték, ám e katonai igazgatást a lakossággal rendelkező területen felváltotta a civil közigazgatás. Tehát a katonai igazgatás sosem lehet végleges. Vagyis e területek is azt a tézist bizonyítják

– amellyel más krízisövezetekben is találkozhatunk –, hogy azon válságok, melyekre csak katonai válasz születik, nem tekinthetők véglegesen megoldott konfliktusnak.

1.3 Tudományos módszerek

Az értekezés alapvetően a társadalomtudományi kutatásokra jellemző dokumentumelemző kutatási módszerrel készül. Az anyaggyűjtés, az anyag rendszerezése, értékelése valamint a következtetések levonása is a témában korábban született külföldi szakirodalom összegyűjtésén és elemzésén, valamint angol és amerikai kormányzati háttérdokumentumok, esetenként jogszabályok értékelésén alapul.

Kutatásom tehát interdiszciplináris jellegű, célom hogy munkámban egyszerre jelenjen meg a *nemzetközi jogi, politikai-földrajzi, és történeti-biztonságpolitikai* megközelítés. Tudomásom és vizsgálódásaim szerint még nem készült olyan hazai tanulmány, mely összesítette volna az angolszász területeket, illetve komplex módon vizsgálta volna jogállásukat. Munkám során arra törekszem, hogy feldolgozzam és összesítsem mindazon hazai szakmunkákat, melyek foglalkoztak e területekkel, történeti, geopolitikai vagy nemzetközi jogi szempontból.

A vizsgált területek Magyarországtól mért földrajzi távolsága ugyanakkor komoly kihívás elé állítja a téma kutatóját. A külföldi szakirodalom jelentős része nem áll rendelkezésre magyarországi könyvtárakban, így azok közül többet külföldi útjaim során vásároltam meg, illetve jelentős részüket nemzetközi könyvtárközi kölcsönzésben szereztem be, melyben nagy segítségemre volt a Közigazgatástudományi Kar Szakkönyvtára. E tekintetben külön köszönöm a könyvtár munkatársainak, és különösen Bayer Juditnak áldozatos segítségét.

Munkám megszületésében elengedhetetlen volt az internet adta lehetőségek megfelelő használata, így rendkívül sok olyan kormányzati dokumentumhoz férhettem hozzá, melyek léteznek ugyan nyomtatott formában –, azok azonban csak washingtoni, londoni kormányzati dokumentumokat gyűjtő könyvtárakban érhetőek el. Az interneten továbbá olyan folyóiratok cikkeihez is hozzájuthattam, melyek nyomtatott formában csak e vizsgált távoli helyszíneken hozzáférhetőek, így könnyebben alkothattam képet arról, mely közpolitikai kérdések foglalkoztatják a területek lakosait.

Mindezek magyarázatot adnak arra, hogy az értekezésben felhasznált források jelentős része miért származik az internetről. A világhálóról származó információkkal kapcsolatban természetesen különös hangsúlyt fektettem a forráskritikai szemléletre, és törekedtem arra, hogy csak releváns, megbízható és

ellenőrizhető forrásokból merítsek: kormányzati dokumentációkból, katonai létesítmények honlapjairól, állami- és nemzetközi intézmények oldalairól és adattáraiból, on-line jogtárakból, off-line is létező kutatóintézetek, kutatóműhelyek anyagaiból.

A dokumentumelemzésen túl, a tudományos módszerek közül alkalmazom továbbá az indukciót és a dedukciót is. A deduktív eljárás során a szakirodalom feldolgozásában már megismert általános törvényszerűségből – így a nemzetközi viszonyok jellemzőiből – következtetek, és adok magyarázatot az egyedi esetekre.

Az induktív következtetéssel akkor élek, mikor az egyes területeken, szigeteken tapasztalt helyi esetekből, politikai, társadalmi jelenségekből kiindulva haladok az általános törvényszerűségek felé, melyek ezáltal az egyedi esetek magyarázatai is lesznek. A végső következtetések levonásához is az egyedi esetekből kiindulva haladok a területekre vonatkozó általános törvényszerűségek feltárása felé.

2. A Brit Tengeren Túli Területek

A dekolonizációs folyamatot a nemzetközi kapcsolatokkal foglalkozó szakirodalmak legnagyobb részben befejezettek tekintik, alapos kutatás után még azonban napjainkban is találhatunk a világtérképen olyan területeket, melyek valaha egy-egy gyarmatbirodalom részei voltak, és most is a korábbi a gyarmattartó államok szuverenitása alá tartoznak.

Vajon igaz-e az állítás, hogy a gyarmati rendszer továbbélését láthatjuk ezekben az esetben, és milyen nemzetközi feltételek eredményeképpen nem sikerült elnyerniük a függetlenséget e területeknek? Mennyiben tekinthető anomáliának a posztkolonialista világban az e területek feletti brit szuverenitás? A hazai szakirodalom eddig kevés figyelmet szentelt a függő területek, vagy más megfogalmazás szerint, külbirtokok jogi-biztonságpolitikai szempontú tanulmányozásának, jelen munka ezt a hiányt szándékozik pótolni, az Egyesült Királyság Tengeren Túli Területeinek bemutatásával.

2.1 A dekolonizáció nemzetközi háttere és hatása a brit gyarmatpolitikára

A brit külpolitika a második világháború után gyökeresen megváltozott nemzetközi színtéren találta magát: a háborús erőfeszítések ellenére is nyilvánvalóan másodrendű hatalommá vált a két szuperhatalom mellett, a gyarmatok - az azokon egyre fokozódó függetlenségi törekvések miatt – egyre inkább ballasztot jelentettek.⁵

Emellett a nemzetközi jogrendben és elvárásokban is új normák jelentek meg: már az Atlanti Charta szövegében szerepelt az az kitétel, mely szerint a szabadságuktól megfosztott népeknek vissza kell nyerniük szuverenitásukat. Ezt azonban nem csak a megszállt európai országokra lehetett vonatkoztatni, hanem a gyarmatokra is.⁶ Noha e jogot Churchill csak Európára nézve ismerte el, és kezdetben a Brit Nemzetközösség bővítésében gondolkoztak, esetleg domínium státuszt kínálva a gyarmatoknak. Ezzel is elejét véve, de legalábbis megosztva a

⁵ Magyarics, Tamás: A brit biztonságpolitika ötven éve In: Külügyi Szemle 2005/01, 197-227

⁶ Egedy, Gergely: Nagy-Britannia története, Budapest, Aula, 1998, 240.

függetlenségi mozgalmakat, mint történt ez Indiában; mégis, az ENSZ alapokmánya is egyértelművé tette, hogy a gyarmatbirodalmak kora véget ért. A brit politikai elit ezt a tényt, kényszerűen, de hajlandó volt elfogadni, és többé-kevésbé rugalmasan együttműködni a korábban ellenfélként kezelt függetlenségi mozgalmakkal a kolóniák felszámolásában.

A brit irányváltás másik olvasata viszont az, hogy a háborúban kimerült ország képes volt reálsan felmérni helyzetét és a megváltozott nemzetközi körülményeknek megfelelően reagálni, elfogadva a tényt, hogy a korábbi gyarmati uralom erőszakos fenntartása több hátránnyal jár már, mint előnnyel – vagyis ami elkerülhetetlen, annak az élére kell állni. Ha a francia dekolonizációs politika kudarcait vesszük összehasonlítási alapnak, akkor a brit magatartás sikeresnek is tekinthető, de legalábbis kisebb áldozattal járt.

E folyamat nyitánya volt 1947-ben az indiai szubkontinens függetlenné válása, mely még abban az évtizedben folytatódott a közel-keleti mandátumterületek feladásával, majd az ötvenes-hatvanas évek folyamán a legtöbb korábbi afrikai-ázsiai gyarmat is elnyerte függetlenségét. A gyarmatbirodalom bomlása a nyolcvanas évek elejére a karib-térségi szigetállamok önállósodásával fejeződött be, melynek záróakkordjaként 1997-ben az Egyesült Királyság utolsó gyarmati területe, Hongkong is visszakerült Kínához.

Ennek ellenére a mai napig is találhatunk olyan területeket, melyek brit szuverenitás alá tartoznak, ezek a Brit Tengerentúli Területek (*British Overseas Territory*). Ez a 14 terület tekinthető az egykori brit gyarmatbirodalom utolsó hírmondójának. Mind földrajzi, mind népességbeli, mind gazdasági-szociális értelemben a diverzitás jellemzi őket: legtöbbjük sziget, Gibraltár és Cipruson található Akrotíri és Dekélia enklávé. Legtöbbjük lakott terület: az 54 lakossal bíró Pitcairn-szigetektől a 65.000-es lélekszámún Bermuda-szigetekig terjednek a szélső értékek, de találunk lakatlan területeket is, mint a Déli-Georgia és Déli-Sandwich-szigetek, illetve a Brit Antarktisz Terület, ahol csak kutatók és tudományos személyzet tartózkodik.

Ahhoz hogy megértsük e területek fennmaradásának okát és hátterét, illetve, hogy világossá váljék, hogy e területek miért nem követték más függetlenedő országok útját; a dekolonizáció korszakát megelőző, ugyanakkor megalapozó elvhez kell visszanyúlnunk: a népek önrendelkezési jogának elismeréséig.

Ennek az alapelvnek általános elfogadása, mely 1945-ben az ENSZ Alapokmányában jelent meg a nemzetközi jogban és tette lehetővé a gyarmati rendszer felbomlását:

*„Az Egyesült Nemzetek célja, hogy... A nemzetek között a népeket megillető egyenjogúság, és önrendelkezési jog elvének tiszteletben tartásán alapuló baráti kapcsolatokat fejlessze. és az általános béke megerősítésére alkalmas egyéb intézkedéseket fogantosszon”*⁷

Fontos azonban megemlíteni az Alapokmány egyik sokat vitatott ellentmondását: egyfelől kinyilvánítja a népek önrendelkezési jogát, másfelől rendelkezik az önkormányzattal nem rendelkező területekről (a gyarmatok megjelölése), és a XI. és XII. fejezetben szabályozza a nemzetközi gyámsági rendszert, felállítva a Gyámsági Tanácsot. Ezt az ellenmondást az önrendelkezési jog elvének kiterjesztő és dinamikus értelmezése oldotta fel, mely a Közgyűlés határozataival valósult meg.⁸ Ezek közül kiemelendő az 1960. december 14-én Genfben kiadott, 1514 (XV.) számú ENSZ határozat a gyarmati országoknak és népeknek adandó függetlenségről: *„A Közgyűlés... ünnepélyesen kijelenti, hogy szükséges a gyarmati rendszer minden formájának és megnyilvánulásának mielőbbi és feltétel nélküli megszüntetése.”* Továbbá: *„Minden népnek joga van az önrendelkezéshez, melynek alapján szabadon meghatározza politikai státuszát, és szabadon fejlődjön gazdasági, szociális és kulturális téren.”*⁹

Ennek az elvnek az elismerése mellett azonban nem alakult ki konszenzus a jogi következmények tekintetében: például hogy ki az alanya, vagyis mit takar pontosan a *nép* fogalom, milyen további jogokat foglal magában és melyeket nem, továbbá, hogy mik e jog gyakorlásának a módozatai. Ennek nyilvánvaló oka a vizsgált korszakban a hidegháború kialakulása, a nagyhatalmi érdekek ütközése, valamint az a felismert jelenség, hogy az önrendelkezési jog gyakorlása a fennálló nemzetközi kapcsolatokban jelenlévő status quo megváltozását eredményezheti, ami destabilizálódáshoz, sőt nemzetközi konfliktusokhoz vezethet. Ez történt Brit India dekolonizációja után, a két utódállam – India és Pakisztán – között azonnal etnikai-

⁷ ENSZ Alapokmány 1 cikk 2. pont: <http://www.menszt.hu/layout/set/print/content/view/full/186> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁸ Bruhács, János: Nemzetközi Jog II, Budapest-Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2010, 37.

⁹ ENSZ-határozat a gyarmati országoknak és népeknek adandó függetlenségről Genf, 1960. december 14. <http://daccess-ods.un.org/TMP/4295484.12561417.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

vallási alapú polgárháború tört ki, mely kb. 250.000 áldozattal járt, és 17 millió embert űzött el otthonából.¹⁰

Az ENSZ 1970. október 24-i 2625. (XXV) határozatában az alábbiakat olvashatjuk *A népek egyenjogúságának és önrendelkezésének elve* című szakaszban:

„Haladéktalanul vessenek véget a gyarmati rendszernek, megfelelő tisztelettel az érdekelt népek szabadon kinyilvánított akaratairánt; figyelembe véve, hogy népek idegen elnyomás és uralom alá vetése, valamint kizsákmányolása a jelen elv sérelmét és az alapvető emberi jogok tagadását jelenti és ellentétes az Egyesült Nemzetek Alapokmányával. (...)

Szuverén és független állam létrehozása, független államhoz való szabad csatlakozás, vagy azzal való egyesülés, vagy bármilyen más a nép által szabadon meghatározott politikai státusz létesítése e nép önrendelkezési joga megvalósításának formái. (...)

A gyarmati vagy más önkormányzattal nem rendelkező terület az Alapokmánynak megfelelően az igazgatását végző állam területének helyzetétől elkülönült és attól eltérő státusszal rendelkezik; az ilyen eltérő és elkülönült státusz az Alapokmánnyal összhangban addig áll fenn, amíg az adott gyarmat, vagy önkormányzattal nem rendelkező terület nem gyakorolja önrendelkezési jogát az Alapokmánnyal és különösen annak céljaival és elveivel összhangban.”¹¹

Vagyis az ENSZ határozat kimondja, hogy a dekolonizáció megoldása az, ha a gyarmatok, vagy az önkormányzattal nem rendelkező területek lakói szabad akaratukból gyakorolják az önrendelkezés jogát. Ennek eredménye lehet egy független, önálló állam létrehozatala, szabad társulás más szuverén állammal, vagy bármely politikai státusz, mely az önrendelkezésen alapul.

A népek önrendelkezésének elismerése előfeltétele volt a dekolonizációnak, ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy az önrendelkezésből nem szükségszerűen következik a függetlenedés. Látható tehát, hogy a dekolonizációnak nem az lényege,

¹⁰ Egedy, Gergely, i.m. (1998), 242.

¹¹ Határozat az államok közötti baráti kapcsolatokról és az együttműködés nemzetközi jogi alapelveiről:

In.: Posta Ilona, Dunay Pál: Nemzetközi jogi dokumentumgyűjtemény, Budapest, Tankönyvkiadó, Egyetemi jegyzet, 1984, 28-27

Angolul: The Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations

[http://daccess-dds-](http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/348/90/IMG/NR034890.pdf?OpenElement)

[ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/348/90/IMG/NR034890.pdf?OpenElement](http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/348/90/IMG/NR034890.pdf?OpenElement) - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

hogy a korábbi gyarmatok elnyerik függetlenségüket és szuverén állammá válnak, hanem az, hogy a népek *szabadon kinyilváníthatják akaratukat* és meghatározhatják saját alkotmányos berendezkedésüket. A történelmi példák valóban azt mutatják, hogy a korábbi gyarmatok az önrendelkezés nyomán legjellemzőbben és leggyakrabban a független szuverén államiság irányába mozdulnak el, de ritkábban találhatunk más megoldásokat is. Ilyen lehet a szabad társulás lehetősége (Északi-Mariana-szigetek), bizonyos autonómia mellett megmaradni korábbi gyarmattartója szuverenitása alatt (a Brit Tengerentúli Területek), sőt olyan esettel is találkozhatunk a nemzetközi kapcsolatokban, amikor egy ország külbirtoka népszavazáson fejezi az óhaját, hogy gyarmat szeretne maradni.¹²

¹² A kb. 1500 lakossal rendelkező Tokelau-szigetek, melyek Új-Zéland külbirtokát képezik 2006-ban és 2007-ben is népszavazáson utasította el a társult állam státuszt, melyet az új-zélandi kormány kínált fel a szigetlakóknak, mivel a terület szerepel az ENSZ gyarmati listáján.
<http://www.tokelau.org.nz/About+Us/Government/Self+Determination+Package.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

2.2 A Brit Tengeren Túli Területek közös jellemzői, fogalmi keretek és a területi politika fejlődése

2.2.1 A Brit Tengeren Túli Területek felsorolása és az ehhez kapcsolódó fogalmak tisztázása

A Brit Tengeren Túli Terület, illetve területcsoport fogalmának kikristályosodása egy több évtizedes folyamat eredménye lett. Mint láttuk, az Egyesült Királyság összhangban az Egyesült Nemzetek Szervezetének rendelkezéseivel lehetővé tette az elszakadást az egyes területek számára, illetve feladta a szuverenitását, ahol a lakosság kifejezte ilyen irányú követelését, vagy a nemzetközi szerződések írták elő ezt. Hogy mely területeken merülhetett fel az elszakadás, e tekintetben a brit kormány az általa az ENSZ-nek 1946-ban összeállított listát tekintette irányadónak, melyen az önkormányzattal nem rendelkező 43 terület szerepelt.¹³ A listára, melyen együtt szerepelnek más országok azonos jogállású területei, gyakran hivatkoznak, úgy, mint az ENSZ gyarmati listájára.¹⁴

Azokon a területeken viszont, ahol nem történt meg a függetlenség igényének direkt kinyilvánítása, a brit fél nem lépett fel a függetlenség kezdeményezőjeként, így itt fennmaradt a brit szuverenitás. E területek között kezdetben alig volt közös vonás, inkább csak az a tény, hogy ezek kimaradtak a dekolonizációból, így bár nem részei az Egyesült Királyságnak, annak joghatósága, szuverenitása alá tartoznak, viszonyukat az anyaországhoz a helyi alkotmányok szabályozták. Közös fejlődési lépcsőfokként említhető meg az 1962-es *West Indies Act* kibocsátása, mely (Anguilla kivételével) keretbe foglalta azon függő területek alkotmányait, melyek a nyugat-indiai szigetvilágban találhatóak.¹⁵

¹³ Herczegh, Géza: A gyarmati kérdés és a nemzetközi jog, Budapest, Közgazdasági és jogi könyvkiadó, 1962, 122

¹⁴ Elérhető: <http://www.un.org/en/decolonization/nonsselfgov.shtml> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹⁵ Jogszabály: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/Eliz2/10-11/19/introduction/enacted> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

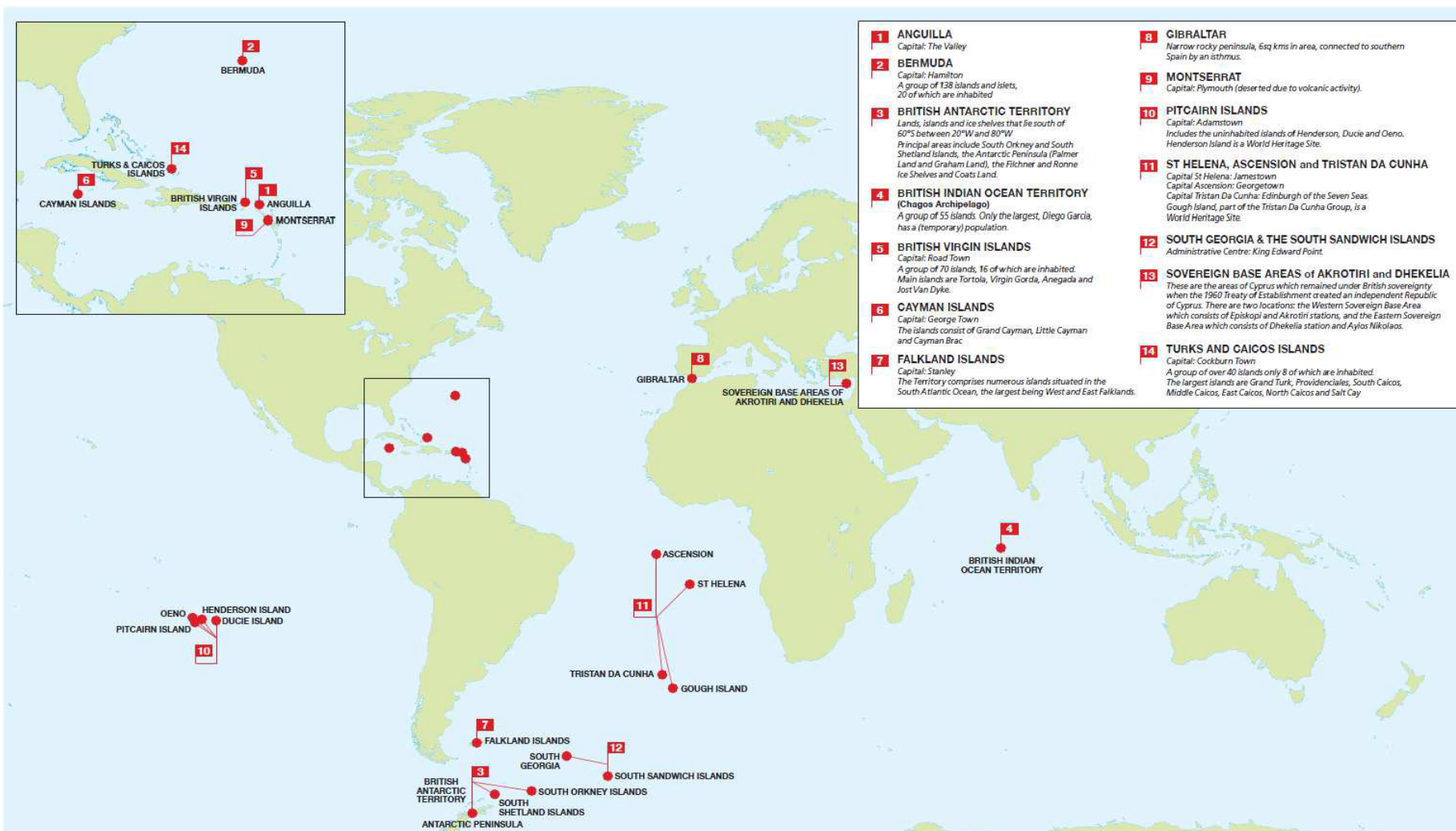
A területek első, taxatív felsorolását először az 1981-es *British Nationality Act* tartalmazta, mely az állampolgárságot szabályozta.¹⁶ Itt jelent meg a Brit Független Területek kifejezés (*British Dependent Territories*), melyet a *British Overseas Territories Act* 2002-es kibocsátásától felváltott a Brit Tengerentúli Terület (*British Overseas Territories*) kifejezés, mely napjainkban az alábbi területeket jelöli:

- Akrotíri és Dekélia (The Sovereign Base Areas of Akrotiri and Dhekelia)
- Anguilla
- Bermuda
- Brit Antarktisz Terület (British Antarctic Territory)
- Brit Indiai-óceáni Terület (British Indian Ocean Territory) - BIOT
- Brit Virgin-szigetek (Virgin Islands)¹⁷
- Déli-Georgia és Déli-Sandwich-szigetek
(South Georgia and the South Sandwich Islands)
- Kajmán-szigetek (Cayman Islands)
- Falkland-szigetek (Falkland Islands)
- Gibraltár (Gibraltar)
- Montserrat
- Pitcairn-szigetek (Pitcairn Islands)
- Szent Ilona, Ascension és Tristan da Cunha
(St Helena, Ascension and Tristan da Cunha)
- Turks- és Caicos-szigetek (Turks and Caicos Islands).

A területek földrajzi elhelyezkedését a következő térkép szemlélteti:

¹⁶ Jogszabály: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1981/61> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹⁷ A Virgin Islands megnevezés az angol nyelvterületen a brit szuverenitás alá tartozó területre vonatkozik, mely nem összekeverendő az Amerikai Virgin-szigetekkel, mely az USA ugyanazon szigetcsoporton található külbirtoka.

1. ábra

A kérdés alaposabb vizsgálata érdekében elengedhetetlen pontosítani a tárgyalandó területek és az angol jog kapcsán felmerülő fogalmakat.

A *gyarmat (colony)* szóról, bár erősen visszaszorult az angol jogi nyelvben és szóhasználatban, mégsem állíthatjuk azt, hogy eltűnt teljesen, mivel az 1978-as *Interpretation Act* szójegyzéke *colony* megjelölést állapít meg minden olyan, Őfelsége uralma alá tartozó területre a Brit Szigeteken kívül, melyek nem a Nemzetközösség teljes jogú és felelősségű (szuverén) tagjai, és külkapcsolataikért az Egyesült Királyság felelős, továbbá nem társult államok.¹⁸ Ezek alapján az összes fentiekben felsorolt terület jog szerint kimeríti a gyarmat fogalmát, de annak negatív történelmi tapasztalatai miatt tudatosan kerülnek használatát, helyette a már említett Brit Tengeren Túli Terület kifejezést használják (*British Overseas Territories*). Hasonló a helyzet a koronagyarmat kifejezéssel, melyet bár informálisan néha használnak, ám mivel annak jelenlegi jogi tartalma nem tisztázott, ezért használatát szintén kerülnek.

Őfelsége Domíniumai (Her Majesty's dominions) szintén egy nem pontosan körülhatárolt fogalom, mégis gyakran használják jogi nyelvezetben azokra az országokra és területekre, ahol az angol királynő az államfő, vagy más szóval az Angol Koronához, mint elvont fogalomhoz tartoznak.¹⁹ Eszerint a vizsgált területek megfelelnek a fogalom kritériumának, több más független, szuverén állammal együtt, mint például Ausztrália vagy Új-Zéland. Eme országokra viszont nem használhatóak a gyarmat kifejezések, lévén a Nemzetközösség teljes felelősségű államai.

A *Brit Szerzemények/Birtokok (British Possessions)* kifejezésre a már említett *Interpretation Act* szójegyzéke egy rendkívül tág magyarázattal szolgál, mely felölel

¹⁸ *Colony means any part of Her Majesty's dominions outside the British Islands except:*
(a) *countries having fully responsible status within the Commonwealth;*
(b) *territories for whose external relations a country other than the United Kingdom is responsible;*
(c) *associated states;*
and where parts of such dominions are under both a central and a local legislature, all parts under the central legislature are deemed for the purposes of this definition to be one colony-
Interpretation Act 1978: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1978/30/schedule/1> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹⁹ Fontos tisztázni, hogy napjainkra a Domíniumról, nem mint a Brit Nemzetközösség korábbi tagállamáról beszélünk, mint amilyen státusszal Kanada, vagy Ausztrália rendelkezett a Westminsteri státútum nyomán. Mára a Nemzetközösségi Tagság és Domínium élesen elkülönül, jól látható ez India példáján, mely sohasem lett Domínium, mégis a Nemzetközösség tagja.

minden olyan területet és országot az Egyesült Királyságon kívül, melynek az államfője a brit uralkodó.²⁰ Mivel a kifejezés önálló szuverén államokat is felölel, ezért ennek a kifejezésnek a használatát is kerüljük már, noha több régebbi jogi dokumentumban is felbukkan, melyek a tengeren túli területekkel foglalkoznak.

Az *Egyesült Királyság* fogalma az *Interpretation Act* szerint Nagy-Britanniát és Észak-Írországot jelöli.²¹ Így e fogalomba nem tartoznak bele a Brit Tengeren Túli Területek, ám e területek mindegyike önálló alkotmánnyal rendelkezik, melyben elismerik az Egyesült Királyság szuverenitását, illetve világosan elhatárolódnak a kölcsönös kötelezettségek és felelősségek.

A *Brit szigetek kifejezés (British Islands)* viszont az Egyesült Királyságot és a Koronafüggőségeket (*Crown Dependencies*) jelentik, melyeket a francia partoknál elterülő Csatorna-szigetek (*Jersey és Guernsey*) és az Ír-tengeren fekvő apró Mansziget (*Isle of Man*) alkot. E Koronafüggőségek és Tengeren Túli Területek helyzete között annyiban párhuzamot vonhatunk, hogy alkotmányosan ezek sem részei az Egyesült Királyságnak, saját jogrendszerük van, noha megmaradtak brit szuverenitás alatt; ugyanakkor az anyaországhoz való közelségük miatt történelmileg és jogilag is más utat jártak be, mint a gyarmati területek.

A *Nemzetközösség (Commonwealth of Nations)*, melyet korábban *Brit Nemzetközösségnek (British Commonwealth of Nations)* neveztek, a brit birodalomból kialakult, mára egy 54 egyenrangú tagból álló, független, szuverén államok alkotta nemzetközi szervezet. Bár a Nemzetközösség feje az angol királynő, de nem minden tagállamban ő az államfő, csak a Nemzetközösségi Királyságokban (*Commonwealth Realm*). Ez utóbbi államokat tehát tekinthetjük úgy, mint amelyek perszónálunióban állnak egymással.²² A Nemzetközösséget érdekes módon nemcsak

²⁰ *British possession*” means any part of Her Majesty’s dominions outside the United Kingdom; and where parts of such dominions are under both a central and a local legislature, all parts under the central legislature are deemed, for the purposes of this definition, to be one British possession. Jogszabály: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1978/30/schedule/1> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²¹ *United Kingdom*” means Great Britain and Northern Ireland. *British Islands*” means the United Kingdom, the Channel Islands and the Isle of Man. Jogszabály: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1978/30/schedule/1> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²² Ezen országok: Antigua és Barbuda, Ausztrália, Bahama-szigetek, Barbados, Belize, Egyesült Királyság, Grenada, Jamaica, Kanada, Pápua Új-Guinea, Saint Kitts és Nevis, Saint Lucia-, Saint Vincent- és a Grenadine-szigetek, Salamon-szigetek, Tuvalu és Új-Zéland

Köztársaságok és Nemzetközösségi Királyságok alkotják, de olyan monarchiákat is találunk, melyek államfője nem az angol királynő.²³

Bár a nemzetközösségi tagság csak szuverén államokra korlátozódik, a Nemzetközösség tagjainak társult, és tengeren túli területeinek lehetőségük van a szervezet egyes tevékenységében részt venni.²⁴

Érdemes megemlíteni, hogy a Nemzetközösségben az Egyesült Királyságon túl Ausztrália és Új-Zéland rendelkezik külbirtokokkal. Ausztrália esetében ezek az Ashmore és Cartier szigetek, az Ausztrál Antarktisz Terület, a Karácsony-sziget, a Kókusz (Keeling) -sziget, a korall tengeri szigetek, a Heard-sziget és a McDonald-sziget, valamint a Norfolk-sziget.

Új-Zéland külbirtokai Tokelau, és a Ross Dependency (Új-Zéland Antarktisz Területe); szabadon társult önkormányzó államai pedig a Cook-szigetek és Niue. E szigetek és területek nagy része, bár valaha angol gyarmat volt és közvetetten az angol királynő viseli az államfői címet, mégsem tekinthetők Brit Tengeren Túli Területnek, hiszen felettük nem az Egyesült Királyság, hanem más, független államok gyakorolnak szuverenitást.²⁵

²³ Ezek: Brunei, Lesotho, Malajzia, Szamoa, Szváziföld, Tonga
<http://www.commonwealthofnations.org/facts-figures/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²⁴ Nemzetközösség tájékoztató oldala:
<http://www.commonwealthofnations.org/commonwealth/commonwealth-membership/associated-states-and-overseas-territories/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²⁵ Nemzetközösség tájékoztató oldala:
<http://www.commonwealthofnations.org/commonwealth/commonwealth-membership/associated-states-and-overseas-territories/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

2.2.2 A Brit Tengeren Túli Területekkel kapcsolatos kormányzati tevékenységek

Mivel a dekolonizáció még a nyolcvanas években is zajlott (Saint Kitts- és Nevis szigete 1983 szeptemberében nyerte el függetlenségét), egyúttal középtávon már körvonalazódott Hong-Kong kínai szuverenitás alá történő visszatérése, ekkor még nem láthatunk egységes kormányzati politikát, mely a területeket érintette volna; az anyaországi külügyminisztérium egyenként tárgyalt azokkal. Általánosságban kijelenthetjük, hogy a főhatalom elismerése mellett igen széles autonómiát biztosítottak a területek alkotmányainak, kizárólag a külügy illetve hadügy kérdéseit igazgatták Londonból. A brit szuverenitás külső kétségbe vonását ugyanakkor rendkívül komolyan vette az Egyesült Királyság, mint azt a 1981-es, Falkland-szigeteki konfliktusban világossá is tette.

Az állampolgárság ugyanakkor egy olyan kérdés volt, mely egységes szabályozást igényelt, hogy egyértelművé váljanak a világbirodalom romjain élő brit alattvalók jogai.²⁶ A korábban említett 1981-es *British Nationality Act* az Egyesült Királyság és Gyarmatainak állampolgárait (*Citizens of the United Kingdom and Colonies*) három külön kategóriába sorolta: a brit állampolgár (*British Citizens*), mely jellemzően a Brit-szigeteken élő állampolgárokat fedte; illetve a Brit Független Területek állampolgára (*British Dependent Territories citizens*). A két kategória között sok egyéb mellett a leglényegesebb különbség az Egyesült Királyságban történő letelepedés joga volt, mely nem illette meg minden esetben a Független Területek állampolgárát. A harmadik kategória a tengerentúli állampolgáré (*British Overseas citizens*), mely minden egyéb állampolgárra vonatkozott, így például a korábbi gyarmati alattvalókra.²⁷

Az elmúlt évtizedekben az állampolgárságot illetően igen sok változás történt, melyek közül több is érintette e területek állampolgárainak helyzetét, például a

²⁶ Természetesen nem ez volt az első ilyen jellegű jogszabály, ha a második világháború utáni időszakot tekintjük, a gyarmatokon élők állampolgárságát az alábbi törvények szabályozták: *British Nationality Act 1948*; *Commonwealth Immigrants Act 1962*; *Commonwealth Immigrants Act 1968*; *Immigration Act 1971*

²⁷ A Brit Bevándorlási Hivatal értelmező oldala: <http://www.ukba.homeoffice.gov.uk/britishcitizenship/othersnationality/britishoverseascitizenship/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

Falkland-szigeteki konfliktus után az 1983-as *British Nationality (Falkland Islands) Act* szigetek lakóit hősies kiállásuk és lojalitásuk nyomán teljes jogú (tehát az anyaországban letelepedést és munkavállalást is biztosító) brit állampolgársággal jutalmazta.²⁸ Szintén megemlíthető hogy a lakatlan Déli-Georgia- és Déli-Sandwich-szigetek sokáig a Falkland-szigetek függő területeként volt számon tartva; illetve, hogy a ciprusi területeket azok katonai céljai miatt sokáig jogilag és más szempontok szerint is külön kezelték.²⁹

A nyolcvanas-kilencvenes években tehát nem készült e területekre egységes összefoglaló szabályozás, sem kormányzati keretprogram. A kilencvenes évekig született helyi alkotmányokat is, melyek a hatásköröket határozták meg az anyaország és a területek között. A nyolcvanas években, a Karib-térségben lévő területekkel kapcsolatosan készült kormányzati vizsgálat arra az álláspontra helyezkedett, hogy az Egyesült Királyságnak nem szabad befolyásolnia a függetlenségi törekvéseket, és készen kell állnia, hogy e jogot megadja azokon a területeken, ahol ezt az állampolgárok kifejezésre juttatták.³⁰ Így a kérdést erősen áthatotta az ideiglenesség érzete. A központi kormányzati munkával párhuzamosan a területek között spontán módon megkezdődött egyfajta szerveződés, melynek első jele az 1993-ban megrendezett *Dependent Territories Conference* volt, melyet egy képviseleti szerv, a *Dependent Territories Association (DTA)* létrehozása követett ugyaabbban az évben.

A kilencvenes évek konzervatív kormányzása alatt alig kaptak figyelmet a volt kolóniák, és az anyaországi törvényalkotók sem foglalkoztak az ottani viszonyokkal. Azonban 1995-ben egy természeti katasztrófa ráirányította a figyelmet e területekre. 1995 júliusában a Karib térségben fekvő Montserrat szigetén a korábban alvónak hitt Soufrière vulkán kitört, vulkáni hamuval és lávával borítva be a sziget déli részét. A kitörések során Plymouth fővárost is 12 méternyi hamu terítette be, így a több mint 10.000 főt számláló lakosságot evakuálni kellett, az infrastruktúra elpusztult, a sziget gazdasági élete szinte teljesen megsemmisült, és napjainkig is a brit segélyektől függ.

²⁸ Jogszabály: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1983/6/introduction/enacted> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²⁹ A ciprusi területekre vonatkozó nemzetközi szerződés: <http://www.fco.gov.uk/en/publications-and-documents/treaties/uk-overseas-territories/browse-by-overseas-territory/sovereign-base-areas-akrotiri> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

³⁰ Foreign and Commonwealth Affairs: Partnership for Progress and Prosperity: Britain and the Overseas Territories: 1.10 szakasz <http://www.ukotcf.org/pdf/charters/whitepaper99textonly.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

A katasztrófa során egyértelművé vált, hogy nemcsak a sziget kormányzata nem volt képes helyben kezelni a krízist, de a brit külügyben uralkodó tanácsstalanság miatt az anyaország sem tudott eredményesen és hatékonyan a szigetlakók segítségére lenni. Ahogy egyre több elemzés és dokumentum született, úgy derült fény – nemcsak a mentés során elkövetett szervezési hibákra – de a Montserrat - Egyesült Királyság viszonyban nem tisztázott felelősségi körökre, különösen a *Department for International Development* és a *Foreign and Commonwealth Office* között.³¹ Az angol Számvevőszék (*National Audit Office (NAO)*) 1997-ben lezárult vizsgálatai megállapították, az Egyesült Királyságot is felelősség terheli, amennyiben a függő területek nem felelnek meg bizonyos, az anyaország által kötött nemzetközi szerződésben előírt vállalásoknak.³² A természeti katasztrófákon túl így különösen a drogcsempészet és pénzmosás elleni küzdelem, a pénzügyi szektor mulasztásai valamint a migránsokkal való bánásmód témájában elkövetett helytelen eljárások nyomán merülhet fel a felelősség (*contingent liabilities*) kérdése.

Mivel az anyaországnak jelentős a felelőssége a Területek irányába, ugyanakkor az alkotmányos berendezkedésből adódóan, csak korlátolt cselekvésre van lehetősége, így a Tengeren Túli Területek kérdése egy teljesen új megközelítést és új szabályozást igényelt. Ennek kidolgozására azonban már a Major adminisztrációnak nem volt módja. 1997-ben a brit belpolitikában földcsuszamlásszerű változások következtek be: 18 év kormányzás után a konzervatív párt kikerült a hatalomból.

³¹ Clegg, Peter - The UK Overseas Territories: A decade of progress and prosperity? 2. *Commonwealth and Comparative Politics*, 49 (1), 2011, 115-135.
http://eprints.uwe.ac.uk/15298/2/The_UK_Overseas_Territories_1.pdf - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

³² 'Given the Foreign Office's responsibilities, there exists a continuing exposure to potential liabilities ... Under English and Dependent Territory law, the governments of the Territories are answerable for their own actions. However, if the Territories' resources are insufficient, the UK government may come under pressure to provide assistance. Legal liability may fall on the UK if Territories fail to comply with international law, especially treaty obligations'
National Audit Office (1997) *Foreign and Commonwealth Office: Contingent Liabilities in the Dependent Territories*, Report by the Comptroller and Auditor General, HC 13 1997/98, 30 May (London: The Stationary Office), Idézi: Clegg, 2011

2.2.2.1 A munkáspárti kormányok kapcsolódó politikája 1997 és 2010 között

Az 1997-ben kormányra került munkáspárti kormány illetve annak Kül- és Nemzetközösségi ügyekért felelős minisztere hatalmas lendülettel vetette bele magát a feladat megoldásába: átfogó konzultációk és konferenciák szervezésébe kezdve a területek helyi kormányzataival, domináns politikai szervezeteivel, civil- és más szervezetekkel, majd mindezek tapasztalatait egy közös kiadványban publikálta 1999-ben *Partnership for Progress and Prosperity: Britain and the Overseas Territories* címmel.³³

E dokumentum programjelleggel fogalmazta meg, hogy új partnerségi alapokra kell helyezni az együttműködést az anyaország és a területek között: ennek jegyében összegezte a helyi politikai aktorok által megfogalmazott elvárásokat, lokális speciális és általános problémákat, illetve az anyaország álláspontját az egyes kérdésekben. A programdokumentum több kérdéskör köré rendezte a következő évek célkitűzéseit, úgy mint az állampolgárság, a fenntartható fejlődés, és a „jó/felelős kormányzás” (*good governance*) elvárása; ugyanakkor megfogalmazott bizonyos alapelveket, így a területek önrendelkezését, illetve a kölcsönös egymásra utaltságból fakadó kötelezettségeket. Igen fontos kiemelni, hogy a dokumentum reflektál a területek kifejezett óhajára, hogy megmaradjanak az Egyesült Királyság szuverenitása alatt, így szakít a korábbi „függetlenségre felkészülő” szemlélettel, és a területeket hosszú távon is brit uralom alá tartozónak tekinti. Emellett megjelent az igény, hogy a területek alkotmányai tekintetében kerüljön sor egy általános revízióra, melynek során pontosan elhatárolják az egyes hatásköröket és felelősségeket a területek és az anyaország között.³⁴

Mindennek eredményeképpen számos jelentős változtatásra került sor. Magát a megnevezést is meg kívánták változtatni, az eddigi függő (*dependent*) helyett a tengeren túli (*overseas*) jelzöt használva, és így elkerülve a korábbi megnevezés negatív koloniális konnotációit.

³³ Foreign and Commonwealth Affairs: Partnership for Progress and Prosperity: Britain and the Overseas Territories:

<http://collections.europarchive.org/tna/20080205132101/http://fco.gov.uk/files/kfile/otfull.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

³⁴ Clegg, Peter: i.m. (2011) 3.

A megnevezésen túlmenően, az állampolgárság és az ahhoz kapcsolódó jogok tekintetében jelent meg igen komoly feszültség a területek és az anyaország között. A Brit Független Területek lakói, 1981-től, az állampolgárság újraszabályozásától elvesztették az Egyesült Királyságban való letelepedési engedélyhez fűződő jogukat, mely a „másodosztályú állampolgár” érzetét keltette sokakban. Különösen igaz volt ez olyan területeken, melyek mindig is angol telepek voltak, erős brit identitással, ennek ellenére még 1997-ben is elzárkózott a brit alsóház a kb. 5000 fős Szent Ilona szigetének lakói által igényelt állampolgárság kiterjesztésétől.³⁵

Másfelől viszont különösen a Karib-tenger térségében lévő területi kormányzatok óvakodtak a kérdés olyan rendezésétől, mely a viszonyosság alapján kezelte volna a kérdést, mivel attól tartottak, ez nagyarányú, kontrollálhatatlan bevándorlást eredményezne a paradicsomi környezetben fekvő szigeteken, nemcsak az Egyesült Királyságból, hanem az EU-ból is, felbolygatva azok hagyományos társadalmát. Különösképpen nem kívánták ezt egyes területek (Kajmán-szigetek, Bermuda), ha bizonyos újonnan bevezetendő jogi szabályozásuk miatt át kellett volna alakítaniuk adó- és pénzügyi rendszerüket, mivel ez a helyben virágzó pénzügyi szektor hanyatlását jelentette volna. A brit kormányzat elfogadta e félelmeket és a megfogalmazott igényeket, így a 2002-ben kiadott *British Overseas Territories Act* a területek lakói számára egyoldalúan, kedvezően szabályozta a kérdést.³⁶ A jogszabály nyomán az összes felsorolt terület állampolgára megkapta a teljes jogú brit állampolgári státuszt is a korábbi mellé,³⁷ a jogszabály ugyanakkor át is nevezte a területeket.³⁸

Jelentős szervezeti fejlesztésekre is sor került: A *Foreign and Commonwealth Office*-on belül először az adminisztráció történetében miniszter került kinevezésre (*Minister for the Overseas Territories*), hogy összefogja a korábban a minisztériumok között szétszórt feladatköröket, és elősegítse a programban kitűzött célok teljesülését. A *Foreign and Commonwealth Office*-on belül működő, segélyezéssel és támogatásközvetítéssel foglalkozó *Department for International Developmentben* szintén felállítottak egy párhuzamos részleget, ahol kiemelt hangsúlyt kaptak az erre rászoruló területek: korábban Anguilla, a Brit Virgin-

³⁵ Foreign and Commonwealth Affairs: Partnership for Progress and Prosperity: Britain and the Overseas Territories, 1999, 17

³⁶ Jogszabály: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2002/8> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

³⁷ Hendry, Ian – Dickson, Susan: *British Overseas Territories Law*, Hart Publishing Oxford, 2011 204

³⁸ A Ciprusi területek kivételével.

szigetek, a Turks- és Caicos-szigetek, a Pitcairn-szigetek, napjainkban Montserrat, a Pitcairn-szigetek és Szent Ilona szigete.³⁹ Bevezetésre kerültek az évente megrendezett *Overseas Territories Consultative Council* (OTCC) találkozói, ahol az Egyesült Királyság és a Tengerentúli Területek miniszterei találkoznak, megvitatva az aktuális kérdéseket.⁴⁰ Megemlíthető még a lakott tengerentúli területek közös szerve, a *United Kingdom Overseas Territories Association* (UKOTA) mely az egyes tagok közös érdekeit képviseli, segítve a kooperációt.⁴¹

A munkáspárti kormány – elismerve az egyes területek belső jogalkotási és jogalkalmazási önállóságát – nagy hangsúlyt fektetett bizonyos alapvető, az Egyesült Királyságban hatályban lévő emberjogi normák, így a „Nemzetközi egyezmény a polgári és politikai jogokról” vagy a „Az emberi jogok európai egyezményében” lefektetett alapelvek érvényesítésére. Bár a területek alapvetően betartották az ebben foglaltakat, a testi fenyegetés, a homoszexuálisok büntetése és a halálbüntetés nyitott maradt egészen az évtized végéig.

Szintén hangsúlyozva a gazdasági és pénzügyi kérdésekben az önállóságot, a brit kormány elvárta, hogy a Tengerentúli Területek, elsősorban a karibiak megfeleljenek bizonyos nemzetközi pénzügyi standardoknak és elvárásoknak, hogy hatékonyan léphessenek fel a pénzmosás, a korrupció ellen; és megteremtsék az elmúlt évtizedekben hatalmasat fejlődött pénzügyi szektor átláthatóságát.⁴² Az elszámoltathatóság érdekében tett intézkedések sokat javítottak a térség pénzügyi biztonságán, ugyanakkor a kritikusok megjegyzik, hogy ezen a téren még mindig rendkívül sok a tennivaló, példaként felhozva a Turks- és Caicos-szigetek esetét, ahol az intézményesült korrupció miatt 2009-ben a brit kormány felfüggesztette a helyi alkotmányt és elmozdította a választott testületeket. A Karib-térségben folyamatosan növekvő drogcsempészet elleni harcban a kis szigetek nem csak az Egyesült Királyság, hanem az USA segítségére is számíthattak.

A londoni kormány a biológiai sokszínűség védelme mellett is komoly elkötelezettséget mutatott, elfogadva, hogy a gazdaságilag gyengébb lábakon álló területek nem tudnak magas költségigényű környezetvédelmi – megőrzési

³⁹ <https://www.gov.uk/government/policies/protecting-and-developing-the-overseas-territories> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁴⁰ Egy beszámoló: <https://www.gov.uk/government/news/landmark-year-for-overseas-territories> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁴¹ <http://www.ukota.org/pages.asp?id=9&pid=1> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁴² Foreign and Commonwealth Affairs: Partnership for Progress and Prosperity: Britain and the Overseas Territories, 1999, Financial regulation check-list, Appendix Two, 72

beruházásokat finanszírozni. Ennek jegyében jelentősen növelték a *Darwin Initiative*-en keresztül a környezet védelme és megőrzésére szánt forrásokat, bevonva a munkában civil szervezeteket, NGO-kat, és a magánszektor.⁴³ Noha nagyívű fejlesztések indultak, sőt 2001-ben sorra írta írták alá a területek az anyaországgal kötött *Environmental Charter*eket benne komoly vállalatokkal, egyes szervezetek máig megkérdőjelezzik az intézkedések hatékonyságát, illetve a vállalatok végrehajtását.⁴⁴

A 2000-es évek alaposabb vizsgálata nyomán megállapítható, hogy a lefektetett célok mentén folytak e területek fejlesztései, illetve a *Partnership for Progress and Prosperity* célkitűzései sok tekintetben valóra váltak. Ezek ellenőrzése során azonban akadtak olyan területek is, ahol nemcsak a haladás csekély mértékére, de strukturális problémákra is fény derült. 2007-ben a Számvevőszék (*National Audit Office*) vizsgálatában már több ilyen problémára felhívta a figyelmet.⁴⁵

Néhány probléma alapja az Egyesült Királyság és az egyes területek közötti alkotmányos viszonyból következik. Bár minden területnek saját írott alkotmánya van; ezekben közös, hogy a brit szuverenitásból adódó kormányzati felelőségek megoszlanak a Korona (a brit kormányzat és az azt képviselő Kormányzó (*Governor*)) valamint a helyi kormányzat között. Általában a külügy, a védelmi feladatok, (ideértve a belbiztonságot és a rendőrséget is), a közsféra valamint a nemzetközi és offshore pénzügyek tartoznak a Korona hatáskörébe, továbbá a „good governance” fenntartása. Ezen kívül minden a helyi kormányok feladatkörébe tartozik, így a gazdaság, oktatás, egészségügy, turizmus, szociális kérdések, bevándorlás, stb.

A Számvevőszék által kifogásolt probléma lényege az, hogy a Kormányzók gyakran nem lépnek fel megfelelően az Egyesült Királyság által kitűzött célok elérése érdekében, ugyanis ők, mint a területek helyi kormányzatai és a London közötti közvetítő - ugyanakkor ütköző szervként gyakran elsősorban

⁴³ Foreign and Commonwealth Affairs: *Partnership for Progress and Prosperity: Britain and the Overseas Territories*, 1999, 38

A Darwin Initiative-ről: <http://darwin.defra.gov.uk/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁴⁴ UK Overseas Territories and The Environmental Charter: <http://www.ukotcf.org/charters/index.htm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁴⁵ National Audit Office: Foreign and Commonwealth Office: *Managing risk in the Overseas Territories.*, 2007, http://www.nao.org.uk/publications/0708/managing_risk_in_the_overseas.aspx - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

kompromisszumos megoldásokra törekednek.⁴⁶ A konfliktusok leggyakoribb oka az, hogy az anyaország a területek hosszú távú érdekeit kéri számon olyan helyi kormányokon, melyeket viszont gyakran a rövid távú politikai érdekek mozgatnak. Jónéhány, az Egyesült Királysághoz tartozó kormányzati felelősség pénzügyi alapját (például a bűnüldöző szervek finanszírozását) a területeknek kell biztosítani, amely nem minden esetben elegendő. Noha az anyaországnak és Kormányzóknak több eszköz is a rendelkezésére áll – vizsgálóbizottságok felállítása, a Westminster rendelet alkotási joga (*Orders in Council*) –, hogy a neki alárendelt területen érvényesítse akaratát, de ezek alkalmazása igen ritka, csak szélsőséges esetben jellemző.⁴⁷ További problémaként merül fel a területekkel foglalkozó londoni köztisztviselők közötti rendkívül magas a fluktuáció, ráadásul a minisztériumi dolgozók között e területnek nincs presztízse, kevésbé vonzó, ugyanakkor mély és szerteágazó ismereteket igényelne.⁴⁸

Visszatérő probléma a rendelkezésre álló szűk költségvetési keret, melyből a kockázatokat kezelni kellene. Több területen a civil társadalom gyengesége, valamint a helyi médiumok (újságok, rádióállomások, honlapok) alacsony száma és minősége miatt a kormányzat kontrollja is hiányos.

2.2.2.2 A konzervatív kormány kezdeményezései 2010-től

A *Partnership for Progress and Prosperity* kiadása óta eltelt tíz esztendő eredményeinek és tanulságainak levonását, valamint a megoldandó feladatok összegzését már nem egy munkáspárti, hanem a 2010-ben hatalomra került konzervatív Cameron kormányzat végezte el. Szemben a kilencvenes években tanúsított viszonylagos passzivitással, a toryk igen aktívnak bizonyultak már e területen. 2011 szeptembere és decembere között széles körű konzultációba kezdett a *Foreign and Commonwealth Office* a területek polgáraival, politikusaival, civil szervezeteivel és a magánszektor képviselőivel. Az állampolgárok aktívabb

⁴⁶ Foreign and Commonwealth Office: Managing risk in the Overseas Territories, 26
<http://www.nao.org.uk/idoc.ashx?docId=2fc5f639-d1b2-4f00-b257-973ba142fd7a&version=-1> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁴⁷ Clegg, Peter: i.m. (2011) 7.
http://eprints.uwe.ac.uk/15298/2/The_UK_Overseas_Territories_1.pdf - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁴⁸ Foreign and Commonwealth Office: Managing risk in the Overseas Territories, 28
<http://www.nao.org.uk/idoc.ashx?docId=2fc5f639-d1b2-4f00-b257-973ba142fd7a&version=-1> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

részvételét szolgálta az a weblap, ahol nemcsak arra bíztatták a területeket, hogy hallassák a hangjukat, de egy online kérdőív segítségével kérték ki a területek lakóinak véleményét.⁴⁹ A kérdőív hat témakört érintett: kihívások, melyekkel a területek küzdenek; az Egyesült Királysággal való együttműködés; a területek kormányzati munkája, pénzügyi, és gazdasági tevékenysége, illetve ezek tervezése; a harmadik országból érkező támogatások illetve az ezekhez való hozzáférés; a területek közötti együttműködés; végül a területek nemzetközi megjelenése.⁵⁰ A konzultáció és a kérdőív eredményeit felhasználva⁵¹ született meg 2012 júniusára az új stratégiai dokumentum, mely felváltja az 1999-est.

A *The Overseas Territories – Security, Success and Sustainability* című dokumentum, mely áttekinti a területek helyzetét és eddig elért eredményeit, három kérdésre különösen koncentrálnak: az Egyesült Királyság és Területek közötti elkötelezettség további erősítése, a területekkel együttműködve a kormányzati teljesítmény, a „good governance” és a pénzügyi-gazdasági vezetés-tervezés javítása, végül a területeknek juttatott támogatások számának emelése és minőségének a javítása.⁵² E célokat hat kérdéskört körbejárva vizsgálja meg: biztonság és védelem kérdései; a helyi gazdaságok; a környezet; a kormányzat működése; a helyi közösségek kérdései; végül kapcsolat a tágabb világgal.

A stratégia elismeri az előző kormányzatnak a Területek irányában tett intézkedéseit, különösen a helyi alkotmányok revíziója tekintetében, és meg kívánja tartani azt az elvet, hogy csak a legszükségesebb jogokat és feladatköröket tartja fenn magának az anyaország. Ugyanakkor amennyiben ez szükséges, tovább is pontosítani kívánja az alkotmányokat, kizárva még az esetleges lehetőségét is a visszaéléseknek.⁵³ Ismét egyértelművé teszik, hogy a Tengeren Túli Területnek lenni

⁴⁹ A konzultáció weblapja: <http://ukoverseasterritories.readandcomment.com/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁵⁰ A kérdőív elérhető: <http://ukoverseasterritories.readandcomment.com/wp-content/uploads/2011/09/Overseas-Territories-Consultation.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁵¹ Független elemzés a felmérésről: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/12248/ots-consultationreport.pdf - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁵² Foreign and Commonwealth Office: *The Overseas Territories – Security, Success and Sustainability*, 2012, https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/32952/ot-wp-0612.pdf - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁵³ A Turks- és Caicos-szigeteken bekövetkezett korrupciós visszaéléseket, melynek szálai a helyi miniszterelnökig értek, éppen a 2006-os alkotmánymódosítás tette lehetővé, mely szélesítette a miniszterek jogát a diszkrecionális döntésekre. Lásd később. Clegg, Peter: *Governance in the UK Overseas Territories: The Case of the Turks and Caicos Islands*

jogok és kötelességek együttese, és az anyaország elvárja a lehető legmagasabb szintű kormányzati teljesítményt, fenntartva a joguralom és emberi jogok tiszteletben tartásának elvét, a minőségi közszolgáltatásokat és a juttatott fejlesztési források hatékony és átlátható felhasználását.

A dokumentum leszögezi: az Egyesült Királyság hosszú távon tervez a Területek feletti szuverenitás fenntartásával, az alkotmányos kapcsolat megváltozása kizárólag a területek lakosságának világosan kifejezett óhaja alapján képzelhető el. Abban az esetben, ha ez a jogszabályok által előírtan (érvényes és eredményes népszavazás útján) jut kifejezésre, az Egyesült Királyság eleget tesz nemzetközi szerződésekben vállalt kötelezettségeinek, hogy hozzásegítse a területeket a függetlenséghez. Ennek kapcsán meg kell jegyeznünk, hogy a lakott területek némelyikén (elsősorban a Karib-térségben) léteznek ilyen irányú kezdeményezések, de ezeket nem támogatja a népesség nagy többsége.

A konzervatív kormányzati intézkedések eredményeinek megítélése még várat magára, bár a célkitűzések kétségtelenül ambiciózusak.

2.3 Alkotmányos kapcsolat az Egyesült Királysággal

A Tengeren Túli Területek alkotmányos helyzete különleges, hiszen mindegyik saját alkotmánnyal rendelkezik, így mindegyik önálló alkotmányos egység, melyek egyrészt egymástól is elkülönülnek, másrészt az Egyesült Királyságtól is - vagyis *nem részei, de alkotmányosan alárendeltek*, a szuverén hatalom birtokosának.⁵⁴

Az uralkodó helyzete a területek szempontjából összetett, mivel az egyszerre szuverénje az Egyesült Királyságnak és a Brit Tengeren Túli Területeknek, melyek egy oszthatatlan királyságot alkotnak, mely elkülönül minden más államtól, melyben szintén az királynő az uralkodó. Ebből adódik, hogy a Területek nem szuverének önmagukban, így nem jelenhetnek meg teljes jogú, önálló tagként bizonyos nemzetközi szervezetekben. Érdekes, hogy míg magában az Egyesült Királyságban nem beszélhetünk egységes írott alkotmányról, addig a területek mindegyike rendelkezik ilyennel. Ezek az alkotmányok mindegyike királyi rendeletben - *Order in Council*-ban jelent meg.⁵⁵

Az angol *common law*-ban az uralkodó előjoga, hogy az oszthatatlan királyság különböző területei irányában eltérő kapcsolatrendszert alakítson ki, vagy alkotmányt biztosítson bármely területnek. Ez az elv jelenik meg, amikor egy-egy terület számára önálló kormányzatot állítanak fel (devolúció), ahogy történt ez az 1998-as Scotland Act nyomán az önálló skót kormány (*Government of Her Majesty in Scotland*) felállításánál is.⁵⁶ Minden ilyen kormány önálló jogi entitás, melyek függetlenek egymástól és az Egyesült Királyság kormányától is, noha mindegyik Őfelsége kormánya. Ez az egyes kormányok hivatkozásában is megjelenik: míg az Egyesült Királyság kormányára „*the Crown in the right of the Government of the United Kingdom*” formulával hivatkoznak, addig Anguilláéra „*the Crown in the right of the Government of Anguilla*”.⁵⁷ A kormányok esetében nem beszélhetünk függetlenségről.

⁵⁴ Hendry, Ian – Dickson, Susan: i.m. 2011, 14

⁵⁵ A rendeleteknek napjainkban két formája létezik, az első esetben a Privy Council-on keresztül történik, az Egyesült Királyság minisztereinek javaslatára (*Prerogative Orders*); a másik esetben a Parlament által elfogadott jogszabályban (*Statutory Instruments*) jelenik meg.

⁵⁶ Jogszabály: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1998/46/contents> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁵⁷ Hendry, Ian – Dickson, Susan: i.m. 2011, 25

A Területek és az anyaország közötti alkotmányos kapcsolat alapvető elve az Egyesült Királyság Parlamentjének szupremáciája, vagyis a westminsteri testület korlátlan törvényalkotási joga a Területek irányában.⁵⁸ Ugyanakkor az alkotmányokban biztosított helyi törvényalkotó testületek autonómiája igen széles: már az 1865-ös *Colonial Laws Validity Act*-től származtatható az az elv,⁵⁹ mely szerint a területek saját belső ügyekben közel teljes jogalkotási autonómiát élveznek. A jogszerűen alkotott jogi normák még akkor sem érvénytelenek, ha azok esetleg összeférhetetlenek lennének az anyaországi joggal - hacsak az nem lépi túl a helyi törvényhozás hatáskörét.⁶⁰ Ennek az elvnek mentén alakította ki a területek mindegyike a saját kormányzati struktúráját, törvényhozó és végrehajtó hatóságait, jogi berendezkedését, bíróságait, közszolgálatát. Noha a jogszabályok különbözőek a területeken, a feljebbviteli jogrendszer végső csúcsa a Londonban üléső *Judicial Committee of the Privy Council*, és tagjainak többsége egyszerre tagja a Legfelsőbb Bíróságnak is, így ez a garancia arra, hogy a különböző jogrendszerek végül mégis koherensek maradhatnak.⁶¹

A területek és az anyaország kapcsolatában a külügyminiszter javaslatára a királynő által kinevezett kormányzó (*Governor*) tisztsége kulcsfontosságú. Megjegyzendő, hogy a megnevezése e tisztségnek az egyes területeken változhat: kormányzónak általában a lakott területeken nevezik,⁶² a lakatlan területeken, mint a Brit Antarktisz Terület, Brit Indiai-óceáni Terület, Déli-Georgia- és Déli-Sandwich-szigetek, biztosnak (*Commissioner*); a ciprusi területeken (Akrotíri és Dekélia) pedig adminisztrátornak (*Administrator*) nevezik a hivatal betöltőit.

A kormányzóra gyakran úgy tekintenek, mint az egyes területek államfőjére, ami természetesen helytelen, hiszen a területek nem szuverén államok, az Egyesült Királyság államfője pedig az angol királynő. Pontosabb, ha a Kormányzót a területi kormány fejének tekintjük, noha a lakott területeken a választások eredményeképpen létrejövő kormánynak is lesz egy vezetője, (tulajdonképpen a miniszterelnök) akit

⁵⁸ Hendry, Ian – Dickson, Susan: i.m. 2011, 22

⁵⁹ Maga a nem hatályos jogszabály elérhető: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/Vict/28-29/63> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁶⁰ Hendry, Ian – Dickson, Susan: i.m. 2011, 23

⁶¹ Hendry, Ian – Dickson, Susan: i.m. 2011, 28

⁶² Bermudán és Gibraltáron Kormányzó és Főparancsnok (*Governor an Commander-in-Chief*) a pontos cím, az apró Pitcairn sziget Kormányzóji tisztségét az Új-Zélandi Brit Főbiztos (*British High Commissioner to New Zealand*) tölti be.

területenként eltérően neveznek: *Chief Minister* vagy *Premier*.⁶³ A kormányzónak egyszerre kell a helyi kormányzatban képviselnie London akaratát, másfelől London és a brit külügyminisztérium felé képviseli az általa vezetett területet.⁶⁴ Ezért a kormányzók vállalt rendkívül nagy felelősség terheli, így jogkörük meglehetősen széles mind a végrehajtói hatalmi ág, mind a törvényhozás tekintetében.⁶⁵

Az alkotmányos berendezkedés kulcskérdése, hogyan oszlanak meg a szuverenitásból adódó kormányzati felelősségek a Korona, - vagyis a brit kormányzat és az azt képviselő kormányzó - valamint a helyi kormányzat között. Tekintsük át röviden a kormányzó legfontosabb feladatait és jogköreit:

1. A Különleges Felelősségek (*Special Responsibilities*) közé tartoznak mindazon feladatok, melyek nem képezik részét a helyi végrehajtó testületek feladatkörének. Az alkotmányok legtöbbször úgy rendelkezik, hogy a külügy, a védelmi feladatok, (ideértve a belbiztonságot és a rendőrséget is), a közszféra - vagyis a köztisztviselők felett gyakorolt jogok (pl.: kinevezések) tartoznak a Korona hatáskörébe, továbbá a „good governance” fenntartása. Egyes területek további ügyeket ruházhatnak át a Koronára: például a hajózás és szállítmányozás Szent Ilonán,⁶⁶ vagy a nemzetközi és offshore pénzügyek Anguillán, a Turks- és Caicos-szigeteken és Montserratton.⁶⁷ Ezen kívül minden a helyi kormányok feladatkörébe tartozik, így a gazdaság, oktatás, egészségügy, turizmus, szociális kérdések, bevándorlás, stb.
2. A törvényhozó testületek ülését elnapolhatja, illetve fel is oszlathatja azokat. Az elnapolást általában a helyi miniszterelnök (*Chief Minister* vagy *Premier*) javaslatára teheti meg, a feloszlás tekintetében viszont teljes döntési önállóságot élvez.⁶⁸

⁶³ Egy példán keresztül szemléltetve: Montserratton II. Erzsébet az államfő; Adrian Davis kormányzó a kormányfő, Reuben Meade Premier a választott feje Bermuda kormányának

⁶⁴ Hendry, Ian – Dickson, Susan: i.m. 2011, 37

⁶⁵ Hendry, Ian – Dickson, Susan: i.m. 2011, 43.

⁶⁶ Szent Ilona, Ascension és Tristan da Cunha alkotmánya, s.44.1

Elérhető: <http://www.legislation.gov.uk/uksi/2009/1751/made> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁶⁷ pl.: montserrati alkotmány s.39. 1

Elérhető: <http://www.legislation.gov.uk/uksi/2010/2474/made> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁶⁸ Példa a Virgin-szigetek alkotmánya: s.84. 2

<http://www.legislation.gov.uk/uksi/2007/1678/made> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

3. Kinevezési jogkört gyakorol számos hivatal felett, melyek között talán a legfontosabb a helyi miniszterelnök és miniszterek kinevezése, valamint a bírósági és köztisztviselői kinevezések. Az alkotmányok pontosan részletezik e jogkör gyakorlásának módját, hogyan kell eljárnia, különösen azt, mikor dönthet saját belátása szerint, mikor kell konzultálnia bizonyos szervekkel, és mikor nyilváníthat véleményt egyes kinevezési ügyekben.⁶⁹ Bár a bírói hatalmi ághoz nem kapcsolódnak különleges kormányzói jogok, a bírók kinevezését és elmozdítását is a kormányzók látják el, egyetértésben bizonyos helyi szervekkel.⁷⁰
4. A hivatalok és tisztségek létesítése is kormányzói jogkör, melyet általában a helyi kormányzattal egyetértésben és a helyi törvényhozással jóváhagyatva gyakorolnak, ám a kormányzati munka folyamatossága érdekében ezt a jogkört gyakran átruházzák a helyi szervekre.⁷¹
5. A biztosoknak és adminisztrátornak törvényhozó jogköreik is vannak, vagyis a kisebb, lakatlan vagy alapvetően katonai területeken, ahol nincs választott törvényhozói testület, jogszabályokat is alkothatnak.⁷² A lakott területeken, vagyis ahol van választott törvényhozó testület, a kormányzó hozzájárulása és aláírása szükséges a jogszabályok elfogadásához, vagyis jóváhagyási jogkört gyakorol.⁷³ Azonban egyes területeken a kormányzóknak *önálló* törvényalkotási joguk is van, amennyiben a helyi törvényhozás nem tud (vagy nem akar) elfogadni egy olyan jogszabályt, mely a kormányzó szükségesnek ítél, akkor azt önállóan is megalkothatja.⁷⁴

⁶⁹ Példa a Falkland-szigetek alkotmánya s.67.2 (f) és s.84.

Elérhető: <http://www.legislation.gov.uk/ukxi/2008/2846/made> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷⁰ Példa a Kajmán-szigetek alkotmánya s.106. <http://www.legislation.gov.uk/ukxi/2009/1379/made> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷¹ Példa: a Falkland szigetek alkotmánya s. 82. Elérhető:

<http://www.legislation.gov.uk/ukxi/2008/2846/made> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷² Példa a Brit Antarktisz terület alkotmánya s.12. <http://www.legislation.gov.uk/ukxi/1989/842/made> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷³ Példa a Falkland Szigetek alkotmánya: s.37, és s.52.

<http://www.legislation.gov.uk/ukxi/2008/2846/made> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷⁴ Példa Anguilla alkotmánya s.56. <http://www.legislation.gov.uk/ukxi/1982/334/made> vagy a Kajmán-szigetek alkotmánya s.81. <http://www.legislation.gov.uk/ukxi/2009/1379/made> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

6. A Korona Földtulajdona (*Crown Land*), vagy a Korona bármely ingatlan vagyoni feletti rendelkezési jog, melyet általában együttesen gyakorol a helyi testületekkel.⁷⁵
7. A kormányzók széles kegyelmi jogkörrel is rendelkeznek, mely kiterjedhet az elítéltek büntetésének enyhítésére, részleges vagy teljes elengedésére. Egyes területeken egyeztetnie kell a helyi szervekkel a kérdésről,⁷⁶ de egyes helyeken teljes diszkrecionális döntési joggal rendelkeznek.⁷⁷
8. Jogában áll vészhelyzet esetén különleges intézkedéseket fogatosítani, különleges jogrendet bevezetni, bizonyos jogok gyakorlását felfüggeszteni, ezeket az alkotmányok részletesen szabályozzák.⁷⁸

⁷⁵ Példa: a Falkland-szigetek alkotmánya s.73.

Elérhető: <http://www.legislation.gov.uk/uksi/2008/2846/made> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷⁶ Példa Gibraltár alkotmánya s.76. <http://www.gibnet.com/library/con06d.htm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷⁷ Példa a Brit Indiai-Óceáni Terület alkotmánya s.12 <http://www.worldstatesmen.org/BIOT2004.PDF> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷⁸ Példa Montserrat alkotmánya s.18 <http://www.legislation.gov.uk/uksi/2010/2474/made> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

2.4 A területek részletes vizsgálata

2.4.1 Csoportosítási lehetőségek

A területek részletes vizsgálatát csoportonként vizsgálva végzem el. Több lehetséges csoportosítása létezik a területeknek, a csoportosítás rendező elve szerint beszélhetünk:

A: Földrajzi elhelyezkedés szerint:

1. Karib-térségben elhelyezkedő területek és Bermuda: Anguilla, Bermuda, Kajmán-szigetek, Montserrat, Turks- és Caicos-szigetek, Brit Virgin-szigetek
2. Dél- Atlanti és Antarktisz Területek: Brit Antarktisz Terület, Déli-Georgia- és Déli-Sandwich-szigetek, Falkland-szigetek, Szent Ilona, Ascension és Tristan da Cunha
3. Földközi-tenger térségében elhelyezkedő területek: Gibraltár és a ciprusi bázisok területei: Akrotíri és Dekélia
4. Egyéb, másutt elhelyezkedő területek: Pitcairn-szigetek és Brit Indiai-óceáni Terület

B: Lakosság szerint beszélhetünk:

1. Lakott területek: az összes Karib-térségben elhelyezkedő terület és Bermuda, Falkland-szigetek, Szent Ilona, Gibraltár és a ciprusi bázisok területei
2. Rendkívül gyéren lakott területek: Ascension és Tristan da Cunha, Pitcairn-szigetek, Brit Indiai-óceáni Terület (innen elűzték az őslakosokat, ma csak katonai támaszpont)
3. Természetesen lakatlan területek, ahol csak kutatók élnek időszakosan: Brit Antarktisz Terület, Déli-Georgia- és Déli-Sandwich-szigetek

C: Cél szerint

1. Multifunkcionális terület, civil lakossággal: az összes Karib-térségben elhelyezkedő terület és Bermuda, Falkland-szigetek, Szent Ilona, Gibraltár
2. Alapvetően katonai célú terület: A ciprusi bázisok területei, Ascension, Brit Indiai-óceáni Terület
3. Alapvetően tudományos-kutatási célú terület: Brit Antarktisz Terület, Déli-Georgia- és Déli-Sandwich-szigetek

D: Forma szerint

1. Szigetek: az összes Karib-térségben elhelyezkedő terület és Bermuda, Falkland-szigetek, Szent Ilona, Ascension és Tristan da Cunha, Déli-Georgia és Déli-Sandwich-szigetek, Pitcairn-szigetek, Brit Indiai-óceáni Terület
2. Enklávék: Gibraltár és a ciprusi bázisok területei: Akrotíri és Dekélia
3. Egy önálló földrészlet: Brit Antarktisz Terület

Az általam használt csoportosítás során egyaránt igyekeztem ötvözni a földrajzi elhelyezkedést és a társadalom helyzetét, a biztonságpolitikai faktorokat. Ennek megfelelően az alábbi három csoportot vázoló fel:

I: A Karib-térségben elhelyezkedő területek és Bermuda, itt azonos földrajzi elhelyezkedés mellett jelentős népességet, hasonló gazdasági szerkezet, azonos biztonsági problémákat találunk

II: A Dél- Atlanti és Antarktisz Területek, ahol már csekélyebb népesség, rosszabb gazdasági helyzet, mely esetenként függést is jelent, továbbá konkrét állami biztonságpolitikai fenyegetettséget látunk. E területek környezeti kutatási-tudományos szempontból is jelentősek

III: A fennmaradó négy terület, melyek mindegyike különbözik az eddigiektől, sok egyedi jellegzetességet felmutatva.

- Gibraltár, számos civil lakossal, diverzifikált gazdasággal, ám meghatározó katonai létesítményekkel
- A ciprusi bázisok: Akrotíri és Dekélia, melynek területei nem képezik részét Ciprusnak, noha az itt élő-dolgozó lakosság ciprusi állampolgár, alapvetően katonai terület
- Pitcairn-szigetek, melynek mindössze 54 lakosa van, egyben egy egészen különleges mikrotársadalom
- Brit Indiai-óceáni Terület, mely az Egyesült Államok haditengerészeti bázisának ad otthont, civil lakosság nélkül

2.4.2 A Karib-térségben elhelyezkedő területek és Bermuda

2.4.2.1 Általános helyi jellemzők

Célszerű a Brit Tengeren Túli Területek vizsgálatát ezekkel kezdeni, mivel jelentőségükben e csoport tagjai a legkiemelkedőbbek, továbbá közöttük számos hasonlóságot és közös jellemzőt találhatunk. Pontos földrajzi elhelyezkedésüket az alábbi ábrán tekinthetjük át.

2. ábra

Ezen területek mindegyike sziget, sőt Montserrat kivételével, mindegyikük valójában szigetcsoport, sok apró sziget és zátony együttese. Bár a szigetek igazán paradicsomi környezetben fekszenek, így ideális nyaralóhelyek, számos helyi probléma nem tűnik fel az itt pihenőknek. A természet nyersanyagok és erőforrások tekintetében igen szűkmarkú volt. A legtöbb sziget nem rendelkezik semmilyen nyersanyaggal, energiahordozóval. Ásványkincsekről nem beszélhetünk, a talaj

részint mészköves vagy korall, részint – a Kis-Antillák szigetein – vulkáni eredetű, így mezőgazdasági művelésre kevésbé alkalmas. Itt a vulkáni aktivitás jelent komoly veszélyt, ahogy ezt a Montserratot közel elpusztító Soufrière vulkán 1995-ös kitörése is jelezte. A csapadék nagyobb része nyári félévben esik, mennyisége változó: északkeleti passzátszélnek kitett területek és a keletebbre eső területek (Anguilla, Montserrat, Virgin-szigetek) csapadékosabbak, a lapos korallszigetek és nyugatabbra eső területek szárazak. Az év második felében érkező, gyakran pusztító erejű hurrikánok is jelentős károkat okoznak. Sok helyütt korlátozott a természetes édesvízforrás, így azt a tengervízből kell kinyerni.⁷⁹

Közös jellemzőjük e területeknek, hogy mind a XVII-XVIII. században kerültek brit fennhatóság alá, közöttük a legrégebbi brit telep a bermudai, melyet egy 1609-es hajótörés után alapítottak túlélők.⁸⁰ Legtöbbjüket, ha nem is britek fedezték fel, - bár ilyenre is van példa - brit telepesek népesítették be. A természetes trópusi erdei növénytakarót szinte teljesen kiirtották, és sok helyütt – cukor, dohány – ültetvényeket hoztak rajta létre (Anguilla, Montserrat, Virgin-szigetek), melyet rabszolgákkal műveltettek. A jelenlegi lakosság túlnyomó részét adó feketék is az akkor behurcolt afrikai rabszolgák leszármazottai; mellettük számottevő a mulattok és európai fehérek száma is. Ugyanakkor itt is érvényesült a latin-amerikai gyarmatosítás jellegzetessége, a népfajok találkozásának egymásra hatásának és keveredésének (*mestizaje*) színtere lett a Karib szigetvilág.⁸¹

A XIX. századra visszaszorultak e jellemző monokultúrák, és lassan beindult a szigetek gazdaságának diverzifikálása. A XX. század második felétől a szigetek gazdasági berendezkedése is nagyon hasonló képet mutat a szektorális megoszlás tekintetében. A megművelhető földterületek hiányából adódóan rendkívül csekély mezőgazdasági termelést látunk - ez legtöbbször halászat, esetleg trópusi gyümölcsök termelését jelenti – mely sehol sem haladja meg a GDP 3%-át, és az önellátásra sem elegendő. Az ipar részesedése már számottevőbb, ám ez jellemzően turizmushoz kapcsolódó építőipart jelent, de e szektor is alatta marad a GDP 30%-ának. A szolgáltatási szektor a legjellemzőbb: az ágazat részesedése szinte mindenütt meghaladja a GDP 70%-át, de Bermudán 92%-os. A szigetek gazdaságuk sikerét két területre alapozzák: a *luxus-idegenforgalomra* és a *pénzügyi szolgáltatásokra*.

⁷⁹ Próbáld, Ferenc: Amerika regionális földrajza, Budapest, Trefort, 2004, 221.

⁸⁰ Bermuda történetéről: <http://www.bermuda-online.org/history.htm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁸¹ Anderle, Ádám: Latin Amerika Története, Szeged, Jatepress, 2010, 34.

A turizmus természetes feltételei a szubtrópusi éghajlat, a fürdésre szinte egész évben alkalmas tenger, a korallzátonyok látványos gazdag élővilága mind idilli körülményeket teremtettek az egész Karib-térségnek.⁸² Az iparág helyi felfutását elsősorban az USA-hoz való relatív közelség, illetve a kiszolgálásukra épült nagy infrastrukturális fejlesztések, mint a nagy kapacitású repülőterek, óceánjárók befogadására alkalmas kikötők és minden igényt kielégítő szállodák és üdülőtelepek építése alapozta meg. A fizetőképes kereslet megléte, a légit közlekedés általánossá válása, az itt is hivatalos angol nyelv, illetve az Egyesült Királysághoz való kapcsolatból következő politikai és gazdasági biztonság nemcsak kedvelt üdülőterületté, de vonzó beruházási célponttá változtatta e területek legtöbbszörét.⁸³

A pénzügyi szolgáltatások a területek másik húzóágazata, Montserrat kivételével az összes térségbeli terület nyújt ilyen szolgáltatásokat, gazdaságaik számára kulcskérdés e terület folyamatos működésének és sikeres fejlődésének a biztosítása. A pénzügyi szolgáltatások ugyanakkor egy igen széles gyűjtőfogalom, melyen belül igyekeznek a szigetek megtalálni azokat részpiacokat illetve igényeket, melyben kitűnhetnek: Bermuda a világ harmadik legnagyobb viszontbiztosítási (*reinsurance*) központja, a Brit Virgin-szigetek nemzetközi vállalatok vezető székhelybiztosítója, a Kajmán-szigetek pedig a kevésbé szabályozott befektetési alapok (*hedge fundok*) központja.⁸⁴ A területek azzal is vonzóvá teszik a nemzetközi nagyvállalatok számára az idetelepülést, hogy az adórendszert jellemzően az indirekt adózás felé tolják el, vagyis nincsenek sem személyi jövedelemadók, sem vállalati nyereségadók, sem forgalmi adók, a kormányzati bevételek importvámokból, és a pénzügyi szektornak nyújtott engedélyekből, licencekből, és egyéb speciális díjakból áll össze.⁸⁵

Bár a területek legtöbbször igen magas GDP-vel büszkélkedhet, a gazdaságuk igen sérülékeny. Annak a korábbi monokulturális gazdasági rendszernek, melyben a szigetek egy-egy mezőgazdasági termény termelésre álltak rá, a XX. század második felében is megtaláljuk a megfelelőjét, napjainkban azonban már a turizmus és

⁸² A meleg tiszta vizet szállító Golf- áramlatnak köszönhetően Bermudán található Földünk legészakibb (é.sz.32) – noha erősen pusztuló – korallzátonyai.

⁸³ Próbáld, Ferenc: i.m., 2004, 224.

⁸⁴ Foot, Michael: Final report of the independent review of british offshore financial centres, Office of Public Sector Information, London, 2009 October

http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+/http://www.hm-treasury.gov.uk/d/foot_review_main.pdf

- Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

Foot, Michael: i.m., 2009, 21

pénzügyi szolgáltatások jelentik a „monokultúrát”, vagyis kijelenthető, hogy a területek gazdaságát (kevés kivételtől eltekintve) nem sikerült diverzifikálni. Ezt talán a Kajmán-szigetek példája mutatja a legjobban ahol GDP több mint 50% a pénzügyi szektorban keletkezik, és az alkalmazottak negyede is itt dolgozik.⁸⁶

Mindez tehát igen komoly gazdasági kitettséget jelent, mely a 2001. szeptember 11-e után bekövetkezett légi forgalom és turizmus területén bekövetkezett visszaesés, valamint a 2008-tól kezdődő globális pénzügyi krízis nyomán hatványozottan jelentkezett és komoly gazdasági visszaesést eredményezett.⁸⁷ A korábbi prosperáló gazdasági környezet gyors GDP növekedést hozott, ugyanakkor elfedte a szigetek gazdaságának strukturális problémáit, melyekről egy független vizsgálat is azt állapította meg, azok a gazdasági kríziseknek különösen kitétek („*particularly exposed to economic shocks*”).⁸⁸

A gazdasági veszélyeztetettség kétoldalú: egyfelől a gazdaságok kitétek a piaci folyamatoknak, ingadozásoknak; másfelől a laza szabályozás okozta gazdasági bűncselekmények nyomán közvetetten komoly felelősség terheli az Egyesült Királyságot. Az alkotmányos kapcsolatból adódóan a Brit Tengeren Túli Területek egyrészt maguk döntenek a pénzügyeikben, másrészt viszont ennek a felügyelete is rájuk van bízva. Ennek az elvárásnak azonban nem minden terület tud megfelelni, mivel a hatékony ellenőrzésnek sok helyütt hiányoznak a személyi és anyagi feltételei, másrészt a szabályozás szintje is gyakran elmarad a nemzetközi standardoktól. Noha London kezdeményezésére az elmúlt években számos fejlesztés és előrelépés történt e téren (az átláthatóságot segítő intézkedések sora, illetve az felügyelő és adóhatóságok személyi és kompetenciabeli fejlesztése), még mindig vannak olyanok, akik ki akarják használni az adóparadicsomok nyújtotta lehetőségeket: adóelkerülésre vagy bűncselekményekből származó pénzek tisztára mosására.⁸⁹

⁸⁶ Clegg, Peter: i.m., 2011 21.

⁸⁷ Forrás a karibi turizmus adatairól: <http://www.onecaribbean.org/statistics/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

A 2009-es csökkenés világosan látható:

www.onecaribbean.org/content/files/March242010Lattab09.pdf - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁸⁸ Foot, Michael: i.m., 2009, 29

⁸⁹ Clegg, Peter: i.m., 2011 23.

http://eprints.uwe.ac.uk/15298/2/The_UK_Overseas_Territories_1.pdf - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

Amennyiben az alkotmányokat vizsgáljuk, feltűnhet, hogy azon szigetek, melyek saját jogon bírtak önkormányzattal (vagy egy nagyobb csoportosulás tagjai voltak), így korábban is magukat döntöttek belső ügyekben, szélesebb törvényhozási és végrehajtási jogokkal bírnak, (pl.: Bermuda, Montserrat, Brit Virgin-szigetek) mint azok a területek, melyek más gyarmatok függő területei voltak (pl.: Anguilla).

Érdekes, hogy a területek közül egyedül Montserrat teljes jogú tagja a Karib közösségnek, (Caribbean Community - CARICOM), a többi öt terület csak társult tag. A szervezet, melyet a karibi államok gazdasági, szociális és kulturális fejlesztése érdekében hozták létre 1973-ban, a korábbi Karib-tengeri Szabadkereskedelmi Szervezetet (Caribbean Free Trade Association, CARIFTA) váltotta fel.⁹⁰

2.4.2.2 A függetlenségi törekvések

Mivel a Karibi területek a legfejlettebbek, és legnagyobb lakossággal is ezek bírnak, továbbá az önrendelkezés és önkormányzatiság eszméje évszázadokon át jelen volt - nem meglepő, hogy a Brit Tengeren Túli Területek Közül itt beszélhetünk egyáltalán számottevő függetlenségi kezdeményezésekről. Ez azonban csak némelyik szigeten jelent meg, és ott sem tudott igazán népszerűvé válni. Érdemes épp ezért áttekinteni a szigeteket e szempontból!

Anguilla a függetlenségi törekvések tekintetében egy igen sajátos utat járt be.⁹¹ A szigetet gyarmatosító britek a terület irányítását 1824-ben áttették a közeli Saint Kittsre, azt függő területként igazgatva a továbbiakban. Ez a későbbiekben komoly problémák forrása lett, ugyanis amikor 1958-ban megalakult a Nyugat Indiai Föderáció ebben már Saint Christopher-Nevis-Anguilla néven együtt kezelték a két (tulajdonképpen három) területet. Így amikor 1967 februárjában a brit kormányzat társult állami státuszt, és vele belső önállóságot adott, azt a szigeteknek együttesen biztosította.⁹² Ezt azonban az anguillaiak ellenezték, mivel joggal tartottak attól, hogy a nagyobb lakossággal és erősebb gazdasággal rendelkező St. Kitts és Nevis

⁹⁰ Caribbean Community Secretariat:

http://www.caricom.org/jsp/community/community_index.jsp?menu=community - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁹¹ A problémák eredete földrajzi eredetű, mert míg St. Kitt és Nevis két különálló sziget, egymáshoz nagyon közel esnek (5 km), és fejlődésük is egymáshoz fűzi őket, addig Anguilla több mint 100 kilométerre északra esik, útközben más szigetekkel.

⁹² The West Indies Act 1967: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1967/4/introduction/enacted> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

háttérbe szorítaná őket.⁹³ 1967. május 30-án – ez mind a mai napi Anguilla nemzeti ünnepe – elűzték a Royal St. Kitts Police Force 13 fős egységét a szigetről. Július 11-én népszavazás nyomán kimondták a függetlenségüket St. Kitts és Nevisről, de nem az Egyesült Királyságtól. Bár egy békéltető bizottság is létrejött, az anguillai fél tudatosan törekedett arra, hogy aktívabb beavatkozásra szorítsa a briteket. Miután kikiáltották a köztársaságot és a tárgyaló delegációt is kiutasították, a brit hadsereg és rendőrség tagjai 1969. március 19-én partra szálltak, hogy helyreállítsák a rendet, - a megszállókat kitörő örömmel fogadtak a szigeten!⁹⁴ A brit adminisztrációt visszaállították, de az alkotmányos helyzet csak 1980-ra oldódott meg, mikor az Anguilla Act nyomán végre elszakadhatott Saint Kitts és Nevisről,⁹⁵ mely 1983-ban független szuverén állammá válhatott, Anguilla pedig Brit Független (mára Tengeren Túli) Terület, ahol az Egyesült Királyságtól való függetlenség nem jellemző.⁹⁶

Bermuda az a terület a Karib Térségben, ahol a legmesszebb jutottak a függetlenségi törekvések, az egyetlen, ahol erről népszavazást tartottak. Itt az önállóság kérdése már az 1960-as években felbukkant, de mivel a két fő politikai erő, a United Bermuda Party (UBP), és a Progressive Labour Party (PLP) is kitartott a függő státus mellett gazdasági megfontolásokból (noha a PLP által képviselt munkásosztálybeli feketék támogatták a kérdést), az elképzelés a kilencvenes évekig nem jelent meg komoly szándékként. A kilencvenes évek közepén azonban a United Bermuda Party az első fekete miniszterelnöke, Sir John Swan kezdeményezte a kérdés népszavazásra bocsátását, mivel úgy vélte, hogy a nemzetközi politikai-gazdasági életben bekövetkező változásokhoz (pl. a NAFTA létrehozása) Bermudának is alkalmazkodnia kell, és a függetlenség útjára kell lépnie.⁹⁷ 1995 augusztusában tartottak népszavazást a függetlenségről, az azonban 58%-os részvétel mellett zajlott, ahol a szavazóknak csak 25,88% pártolta az önállósodást, 74% ellenezte azt.⁹⁸ A referendum kudarca Swan politikai karrierjébe került, és a kérdés a

⁹³ Anguilla történetéről: <http://www.gov.ai/anguillahistory.php> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁹⁴ Davies, Elizabeth W.: The Legal Status of British Dependent Territories: The West Indies and North Atlantic Region, Grotius Publications, 1995, 19 és 311

⁹⁵ Jogszabály: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1980/67> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁹⁶ Egy tudósítás az évfordulóját ünneplő Anguilláról

<http://www.thedailyherald.com/supplements/weekender/4068-anguilla-celebrates-43-years-since-revolution.html> és egy újságcikk a különös események soráról: <http://caribbean-beat.com/issue-100/anguilla-smallest-revolution> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁹⁷ Összefoglaló Bermuda történetéről: <http://www.bermuda-online.org/colonial.htm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁹⁸ Újságcikk a bermudai népszavazásról:

2000-es évek közepéig lekerült a napirendről, mikor létrehozták a *Bermuda Independence Commission*ot mely megvizsgálta pontosan milyen következményei lennének a függetlenségnek.⁹⁹ Egy 2007-ben készült felmérés szerint a megkérdezettek 63 % ellenzi a függetlenséget, 25% támogatja és 12% nem válaszolt, vagyis a választói vélemény az 1995-ös helyzethez képest nem változott. Ez nem meglepő, hiszen a sziget egy főre eső GDP-je rendkívül magas, (85.996 dollár volt 2011-ben) így sokak számára vonzóbb az Egyesült Királyság által nyújtott gazdasági-politikai-jogi biztonság, mint a függetlenség.¹⁰⁰ Ugyanakkor meg kell azt is jegyezni, hogy Bermudán a kérdésnek faji jellege is van, mivel a fehérek és a középosztálybeliek általában a status quo mellett érvelnek, a színes bőrű lakosság alacsonyán pozícionált része pedig pártolja a függetlenségi törekvéseket.¹⁰¹

Montserrat, melyet katolikus ír gyökerű telepesei nyomán a Karib-tenger smaragd szigetének is neveztek, hasonló fejlődési utat járt be, mint a környező brit telepek. A nyolcvanas években John Osborne miniszterelnök (*Chief Minister*), a People's Liberation Movement (PLM) párt vezetője karolta fel a függetlenségi gondolatot, mivel külpolitikai törekvései is lettek volna, melyek London hatáskörébe tartoznak. Több ok miatt azonban lekerültek a napirendről az önállósodási törekvések. 1989-ben súlyos botrány tört ki a szigeten, mikor kiderült, hogy a helyi bankok pénzmosásban vettek részt. A történet nyomán London új alkotmányt bocsátott ki, melyben újraszabályozta a helyi kormányzat hatáskörét.¹⁰² Ugyanezen év szeptemberében lecsapott a Hugo hurrikán, jelentős károkat okozva a szigeten. A helyi erők a brit segítség nélkül nehezen bírkóztak volna meg a helyreállítással, így

<http://www.independent.co.uk/news/world/bermudians-vote-to-stay-british-1596724.html> -

Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁹⁹ A Bermuda Independence Commission 2005-ös jelentése elérhető:

http://www.bermudaindependencecommission.bm/portal/server.pt/gateway/PTARGS_0_2_3191_341_1824_43/http%3B/ptpublisher.gov.bm%3B7087/publishedcontent/publish/bic/dept_bic_reports_docs/articles/report_on_the_bermuda_independence_commission_august_2005_4.pdf - Hozzáférés

dátuma: 2013. augusztus 5.

¹⁰⁰ A Bermuda Department of Statistics gazdasági adatai:

http://www.govsubportal.com/images/Cabinet_Office/Dept_of_Statistics/Docs/GrossDomesticproduct/gdp_2011.pdf - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹⁰¹ Aldrich, Robert – Connell, John: *The Last Colonies*, Cambridge, Cambridge University Press, 1998. 129

¹⁰²The Montserrat Constitution Order 1989

<http://www.legislation.gov.uk/uksi/1989/2401/introduction/made> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

az események növelték a Londonba vetett bizalmat.¹⁰³ A harmadik ok, ami miatt a függetlenség kérdése iránti érdeklődés elhalt, az évtized közepén következett be.

Az évszázadokig alvó Soufrière vulkán 1995-től ismét aktívvá vált, mely 1997-re teljesen elpusztította a sziget közel kétharmadát, többek között a korábbi fővárost is.¹⁰⁴ A sziget jelentős része ma is lezárt terület, ahová a belépés tilos, illetve engedélyköteles. A kitörést megelőző 13.000 körüli lakosság szám napjainkra 5.000 körülire csökkent le, de ennek közel negyede bevándorló.¹⁰⁵ Ebből adódóan a sziget gazdasága is hatalmas csapást szenvedett: a turizmusban betöltött pozícióikat visszaszerezni nem tudták, a pénzügyi szolgáltatások nyújtása, pedig korábban sem volt igazán jellemző.¹⁰⁶ A sziget gazdaságát alapvetően az újjáépítés táplálja, jelentősen támaszkodva az Egyesült Királyságból érkező segélyekre, melyekből a Montserrat gazdaságát középtávon önfenntartóvá kívánják tenni.¹⁰⁷ Érdekes megemlíteni, miben találta meg a sziget a kiugrási lehetőségét: a területet sújtó vulkanizmust kívánja az előnyére fordítani, a geotermikus energia felhasználására ambiciózus tervek születtek.¹⁰⁸ A függetlenség kérdése gazdaságilag is megközelíthető: az egy főre eső GDP 10,396 dollár, míg a brit segélyek 2010-11-ben 20 millió font (30 millió dollár).¹⁰⁹ Montserraton tehát a függetlenség kérdése sohasem jutott el népszavazásig.

A Turks- és Caicos-szigeteken a függetlenség kérdése a terület első alkotmányának 1976-os kihirdetése után merült fel először.¹¹⁰ Ekkor a People's Democratic Movement (PDM) párt vezetője J.A.G.S. McCartney a teljes belső autonómiát tűzte ki célul, ezt azonban London nem támogatta, ugyanis az akkori brit kormányzat csupán két lehetséges forgatókönyvben gondolkodott: vagy a függetlenség megadása vagy a status quo megtartása. Erre válaszul tűzte ki célul

¹⁰³ Elizabeth W. Davies: i.m., 1995, 43

¹⁰⁴ A térségbeli tektonikus mozgásokat és vulkánokat kutatja az 2008-ban megnyílt Montserrat Volcano Observatory, melynek honlapja bőséges adatokkal szolgál a kitörésekről: www.mvo.ms - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹⁰⁵ <http://www.gov.ms/wp-content/uploads/2011/02/Montserrat-At-A-Glance.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹⁰⁶ Foreign and Commonwealth Office: The Overseas Territories – Security, Success and Sustainability, 2012, 33

¹⁰⁷ 2012-es megállapodás a Department for International Development és a Montserrati kormányzat között a sziget fejlesztéséről: <http://www.gov.ms/wp-content/uploads/2012/05/MOU-Reforms.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹⁰⁸ Foreign and Commonwealth Office: The Overseas Territories – Security, Success and Sustainability, 2012, 34

¹⁰⁹ Clegg, Peter: Independence movements in the Caribbean: Withering on the vine? In.: Commonwealth and Comparative Politics, 50 (4) 2012, 427

¹¹⁰ The Turks and Caicos Islands (Constitution) Order 1976 UK Statutory Instrument 1976. No. 1156

McCartney és pártja a függetlenséget, így az 1980-as parlamenti választás egyben a függetlenség kérdésében tartott népszavazásnak is tekinthető volt.¹¹¹ A választást a „függés-párti”, vagyis a fennálló alkotmányos helyzetet fenntartani kívánó Progressive National Party (PNP) nyerte meg, így a kérdés egy időre lekerült a politikai napirendről. Érdekes tény, hogy ha függetlenséget nem is, de az alkotmányos kapcsolatok radikális átalakítását okozta volna az a javaslat, hogy a szigetek alkossanak uniót Kanadával. Az ilyen irányú kezdeményezések noha rendre elbuknak, sokak fantáziáját megmozgatják, mivel a kis szigetországnak Kanada az egyik legnagyobb kereskedelmi-gazdasági-turisztikai partnere.¹¹²

A terület függetlenségének egyik legfőbb akadálya azonban sokak szerint a helyi politikai elit éretlensége, illetve visszatérő kapcsolata szervezett bűnözéssel. Norman Saunders miniszterelnököt (*Chief Minister*) 1985 márciusában tetten érték és letartóztatták Miami-ban, mert pénzért biztosította a drogszállítmányok biztos átjutását az USA-ba. Az ügy kipattanását követően London felfüggesztette az önkormányzatiságot és 1988-ig közvetlenül irányította a sziget ügyeit.¹¹³ Az eset hasonlóságokat mutat az elmúlt időszak eseményeivel: 2008-ban több jelzés érkezett a kormányzóhoz a helyi kormányzaton belül uralkodó korrupciós állapotok miatt. A Sir Robin Auld, korábbi High Court Judge által vezetett vizsgálóbizottság által írt jelentés nyilvánvalóvá tette, hogy szisztematikus korrupció hatotta át az egész kormányzatot és a törvényhozást, melynek központjában a hatalmas vagyonra szert tevő miniszterelnök, Michael Misick állt, aki korábban ismét felvetette a függetlenség kérdését.¹¹⁴ A jelentés nyomán 2009-ben London felfüggesztette a helyi alkotmányt,¹¹⁵ miközben megindította a büntetőeljárást az ártatlanságát hangoztató

¹¹¹ Elizabeth W. Davies: i.m., 1995, 279

¹¹² Legutóbb Peter Goldring kanadai konzervatív politikus vetette fel a kérdést 2004-ben <http://www.petergoldring.com/media/ISSUE%205%20-%20Turks%20Caicos%20Islands-%20Canadas%2011th%20Province.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹¹³ Clegg, Peter - Independence movements in the Caribbean: withering on the vine? - International Workshop, “Island Independence Movements in the 21st Century,” University of Edinburgh, Scotland, 8-10 September 2011

¹¹⁴ Turks and Caicos Islands Commission of Inquiry 2008-2009, Report of the Commissioner The Right Honourable Sir Robin Auld, 12 Elérhető: http://www.fptci.com/index.php?option=com_content&view=article&id=2789:commission-of-inquiry-report-aug-23-2011&catid=37:statements&Itemid=82 - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹¹⁵ The Turks and Caicos Islands Constitution (Interim Amendment) Order 2009 <http://www.legislation.gov.uk/ukxi/2009/701/introduction/made> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

Misick és tettestársai ellen.¹¹⁶ A sziget belső önkormányzatisága csak az újrászabályozott alkotmány 2011-es kiadása,¹¹⁷ és új választások 2012 novemberében történt lezajlása után állt vissza. A helyi parlament (*Assembly*) alakulóülésén Ric Todd Kormányzó ígéretet tett egy bizottság megalakítására, mely a függetlenség várható hatásait fogja megvizsgálni, ugyanakkor London a népszavazáson meghozott döntéstől itt sem kíván eltekinteni.¹¹⁸

A Kajmán-szigetek, noha a második legnépesebb Tengeren Túli Terület, sokáig Jamaica függősége volt, és onnan is történt a sziget igazgatása is. 1962-ben Jamaica független szuverén állammá vált,¹¹⁹ ám a *Jamaica Independence Act* meghatározta, hogy a függőségek nem képezik részét az új államalakulatnak. Azóta a Kajmán-szigetek Brit Független (ma már Tengeren Túli) Terület, önálló alkotmánnyal,¹²⁰ függő státuszukon, mint azt több alkalommal kifejtették, változtatni nem kívánnak.¹²¹

A Brit Virgin-szigeteken, hasonlóan és a Kajmán-szigetekhez szinte alig váltott ki érdeklődést a kérdés. Az „amerikai pénz és brit biztonság” kombinációja a sziget jövőbeli fejlődésének olyan záloga, melynek megőrzésében érdekelt minden helyi politikai erő, és e nézetet osztja ezt a társadalom is.¹²²

¹¹⁶ Clegg, Peter: Governance in the UK Overseas Territories: The Case of the Turks and Caicos Islands

<http://sta.uwi.edu/conferences/09/salises/documents/P%20Clegg.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013.

augusztus 5.

¹¹⁷ The Turks and Caicos Islands Constitution Order 2011

<http://www.legislation.gov.uk/uksi/2011/1681/introduction/made> - Hozzáférés dátuma: 2013.

augusztus 5.

¹¹⁸ Tudósítás az alakuló ülésről: http://www.fptci.com/downloads/11_29_12Web.pdf - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹¹⁹ <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/Eliz2/10-11/40/introduction> - Hozzáférés dátuma: 2013.

augusztus 5.

¹²⁰ A hatályos alkotmány: The Cayman Islands Constitution Order 2009 elérhető:

<http://www.legislation.gov.uk/uksi/2009/1379/introduction/made> - Hozzáférés dátuma: 2013.

augusztus 5.

¹²¹ Aldrich, Robert – Connell, John: i.m., 1998 142

¹²² Aldrich, Robert – Connell, John: i.m., 1998 143

2.4.2.3 Biztonságpolitika és a brit katonai jelenlét a térségben

Az alkotmányos kapcsolatból fakadóan az Egyesült Királyság felelős a Tengeren Túli Területek biztonságát és védelmét biztosítani, ezért érdemes megvizsgálni milyen katonai-biztonságpolitikai kihívásokkal kell szembenéznie a Karib területeknek, illetve milyen katonai egységeket találunk e térségben.

Sokáig a Royal Navy legfontosabb bázisa Bermudán volt található, melyet a helyiek Gibraltar of the West névvel is illettek. Bermuda az amerikai függetlenségi háború óta az angol haderők legfontosabb bázisa nyugati féltekén. A 1701-ben felállított *Bermuda Garrison* létrehozásának az oka éppen a hadihajók állomásoztatására alkalmas *Royal Naval Dockyard* kikötő védelme volt. A sziget egyaránt otthont adott a haditengerészetnek és légierőnek, ám korábban nemcsak angol felségjelű haderők állomásoztak e kiemelt stratégiai jelentőségű szigeten.

1940 őszén, az angliai légi csata leghevesebb napjaiban, az akkor még semleges Egyesült Államok 50 első világháborús romboló átadásáért cserébe jogot szerzett számos térségben lévő angol szigeten – így Bermudán is –, légi és tengeri támaszpontok létrehozására, és azok területének díjtalan bérlésére 99 évre.¹²³ A szerződés alapján az alábbi angol gyarmatokon létesítettek amerikai bázisokat: Bahamák, Brit Guiana, Bermuda, Jamaica, St. Lucia, Trinidad, valamint Kanadában Új-Fundlandon.¹²⁴ Bermuda szigeten a világháború alatt négy légi bázis is volt, melyeket a Royal Air Force, a Royal Navy, a US Navy, és US Army/Royal Air Force működtetett. A sziget fontos állomása a transzatlanti hajókonvojoknak, ám a világháború után a britek pénzügyi okokból jelentősen visszafejleszteni kényszerültek az itt lévő katonai létesítményeket.

Ezt követően a szigeten lévő katonai létesítményeket már az amerikai légierő (*Kindley Air Force Base*, majd *Naval Air Station Bermuda*), illetve a haditengerészet

¹²³ Destroyers for Bases Agreement:

Private Laws, Concurrent Resolutions, Treaties, International Agreements Other Than Treaties, and Proclamations. Part 2 of United States Statutes at Large Containing the Laws and Concurrent Resolutions Enacted During the Second and Third Sessions of the Seventy-Sixth Congress of the United States of America, 1939-1941, and Treaties, International Agreements Other Than Treaties, Proclamations, and Reorganization Plans. Vol. 54. (Washington: Government Printing Office, 1941), 2406-2408.

Elérhető: <http://www.history.navy.mil/faqs/faq59-24.htm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹²⁴ Már e területek jelentős része a dekolonizáció nyomán természetesen nem angol felségterület, a bázisok jelentős részét felszámolták.

működtette (*Tudor Hill Naval Facility Bermuda*).¹²⁵ A hidegháborúban elsősorban tengeralattjárók megfigyelésére és SOSUS hanglokátor-adatelemzésre használták az itt lévő repülőtereket és létesítményeket.¹²⁶

A hidegháború után 1995-ben az Egyesült Államok - lemondva 2039-ig érvényes jogáról - visszahívta a szigeten állomásozó egységeit, illetve teljesen felszámolva bázisait, civil kézbe adta azokat. A korábbi Naval Air Station Bermuda például ma a Bermudai Nemzetközi repülőtér, a L.F. Wade International Airport.¹²⁷

Napjainkban a Brit Hadsereg (*Army*) *Bermuda Regiment* nevű helyi könnyűgyalogos ezrede állomásozik a szigeten, melynek két fő feladata van: segítse a helyi rendőri erőket és részt vegyen a térségben esetlegesen bekövetkezett katasztrófa elhárításban.¹²⁸ Hozzáértésüket már több alkalommal bebizonyították mind otthon, Bermudán 2010-ben, a Turks- és Caicos-szigeteken 2008-ban, sőt a közeli nemzetközösségi államokat ért katasztrófák után is, ahogy az Grenadában 2005-ben történt.¹²⁹

Bermudán kívül a Karib térségben érdekes módon éppen a legkisebb lélekszámú szigetnek Montserratnak van helyi védelmi egysége az 1899-ben alapított *Royal Montserrat Defence Force*.¹³⁰ A napjainkban kb. 20 főből álló, főleg ceremoniális feladatokat ellátó egység, tekintettel a sziget ír hagyományaira az *Irish Guardshoz* van rendelve.

A karibi területek biztonságát napjainkban alapvetően két tényező, a természeti katasztrófák és a drogcsempészettel összefüggő bűncselekmények határozzák meg. Mindkét tényező a karibi térség földrajzi helyzetéből adódik: a szigetek egyszerre fekszenek a trópusi ciklonok által leginkább sújtott területen, és esnek bele a dél-amerikai kábítószer termelő országok és a legfőbb felvevőpiacaik – az USA és Európa – közötti tranzitútvonalba. Ráadásul a sok apró sziget és korallzátony „ideális

¹²⁵ Összefoglaló Bermuda hadtörténetéről: <http://www.bermuda-online.org/milquit.htm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹²⁶ Az Amerikai Haditengerészet cikke a SOSUS-rendszerről: http://www.navy.mil/navydata/cno/n87/usw/issue_25/sosus2.htm - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹²⁷ Összefoglaló Bermudáról: <http://www.bermuda-online.org/airport.htm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹²⁸ Brief History of the Bermuda Regiment: http://www.bermudaregiment.bm/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=18&Itemid=112 - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹²⁹ Foreign and Commonwealth Office: The Overseas Territories – Security, Success and Sustainability, 2012, 23

¹³⁰ Defence Act 2002: <http://agc.gov.ms/wp-content/uploads/2011/10/Defence-Force-Act.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

körülményeket” biztosít a bűnözők számára, így a drogcsempészet mellett a szervezett bűnözés, a fegyver, és némely esetben az embercsempészet elleni küzdelemhez nemzetközi összefogás szükséges. Bár a Karib térségben lévő Tengeren Túli Területek bűnözési rátája, viszonylag alacsony latin-amerikai mércével nézve, ám az alacsony lélekszámból fakadó csekély számú rendészeti erők nehézségekkel küzdhetnek nem várt incidensek bekövetkeztekor. A *Foreign & Commonwealth Office* ezért koordinálja a térségben lévő rendészeti szerveket, és segíti az egymás közötti valamint az állami szervek, mint *Ministry of Defence*, *National Crime Agency*, *UK Border Agency* közötti együttműködést.¹³¹

Amennyiben a hadsereget vizsgáljuk elmondható, hogy a brit haderő a hidegháború után sikerrel alkalmazkodott a biztonság fogalmának posztbipoláris kibővüléséhez, így a haderőfejlesztések is „társadalmi biztonságot” fenyegető tényezők kezelése mentén zajlott.¹³² Ennek megfelelően a kilencvenes évektől a Karib-térségben egyre több olyan hadeszköz jelent meg, mely sikerrel tudja felvenni a harcot a drogcsempészzel is, és humanitárius segítséget tud nyújtani a katasztrófa sújtotta területeknek.

Az *Atlantic Patrol Task (North)* különítményben általában egyaránt jelen vannak civil irányítású segédhajók (*Royal Fleet Auxiliary Ship*) és hadihajók, melyek fedélzeti helikopterrel és üldöző csónakokkal is rendelkeznek, továbbá a hurrikánok időszakában ezt kiegészíti egy haditengerészeti fregatt vagy romboló.¹³³ Mivel a Karib-tenger térségében folyó kábítószer csempészethez elsősorban nagy sebességű, u.n. speedboatokat (rendkívül gyors motorcsónakokat) használnak, nagy szükség van a gyorsan reagáló erők jelenlétére a térségben.¹³⁴ A technikai eszközök önmagukban nem elegendőek, szükség van az itt elterülő államok közötti nemzetközi együttműködésre is.

Az angol haditengerészet és az amerikai parti őrség közötti együttműködés nem új keletű, azonban már a kommunista Kuba is belépett a drogcsempészet elleni

¹³¹ Home Office: The overseas territories and the Home Office 3-5
https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/98668/overseas-territories.pdf - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹³² Magyarics, Tamás: i.m.: 2005/01, 212

¹³³ Ministry of Defence: Overseas Territories - The Ministry of Defence's Contribution, 2011, 6
<https://www.gov.uk/government/publications/overseas-territories> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹³⁴ A brit haditengerészet erők térségben végzett kábítószerellenes tevékenységéről:
<http://www.royalnavy.mod.uk/Operations/Maritime-Security/Counter-Narcotics> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

küzdelembe.¹³⁵ 2010 októberében jelentős sikerként könyvelhették el, hogy a HMS Manchester 240 kg kokaint foglalt le egy motorcsónakban, melynek utcai értéke meghaladja a 12 millió fontot.¹³⁶ 2011 májusában pedig sor került az egyik legnagyobb fogásra: a *Royal Virgin Islands Police Force* és a *Serious Organised Crime Agency* együttműködésének eredményeképp *UK Border Agency* southamptoni dokkokban foglalt le 1,2 tonna kokaint, melynek a piaci értéke megközelítőleg 300 millió font (több mint 104 milliárd forint!).¹³⁷

A klímaváltozás nyomán feltehetően fokozódni fog a természeti katasztrófák gyakorisága, így az azt követő segítségnyújtás és kutatási-mentési tevékenységek is a brit katonai egységek kulcsfontosságú feladatai közé tartoznak. Korábban Kajmán-szigeteken volt szükség az Ivan hurrikán pusztítása után a már említett *Atlantic Patrol Task (North)* humanitárius célú bevetésére 2004-ben, illetve a Turks- és Caicos-szigeteken az 2008-as Ike hurrikán után. Ha arra szükség és lehetőség van, más államokban területén is nyújt ilyen segítséget a haditengerészet, mint ahogy ez St. Lucia esetében is történt 2010-ben, ahol a Thomas hurrikán okozott súlyos károkat.¹³⁸ Az Egyesült Királyság felelőssége nyomán a *Foreign & Commonwealth Office* rendszeres katasztrófavédelmi gyakorlatokat és szemináriumokat tart a térségben, és ezek tanulságait és eredményeit beépíti az aktuális megelőző tervdokumentációkba. A FCO folyamatos tanácsokkal látja el a helyi kormányzatokat a felkészüléssel és a katasztrófa menedzsmenttel kapcsolatosan. A helyi kormányzat felelőssége viszont, hogy a megfelelő testületeket felállítsa, azok személyi állománya felkészült legyen a rá váró feladatok elvégzésére, és rendelkezzen az adekvát forráskönyvekkel arra az esetre, ha bekövetkezne a katasztrófa.¹³⁹ Az Egyesült Királyság támogatja a helyi kormányzatokat, hogy részt vegyenek regionális és nemzetközi katasztrófa védelmi szervezetekben, mint a *Caribbean Disaster Emergency Management Agency*¹⁴⁰ vagy a Vörös Kereszt.

¹³⁵ A történelmi látogatásról szóló beszámoló:

<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/centralamericaandthecaribbean/cuba/8135554/British-warship-sails-into-Havana-Bay-on-official-visit.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹³⁶ A jelentős frogfogásról szóló beszámoló: <https://www.gov.uk/government/news/hms-manchester-catches-caribbean-drug-runners> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹³⁷ Foreign and Commonwealth Office: *The Overseas Territories – Security, Success and Sustainability*, 2012, 25

¹³⁸ Ministry of Defence: *Overseas Territories - The Ministry of Defence's Contribution*, 2011, 6

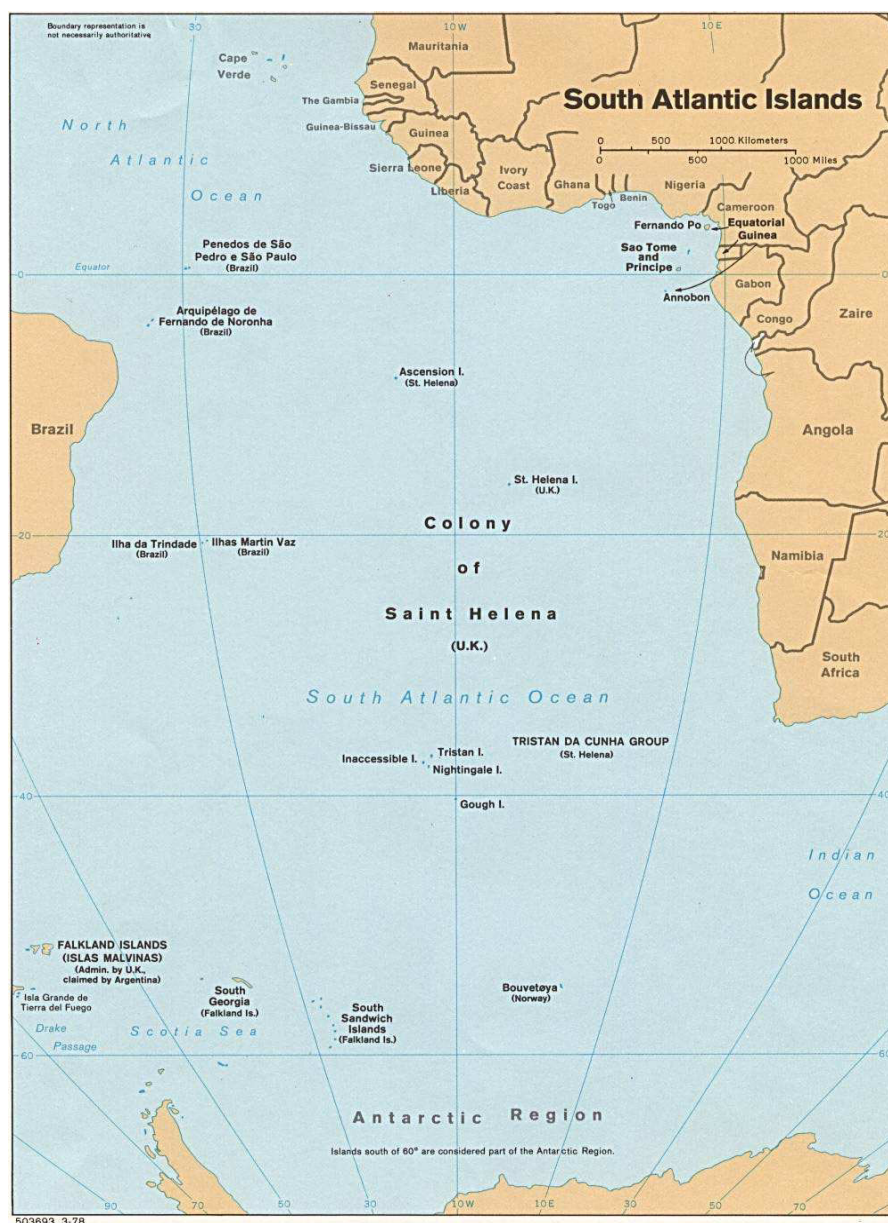
¹³⁹ Foreign and Commonwealth Office: *The Overseas Territories – Security, Success and Sustainability*, 2012, 26

¹⁴⁰ Caribbean Disaster Emergency Management Agency : <http://www.cdema.org> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

2.4.3 Dél- Atlanti és Antarktiszi Területek

2.4.3.1 Általános helyi jellemzők

A területek közös jellemzője az elhelyezkedésük, hiszen mindegyik az Atlanti-óceán déli részén helyezkedik el, továbbá népességük igen alacsony, több közöttük lakatlan, vagy csak időszakosan és kutatási céllal lakott, így a társadalmi lét bizonyos aspektusairól (pl. gazdasági életről) sem szükségszerűen beszélhetünk. Szintén közös bennük, hogy legtöbbször igen távol esik más lakott területtől, többnyire elszigetelt, zord klímájú területek ezek. Pontos elhelyezkedésüket az alábbi térkép mutatja be:

3. ábra

Amennyiben természetileg vizsgáljuk a területet, elmondható hogy itt is alapvetően szigetekről beszélhetünk, kivéve természetesen a Brit Antarktisi Területet.¹⁴¹ A szigetek közül több vulkáni eredetű (Szent Ilona, Ascension-sziget, Tristan da Cunha, Déli-Sandwich-szigetek), de van köztük olyan is, mely a kontinentális talapzat folytatásai (Falkland-szigetek). Mivel nagyobb területen szóródnak, ezért az éghajlatuk is különbözőbb, mint a Karib-térségben lévőké. Az állandó lakossággal nem rendelkező, csak kutatók és hivatalos személyek által lakott Brit Antarktisi Terület, és Déli-Georgia- és Déli-Sandwich-szigetek éghajlata sarkvidéki, erős óceáni hatással, még a szigetek egyes területeit is egész éven át jégpáncél fedi, illetve gleccserek borítják. A Falkland-szigetek éghajlata enyhébb, noha még így is a sarkvidéki és az óceáni éghajlat átmeneti zónáját alkotják, alacsony évi középhőmérséklettel, sok csapadékkal, kevés napsütéssel, borongós időjárással.¹⁴² Éghajlat terén a legnagyobb változatosságot a Szent Ilona szigetcsoport mutatja, hiszen ez a földrajzi szélesség 7 fokától egészen a 40-fokig terjedő igazgatási egység.¹⁴³ Ascension és Szent Ilona szigete, Angolával azonos szélességi körön, az Egyenlítő és a Baktérítő között fekszik, így tropikus-óceáni éghajlattal rendelkeznek, a jóval délebbre fekvő Tristan da Cunha mérsékelt óceáni éghajlatú.

A zord klíma és a talajviszonyok miatt mezőgazdaságról csak korlátozottan lehet beszélni a lakott területeken is. A legjellemzőbb ágazat természetesen a halászat, mely még az állandó lakosság nélküli területeken is létezhet, a Déli-Georgia- és Déli-Sandwich Szigeteken a bevételek 75%-a ebből származik, de megemlíthető még a Tristan da Cunhán kiemelkedő homár-halászat is.¹⁴⁴ A Falkland-szigetek állatállománya a lakosság számához viszonyítva egyedülállóan magas: minden helyi lakosra 250 juh jut.¹⁴⁵

Szemben a korábban vizsgált karib területekkel, ahol a biztonságot fenyegető tényezők alapvetően a természeti katasztrófák, és a bűnözés voltak, itt már az államok közötti konfliktusok a meghatározók. Míg a karib szigetvilág igen régen látott olyan háborút, melyben államok ütköztek meg, addig a dél-atlanti-óceán vizei

¹⁴¹ A Brit Antarktisi Terület a déli-sarki kontinens 60°-tól délre eső területének, nyugati hosszúság 80° és 20° közötti részén fekszik

¹⁴² Próbáld, Ferenc: i.m., 2004, 307

¹⁴³ Az Ascension-sziget és a Tristan da Cunhához tartozó Gough Island közötti távolság több mint 3600 km!

¹⁴⁴ Foreign and Commonwealth Office: The Overseas Territories – Security, Success and Sustainability, 2012., 113

¹⁴⁵ Próbáld, Ferenc: i.m., 2004, 307

és szigetei színterévé váltak a második világháború utáni legnagyobb brit részvételű fegyveres összecsapásnak. Az Argentína és az Egyesült Királyság közötti konfliktus, mint azt látni fogjuk nem csak Falkland- de a Déli-Georgia- és Déli-Sandwich Szigetek, sőt a Brit Antarktisi Terület feletti szuverenitásért zajlott, és ha fegyveres összecsapásra nem is került sor immáron 30 éve, a diplomácia színterén nyilvánvalóvá vált, a kérdés napjainkban sem rendezett. Ebből adódik, hogy e területeken a hagyományos katonai potenciál kiépítése és fenntartása a legfőbb kihívás. A területek történelmileg alapvetően két központoz tartoztak: Szent Ilona igazgatta Ascension és, Tristan da Cunha szigetét, a Falkland-szigetek pedig a lakatlan Déli-Georgia- és Déli-Sandwich Szigeteket és a Brit Antarktisi Területet igazgatta – ezek részletesebb elemzésüket is ennek mentén érdemes végezni.

2.4.3.2 Szent Ilona és a hozzá tartozó szigetek

2.4.3.2.1 Szent Ilona, a börtönsziget

A földrajzilag Afrikához tartozó Ascension, Tristan da Cunha és Szent Ilona-szigetét is a portugál hajósok fedezték fel a XVI. század első éveiben, mint fontos megállókat az Afrikát elkerülő tengeri útvonal mentén. Szent Ilona-szigetén a XVII. századtól beszélhetünk állandó településekről, melyet a Brit Kelet Indiai társaság hozott tétre a szigeten II. Jakab angol király kiváltságlevele nyomán, melynek emlékére ma is őrzi a sziget fővárosának neve: Jamestown. Mint az közzismert, 1815 és 1821 között a szigeten raboskodott Bonaparte Napóleon, és ehhez az eseményhez köthető Ascension és Tristan da Cunha annektálása is, ezzel is elejét véve a „Korzikai Rém” esetleges szökésének.¹⁴⁶ A korábban ismert, de addig lakatlan szigetekre kisebb helyőrségeket telepítettek, Szent Ilonára pedig jelentős egységeket rendeltek. 1834-től a sziget a Korona fennhatósága alá került, ám a 1869-től, a Szezi-csatorna megnyitásától sokat veszített jelentőségéből.¹⁴⁷

A sziget történelme során többször játszott börtön szerepet hadifoglyok illetve politikusok számára, érdekes ellentmondás hogy az ilyen időszakok mindig konjunktúrát indítottak be a szigeten, mely azonban mindig véget ért a börtönszerep lezárultával.¹⁴⁸

A szigetlakók helyzetét a mai napig megnehezíti a szigetek rendkívüli elszigeteltsége: Szent Ilonához a legközelebbi szárazföld (ha nem számítjuk az 1125 km-re lévő Ascensiónt) Angola közel 2000, Brazília közel 3000 kilométerre fekszik. Ez az elszigeteltség az oka, hogy szigetlakók, akik részben brit telepesek, részben afrikai és kínai betelepítettek leszármazottai, maguk is gyakran tekintenek börtönként otthonukra. A helyben található oktatási és kulturális intézmények színvonala alacsony, így hiányzik a képzett munkaerő is. A szigeten igen korlátozottak a

¹⁴⁶ Hendry, Ian – Dickson, Susan: i.m. 2011, 333

¹⁴⁷ Szent Ilona-sziget történetéről: <http://sthelenatourism.com/the-island/history/>
Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹⁴⁸ Nem Napóleon volt az egyetlen, akinek börtönül szolgált e távoli sziget: 1890 és 97 között Dinizulu zulu király és családja raboskodott a szigeten; 1899 és 1901 között a búr háború 6000 hadifoglyának szolgált börtönül, majd 1960-ban a bahraini hercegek töltöttek egy rövid időt itt. - Hogenstijn, Maarten, and Middelkoop, Daniel van: Saint Helena: Citizenship and spatial identities on a remote island , UU Universiteit Utrecht, 2005, 96-104 Elérhető http://igitur-archive.library.uu.nl/socgeoplan/2006-0801-205916/Hogenstijn_04_sainthelenaesg.pdf vagy <http://dspace.library.uu.nl/handle/1874/11333> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

munkalehetőségek, a brit állampolgársági törvények (lásd fent) pedig korábban megnehezítették az anyaországban történő munkavállalást. Tovább fokozza az elszigeteltséget, hogy a szigetnek jelenleg repülőtere nincs, az egyetlen közlekedési kapcsolatot a *Royal Mail Ship Saint Helena* biztosítja Fokváros és Ascension között, havonta átlagosan 2-3 alkalommal.¹⁴⁹

A 2002-es Nationality Act jogilag megkönnyítette az elvándorlást, így az elvándorlás jelensége gyorsult, az 1998-as népszámlálás szerinti 5157 lakosság mára 4000 körülire olvadt, mely 20%-ot meghaladó népességvesztést jelent.¹⁵⁰ A szigetet mint tipikus MIRAB-gazdaságként jellemzik, vagyis olyan terület, ahol a migráció, a külföldről történő hazautalások, a segélyek és a bürokrácia tartja fent a gazdaságot.¹⁵¹ A sziget lakosainak – vagyis a szenteknek "saints", ahogy magukat nevezik – 60%-a áll állami alkalmazásban.¹⁵² Az anyaországból érkező segélyek összege, melyet a 60-as évektől folyósítanak, napjainkra meghaladja az évi 23 millió fontot.¹⁵³ A *Department for International Development* (DFID) által nyújtott támogatás legnagyobb különálló tétele, egy repülőtér építésére vállalt kötelezettség 2004-ből, mellyel a kormányzat kívánja kiváltani a szűk kapacitású, lassú és elavult hajó-összeköttetést.¹⁵⁴ A költségek növekedése illetve a pénzügyi klíma megváltozása folytán a Gordon adminisztráció felfüggesztette az építkezést, azonban 2010-től a konzervatív kormányzat vállalta a repülőtér finanszírozását, mely által a sziget gazdaságát is fejleszteni remélik.¹⁵⁵ Távlati cél, hogy a szigetet önfenntartóvá tegyék, melyhez a kitörési lehetőséget a turizmusban látják, ennek megfelelően készült el egy 10 éves fejlesztési terv is, hogy a lakosokat helyi produktív munkához juttassa, a szigetet pedig a befektetők számára vonzó területté tegye.¹⁵⁶ Szent Ilona a

¹⁴⁹ Hogenstijn, Maarten, and Middelkoop, Daniel van: i.m. 2005, 100-101

¹⁵⁰ Government of St. Helena & The European Community: St. Helena & Dependencies Single Programming Document & Indicative Programme 2004-2007: http://ec.europa.eu/development/icenter/repository/print_hel_spd_en.pdf Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹⁵¹ MIRAB – Migration, Remittances, Aid, Bureaucracy
Aldrich, Robert – Connell, John: i.m., 1998, 97

¹⁵² Hendry, Ian – Dickson, Susan: i.m. 2011, 336

¹⁵³ Konzultációról a Szent Ilonán épülő repülőtér kérdésében: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/67719/St-Helena-airport-consultation-report.pdf - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹⁵⁴ A Royal Mail Ship Saint Helena mindössze 128 utast tud szállítani, a Fokváros- Jamestown útvonal 5 napot vesz igénybe, Ascension szigetére további 2 nap alatt jut el.

¹⁵⁵ Továbbiak a repülőtéréről: <https://www.gov.uk/government/news/airport-to-revitalise-british-st-helena> és <http://www.sainthelena.gov.sh/pages/an-airport-for-st-helena.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹⁵⁶ Saint Helena Economic Development Plan 2012-2022: <http://www.sainthelena.gov.sh/data/files/edp.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

másik két sziget adminisztrációs központja is, a 2009-es új alkotmány értelmében a már nem függőségei Szent Ilonának, hanem azzal egyenrangú igazgatási egységek, ahol kinevezett Adminisztrátor látja el a helyi végrehajtási-igazgatási feladatok felügyeletét.¹⁵⁷

2.4.3.2.2 Ascension-sziget, és transzfer szerepe

Külön kell szólnunk a Szent Ilonához tartozó szigetekről, melyeket mára ugyan egyenrangú félként kezelnek, de korábban sokáig Szent Ilona függőségeiként kezelték. Az alig 90 négyzetkilométeres Ascension-sziget, mely nevét onnan kapta, hogy 1503 áldozócsütörtökén fedezték fel - mindig is katonai támaszpontként játszott szerepet a történelemben. Sokáig az Afrikát megkerülő útvonal állomása, állandó lakosság nélkül, majd az 1815-ös évtől kisebb garnizonként szolgált. A tizenkilencedik század végén az apró sziget fontos szerepet kapott a brit gyarmatok információs kapcsolatát biztosító All Red Line távírórendszerben. 1922-ig az Admirális felügyelete alatt állt, majd Szent Ilonához csatolták függőségként.

A második világháború alatt az USA a brit kormánnyal kötött egyezmény értelmében repülőteret épített, melyet a helyben honos madárfajról, a füstös csér gyarmati neve után neveztek el Wideawake Field-nek.¹⁵⁸ 1943 és 1945 között a U.S. Air Force több mint 25.000 repülőgépe szállt itt le, a transzatlanti útvonalon történő átrepülés közben, mialatt közel 4000 fős, nagyrészt amerikai személyzet állomásozott a szigeten. Bár a második világháború után 1947-ben bezárták a repülőteret, a hidegháború fokozódásával ismét igény lett rá, így 1956-ban nemcsak újranyitották, de jelentősen bővítették, és rakétavédelmi és követő rendszert építettek ki. De nemcsak a katonai szervezetek használták ki az egyedülálló földrajzi adottságait: 1964-ben a BBC állított fel egy átjátszóállomást, hogy elérje a Dél-atlanti térséget.¹⁵⁹

Az űrkutatás is felfedezte magának a szigetet: a NASA 1967-ben létesített megfigyelőállomást, később a repülőtér kifutópályáját is alkalmassá tették űrsiklók

¹⁵⁷ The St Helena, Ascension and Tristan da Cunha Constitution Order 2009:

<http://www.legislation.gov.uk/ukxi/2009/1751/contents/made> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹⁵⁸ Az erről szóló 1956-os Bahamai Egyezmény elérhető:

<http://www.state.gov/documents/organization/165387.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹⁵⁹ Steiner, Sue; Liston, Robin; Grundy, Richard; Huntle, Mike: St Helena, Ascension, Tristan Da Cunha: The Bradt Travel Guide, 2009 115.

http://books.google.hu/books?id=u-iZ8R0EkwwC&pg=PA115&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

(Space Shuttle) fogadására, így egy esetleg kényszerleszállás helyszínéül is szolgálhatott volna az egyenlítőhöz közeli sziget. Bár a NASA létesítményét 1990-ben bezárták, az Európai Űrügynökség (European Space Agency) tart fent egy megfigyelőállomást Ariane 5 rakéták követésére.¹⁶⁰ Ascension kulcsszerepet játszott a korábban említett 1982-es falklandi konfliktusban, mivel az itt lévő repülőtér volt az egyetlen támaszpont az anyaország és az argentinok által fenyegetett szigetek közötti útvonalon, így fontos utánpótlás-biztosító állomás volt mind a flotta, mind a légierő számára.

Mivel Ascension és a Falkland szigetek távolsága több mint 6.000 km, így különleges szervezést igényelt a bombázók üzemanyag ellátásának megoldása.¹⁶¹ A repülőtér az Amerikai Légierő és a Brit Királyi Légierő közösen használja és üzemelteti, ennek ellenére nem kizárólagosan katonai repülőtér, a Brit Királyi Légierő polgári utasok szállítását is vállalja a szigetre, noha csak korlátozott létszámban.¹⁶² A repülőtér köré rendeződik a sziget gazdasági életének jelentős része is: az Amerikai Légierő és szerződött partnerei 218 embert alkalmaznak, közülük 162 helyi, vagy Szent Ilona-szigeti lakos.

Mivel a sziget körül, a kontinentális talapzaton nagy kiterjedésű szénhidrogén mezőket feltételeznek a mélyben, így megkezdődött azok feltárása, és az Egyesült Királyság kormánya az ENSZ-ben bejelentette igényét a 200 mérföldes kizárólagos gazdasági övezetben található ásványkincsek kiaknázására.¹⁶³ A gazdasági érdekek mellett a sziget fekvése adja meg stratégiai jelentőségét, az ott kiépített infrastruktúra teszi lehetővé, hogy a nagyhatalmak globális befolyásukat gyakorolhassák, mintegy ugródeszkaként használva a szigetet erőik kivetítésének folyamatában.¹⁶⁴

¹⁶⁰ Európai Űrügynökség tájékoztatója: http://www.esa.int/esapub/bulletin/bulletin135/bul135e_billig.pdf 8 - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹⁶¹ Ascension történetéről: <http://www.mysterra.org/webmag/ascension-island/history.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹⁶² A RAF Ascension-re irányuló légiszállításról: <http://www.raf.mod.uk/currentoperations/opsascension.cfm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹⁶³ A Guardian cikke a szigetről: <http://www.guardian.co.uk/politics/2008/aug/28/foreignpolicy.unitednations> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹⁶⁴ Hendry, Ian – Dickson, Susan: i.m. 2011, 332.

2.4.3.2.3 Tristan da Cunha, a vulkán-sziget

Tristan da Cunha felfedezése szintén a portugálokhoz kötődik, nevét felfedezőjéről kapta. Az apró vulkanikus eredetű – a Dél-atlanti törésvonal mentén úgynevezett hotspot területen fekvő – sziget, melyen kitörést legutoljára 1961 októberében észleltek, a világ egyik legtávolabbi és legelszigeteltebb pontja: Szent Ilona 2100, Fokváros 2400 kilométerre található tőle. A 2062 méter magas vulkáni Mária királynő-csúcs kiváló tájékozódási pontként szolgált a Dél-Amerika és Dél-Afrika közötti hajózási útvonalon. Tristan da Cunnát és a hozzá közel eső apróbb szigeteket¹⁶⁵ több nemzet is használta, de csak a XIX. század elején hoztak rajta létre rövid életű telepet amerikai bálnavadászok, a Felfrissülés Szigetei nevet adva a területnek. Az 1812-es brit–amerikai háborúban a szigeteket amerikai cirkálók használták bázisként, mikor az Indiából Európába tartó brit kereskedelmi hajókat fosztogatták. Mikor Napóleont Szent Ilonára száműzték, az Egyesült Királyság annektálta a szigetet, azon apróbb katonai helyőrséget hozva létre.¹⁶⁶ Először csak a katonák feleségei alkották a kolóniát, majd néhány telepes családot is ide költöztettek.

A Szezei-csatorna 1869-es átadása itt is jelentős dekonjunktúrát okozott, de a hatalmas távolság is fokozta az elszigeteltséget, így aki tudta elhagyta az egyetlen települést, melynek a költői Edinburgh of the Seven Seas nevet adták. A XX. századig sziget telepeseinek életében rendszeresen visszatérő elem volt az éhezés, a járványok által okozott népességcsökkenés, melynek következtében a populáció sohasem volt több néhány száz ember apró telepénél. A második világháború alatt a Royal Navy egy titkos radarállomást hozott létre, hogy a térségben tevékenykedő német tengeralattjárókról információkat gyűjtsön.¹⁶⁷

Napjainkban csak a terület névadó szigetén létezik állandó település, kevesebb, mint 300 lakossal.¹⁶⁸ A kolónia legfőbb ágazata a homár halászata és feldolgozása, illetve a halászati jogok értékesítése, mely által a gazdaság önfenntartó tud lenni. A helyi alkotmány értelmében kormányzat feje itt is a Szent Ilonai kormányzó, akit az

¹⁶⁵ Inaccessible-sziget, Nightingale-szigetek és Gough-sziget

¹⁶⁶ Hendry, Ian – Dickson, Susan: i.m. 2011, 332

¹⁶⁷ <http://www.tristandacunha.org/about-tristan/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹⁶⁸ Foreign and Commonwealth Office: The Overseas Territories – Security, Success and Sustainability, 2012, 113

https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/32952/ot-wp-0612.pdf- Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

által kinevezett Adminisztrátor képvisel a szigeten.¹⁶⁹ Az állami adminisztrációt néhány közalkalmazott képviseli.¹⁷⁰

¹⁶⁹ A helyi alkotmány: <http://www.legislation.gov.uk/uksi/2009/1751/contents/made> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹⁷⁰ Tristan da Cunha tájékoztató weblapja <http://www.tristandc.com/government.php> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

2.4.3.3 A Falkland-szigetek, a háborús hadszíntér

2.4.3.3.1 A Falkland-szigetek korai története

A Falkland-szigetek helyzetét és történetét nemcsak azért érdemes megvizsgálni, mivel innen igazgatják a Brit Antarktisz Területet, továbbá a Déli-Georgia- és Déli-Sandwich-szigeteket is, de e terület fennhatóságának kérdése körül bontakozott ki az a konfliktus, melynek nyomán a második világháború és szuezi válság után először vett részt a brit haderő ismét háborús konfliktusban.

A két nagyobb és több mint hétszáz apró szigetből álló szigetcsoport közel 500 km-re helyezkedik el Argentínától keletre, az Atlanti-óceán déli részén. Földrajzilag a Patagóniai-talapat folytatása, mely a tengerszint felé emelkedik, jelentős része kopár homokkő és agyagpala, így megművelésre alkalmas földterülettel nem rendelkezik. A szigetek éghajlata átmeneti zónát alkot a sarkvidéki és az óceáni éghajlat között, alacsony évi középhőmérséklettel, sok csapadékkal, kevés napsütéssel, borongós időjárással.¹⁷¹

4. ábra

¹⁷¹ Próbáld, Ferenc: i.m., 2004, 307

A Falkland-szigetek jelentősége elhelyezkedésükből fakad, mivel természetes megálló a Dél-Amerikát megkerülő vezető hajózási útvonalon, mely Horn-foktól 770 kilométerre fekszik északkeletre. A szigetek története napjainkban is vitatott, elsősorban az argentin részről vitatják a korai felfedezésnek illetve kolonizációnak nemcsak a jogcímét, de a történetiségét is, sőt a szigetek nevét is, melyet konzekvensen Malvin-szigeteknek (*Islas Malvinas*) neveznek.

A történészek abban megegyeznek, hogy a szigetek felfedezése John Devis nevéhez fűződik, aki 1592-ben első európaiként szállt partra. Elhelyezkedéséből adódó jelentősége miatt több nagyhatalom is meg kívánta szerezni magának a területet, noha állandó telepeket sokáig nem hoztak rajta létre. A névadás John Strong kapitány nevéhez fűződik, aki 1690-ben Anthony Cary, Falkland ötödik Viscount grófjáról, az angol Admirális akkori első lordjáról nevezte el a szigetek közötti csatornát.¹⁷²

Franciaország volt az első, amely Port Saint Louis néven állandó lakossággal rendelkező telepeket hozott létre Kelet-Falklandon 1764-ben. A franciák *Îles Malouines*-nek nevezték el a szigeteket a breton Saint Malo kikötőjéről. Ezt az elnevezést vették át a spanyolok, és így lett a szigetek neve spanyol nyelvterületen *Las Malvinas*. Egy évvel később az angolok is létrehoztak egy apró telepet, Port Egmont néven Nyugat-Falklandon.¹⁷³ Az Újvilágban hatalmas gyarmatokkal rendelkező Spanyolország azonban nem ismerte el ezeket, magának követelve minden amerikai területet, noha az újvilági spanyol felségterületet megállapító, korban hatályos Utrechti szerződés nem említi a szigeteket.¹⁷⁴ Mivel Franciaország és Spanyolország az adott korban szövetségesek voltak, így Spanyolország a diplomáciai megoldást keresett a franciákkal, melynek eredményeképpen azok kártérítés fejében elhagyták a Port Saint Louist, átadva azt a spanyoloknak. Ezzel szemben Angliával a viszony igen feszült volt, így velük szemben katonailag léptek fel: a Puerto Soledadra átnevezett Port Saint Louisból kiinduló spanyol gyarmati sereg elűzte az angol telepeseket 1770-ben.¹⁷⁵ Bár az angol telepések visszatérhettek

¹⁷² Hendry, Ian – Dickson, Susan: i.m. 2011, 316

¹⁷³ A RAF oldala archív oldala a szigetektörténetéről:
<http://web.archive.org/web/20110606073133/http://www.raf.mod.uk/falklands/linepre1982.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹⁷⁴ Az utrechti béke: <http://www.heraldica.org/topics/france/utrecht.htm> vagy http://en.wikisource.org/wiki/Peace_and_Friendship_Treaty_of_Utrecht_between_Spain_and_Great_Britain - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹⁷⁵ Laino, Daniel Manana: *Harc a Falkland (Malvin) szigetekért 1982*, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1985, 9

1771-ben, néhány év múlva, 1774-ben az amerikai függetlenségi háború indokolta takarékosági okok miatt feladták a szigeteket, így ott a spanyolok maradtak *de facto* hatalomként.¹⁷⁶ 1811-ben azonban a spanyolok is feladták a helyőrséget.¹⁷⁷ Noha mindkét nagyhatalom magáénak tekintette a szigetet, az lakatlan maradt, melyen csak bálnavadászhajók kötöttek ki időről-időre. Mikor 1818-ben Argentína - még Rio de la Platai Egyesült Tartományok néven - kikiáltotta függetlenségét, a Malvin-szigetekre is igényt tartott, de a hosszan elhúzódó függetlenségi háború miatt az új államnak nem állt módjában ellenőrzése alá vonni a szigeteket.

1828-ban Luis Vernet, egy francia felmenőkkel rendelkező hamburgi vállalkozó-kereskedő halászati koncessziós jogot kapott az argentin kormányzattól, hogy a szigetre telepéseket toborozzon.¹⁷⁸ Vernet az angol hatóságok jóváhagyását is megkapta ugyanerre, rendszeresen jelentést téve az Buenos Aires-i brit konzulnak. Vernet tehát igyekezett több oldalról is biztosítani magát, amikor azonban 1831-ben amerikai főkavadászok jelentek meg a szigeteken, akik nem ismerték kormányzói jogait, hajóikat lefoglalta.¹⁷⁹ Az amerikai konzulátus azonban gazdátlan földnek tekintette a szigeteket, így egy büntető-expedíciót küldött oda, és még abban az évben a Silas Duncan Lexington hadihajó kapitánya közel teljesen megsemmisítette a telepet.¹⁸⁰ Ezt követően az argentinok megpróbálták visszaállítani a szigetek feletti kontrollt, és egy apró büntetőtelepet helyeztek ide 1832 utolsó hónapjaiban, de azon lázadás tört ki.¹⁸¹

A szigetek feletti szuverenitás körül kialakult nemzetközi bonyodalmak okán a brit fél viszont véglegesen rendezni kívánta a szigetek helyzetét, ezért egy telepésekkel megrakott hajót indítottak a szigetre. Mikor 1833 januárjában John Onslow kapitány vezetésével a Clio nevű hajón a britek visszatértek, távozásra szólították fel azt a kis argentin expedíciós erőt, melyet a fegyenc-lázadást leverésére küldtek.¹⁸² Mivel ennek az erőnek csak a vezetője, José María Pinedo volt argentin,

¹⁷⁶ <http://web.archive.org/web/20110606073350/http://www.raf.mod.uk/falklands/preface.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹⁷⁷ <http://web.archive.org/web/20110606073350/http://www.raf.mod.uk/falklands/preface.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹⁷⁸ http://www.falklandshistory.org/getting-it-right_PP.pdf - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.
¹⁷⁹ David Tatham (szerk.): Dictionary of Falklands Biography (including South Georgia). From Discovery up to 1981 Hereford, U.K: editor's edition, 2008

¹⁸⁰ http://www.uszduncan.org/silas_page13.htm - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹⁸¹ Hendry, Ian – Dickson, Susan: i.m. 2011, 317.

¹⁸² Dóczy Balázs: Az 1982-es Falkland-szigeteki háború, In: Szabó Loránd-Ölbei Tamás-Wilhelm Zoltán (szerk.): Anyaországok és (volt) gyarmataik 1. Afrika-Amerika-Ázsia Universitas Munkacsoport. Pécs, 2002. 147

jelentős része viszont angol zsoldos, tiltakozva ugyan, de harc nélkül feladta a szigeteket, ahol a britek állandó településeket hoztak létre.¹⁸³ Azóta komoly vita tárgya, hogy voltak-e lakói ekkor a szigeteknek, és mi történt velük. A Clio kapitányának jelentéseiből kiderül, Vernet kolóniájának romjainál mindössze 33 telepes élt nyomorúságos körülmények között. Nekik az angolok felkínálták a szabad döntés jogát, hogy visszatérnek-e a szárazföldre, vagy maradnak, bár ez utóbbira bátorították őket.¹⁸⁴ Jóllehet az argentin publikációkban gyakran szerepel, hogy a telepeseket - akiknek alig egyharmada volt argentin paraszt, vagy gaucho - kiűzték, ám ez az állítás nem igaz, alig 11 döntött a távozás mellett, közöttük csak 4 argentin volt.¹⁸⁵ Bár az argentin fél többször is tiltakozott, diplomáciai levélváltásokon túl más aktusra nem került sor.¹⁸⁶ 1845-ben megalapították Stanleyt, vagy másképp Port Stanleyt, mely mai napig a sziget fővárosa.

Fontos kiemelni, hogy az angol-argentin viszonyoknak csak marginális szelete volt a szigetek kérdése, ennél sokkal fontosabb volt az Uruguay folyón zajló kereskedelem folyamatosságának biztosítása. Mivel Paraguay nem rendelkezik tengeri kikötővel, a folyón zajlott az európai áruk szállítása, ám az épp ekkor zajló uruguayi polgárháború miatt Argentína korlátozta a folyami kereskedelmet. Franciaország és Anglia öt éves blokádot hirdetett Argentína ellen, és katonailag is beavatkoztak a térségben. Ezt a konfliktust zárta le az 1850-es Arana-Southern Treaty vagy másképpen a Gyarmati Egyezmény (*Convention of Settlement*), melyben Anglia és Argentína rendezték vitás ügyeiket.¹⁸⁷ Ebben nem esik szó a Falkland-szigetéről, így ebből a brit szerzők azt a következtetést vonják le, hogy az argentin fél lemondott a szigetekre irányuló követeléséről. Erősíti ezt a véleményt, hogy az argentin kormányzat a huszadik század közepéig nem vette elő a szigetek ügyét, noha azokon állandó brit telepek léteztek.

1908-ban az Egyesült Királyság annektálta a Déli-Georgia- és Déli-Sandwich-szigeteket, melyre 1775 óta igényt formált, és a Falkland-szigetek függő területévé

¹⁸³ Érdekes megemlíteni, hogy 1833-34-ben a huszonegyéves Charles Darwin is járt a szigeteken, és azok növényvilága mellett megemlíti a telepések sivár életkörülményeit az Egy természettudós utazásai című könyvében

¹⁸⁴ Jenkins, Simon, Hastings, Max - *The Battle for the Falklands* Pan Books, London 1983, 5

¹⁸⁵ A falklandi kormány erről szóló tájékoztatója: <http://www.falklands.gov.fk/our-people/our-history/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹⁸⁶ Laino, Daniel Manana: i.m. 1985, 11

¹⁸⁷ Az argentin-brit barátsági szerződés: https://en.wikisource.org/wiki/1850_Convention_of_Settlement - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

tették a Déli-Orkney- szigetekkel és a Graham-Földnek nevezett területtel együtt, mely az Antarktison a 60°-tól délre eső területének, nyugati hosszúság 80° és 20° közötti részén fekszik.¹⁸⁸

A Panama-csatorna megnyitásával a szigetek jelentősége csökkent, noha még mindig jelentős megálló volt a Horn-fokot megkerülő hajók illetve a helyi bálna- és fókavadász hajók számára, továbbá fontos kiinduló pontja a Déli-Sarkkörre induló misszióknak. Az első világháborúban már fontos szenelő állomása a térségbeli gőzhajóknak. 1914. december 8-án zajlott le a falklandi tengeri ütközet, melyben a brit haditengerészet csatacirkálói hat német hadihajót, köztük két páncélozott cirkálót süllyesztettek el, érzékeny veszteséget okozva a német haditengerészetnek.¹⁸⁹

A második világháború után, az ENSZ alapokmányában deklarált dekolonizációs célkitűzések nyomán az argentin kormányzat felújította az igényét. A nemzetközi figyelem a kérdésre először 1965. december 16.-án irányult, mikor Buenos Aires kezdeményezésére ENSZ Közgyűlése elfogadta a 2065-ös számú határozatát, (*General Assembly Resolution 2065*), melyben elítélte a kolonializmus minden formáját, felhívta az argentin és a brit felet a szuverenitás kérdéséről szóló vita békés rendezésére.¹⁹⁰

Ennek nyomán felek hosszas, ám eredménytelen tárgyalásokat folytattak, mivel az angol fél a sziget lakóinak önrendelkezésére hivatkozott, az argentinok pedig arra, hogy azokat nem illeti meg e jog, hiszen argentin felségterületen jogszerűtlenül hozták létre a településeket. A hatvanas években nemzetközi szinten Argentína folyamatosan fenntartotta és hangsúlyozta az igényét a területre, ahol a több incidens és provokáció is lezajlott.¹⁹¹

A hatvanas évektől kezdődik meg az a folyamat, melynek során a szigeteket egyre több kapcsolat kezdte fűzni Argentínához. A dél-amerikai ország, felismerve hogy az Egyesült Királyság jelentősen elhanyagolta a szigetek fejlesztését, több befektetést és fejlesztést finanszírozott, melyektől azt remélte, hogy sikerül megingatnia a szigetlakók lojalitását. Jelentős ösztöndíjakat kínáltak a szigetlakóknak, ingyenes spanyolkurzusokat indítottak, magas színvonalú orvosi szolgáltatást nyújtottak Argentínában, továbbá argentin cégek repülőteret építettek

¹⁸⁸ Hendry, Ian – Dickson, Susan: i.m. 2011, 317.

¹⁸⁹ Keegan, John: A Tengeri hadviselés története, Corvina Budapest, 1998, 115.

¹⁹⁰ <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/218/28/IMG/NR021828.pdf?OpenElement> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹⁹¹ Dóczy, Balázs: i.m., 2002. 148.

Stanley mellett, melyről rendszeres légi járatot indított a szárazföldre az állami légitársaság. 1971-ben egy brit-argentín távközlési egyezményt írtak alá, melynek értelmében a szigetek külső kommunikációját a szárazföldről biztosítják, így a postai forgalom is Argentínán át bonyolódott, akárcsak a telefonbeszélgetések.¹⁹² A sziget energiaszükségletét is az *Yacimientos Petrolíferos Fiscales*, az szárazföldi állami energiacége biztosította, így az üzemanyag ellátást is argentin kézbe került. Ennek ellenére a magát angolnak valló közel 1800 szigetlakó számára kevésbé lett vonzó a gyakran tábornokok és diktátorok által uralt dél-amerikai ország fennhatósága.¹⁹³

2.4.3.3.2 A falklandi háború

Nemzetközi szinten a feszültségek a Nemzeti Újjászervezési Folyamat (*Proceso de Reorganización Nacional*) nevű katonai junta 1976-os államcsíny útján történt hatalomra kerülése után kezdtek fokozódni. Mivel Argentína nemcsak a Falkland-, de a Déli-Georgia- és Sandwich-szigeteket is magának követeli, ezért 1976-ban a lakatlan Déli-Thule szigetén egy kisebb katonai bázist hozott létre *Corbeta Uruguay* néven, melyet azután sem számolt föl, miután ez a brit kormány tudomására jutott és az tiltakozott a szuverenitás durva megsértéséért.¹⁹⁴ Bár közkeletű vélekedés, hogy a katonai junta azért indította meg a katonai akciót a szigetek ellen, mivel az argentin gazdaság siralmas állapotáról akarta elterelni a figyelmet, látható, hogy az igény nem előzmények nélküli, másrészt az agresszív katonai fellépés (még ha az egy lakatlan területen történt is), már a rezsim korai időszakában jelezte az argentin konfliktuskezelés stílusbeli áthelyeződést a diplomáciai-gazdasági súlypontból a katonai megoldások felé.

Érdekes megemlíteni, hogy a brit fél a fegyveres konfliktust megelőzően nem zárkózott el teljesen a szuverenitás feladásától: Nicholas Ridley, a Thatcher-kormány külügyi államtitkára egy olyan javaslatot dolgozott ki, melynek értelmében a szigetek szuverenitásáról elvben lemondana Anglia, de cserébe azonnal megkapná Argentínától azokat bérletbe egy meghatározott időtartamra (pl. 99 évre).¹⁹⁵ A

¹⁹² Réti Ervin: *Háború a világ végén*, Kossuth Könyvkiadó, 1982, 31

¹⁹³ Egedy Gergely: i.m., 1998, 407.

¹⁹⁴ http://www.worldstatesmen.org/South_Georgia_Islands.html - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹⁹⁵ Egedy Gergely: i.m., 1998, 407.

javaslatot mind a szigetlakók, mind a londoni képviselők elvetették, így lekerült a napirendről. Az argentin fél azonban úgy vélte, az Egyesült Királyság könnyen lemondana a szigetekről, mivel azok csak anyagi terhet jelentenek az amúgy is komoly gazdasági nehézségekkel küzdő európai országnak. Miből következett erre? Egyfelől a szigeteken brit cégek nem fektettek be, a fejlesztést szolgáló 1977-es program nem valósult meg, továbbá az 1981-es állampolgársági törvény szinte másodosztályú polgárokká degradálta a szigetlakókat. A közvetlen katonai megoldást pedig azt tette lehetővé, hogy a brit kormány visszarendelte az Endurance-t, az egyetlen őrhajót, mely a szigetek védelmét biztosította, így csak egy apró, 57 főből álló helyőrség maradt Falklandon a közel 1800 civil mellett.¹⁹⁶

Bár 1982 elején brit részről történtek diplomáciai lépések a konfliktus békés megoldására, Leopoldo Galtieri, az előző évben a junta élére került tábornok már a katonai megoldást kereste, jelentős részben azért, hogy a belpolitikai feszültségeket egy „győztes”, hazafias érzelmeket felkorbácsoló háborúval oldja fel. Ugyanakkor tény, hogy alig egy hónappal a támadás megindulása előtt, az akkora már heves diplomáciai levélváltásokat és kardcsörtetést a legtöbb publicisztikában – mind az Egyesült Királyságban, mind másutt – csupán retorikai hadműveletnek tekintették.

1982. április 2.-án argentin fegyveres erők szálltak partra Stanley mellett, gyorsan legyűrve a kis számú angol tengerészgyalogos ellenállását.¹⁹⁷ Hamar elkezdődött az argentin közigazgatás bevezetése (települések átnevezése, forgalmi rend megváltoztatása, spanyol nyelv hivatalossá tétele), de mivel a távlati cél a szigetlakók megnyerése volt, velük szemben a megszállás 74 napja alatt nem került sor komolyabb atrocitásra. Brit részről az első megdöbbenés után egyértelműen teret nyert az a nézet, hogy az agresszióra fegyveres erővel kell válaszolni.¹⁹⁸ Ehhez azonban számos logisztikai akadályt kellett először leküzdeni, mivel az anyaországtól nyolcezer kilométerre feküdt a visszahódítandó terület, az ahhoz legközelebbi brit felségterület pedig az egyenlítőnél fekvő Ascension-sziget. Míg a számban és minőségben is az argentint meghaladó brit haditengerészet és légierő

¹⁹⁶ <http://www.royalnavy.mod.uk/sitecore/content/home/about-the-royal-navy/organisation/life-in-the-royal-navy/history/battles/the-falklands-conflict-1982/the-time-line> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

¹⁹⁷ A háború mellékhadszíntereként 1982. április 3-án az argentin haderő elfoglalta a Déli-Georgia-szigeteki apró Grytviken állomását is.

¹⁹⁸ Réti Ervin: i.m., 1982, 45.

vége elérte a hadműveleti terület, volt ideje az angol diplomáciának is támogatókat gyűjteni.¹⁹⁹

Vizsgáljuk tehát meg a kérdést nemzetközi szempontból! Az első és egyik legfontosabb kérdés az Egyesült Államok helyzete volt, mivel az a szembeálló feleknek egyaránt szövetségese volt: az Egyesült Királyságnak a NATO-ban, Argentínának pedig az 1947-es Riói Paktumból kifolyólag.²⁰⁰ A kérdésben az amerikai politikai elit is megosztott volt: Alexander Haig külügyminiszter az angolok támogatására hajlott, míg Jeane Kirkpatrick, az USA ENSZ-hez delegált nagykövete – aki a latin amerikai diktatúrák támogatását is elfogadta a kommunizmus visszaszorítása érdekében – az argentinokban látta a stratégiai partnert. A latin-amerikai kommunista rezsimekkel szemben (Nicaragua) a deklaráltan kommunistaellenes junta eredményes és megbízható szövetségeseinek számított az USA szemében.²⁰¹

Némi hezitálás után azonban az USA bejelentette, hogy a brit felet támogatja a konfliktusban, mely nemcsak az Ascensionön fekvő amerikai légitámaszpont használatát jelentette, de jelentős hírszerzési anyagok átadását, illetve technológiai-fegyverzeti segítséget is.²⁰²

Az USA is támogatta a britek által benyújtott határozatot az ENSZ Biztonsági Tanácsában, melyet április 3-án el is fogadtak. Az 502 B.T. határozatot, Panama ellenszavazatával, valamint a Szovjetunió és szövetségesei tartózkodása mellett fogadták el, melyben felszólították Argentínát, hogy vonja vissza erőit a szigetekről, illetve szüntessen meg minden ellenségeskedést.²⁰³

Érdekes megemlíteni, hogy a szovjetek és csatlós államaik mellett Spanyolország is tartózkodott, ennek oka, hogy az Egyesült Királyság és Spanyolország között szintén egy függő terület – Gibraltár – vonatkozásában feszült ellentét.

¹⁹⁹ Egedy Gergely: i.m., 409.

²⁰⁰ Réti Ervin: i.m., 1982, 74.

²⁰¹ Magyarics Tamás: Az Egyesült Államok külpolitikájának története, Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2000, 278.

²⁰² Réti, Ervin: i.m., 1982, 74.

Továbbá a legújabb dokumentumok elérhetőek:

<http://www.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB374/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²⁰³ ENSZ BT Határozat: [http://daccess-ods.un.org/access.nsf/Get?Open&DS=S/RES/502%20\(1982\)&Lang=E&Area=RESOLUTION](http://daccess-ods.un.org/access.nsf/Get?Open&DS=S/RES/502%20(1982)&Lang=E&Area=RESOLUTION) - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

1982. május 26-án ismét megerősítették a korábbi határozatot, és az összes tag egyhangú támogatásával kiadták az 515-ös B.T. határozatot, melyben felszólították a feleket a tűzszünet megkötésére, és a békés rendezésre.²⁰⁴ Szintén a briteket támogatták a Nemzetközösség államai, valamint számíthattak az Európa Gazdasági Közösség, azon belül különösen Franciaország segítségére, ami azért volt kulcsfontosságú, mivel az argentin haderő több korszerű francia hadieszközökkel rendelkezett, (Super Étendard és Mirage repülőgépek, Exocet rakéták) így az ezekről szolgáltatott információk kulcsfontosságúak volt. Ezzel szemben Argentína csak az El Nem Kötelezettek Mozgalmának és legtöbb latin-amerikai ország diplomáciai támogatását tudta megszerezni, de itt sem mindegyikét, Chile például területi vitáik miatt Nagy-Britanniát támogatta. A Szovjetunió mindkét hatalmat ellenfelének tekintette a hidegháborús légkörben, így sem egy NATO államot, sem egy jobboldali katonai diktatúrát nem támogatott, katonáit pedig lekötötte az afganisztáni konfliktus, ám ez remek alkalom volt arra, hogy a keleti blokk országai megfigyeljék hogyan működnek a NATO fegyverrendszerei.²⁰⁵

Mire tehát a brit különítmény - mely két repülőgép-hordozóból (Hermes és az Invincible) 8 rombolóból, 15 fregattból, 6 tengeralattjáróból, és több 10 kisebb hadihajóból állt - konfliktus helyszínére ért, az szinte már el is dőlt, bár a hajók ellen kifejlesztett Exocet rakéták valós fenyegetést jelentettek a haditengerészetre. Noha nem beszélhetünk tisztán a papírforma érvényesüléséről, hiszen Sheffield és Coventry rombolók, és az Atlantic Conveyor szállítóhajó valamint több kisebb hajó elsüllyesztésével az argentinok kellemetlen helyzetbe hozták a Királyi Haditengerészetet, rávilágítva annak sebezhetőségére;²⁰⁶ mégis egyetlen stratégiának sem okozott meglepetést a brit hadsereg győzelme.²⁰⁷

1982. június 14-én az argentin haderő Stanleyben kapitulált, ezzel a konfliktus – melynek során 255 angol és 649 argentin, valamint 3 helyi lakos halt meg – véget ért. A brit hadműveletek költségét 700 millió fontra, az elveszett hadianyag pótlását pedig további 900 millió fontra becsülték Londonban.²⁰⁸

²⁰⁴ ENSZ BT Határozat: [http://daccess-ods.un.org/access.nsf/Get?Open&DS=S/RES/505%20\(1982\)&Lang=E&Area=RESOLUTION](http://daccess-ods.un.org/access.nsf/Get?Open&DS=S/RES/505%20(1982)&Lang=E&Area=RESOLUTION) - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²⁰⁵ Laino, Daniel Manana: i.m., 1985

²⁰⁶ A Guardian cikke a kérdéstről: <http://www.theguardian.com/uk/1982/may/05/falklands.world> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²⁰⁷ Pl.: Simon Jenkins, Max Hastings: The Battle for the Falklands, Pan Books, London, 1983

²⁰⁸ Egedy, Gergely: i.m., 1998. 411.

2.4.3.3.3 A konfliktus következményei

Milyen következményekkel jár a falklandi háború? Az argentin katonai vereség után kibontakozó tiltakozáshullám nyomán Galtieri lemondani kényszerült, és 1983 végén demokratikus választások keretében a katonai junta is távozásra kényszerült a hatalomból. Bár Argentína azóta demokratikus ország, de a „Malvinas kérdés” a helyi nacionalizmus központi témája.²⁰⁹ A háború után a két ország közötti sportmérkőzések hagyományosan politikai felhangokkal terheltek, említsük akár Diego Maradona és „Isten keze” által biztosított 1986-os világbajnoki győzelmet, vagy a 2012-es londoni olimpiára készített provokatív reklámokat.²¹⁰ Az 1994-ben elfogadott argentin alkotmány átmeneti rendelkezéseinek első pontja kimondja, hogy igényt formál mind a Falkland-, mind a Déli-Georgia- és a Déli-Sandwich-szigetekre, abban spanyol nevükön említi ezeket.²¹¹ Április másodika 2000 óta nemzeti ünnepnap Argentínában, amely a „Malvin-szigeteki veteránok és elesettek napja” nevet viseli (*Día del Veterano y de los Caídos en la Guerra de Malvinas*), ez a dátum valójában azonban a szigetek megszállásának napja.

Argentína a háború huszonötödik évfordulójától kezdte ismét hevesebben hangoztatni kezdte igényét a szigetekre, napjainkban is Christina Fernández de Kirchner elnök asszony minden lehetőséget felhasznál, hogy tudatosítsa a britekben, a szárazföldi ország nem mond le e területekről. Az ismét nehéz gazdasági helyzetet megelőző ország vezetői a háború harminc éves évfordulóját is arra használta fel, hogy a világ közvéleményével tudassák álláspontjukat, és tárgyalóasztalhoz szólítsák a briteket.²¹² A diplomáciai nyilatkozatok mellett médiában fizetett hirdetésekben is üzengettek egymásnak a felek.²¹³ A kérdést már évek óta²¹⁴ mind az ENSZ-ben,

²⁰⁹ Érdekes megemlíteni, hogy a vesztes háború tette lehetővé az argentin-chilei határviták rendezését is 1984-ben. argentín-chilei barátsági szerződés:

<http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/CHL-ARG1984PF.PDF> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²¹⁰ Az olimpiára készített propagandafilm: <http://www.youtube.com/watch?v=aClugp4bHWU> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²¹¹ Az argentin alkotmány angol fordítása elérhető: <http://www.senado.gov.ar/web/interes/constitucion/english.php> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²¹² Tudósítás a háború harmincadik évfordulójáról: <http://www.origo.hu/nagyvilag/20120209-argentina-nagybritannia-fokozodo-feszultseg-a-falklandszigetek-malvinszigetek-miatt.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²¹³ Tudósítás a háború harmincadik évfordulójáról: http://index.hu/kulfold/2013/01/03/argentina_fizetett_hirdetesben_koveteli_a_falkland-szigeteket/ - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

mind az Amerikai Államok Szövetségében felszínen tartják, elnyerve ügyükhöz több latin-amerikai ország diplomáciai támogatását, melyek rendre elítélik London neokolonializmusát.²¹⁵

A latin-amerikai országok zöme nemcsak London beavatkozását ítélte el, de Washington semlegességét is, mivel úgy látták, hogy ezzel elárulja a saját maga által lefektetett Monroe-doktrínát - mely tiltja az európai országok dél-amerikai beavatkozását - ennek ellenére az amerikai külügyminisztérium a mai napig elfogadja a fennálló helyzetet és a brit fennhatóságot.²¹⁶

Nagy-Britanniában a háborús győzelem olyan nemzeti érzelmeket szabadított fel, melyre a második világháború óta nem volt példa, roppant népszerűvé tette Margaret Thatchert, aki bár korábban számos belpolitikai feszültséggel volt kénytelen szembenézni, fölényesen nyerte meg az 1983 júniusában rendezett választásokat.²¹⁷ A brit haderő érzékeny veszteségei rávilágítottak a haditengerészet sebezhetőségére, így annak reformja a konfliktus tapasztalataira építve indulhatott meg a nyolcvanas években.²¹⁸ A brit külpolitika a háború óta kitüntetett szerepet szentel a szigetek szuverenitása kérdésének, azt az elvet vallva, hogy a szigetlakók szabad döntését kell mindenek felett tisztelni, márpedig ők minden felmérés szerint brit alattvalónak tartják magukat.²¹⁹

A folyamatos kardcsörtetés nyomán a harmincadik évfordulóra a brit kormány a térségbe küldte a flotta egyik legmodernebb rombolóját, a Dauntlesst, mely lépést az argentin kormány provokációnak minősített.²²⁰

Kirchner nyílt levele: <http://www.guardian.co.uk/uk/2013/jan/02/cristina-fernandez-kirchner-letter-cameron> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

melyre a *The Sun* angol bulvárlap a címlapon válaszolt: <http://news.sky.com/story/1033203/argentinians-burn-sun-in-row-over-falklands> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²¹⁴ ENSZ-határozat vitája: <http://www.un.org/News/Press/docs/2011/gacol3225.doc.htm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²¹⁵ Falkland Islands (Malvinas) dispute tops talks between Ban and Latin American officials: <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=44503&Cr=falkland&Cr1=#.UWSF6JyPjAs> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²¹⁶ Az amerikai külügyminisztérium álláspontja: <http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2012/01/182294.htm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²¹⁷ Egedy Gergely: i.m., 1998, 425.

²¹⁸ Magyarics Tamás: i.m., 2005, 222

²¹⁹ Tudósítás az argentin követelésekről: <http://www.independent.co.uk/news/world/americas/the-people-of-the-falklands-are-british-says-foreign-office-as-david-cameron-rebuffs-argentina-over-colonialism-attack-8436250.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²²⁰ BBC: HMS Dauntless destroyer deployed to Falklands: <http://www.bbc.co.uk/news/uk-16810417> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

A szigetek életében az argentin megszállás tehát csak egy múltó epizód volt, ezt kívánta az elűzött kormányzó visszahelyezése is demonstrálni. A Falklandokon a nyolcvanas évektől jelentős fejlesztések és beruházások indultak, melyek között már kitüntetett szerepet kaptak a védelmi beruházások.

A háború természetesen a közösségben is rendkívül mély nyomokat hagyott, az harminc éve történt események közel identitásképző elemként jelennek meg. Ennek az identitásnak az egyik eleme az argentin igény teljes elutasítása, illetve az ezt szorgalmazó argentin politikusokkal való folyamatos szembenállás. „Az unokáim már a nyolcadik nemzedéke a családomnak, akik a szigeteken élnek, ami pedig számottevően több idő, mint amióta az argentin elnök családja Argentínában él.” – állítja egy idősebb szigetlakó.²²¹

Az identitás másik lényeges eleme, a brit monarchiához való tartozás érzése, a kulturális tradíciók ápolása, mely az angol nyelv, angolszász jogrendszer biztosította politikai stabilitás, és a protestáns hagyományok tiszteletén alapul. Mindez szemben áll a környező spanyol nyelvű, katolikus vallású, instabil, gyakran populista politikai rendszerű Latin-Amerikai országok többségével.

A brit kormányzat a háborús győzelem után 1983-ban, jutalmul a szigetlakók háborús helytállásáért és a Korona iránti lojalitásukért, kibocsátotta a *British Nationality (Falkland Islands) Act*et mely teljes jogú brit állampolgárrá tette őket.²²² Ennek azért volt jelentősége, mivel az állampolgárságot szabályozó 1981-es *British Nationality Act*,²²³ a brit alattvalókat különböző kategóriákba sorolta, és a Brit Független Területek állampolgárait megfosztotta az Egyesült Királyságban történő letelepedés jogától.²²⁴ A *Falkland Islands Act* ezt a hátrányt orvosolta, kiváltságképp lehetővé tette a letelepedést és munkavállalást az Egyesült Királyságban. Ezzel a lehetőséggel többen is éltek a nyolcvanas években, így lassú változás következett be a szigetlakók összetételében. A távozók helyére jelentős számban érkeztek munkavállalók Szent Ilona szigetéről, továbbá dél-amerikai – különösen chilei – bevándorlók.²²⁵ Ez a

²²¹ Tudósítás a falklandi népszámlálásról:

<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/southamerica/falklandislands/9540493/Falkland-Islands-census-delivers-blow-to-Argentina.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²²² Jogszabály: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1983/6/contents> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²²³ Jogszabály: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1981/61> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²²⁴ Az állampolgárság újraszabályozásának indoka egyfelől a brit gyarmatbirodalom felbomlása utáni helyzet rendezése volt, másrészt a nyolcvanas évek elején már belátható távolságba került az akkor ötmillió Hong Kong Kínához való visszakérülése, melynek nyomán egy esetlegesen kialakuló Egyesült Királyságba irányuló migránshullámot kívántak megelőzni.

²²⁵ Hogenstijn, Maarten, and Middelkoop, Daniel van: i.m., 2005, 96-104

folyamat eredményezte azt, hogy jelenleg a szigetek lakosainak alig több mint 50%-a született a Falklandokon!²²⁶

A 2012-ben tartott népszámlálás adatainak tanúsága szerint a szigetek tartózkodók száma 2840 fő²²⁷, amennyiben eltekintünk az itt állomásozó katonák létszámától és az bázis szerződéses munkavállalótól, 2562 főben állapítják meg a szigetek lakosainak számát.²²⁸ A népszámlálás során először kérdeztek rá az identitásra: az eredmények szerint adatai szerint a népesség 57%-a falklandinak, 24,5%-a britnek, 9,8%-a Szent Ilona-szigetekinek vallja magát, míg 5,3% chileinek, továbbá 3% más, egyéb identitású jellemzően migráns háttérű személy.²²⁹ Ez azért jelentős, mivel mérhetően alátámasztja azt a korábban is jelenséget, hogy a szigetek lakói már nem britként, hanem falklandiként definiálják önmagukat.

Érdekes megfigyelni, hogy azoknak a száma, akik a szigetekeken születtek (1339 fő), közelít a falklandi identitású válaszadók számához (1507)!²³⁰ Feltehetően őket lehet „tősgyökeres” falklandinak tekinteni, noha az bevándorlási státusz szerint ennél több (1973 fő) *Falkland Islander/Falkland Island Status Holdert* tartanak számon. A szigetlakók önmagukat leggyakrabban *islander vagy falklander* névvel illetik, korábban a szigeteket övező hínár nyomán *kelpers* jelzöt is használták.

A falklandiak büszkék lehetnek évi kb. 20.000 fontos átlagjövedelmükre, mely a legmagasabb Dél- Amerikában, az alig 1%-os munkanélküliségi rátájukra. Ugyanakkor a népszámlálás arra is rávilágított is, hogy a népesség rohamosan öregszik, miközben a lélekszám régóta stagnál.²³¹ Ebből következik, hogy a sziget kormányzata előbb vagy utóbb kénytelen lesz a felülvizsgálni a bevándorlás-politikáját, ami viszont veszélyezteti a falklandi identitást, mely könnyen kisebbségbe szorulhat. Márpedig a szigeten rendkívül szigorú szabályok érvényesek

Elérhető: http://igitur-archive.library.uu.nl/socgeoplan/2006-0801-205916/Hogenstijn_04_sainthelatesg.pdf - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²²⁶ Turósítás a falklandi bevándorlókról:

http://www.slate.com/articles/news_and_politics/dispatches/2009/05/a_small_place.single.html - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²²⁷ A legutóbbi népszámlálás adatai: http://www.falklands.gov.fk/headline-results-of-2012-falkland-islands-census-released/?utm_source=rss&utm_medium=rss&utm_campaign=headline-results-of-2012-falkland-islands-census-released - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²²⁸ Full results of 2012 Census: <http://www.falklands.gov.fk/assets/79-13P.pdf> 6 - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²²⁹ Full results of 2012 Census: <http://www.falklands.gov.fk/assets/79-13P.pdf> 13 - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²³⁰ Full results of 2012 Census: <http://www.falklands.gov.fk/assets/79-13P.pdf> 67 - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²³¹ Full results of 2012 Census: <http://www.falklands.gov.fk/assets/79-13P.pdf> 60, 80 - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

e téren: még a brit szigetek állampolgárai sem kapják meg automatikusan a közügyekben szavazati jogot biztosító státuszt és a letelepedési engedélyt. E szigor oka természetesen az argentinok tömeges betelepüléstől való állandó félelem. Bár a sziget önellátó, és 1988 óta nem szorulnak brit segélyekre, a terület gazdasági struktúráját egyértelműen az állami dominancia határozza meg. A foglalkoztatottak több mint negyede közvetlenül a helyi kormány alkalmazottja, de jelentős az itt állomásozó katonák és családjaik ellátásával foglalkozó iparágakban foglalkoztatottak aránya is.²³² Egyértelműen állítható, hogy a hadsereg fontos szereplője a sziget gazdaságának is.²³³ Bár a mezőgazdaság 10%-kal, a halászat pedig további 3%-kal van jelen a gazdasági struktúrában, mégis ebben a szektorban találjuk a legtöbb bevándorló munkavállalót.²³⁴

Az ostromlott sziget képe, ahol nincs helye megingásnak, rendkívül mélyen beleivódott az itt lakók tudatába, a mindennapokban is érezteti hatását. Hogy mennyire fontosak e kérdések, bizonyítja annak a falklandi férfinak az esete, akit árulónak bélyegeztek és számos fenyegetést kapott, miután egy argentin nőt vett feleségül, és a szigetlakók közül először folyamodott argentin állampolgárságért – melyet jelentős sajtóvisszhang mellett Cristina Fernándeztől meg is kapott.²³⁵

Az önrendelkezési jog kifejezését szolgálta a 2008-es új alkotmány, melynek szellemében 2013. március 11-én népszavazást tartottak a szigeteken,²³⁶ melynek eredménye egyértelmű állásfoglalás volt a szigetek lakosai részéről, hogy a Union Jack alatt képzelik el jövőjüket.²³⁷ Az 1650 választásra jogosultból 1,513 igennel válaszolt arra a feltett kérdésre, hogy megmaradjon-e a szigetek jelenlegi alkotmányos helyzete, mint Brit Tengerentúli Terület, ami 92%-os részvétel mellett 99.8%-os győzelmet jelent.²³⁸ A titkos népszavazás után rögtön megindultak a

²³² Full results of 2012 Census: <http://www.falklands.gov.fk/assets/79-13P.pdf> 28 - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²³³ A brit kormány tájékoztatója a falklandi csapatokról: <https://www.gov.uk/british-forces-overseas-falkland-islands-and-ascension-island> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²³⁴ Full results of 2012 Census: <http://www.falklands.gov.fk/assets/79-13P.pdf> 28- Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²³⁵ Az argentin állampolgárságot kapott falklandiról: <http://www.nytimes.com/2011/12/17/world/americas/father-caught-in-argentina-britain-row-over-falklands.html?pagewanted=1&r=0> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²³⁶ Falklandi népszavazásról: <http://www.falklands.gov.fk/home/referendum-2013/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

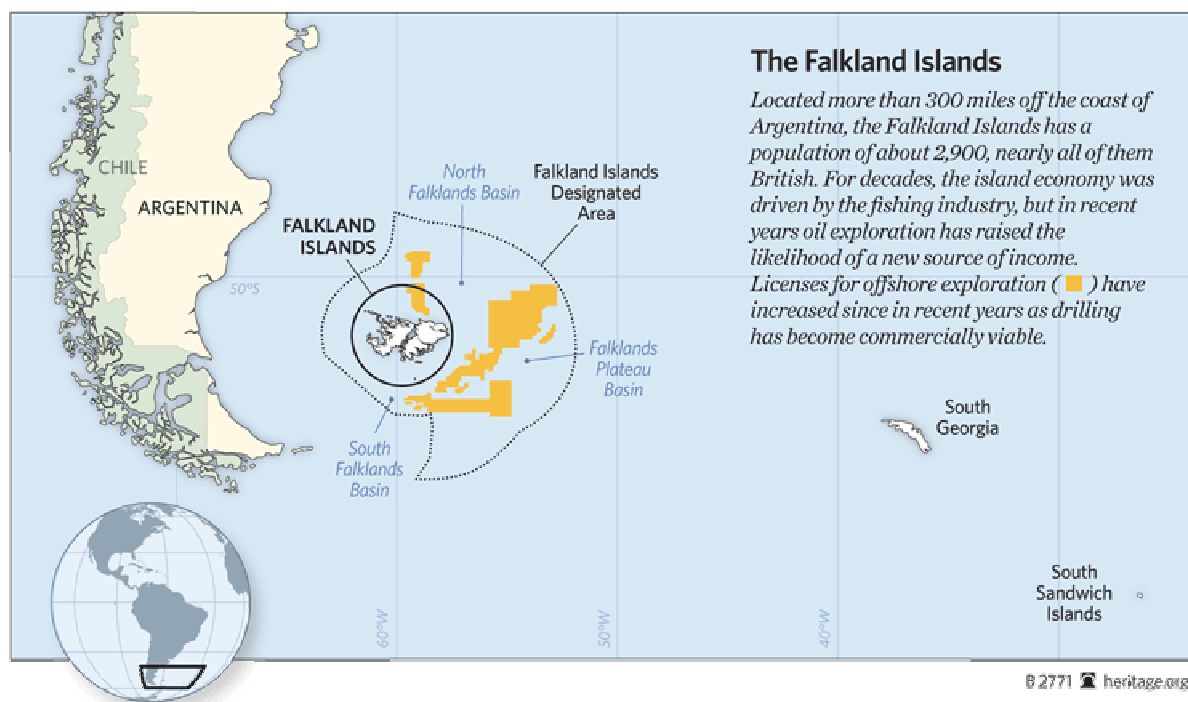
²³⁷ A Falklandi alkotmány: <http://www.falklands.gov.fk/assets/The-Falkland-Islands-Constitution-Order-2008.pdf> és <http://www.legislation.gov.uk/uksi/2008/2846/contents/made> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²³⁸ Hivatalos eredmények: <http://www.falklands.gov.fk/results-of-the-referendum-on-the-political-status-of-the-falkland-islands/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

rosszindulatú pletykák, a 3 nemmel szavazó kilétét illetően, jelezve hogy egy ilyen kicsi, zárt közösségben a Nagy-Britanniától való függetlenség kérdése fel sem merülhet.²³⁹

David Cameron üdvözölte a döntést, egyfelől biztosította a szavazókat, hogy a szigetek továbbra is számíthatnak az Egyesült Királyság védelmére, másfelől felszólította az argentin felet a döntés tiszteletben tartására. Argentínáról a népszavazás eredményét ugyanakkor rögtön kétségbe vonták, jelezve ez nem fog változást eredményezni a szigetekre irányuló politikájukban.²⁴⁰

A terület és az Egyesült Királyság gazdasága szempontjából is lényeges tény, hogy a szigetek körüli területek nagy valószínűséggel szénhidrogéneket rejtnek, bár ezek kiaknázása még alig kezdődött el, máris éles ellenkezést váltott ki az argentin félből.²⁴¹

5. ábra

²³⁹ Tudósítás a népszavazásról: <http://www.guardian.co.uk/uk/shortcuts/2013/mar/12/falkland-islanders-who-voted-no> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²⁴⁰ Tudósítás a népszavazásról: <http://www.guardian.co.uk/uk/2013/mar/12/falkland-islands-referendum-votes-yes> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²⁴¹ Argentína hivatalos tiltakozása az ENSZ-ben: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N10/232/64/PDF/N1023264.pdf?OpenElement> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

Híradás a kérdésről: BBC: Drilling for oil begins off the Falkland Islands: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/8527307.stm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

Jelenleg a Falkland-szigetek a katonailag legjobban védett Tengeren Túli Terület, mely civil lakossággal is rendelkezik.²⁴² Mind a hadsereg, (*British Army*) mind a légierő, (*Royal Air Force*) mind pedig a haditengerészet (*Royal Navy*) képviselteti magát a szigeten, ahonnan a Dél-Georgia- és a Déli-Sandwich-szigetek védelmét is végzik.²⁴³ A háborút követő brit védelmi beruházások közül kiemelkedett a Stanleytól 40 kilométerre található Mount Pleasant repülőtér építése, mely egyben a sziget egyetlen nemzetközi repülőtere is.

A légtér védelmét elsősorban 4 Eurofighter Typhoon harci repülőgép látja el, mint gyorsreagálású egység, a kereső-mentő feladatokra pedig Sea King helikoptereket használnak.²⁴⁴ A Vickers VC10 és C-130 Hercules gépeket egyfelől hosszú távú szállításra, másrészt légi utántöltésre használják.²⁴⁵ A szigetek légvédelmét a *16 Regiment Royal Artillery* biztosítja a telepített Rapier föld-levegő rakétákkal és más nem nyilvános eszközökkel.²⁴⁶

A Hadsereg *Falkland Islands Roulement Infantry* nevű gyalogsági egységét a *2nd Battalion The Princess of Wales's Royal Regiment* (2 PWRR) négy havonta cserélődő katonái adják.²⁴⁷ A kb. 1200-1300 fős katonai kontingens kiszolgálása a kevesebb, mint 3000 fős lakosság meghatározó részének biztosít megélhetést.²⁴⁸

A *Royal Navy Atlantic Patrol Task (South)*-hoz tartozó rombolói (HMS Edinburgh), és járőrhajói (HMS Clyde) biztosítják a felségvizek védelmét, melyhez segítséget nyújtanak a Royal Fleet Auxiliary tankhajói (RFA Gold Rover).²⁴⁹ Nagy felzúdulást váltott ki Argentínában, mikor a *The Sun* bulvárlap megszéllőztette, hogy a haditengerészet a HMS Sceptre atom-tengeralattjárót vezényelte a Falkland-szigetekhez 2010-ben.²⁵⁰

²⁴² Tudósítás a helyiőrségről: <https://www.gov.uk/government/news/falklands-garrison-still-going-strong> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²⁴³ Tudósítás a légierő alakulatairól: <http://www.raf.mod.uk/currentoperations/opsfalklands.cfm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²⁴⁴ Tájékoztató az itt szolgáló katonáknak: <https://www.gov.uk/british-forces-overseas-falkland-islands-and-ascension-island#falkland-islands-a-short-guide> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²⁴⁵ Tudósítás a helyiőrségről: <https://www.gov.uk/government/news/falklands-garrison-still-going-strong> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²⁴⁶ Tájékoztató a hadsereg légvédelmi alakulatáról: <http://www.army.mod.uk/artillery/regiments/24675.aspx> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²⁴⁷ Tudósítás a helyiőrségről: <https://www.gov.uk/government/news/falklands-garrison-still-going-strong> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²⁴⁸ Ministry of Defence: Overseas Territories - The Ministry of Defence's Contribution, 2011, 5

²⁴⁹ Tudósítás a helyiőrségről: <https://www.gov.uk/government/news/falklands-garrison-still-going-strong> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²⁵⁰ Tudósítás a tengeralattjáró küldetéséről: http://www.thesun.co.uk/sol/homepage/news/campaigns/our_boys/2895647/Royal-Navy-sends-

A katonák és családjaik ellátásáról számos létesítmény gondoskodik, így a hadsereg fontos szereplője a sziget gazdaságának is.²⁵¹ Érdekes, hogy ez egy századnyi önkéntesből álló könnyűgyalogos *Falkland Islands Defence Force* fenntartását nem az Egyesült Királyság, hanem a falklandi helyi kormányzat fedezi.²⁵²

A szigeteknek továbbra is megvan a geopolitikai jelentőségük, hiszen onnan a dél-amerikai kontineset megkerülő tengeri útvonalat ellenőrizni lehet, haladjon az akár a Horn fok felé, vagy a Patagóniát és Tűzföldet elválasztó Magellán-szoroson. Ezen túl a szigetek mintegy hidfőállásként szolgálhatnak bármely Antarktiszra induló expedíció számára, hiszen az Antarktisz legészakibb földrészét alkotó (így egyben talán legkevésbé zord klímájú) Antarktisi-félsziget, mely egyben ásványkincsekben különösképpen gazdag, az angol területek közül éppen a Falkland szigetekhez van legközelebb.

Mindezekből látható, hogy a Brit Tengeren Túli Területek közül messze a Falkland-szigetek kérdése rejti magában a leginkább egy jövőbeli konfliktus lehetőségét, és egyértelmű, hogy a szigetek hovatartozása nemcsak a brit-argentin, de a brit-latin-amerikai kapcsolatokat is sokáig meghatározza.²⁵³

[Swiftsure-class-attack-submarine-to-Falkland-Islands-to-boost-security.html](#) - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²⁵¹ Tudósítás a helyiőrségről <https://www.gov.uk/british-forces-overseas-falkland-islands-and-ascension-island> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²⁵² Hendry, Ian – Dickson, Susan: i.m. 2011, 178

²⁵³ Tudósítás a népszavazásról: <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2013/mar/09/meaningless-falklands-referendum-uk-sovereignty> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

2.4.3.4 A Déli-Georgia- és a Déli-Sandwich-szigetek

Két lakatlan szigetcsoport alkotja a Déli-Georgia- és Déli-Sandwich-szigeteket, melyek bár a déli sarkkör közelében fekszenek, mégis egyedülálló ökoszisztémát alkotnak. A Dél-Georgia-sziget a Falklandoktól 1290 km-re található dél-nyugati irányban az Atlanti óceánban. A szigetek nevüket felfedezőjüktől, James Cooktól kapták, aki a felfedezés évében uralkodó III. György király tiszteletére nevezte el őket, egyúttal a brit birodalom részévé is tette azt 1775-ben.²⁵⁴

A sziget, melynek több mint fele egész évben jéggel borított, hatalmas hegyvonulatoknak ad otthont: a Paget hegy 2934 méter magas. A vulkanikus eredetű Déli Sandwich-szigetcsoportot, mely 760 km-re fekszik Dél-Georgiától, szintén James Cook fedezte fel. A sarkvidéki hideg, a kemény és szeles időjárás és a sziklás-hegyes felszín sokáig távol tartotta az emberi fajt, ezzel szemben fókák, pingvinek és sarkvidéki madarak milliói számára szolgáltak a szigetek költő-és szaporodó helyül. A XIX. századtól először bálna- és fókavadászok, majd a sarkkutatók (így Sir Ernest Shackleton) bázisa jelezte az emberi jelenlét közeledtét. 1908-ban mindkét terület brit fennhatóság alá került, mint a Falkland-szigetek függő területe, az 1904-es norvég alapítású Grytviken bálnavadász és feldolgozó telep lett a terület gazdasági központja, az új alapítású King Edward Point lett az adminisztratív központ.²⁵⁵ A 240 km-es Déli-Sandwich-szigetlánc időjárása még mostohább, továbbá kevés kikötésre alkalmas hely van, illetve vulkáni aktivitással is számolni kell, e szigetek a mai napig lakatlanok. Mivel a bálnavadászat során előállított bálnaolajat nemcsak élelmiszerekhez, hanem robbanóanyagok gyártásához is használták, így az itteni telepeknek megnőtt a jelentősége második világháború alatt, és a szigeteket továbbra is használták az ellenséges német tengeri tevékenység megfigyelésére.²⁵⁶

Tekintettel a bálnavadászat visszaszorulására, a XX. század második felére a telepek lassan elnéptelenedtek, mára e kihalt gazdasági ágazatra csak a grytvikeni

²⁵⁴ Headland, Robert: The Island of South Georgia, Cambridge University Press, 1992, 23
http://books.google.hu/books?id=IZ04AAAAIAAJ&printsec=frontcover&hl=bg&source=gbs_ge_suummary_r&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²⁵⁵ Headland, Robert: i.m., 110

²⁵⁶ A területnek a világháborúban betöltött szerepéről: <http://www.sght.org/war-and-conflict> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

múzeum időszakos tárlata emlékeztet.²⁵⁷ E település napjainkban csak a nyári hónapokban lakott, mikor a kevés számú turista ideérkezik, útba ejtve a szigeteket az antarktisi hajóutak során. Napjainkban Dél-Georgián két kutató állomás van: a Bird-szigeten és King Edward Point-on, így a *British Antarctic Research Stations* 25 kutatója adja a szigetek „lakosságát”, melyhez még hozzá kell számítanunk két kormánytisztviselőt, és feleségeiket valamint a nyári hónapokban itt állomásozó négy muzeológust.²⁵⁸

A nagy területen elterülő szigetek geopolitikai jelentőségét az adja, hogy tengeri övezeteik nagysága meghaladja az 1.000.000 km²-t, mely négyszer több az Egyesült Királyság szárazföldi területénél!²⁵⁹ Az Egyesült Királyság jogát a szigetekhez Argentína azon okból kezdte vitatni, hogy a dél-georgiai Grytviken telepét 1904-ben létrehozó Carl Anton Larsen vállalatát, a *Compañía Argentina de Pesca*-t, Argentínában jegyezték be, és a Latin Amerikai ország adott engedélyt a telep létrehozására. az Egyesült Királyság ezzel szemben Cook Kapitány XVIII. századi felfedezésére hivatkozik, illetve arra, hogy Larsen 1906-ban a Falkland-szigeteki kormányzótól kapott halászati engedélyt a szigetekre vonatkozóan.²⁶⁰ A brit vélemény szerint, amikor 1908-ban létrehozták az angol igazgatást, Argentína nem tiltakozott ez ellen semmilyen fórumon, sőt az argentin hajók szabályszerűen fizették a helyi vámokat és illetékeket.²⁶¹ A brit érv szerint mivel az argentin politikai elit egészen 1927-ig nem tiltakozott a szigetek feletti brit szuverenitás ellen, ezzel hallgatólagosan tudomásul vette azt, és a vámok fizetésével ráutaló magatartást tanúsított, - ám a nemzetközi jog normái szerint mégsem állíthatjuk azt, hogy Argentína ezekkel az aktusokkal kimerítette az államelismerést.²⁶²

Ennek ellenére a latin amerikai ország a két világháború között bejelentette az igényét a két szigetcsoportra is, majd a dekolonizáció megindulásától egyre sürgette azok átadását, melyről a brit fél tárgyalni sem volt hajlandó. Nehezítette a helyzetet,

²⁵⁷ South Georgia Museum: http://sgmuseum.gs/index.php/South_Georgia_Museum - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²⁵⁸ http://www.sgisland.gs/index.php/%28h%29Frequently_Asked_Questions?useskin= - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²⁵⁹ Foreign and Commonwealth Office: The Overseas Territories – Security, Success and Sustainability, 2012, 115
https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/32952/ot-wp-0612.pdf - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²⁶⁰ Headland, Robert: i.m., 1992, 240

²⁶¹ Graham Pascoe and Peter Pepper: Getting it right: the real history of the Falklands/Malvinas - A reply to the Argentine seminar <http://www.wildisland.gs/atlantis/gettingitright.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²⁶² Kardos Gábor – Lattmann Tamás (szerk.) Nemzetközi Jog, Elte Eötvös Kiadó, Bp., 2010, 111

hogy lakosok hiányában a népek önrendelkezési jogára hivatkozni lehetetlen.²⁶³ Érdekes, hogy, a falklandi háború előjátéka éppen a Déli-Sandwich-szigeteken zajlott 1976-ban, mikor a lakatlan Déli-Thule-szigeten Argentína egy kisebb katonai bázist hozott létre *Corbeta Uruguay* néven. 1982. április 3.-án, vagyis a Falkland-szigeteket ért inváziót követő napon egy argentin katonai egység elfoglalta a Dél-Georgián fekvő Grytvikent, ám azt a brit erők április 25.-én visszafoglalták, mely egyben a Falkland-szigetek visszaszerzéséért vívott ütközetek nyitánya is lett.²⁶⁴ A konfliktus után a Déli-Georgia- és Déli-Sandwich-szigeteket igazgatásilag leválasztották a Falklandokról és 1985-től önálló alkotmánya van, melyet legutóbb 1995-ben adtak ki.²⁶⁵ Ebben rögzítik, hogy a terület igazgatásáért a Megbízott (*Commissioner*) felel, mely tisztséget jelenleg a Falkland-szigetek kormányzója tölti be. 1982 és 2001 között egy kisebb katonai helyőrség is a szigeteken állomásozott.

A szigetek jelenleg elsősorban egyedi környezeti értékük miatt érdemelnek kitüntetett figyelmet. Nemzetközileg is elismert az itt végzett munka, melynek célja a természetes állapotok megőrzése és dokumentálása.²⁶⁶ A különleges gazdag természeti örökség részét képezik az itt őshonos tengeri madarak (albatroszok) és emlősök (pl. királypingvin) számai, melyek közül sok veszélyeztetett faj is található. Egyes értékelések szerint az itteni biológiai sokszínűség meghaladja a Galápagos-szigeteken megtalálhatót.²⁶⁷ Egy biztonságpolitikai dolgozatban nincs mód bemutatni az itt őshonos élőlények sokszínűségét, ám az nyilvánvaló hogy a területen végzett körültekintő környezetvédelmi munka nélkül súlyos károkat szenvedett volna a dél-atlanti ökoszisztéma.²⁶⁸ Ennek jelentőségét a brit kormány is felismerte, és ezért a terület kormányzatával kölcsönös kötelezettségeket vállaltak egy *Environment Charter*-keretében 2001-ben.²⁶⁹

²⁶³ Robert Headland: i.m., 1992, 240

²⁶⁴ Robert Headland: i.m., 242

²⁶⁵ The South Georgia and South Sandwich Islands (Amendment) Order: <http://www.legislation.gov.uk/ukxi/1995/1621/introduction/made> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²⁶⁶ South Georgia Heritage Trust: <http://www.sght.org/Habitat-Restoration> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²⁶⁷ A helyi természeti értékekről: <http://en.mercopress.com/2011/05/27/south-georgia-marine-biodiversity-richer-than-the-galapagos-islands> továbbá <http://www.sciencedaily.com/releases/2011/05/110525181414.htm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²⁶⁸ A tengeri ökoszisztémáról: <http://www.sght.org/Marine-Wildlife> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²⁶⁹ Elérhető: <http://www.sgisland.gs/index.php/%28g%29charter?useskin=gov> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

A nemrég kiadott *The Overseas Territories – Security, Success and Sustainability* című dokumentumban is jelentős hangsúlyt helyeztek a helyi környezeti értékek megőrzésére.²⁷⁰ Ennek nyomán a Déli-Georgia- és a Déli-Sandwich-szigetek kormányzata 2012-ben létrehozta a világ egyik legnagyobb környezetvédelmi területét, melynek kiterjedése meghaladja az egymillió négyzetkilométert.²⁷¹

A *South Georgia and the South Sandwich Islands Marine Protection Area* területén, mely közel azonos a tengeri övezeteik földrajzi kiterjedésével, kizárólag gondosan kontrollált halászati tevékenység folyhat, mely nem zavarja meg az ökoszisztémát.²⁷²

²⁷⁰ Foreign and Commonwealth Office: *The Overseas Territories – Security, Success and Sustainability*, 2012, 45

²⁷¹ Sajtóközlemény a South Georgia and the South Sandwich Islands Marine Protection Area létrehozásáról:

<http://www.sgisland.gs/download/MPA/SG%20MPA%20Press%20Release%20270212.pdf> -

Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²⁷² További cikke a természeti értékekről:

[http://www.sgisland.gs/index.php/%28d%29Marine Protected Areas](http://www.sgisland.gs/index.php/%28d%29Marine%20Protected%20Areas) és

http://www.sgisland.gs/download/MPA/MPA%20Plan%20v1-1.01%20Feb%2027_12.pdf -

Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

2.4.3.5 Brit Antarktisi Terület

A Brit Tengeren Túli Területek közül az Brit Antarktisi Területnek a legnagyobb a kiterjedése, meghaladja az 1.700.000 négyzetkilométert is. Formáját tekintve, az Európánál nagyobb Antarktiszból kihalászott körcikk, a nyugati hosszúság 20. és 80. foka között, a 60. szélességi kör alatti földterületek. Így nem csak a kontinens területe képezi részét a brit igénynek, hanem a fenti földrajzi szélesség alatt elterülő sziget is, így a Déli-Orkney és a Déli-Shetland-szigetek is. A kontinens területének 98%-át állandóan jégpáncél borítja, melynek átlagos vastagsága meghaladja a 2000 métert, de mindemellett ez a Föld legnagyobb átlagmagasságú kontinense is. Sarkvidéki éghajlata miatt nem alkalmas az emberek állandó letelepedésére, őslakossága nincs, az itt található elsősorban kutató telepek ellátása is más területről történik.²⁷³ Az Antarktisz közeli vizek halban igen gazdagok, különleges biodiverzitás jellemzi.²⁷⁴ A hatodik földrész nyersanyagokban feltételezhetően igen gazdag, mivel évmilliókkal ezelőtt a paleozoikum időszakban a földrész nyugati részét hordozó kéreglemez az egyenlítőről vándorolt mai helyére, így jelentős mennyiségű szénhidrogént rejthet.²⁷⁵

Bár a sarki vizeket járó bálnavadászok már 1820-tól tudatában voltak az Antarktisz létének, az Egyesült Királyság csak a XIX. század második felétől kezdte meg a Falkland-szigetektől kiindulva megközelíteni az utolsó felfedezésre váró kontinentst. Az Antarktiszért folyó versenyfutás azonban a XX. század első éveiben indult meg, miután 1895-ben a 6. Nemzetközi Földrajzi Kongresszus e kontinentst jelölte meg, mint utolsó kihívást a kutatók számára. Ezt követően 1897 és 1917 között kilenc ország 16 expedíciót indított a Déli Sarkvidék meghódítására, melynek során olyan kitűnő sarkkutatók nevét ismerhette meg a világ, mint a brit Ernest Shackleton és Robert Scott, a norvég Roald Amundsen, a német Wilhelm Filchner vagy az ausztrál Hubert Wilkins.²⁷⁶

A mai Brit Antarktisi Területen közel egy időben jelentek meg angol, argentin és chilei felfedezők-sarkkutatók. Az első kutatóállomást az argentinok hozták létre

²⁷³ Bokorné Szegő Hanna: Nemzetközi Jog, Aula, 2006, 192-193

²⁷⁴ Gruber László: Ausztrália, Óceánia és az Antarktisz természeti földrajza, Dialóg Campus Kiadó, 2003, 219.

²⁷⁵ Gruber László: i.m., 186.

²⁷⁶ Armesto, Felipe Fernández (szerk.): The Times Atlasz - Felfedezések, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1993, 234.

1904-ben *Base Orcadas* néven, a Déli-Orkney-szigeteken, bejelentve az igényt a nyugati hosszúság 25° és 74° közötti területekre, melyek déli szélesség 60°-tól délre esnek. A chilei igényt a nyugati hosszúság 53° és 90° közötti területekre fogalmazták meg, melyek szintén a déli szélesség 60°-tól tartanak a Déli Sarkig. Bár az Egyesült Királyság sokáig nem hozott létre kutatóállomásokat itt, 1908-ben annektálta a területet, igazgatásilag a Falkland-szigetekhez kapcsolva azt, ezt pontosították tovább 1917-ben, amikor a szektor-elveket alkalmazva a Déli-sarkhoz képest határozták meg az angol igényt, hasonlóan más országokhoz. Bár ezt Argentína és Chile is kétségbe vonta, a diplomáciai leveleken túl a XX. század első felében nem zavarta meg semmi a fagyos kontinens nyugalma.²⁷⁷

Az első állandó bázist a területen csak a második világháborúban hozták létre a britek, mivel az Admirális aggódott egy lehetséges német, illetve német támogatású argentin támadás vagy területfoglalás miatt.²⁷⁸ Így 1944-ben Operation Tabarin keretében több apróbb kutatóbázis is felállításra került, mint a Wiencke-szigeten Port Lockroy, mely napjainkra *United Kingdom Antarctic Heritage Trust* kezelésében az egyik fontos turista látványossága a sarkvidéknek.²⁷⁹ A világháború után civil kézbe adták a kutatóállomások irányítását és létrehozták a *Falkland Islands Dependencies Survey*-t, mely a *British Antarctic Survey* Kutatócsoport jogelődje lett.²⁸⁰ Az Egyesült Királyság a hágai Nemzetközi Bíróságon kívánta tisztázni a területi követeléseket 1955-ben, ám sem Chile, sem Argentína nem fogadta el a Bíróság joghatóságát, így mind a három állam továbbra is fenntartotta igényét.²⁸¹

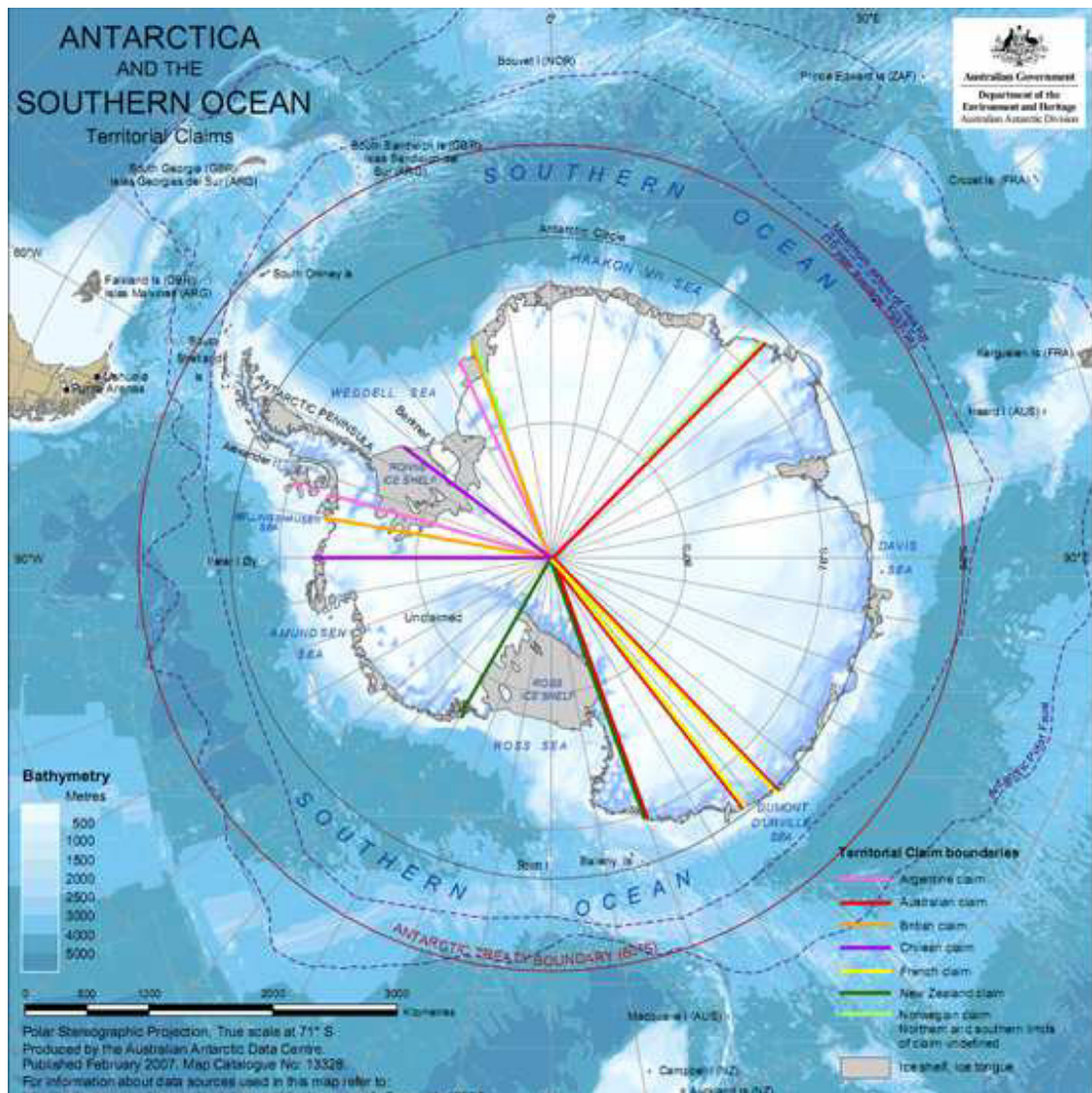
²⁷⁷ Robert E. Wilson: National Interests and Claims in the Antarctic, Arctic, Vol 17, No 1 (1964) 15-31 <http://arctic.synergiesprairies.ca/arctic/index.php/arctic/issue/view/200> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²⁷⁸ Az antarktisz történetéről: http://www.antarctica.ac.uk/about_bas/our_history/stations_and_refuges/index.php - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²⁷⁹ United Kingdom Antarctic Heritage Trust tájékoztató oldala: <http://www.ukaht.org/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²⁸⁰ Az Antarktisz brit bázisok története: http://www.antarctica.ac.uk/about_bas/our_history/history_of_bas.php - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²⁸¹ Az Antarktisz-jogesetek dokumentumai a Nemzetközi Bíróságon: <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=3&k=cc&case=26&code=uka&p3=0> <http://www.icj-cij.org/docket/files/26/9065.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.
Idézi: Hendry, Ian – Dickson, Susan: i.m. 2011, 300.

6. ábra

A világháború után, a bipoláris világrend stabilitásában érdekelt, ugyanakkor területi igényeket nem támaztó két szuperhatalomnak az állt érdekékében, hogy az Antarktisz területére vonatkozó viták békésen rendeződjenek. A felfedezés, illetve a területi folytatólagosság jogán az alábbi államok tartottak igényt a hatodik kontinens egy-egy szeletére: Argentína, Ausztrália, Chile, Egyesület Királyság, Franciaország, Norvégia és Új-Zéland, ám ezek az igények bizonyos esetekben fedték egymást, mint azt láttuk a brit a chilei és az argentin igények esetén.²⁸² Ezeket az ellentéteket végül a szuperhatalmak közbenjárására az érintett államok egy nemzetközi szerződésben, a

²⁸² Kardos, Gábor, Lattmann, Tamás (szerk.): i.m., 2010, 141.

Washingtonban 1959. december 1-én aláírt és 1961. június 13.-án hatályba lépett Antarktisz egyezményben rendezték.²⁸³

Az Antarktisz egyezmény alapvető célja, hogy a kontinenst az államok békés célokra, kutatásra, egymással együttműködve használják. Ennek érdekében az aláíró államok kölcsönösen „befagyasztják” területi igényeiket, noha nem mondanak le azokról, ám nem is törekednek azok érvényesítésére amíg a szerződés hatályban van.²⁸⁴ (IV. cikk) Ezáltal az Antarktisz egy köztes állapotba került, egyetlen állam sem nyilváníthatja területévé, de *terra nullusnak*, vagy *res communisnak* sem tekinthető, jogi helyzete a nyílt tengeréhez hasonló.²⁸⁵ Az aláírók garanciát vállaltak arra, hogy az egyezmény területi hatálya alá eső területen – vagyis a 60 szélességi körtől délre fekvő minden szárazföldi és vízi területen – nem hajtanak végre semmiféle katonai tevékenységet, vagy fegyverkísérlet. (I. cikk) Rendkívül jelentős eredménye az egyezménynek, hogy megtiltott bármiféle nukleáris kísérletet, robbantást és a nukleáris hulladék lerakását, mely egyben a hidegháború első fegyverzet-korlátozó intézkedése is lett.²⁸⁶ (V. cikk)

Az egyezmény hiányossága, hogy nem rendelkezett sem az élővilág védelméről, sem az itt található erőforrások kiaknázásáról. A környezetvédelem területén az Egyesült Királyság jelentős lépéseket tett: Londonban született meg 1972-ben az antarktisz fókák védelméről szóló egyezmény (*Convention for the Conservation of Antarctic Seals*).²⁸⁷ E szerződés lett a kiindulópontja annak a folyamatnak, melynek nyomán ma már Antarktisz Egyezmény Rendszerről beszélhetünk, mivel az eredeti 1959-ben született egyezményt napjainkig számos további egyezmény egészíti ki. Ezek közül talán a legfontosabb az 1991-ben Madridban elfogadott és ugyanabban az évben hatályba lépett kiegészítő jegyzőkönyv a környezet védelméről, (*Protocol on Environmental Protection to the Antarctic Treaty*) mely leglényegesebb intézkedéseként az antarktisz ásványkincsek

²⁸³ Az Antarktisz egyezmény eredetije elérhető: http://www.ats.aq/documents/ats/treaty_original.pdf - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²⁸⁴ Bokorné Szegő Hanna: i.m., 2006, 193.

²⁸⁵ Kardos Gábor, Lattmann Tamás (szerk.): i.m., 2010, 141.

²⁸⁶ Magyarország 1984-ben csatlakozott az egyezményhez - Bokorné Szegő Hanna: Nemzetközi Jog, Aula, 2006, 193

Egyezmény szövege: ²⁸⁷

http://www.antarctica.ac.uk/about_antarctica/geopolitical/treaty/update_1972.php és <http://cil.nus.edu.sg/rp/il/word/1972%20Convention%20for%20the%20Conservation%20of%20Antarctic%20Seals-doc.doc> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

kiaknázására 50 éves moratóriumot ír elő.²⁸⁸ Továbbá számos intézkedést ír elő a helyi flóra és fauna védelme érdekében, szabályozza a hulladékkezelést, előírásokat tartalmaz a tengeri- és szárazföldi terület fokozott védelme érdekében, továbbá meghatározott időnként környezeti hatásvizsgálatok készítését írja elő.²⁸⁹

Jelenleg a Brit Antarktisi Területen a brit jelenléte elsősorban a British Antarctic Survey állomásai biztosítják: két állandó, egész évben működő kutatóbázis, Rothera²⁹⁰ és Halley,²⁹¹ továbbá a Dél Orkney-szigeteken egy csak nyáron működő Signy állomás,²⁹² ezeken túl megemlíthető még a Fossil Bluff²⁹³ és a Sky Blu²⁹⁴ logisztikai bázisok.²⁹⁵ Az itt tartózkodó kutatók létszáma évente 250 és 400 között változik évszaktól függően. Munkájukat támogatja két kutató-ellátó hajó az RSS Ernest Shackleton és a RSS James Clark Ross valamint egy öt repülőgépből álló légiflotta.²⁹⁶

A Royal Navy is jelen van a térségben a HMS Protector nevű jégtörőhajóval.²⁹⁷ A Brit Haditengerészet svájci bicskája - ahogy a tengerészetnél becézik a hajót – egyaránt végez kiterjedt hidrológiai felméréseket támogatva a kutatómunkát, és nyújt logisztikai segítséget a British Antarctic Surveynek.²⁹⁸

²⁸⁸ Egyezmény szövege:

http://www.antarctica.ac.uk/about_antarctica/geopolitical/treaty/update_1991.php - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²⁸⁹ Kardos Gábor, Lattmann Tamás (szerk.): i.m., 2010, 142.

²⁹⁰ British Antarctic Survey tájékoztatója a Rothera állomásról:

http://www.antarctica.ac.uk/living_and_working/research_stations/rothera/index.php - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²⁹¹ British Antarctic Survey tájékoztatója a Halley állomásról:

http://www.antarctica.ac.uk/living_and_working/research_stations/halley/index.php - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²⁹² British Antarctic Survey tájékoztatója a Signy állomásról:

http://www.antarctica.ac.uk/living_and_working/research_stations/signy/index.php - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²⁹³ British Antarctic Survey tájékoztatója a Fossil Bluff állomásról:

http://www.antarctica.ac.uk/living_and_working/research_stations/fossil_bluff/index.php - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²⁹⁴ British Antarctic Survey tájékoztatója a Sky Blu Logistics Facilityről:

http://www.antarctica.ac.uk/living_and_working/research_stations/skyblu/index.php - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²⁹⁵ British Antarctic Survey nemcsak az Antarktisi területen tart fenn létesítményeket, South Georgián találjuk a Bird Island és King Edward Point-i kutatóállomásokat, valamint nemzetközi együttműködésben a Spitzbergákon található Ny-Ålesund Arctic Research Stationt.

<http://www.antarctica.ac.uk/index.php> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²⁹⁶ British Antarctic Survey tájékoztatója a kutatóhajókról:

http://www.antarctica.ac.uk/living_and_working/research_ships/index.php - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²⁹⁷ A HMS Protector jégtörő-hajóról: <http://www.royalnavy.mod.uk/The-Fleet/Ships/Patrol-and-Minehunters/Ice-Patrol-and-Survey-Ships/HMS-Protector> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

²⁹⁸ Foreign and Commonwealth Office: The Overseas Territories – Security, Success and Sustainability, 2012, 94

A korábban a Falkland-szigetéről igazgatott, annak függőségeként kezelt terület 1989-ben kapott alkotmányt és vált önálló Területté.²⁹⁹ Ez, a terület jellegéből és az Antarktisz Egyezmény feltételeiből adódóan igen speciális: nincsen sem helyi törvényhozó testület, sem bíróság, az igazgatásért a Londonban székelő Megbízott (*Commissioner*) felel, aki rendeleteket (*ordinances*) alkothat, és igazgatási szerveket és hivatalokat létesíthet a területen fennálló rend és béke érdekében.³⁰⁰ A területen szinte csak kutatási tevékenység folyik, a turizmus rendkívül szigorúan szabályozott keretek között zajlik, mindössze évi 26.000 látogató jut el ide hajókon. Gazdasági tevékenység nem folyik, a bevételek elsősorban bélyeg- és érme kibocsátásokból származnak, illetve az itt telelő kutatók fizetnek helyi adót, melyet környezetvédelmi és kutatási célokra fordítanak – így a terület önellátó.

A Brit Antarktisi Terület igen sok brit állami szervvel tart fenn hivatalos kapcsolatot a terület fejlesztése és megóvása érdekében.³⁰¹ A környezetvédelem szintén központi kérdésként jelenik meg, mivel az Antarktisi Fél-sziget a Föld leggyorsabban melegedő területeinek egyike, így a klímaváltozás által súlyosan érintett és leggyorsabban változó terület különösen óvatos és körültekintő kezelést igényel.³⁰² A globális hatásokhoz elengedhetetlen azt is figyelembe venni, hogy itt található a Föld édesvízkészletének ¼-ed része!³⁰³ Sajnos az emberi jelenlét illetve a turizmus következtében az elmúlt időszakban jelentősen megnőtt a szemét mennyisége a hatodik kontinensen.³⁰⁴ Ez okból fogadta el a brit parlament 2013-ban az *Antarctic Actet*, mely kiegészíti az 1994-ben elfogadott azonos című törvényt, melynek célja a természeti környezet minél teljesebb óvása, illetve az emberi hatás minimalizálása.³⁰⁵ Ezen túl természetesen folyamatosan tűzik ki a kormányzati

²⁹⁹ Jogszabály: <http://www.legislation.gov.uk/uksi/1989/842/made> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

³⁰⁰ Hendry, Ian – Dickson, Susan: i.m. 2011, 300

³⁰¹ A brit kormány tájékoztatója a Brit Antarktisi Területről: <https://www.gov.uk/government/world/organisations/british-antarctic-territory> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

³⁰² Az Antarktisi félsziget átlaghőmérséklete 50 év alatt közel 3 fokkal emelkedett, így évről évre kevesebb a jég, minek következtében új pingvinfajok jelennek meg általuk korábban nem lakott vidékeken, az elefántfókák egyre délebbre kényszerülnek megszülni borjaikat. - Greenpeace

³⁰³ Gruber László: i.m., 2003, 167.

³⁰⁴ Egy tudósítás: <http://www.origo.hu/tudomany/20130213-szemet-boritja-el-a-delisarkvideket-elkeszult-a-jelentes-az-antarktisz.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

³⁰⁵ Antarctic Act 2013: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2013/15/introduction/enacted> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

célokat a Területre vonatkozóan.³⁰⁶ Az Egyesült Királyság teljes mértékben azonosul az Egyezmény szellemével és az itteni területet kizárólag az abban megfogalmazott céloknak megfelelően használja.³⁰⁷

Mivel az Egyesült Királyság is aláírta az Antarktisz Egyezményt, ebből következik, hogy felfüggesztette szuverenitását a területen, így nem hajtja végre, sem pedig nem kényszeríti ki saját jogszabályait más államok polgáraival szemben. Ezt a jogi helyzetet kihasználva az elmúlt ötven év során mind Argentína, mind Chile több olyan lépést tett, melyek szemben állnak az Antarktisz Egyezmény céljával és szellemével. Bár a 1959-es Antarktisz Egyezmény tiltja a katonai tevékenységet, az első cikk második pontja lehetővé teszi katonai személyzet és felszerelés állomásoztatását tudományos vagy békés cél érdekében.³⁰⁸ Ezt használta ki az argentin hadsereg mikor 1965-ben *Operación 90* keretében egy kisebb expedíciót küldött a Déli Sark elérésére. Ez volt az egyetlen ismert katonai akció a déli kontinensen. Az argentin igényt arra az argentin geológusok állítására alapozzák, miszerint az Antarktisi-félsziget földrajzilag az Andok folytatása, így Argentína része. Ugyanerre az érvelésre támaszkodik Chile is igényei megfogalmazáskor.

Az elmúlt évtizedekben úgy tűnhet, hogy lassú, de folyamatos növekedésnek indult a betelepített argentin lakosság száma. Jelenleg létező hat argentin állandó bázison, a 2010. októberi népszámlálás alapján 230 lakos, köztük 9 család és 16 gyermek élt az alábbi megoszlásban: *Marambio*: 75, *Esperanza* 66, *Jubany* 33, *San Martín* 20 *Belgrano II* 19 és *Orcadas* 17.³⁰⁹ Az Esperanza Bázishoz kötődik egy további érdekesség: az Antarktisi Félsziget csücskén található bázison 1978. január 7.-én megszületett Emilio Marcos Palma, az első ember, aki a hatodik kontinensen jött világra.³¹⁰ 2009-ig további 11 gyermek született az Antarktison közülük 8-an ezen az argentin bázison, további három pedig a chilei Presidente Eduardo Frei

³⁰⁶ British Antarctic Territory strategy paper 2011-2013

<https://www.gov.uk/government/publications/british-antarctic-territory-strategy-paper-2011-2013> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

³⁰⁷ A brit külügyminiszter nyilatkozata a kérdésről: <https://www.gov.uk/government/speeches/why-antarctica-remains-vital-to-the-wider-interests-of-the-uk> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

³⁰⁸ Az Antarktisz Egyezmény elérhető: http://www.ats.aq/documents/ats/treaty_original.pdf - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

³⁰⁹ Spanyol cikk a népszámlálásról: <http://www.lavoz.com.ar/ciudadanos/comenzo-el-censo-2010-en-la-antartida> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

³¹⁰ Emilio Marcos Palma nemcsak argentin állampolgár lehetne, de a születésekor hatályos *ius soli* alapú brit állampolgársági törvény értelmében brit állampolgárságot is kérvényezhetne.

Montalva Bázison.³¹¹ Hogy hosszabb távon számolnak e területtel, jelzi az is, hogy Argentín Antarktisz (*Antártida Argentina*) az argentin közigazgatási beosztás szerint külön megye (*department*) Tűzföldhöz provinciában, igazgatását Ushuából látják el. A fehér kontinenst meglátogató turisták legtöbbször e városból indul, és Argentína mindent elkövet annak érdekében, hogy ezt kihasználva tudatosítsa az itt megfordulókkal az igényét.

Chile ezzel szemben inkább technológiailag kívánja bebiztosítani magát: a György Király-szigeten fekvő Csillagváros (*Villa Las Estrellas*) nevű telepe még az Esperanza Bázisnál is nagyobb, a legnagyobb az egész kontinensen, melynek 120 lakója saját óvodával, általános iskolával, könyvtárral, kórházzal, fogorvosi klinikával és templommal (*Capilla de Santa María Reina de la Paz*) rendelkezik. A chilei államot egy közhivatal (*Oficina del Servicio de Registro Civil e Identificación de Chile*) - melynek vezetője egyben a bázis főnöke is - továbbá postahivatal, a magántőkéket egy bank (*Banco de Crédito e Inversiones*) egy kis hostel és szuvenírbolt, továbbá szupermarket képviseli. A kommunikációt egy helyi Szuverenitás nevű rádióállomás³¹² (*Radio F.M. Soberanía*) valamint mobiltelefon-szolgáltatás teszi teljessé.³¹³ Kiépítettségéből és már-már városszerű állapotából adódóan ez a bázis biztosítja a György Király-szigeten lévő nyolc nemzet kutatóállomásainak logisztikai támogatását. A Chilei Antarktisz Területet (*Antártica Chilena*) Punta Arenasból kormányozzák, mely a *Región de Magallanes y de la Antártica Chilena* központja, és ahol a Chilei Antarktisz Intézet (*Instituto Antártico Chileno*) központja is megtalálható.³¹⁴

Tekinthető-e néhány száz ember sarkvidéki körülmények közötti jelenléte tudatos teleptű politikának? Napjainkban természetesen *nem* a válasz e kérdésre. Ugyanakkor észre kell venni, hogy bár Argentína és Chile is hivatalosan és minden fórumon hangoztatja, hogy tevékenysége mindenben megfelel az Antarktisz Egyezménynek, az mindenképpen belátható, hogy e két dél-amerikai ország igen aktív sark-politikát folytat. Nem véletlen az sem hogy az Antarktisz Egyezmény Titkárságát (*Antarctic Treaty Secretariat*) éppen Argentína fővárosában, Buenos

³¹¹ Újságcikk az itt születettekről: <http://webcoist.momtastic.com/2011/02/15/born-freezing-meet-antarcticas-first-citizen/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

³¹² A rádió weblapja <http://www.soberaniaradio.cl/site/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

³¹³ Archív cikk az antarktisz életről: <http://web.archive.org/web/20040306054435/http://edenvaleychurch.net/antarctica.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

³¹⁴ A Chilei Antarktisz Intézet weblapja: <http://www.inach.cl/about/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

Airesben hozta létre az Antarktisz Egyezmény Konzultációs Ülése 2004 szeptemberében.³¹⁵

Mivel az Antarktisz Egyezményben az aláíró hatalmak nem lemondtak igényükről, csupán felfüggesztették azt, ez egyben azt is jelenti, hogy hosszabb távon számolnak e területekkel. Noha a Madridi Jegyzőkönyv 2041-ig tiltja a természeti erőforrások kiaknázását, már a nyolcvanas években voltak törekvések, hogy ezt bizonyos keretek között ugyan, de lehetővé kellene tenni.³¹⁶ Az erről szóló Wellingtoni Egyezmény hatályba lépését akkor sikerült megakadályozni,³¹⁷ ám a következő három évtized kérdése az lesz, hogy az érintett országoknak megfelel-e a status quo fenntartása. Vagyis amikor lejár a kiaknázási moratórium, sikerül-e ismét a környezet védelmét előtérbe helyezni, a gazdasági érdekekkel szemben.

Amennyiben a globális felmelegedés üteme nem lassul, (sajnos ez a valószínűbb) továbbá számolva a technikai fejlődéssel, 30-50 éves időtávban már felmerülhet annak lehetősége, hogy enyhítsenek a jelenlegi szigorú, környezetvédelmi szempontú szabályozáson, mivel már akkor lehetővé vagy legalábbis könnyebbé válhat az itt található energiahordozókhoz és ásványkincsekhez való hozzáférés. A vitatott hovatartozású Antarktisz-félsziget a jelen ismereteink szerint nehézfémekben különösen gazdag: nikkell, mangán, króm, kobalt, platina, vanádium, sőt aranyra és ezüstre is bukkantak a próbafúrások során!³¹⁸

Az ENSZ szakosított szervéhez, a *Commission on the Limits of the Continental Shelf*-hez³¹⁹ benyújtott, a kontinentális talapzatokra támasztott brit³²⁰ és argentin³²¹ igények mögött, mind az a távlati feltételezés rejlik, hogy a felek számolnak a dél-atlanti térség gazdasági hasznosításával, illetve hosszú távon a magán a kontinensen

³¹⁵ Antarktisz Egyezmény Titkársága: http://www.ats.aq/index_e.htm - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

³¹⁶ Kardos Gábor, Lattmann Tamás (szerk.): i.m., 2010, 142

³¹⁷ Bruhács János: i.m., 2010, 84

³¹⁸ Gruber László: i.m., 2003, 186

³¹⁹ Az ENSZ Kontinentális Talapzat-határ Bizottságának weblapja:

http://www.un.org/Depts/los/clcs_new/clcs_home.htm - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

³²⁰ Példa: Submission Commission on the Limits of the Continental Shelf (...) in respect of the Falkland Islands, and of South Georgia and the South Sandwich Islands 2009: www.un.org/Depts/los/clcs_new/submissions_files/gbr45_09/gbr2009fgs_executive_summary.pdf - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

³²¹ Outer limit of the Continental Shelf - Argentine Submission http://www.un.org/Depts/los/clcs_new/submissions_files/arg25_09/arg2009e_summary_eng.pdf - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

is, mivel ott a globális felmelegedés folytán értékes nyersanyaglelőhelyek szabadulhatnak fel.

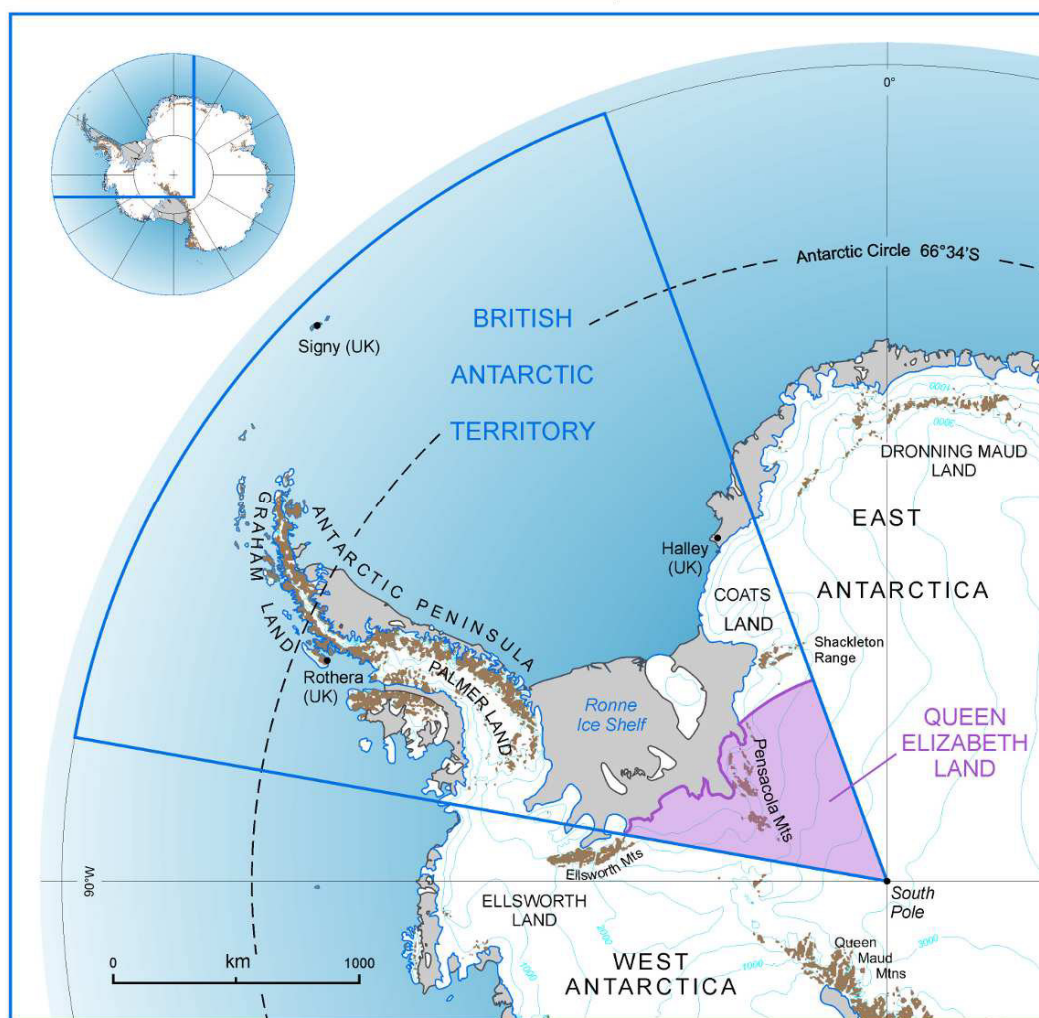
Amennyiben ez bekövetkezik, az e területen lakossággal jelenlévő államok a népek önrendelkezésére hivatkozhatnak, vagyis előállhat az a helyzet is, hogy Argentína ugyanazon jogon követeli magának az antarktisi területet, mely elvre az Egyesült Királyság hivatkozik a Falkland-szigetek kapcsán!

Bár az Antarktisz Egyezmény tehát egy ideig elfedi a területi igények problémáját, ám hogy a kérdés micsoda indulatokat tud kavarni már napjainkban is, az látható volt 2012-ben. Ekkor, a Falkland-szigetek (korábban elemzett) jogi helyzete miatt amúgy is feszült kapcsolatokat ápoló két ország további vitába bonyolódott egymással, mivel az angol királynő gyémántjubiléumán egy korábban nevet nem viselő területet a Queen Elizabeth Land névre kereszteltek,³²² amit az argentin fél szuverenitása megsértéseképpen értelmezett és keményen visszautasított.³²³

³²² A névadásról: <https://www.gov.uk/government/news/queen-elizabeth-land> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

³²³ Argentín reakciók a névadásra: <http://www.bbc.co.uk/news/uk-20822582> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

QUEEN ELIZABETH LAND, ANTARCTICA

7. ábra

Ma ugyan még nem beszélhetünk az antarktiszi ásványkincsekért folyó versenyről, mivel ennek számos környezeti, és nemzetközi jogi korlátja van. A harmadik évezredben, azonban előállhat olyan helyzet, a globális felmelegedés, illetve az ezzel párhuzamos világpiaci nyersanyag árak növekedése, esetleg az ismert lelőhelyek kimerülése okán, amikor már az emberiség megkezdheti (netán nem lesz más lehetősége, mint) kiaknázni az itt található természeti kincseket. Talán erre a helyzetre készül már napjainkban is több állam, hogy a „verseny kezdetekor” minél jobb pozíciójuk és több érvük legyen a hatodik kontinens meghódítására.

2.4.4. A további területek vizsgálata:

A továbbiakban négy olyan területről írok, melyek számtalan aspektusból különböznek egymástól, lakosságszámuk terén (54-29.000) legalább akkora különbségeket mutatnak, mint a földrajzi kiterjedésükben (Indiai-óceán, Csendes-óceán, Földközi-tenger), vagy akár függetlenségi törekvéseik tekintetében is.

- Gibraltár, számos civil lakossal, diverzifikált gazdasággal, ám meghatározó katonai létesítményekkel
- A ciprusi bázisok: Akrotíri és Dekélia, melynek területei nem képezik részét Ciprusnak, noha az itt élő-dolgozó lakosság ciprusi állampolgár, alapvetően katonai terület
- Brit Indiai-óceáni Terület, mely az Egyesült Államok haditengerészeti bázisának ad otthont, civil lakosság nélkül
- Pitcairn-szigetek, melynek mindössze 54 lakosa van, egyben egy egészen különleges mikro társadalom

2.4.4.1 Gibraltár, a Szikla

Gibraltár az egyetlen európai kontinensen fekvő tengeren túli területe az Egyesült Királyságnak. Az Ibériai-félsziget déli részén, a kontinenst Afrikától elválasztó Gibraltári-szoros északi részén fekszik, mintegy 6 és fél négyzetkilométeren.³²⁴ Az 5 kilométer hosszan észak-dél irányban fekvő félszigetnek, melynek szélessége nem haladja meg az 1 km-t, jelentős részét a Szikla (*The Rock*) képezi. A legmagasabb pontján 426 méter magas mészkőszikla már az ókorban is ismert tájékozódási pont volt, mint Héraklész oszlopa. Mai nevét a kontinensre 711-ben betörő Tangeri berber hadúrrol, Tarik-ibn-Ziyadról kapta, aki nyomán *Jebal Tarik* – vagyis Tarik Hegye/Sziklája néven kezdték hívni a területet, miután megkezdődött az Ibériai-félsziget muszlim inváziója.³²⁵ A terület ezt követően egészen a reconquista végéig, 1462-ig mór kézben volt. Jelentősége

³²⁴ Probáld Ferenc (szerk.): Európa regionális földrajza, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2000, 338

³²⁵ Gibraltár történetéről: <http://www.gibraltar.gov.gi/history> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

fekvéséből következik: a magas szikláról tökéletesen ellenőrizni lehet a Földközi-tenger kijáratát az Atlanti-óceánra.

A terület angol ellenőrzés alá kerülésének megértéséhez az angol gyarmatbirodalom kialakulásáig kell visszatekintenünk. Az első kormányzat, mely a gyarmatszerzést állami prioritásként kezelte érdekes módon az angol köztársaság volt – már Oliver Cromwell is tervezte Gibraltár megszerzését, noha erre végül nem került sor.³²⁶ A XVII. századra a kialakulóban lévő angol világbirodalom számára kulcskérdéssé vált a Földközi-tenger nyugati medencéje feletti ellenőrzés biztosítása. Így, amikor a század utolsó éveiben egyre nyilvánvalóbb lett, hogy a spanyol II. Károly fiú utód nélkül fog meghalni, az angol politikusok lázasan keresni kezdték annak módját, hogy egyfelől akadályozzák a Bourbon dinasztia spanyol- és francia ágának egyesítését és a kontinentális hegemonia megszerzését, másfelől, hogy megfelelő pozíciókat szerezzenek a konfliktus során a Mediterráneumban.³²⁷

A spanyol örökösödési háború (1702-1713) során az angol-holland egyesített haderők Lisszabonból kiindulva 1704. július-augusztus fordulóján ostrom alá vették a gyér védelemmel ellátott erődöt, mire a város lakói és az itteni helyőrség a szabad elvonulásért cserébe átadta a területet az ostromlóknak.³²⁸ Bár a városlakóknak a protestáns seregek azt ígérték, hogy továbbra is biztonságban lesznek, és élvezhetik javaikat, mint korábban, a büszke (vagy elővigyázatos) spanyol katolikus városlakók kb. 5000 tagja - magához véve örökségük néhány ereklyéjét, mint a gibraltári zászlót, egyházi kincseket és a városi és egyházi levéltár jelentősebb dokumentumait - inkább elhagyta a Gibraltárt, és a tőle mitegy 10 km-re megalapította San Roque városát.³²⁹

A háborút lezáró Utrechti békeszerződés X. pontjában Spanyolország lemondott Gibraltárról, mely a korban nem volt több egy hadikikötőnél és erődnél, illetve az ezek kiszolgálására létrejött apró városkánál.³³⁰ A szerződés hátránya, melyet az angolok ki is használtak, hogy az nem konkretizálja Gibraltár területét,

³²⁶ Szántó György Tibor: Adalékok a Brit Gyarmatbirodalom előtörténetéhez In.: Poór János (szerk.): A kora újkor története, Budapest, Osiris, 2009, 427.

³²⁷ Kalmár János: A spanyol örökösödési háború (1701-1714) In.: Poór János (szerk.): A kora újkor története, Budapest, Osiris, 2009, 71.

³²⁸ The Terms of Surrender, 3rd August 1704, <http://www.gibnet.com/library/1704.htm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

³²⁹ <http://www.sanroque.es/tourism/routes/cultural-tourism/history> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

³³⁰ Hendry, Ian – Dickson, Susan: i.m. 2011, 321

A X. fejezet elérhető:

www.exteriores.gob.es/subwebs/Embajadas/Londres/es/MenuPpal/Gibraltar/Documents/006-Art%C3%ADculo%20X%20Tratado%20Utrecht%201713-7-1713.doc (spanyol) és <http://www.gibnet.com/library/utrecht.htm> (angol) - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

csak a városról, erődről, és a kikötőről beszél, és abban szó sem esik a félsziget többi részéről, a felségvizekről (sem a XX. századra fontossá vált légtérről).³³¹ Ettől kezdve az angol hatóságok tudatosan törekedtek arra, hogy az elfoglalt területet egyre tovább növeljék a félszigeten befelé, további erősítések, majd erőrendszer építésével, mivel ágyúk hatótávolságáig ez a korabeli szokásjog szerint módjukban állt. Erre válaszul a spanyol oldalon is nagyszabású építkezések kezdődtek, melynek a végeredménye egy egymással szemben álló erőrendszer lett, közöttük egy semleges zónával.³³² Bár spanyol részről több kísérlet is történt a Szikla visszavételére (1727, 1779)³³³ ezek katonailag mind sikertelenek voltak, sőt az erőrendszer további fejlesztését eredményezték, továbbá a diplomáciai egyezményekben is újra és újra megerősítették Gibraltár brit fennhatóságát.

A napóleoni háborúk idején jelentős népességbeli és gazdasági fejlődés zajlott le, hiszen ez volt az egyetlen nyitott európai kikötő, mely a kontinensen feküdt.³³⁴ Spanyolország a XIX. század elején végérvényesen elveszítette latin-amerikai gyarmatai jelentős részét, mellyel párhuzamosan állandósult az országban a belső feszültség; puccsok, forradalmak, polgárháborúk gyengítették az országot, mely a század folyamán az angol-francia vetélkedés színterévé vált, - így esélye sem volt arra, hogy eredményesen fellépjen a virágkorát élő brit világbirodalommal szemben.³³⁵ Megjegyzendő azonban, hogy a Spanyol Királyságnak is megvan a maga „Gibraltárja”, érdekes módon éppen az említett szorossal szemközt, a marokkói területen fekszik Ceuta városa. E területet a portugálok foglalták el még 1415-ben, majd II. Fülöp spanyol uralkodó, portugál trónra kerülésével került az ibér unió fennhatósága alá, és marad spanyol birtok annak felbomlása után is.³³⁶ Ez az afrikai terület, - mely éppúgy enklávé, mint Gibraltár - lesz egyfelől a záloga a szoros védelmének spanyol oldalról, másfelől maga a város is fontos kereskedelmi központ,

³³¹ *The Catholic King does hereby, for himself, his heirs and successors, yield to the Crown of Great Britain the full and entire propriety of the town and castle of Gibraltar, together with the port, fortifications, and forts thereunto belonging; and he gives up the said propriety to be held and enjoyed absolutely with all manner of right for ever, without any exception or impediment whatsoever.*

³³² Zoltán Márta: Egy különös terület – Gibraltár In.: Új Honvédségi Szemle, LX. évf. 11. szám 2006. november 107

³³³ Kontler László: Forradalom a parlament ellen... Az Egyesült Államok megszületése In: Poór János (szerk.): A kora újkor története, Budapest, Osiris, 2009, 153

³³⁴ Kovács Barnabás: Gibraltár: az önrendelkezési jog újabb erőpróbája In: Külügyi Szemle, 2009/01 170

³³⁵ Ormos Mária-Majoros István: Európa a nemzetközi küzdőtéren, Osiris Kiadó, 2003, 78

³³⁶ Rákóczi István: A Portugál Tengerentúli Birodalom megszületése In: Poór János (szerk.): A kora újkor története, Osiris 2009, 380

mivel itt kerül tengerre a Szahara felől érkező áruk tömege. E terület lesz a XIX. századi spanyol Afrika központja is 1847-től.³³⁷

Az angol parlament 1830-ban már elismerte Gibraltárt, nemcsak mint katonai, hanem mint nagyszámú civil lakossággal bíró, önálló jogokkal rendelkező terület, amikor jelentőségéből adódóan koronagyarmati státuszt adott a területnek, az itt lakóknak pedig állampolgárságot.³³⁸ Ennek ellenére igen sokáig vita tárgya volt, hogy Gibraltár elsősorban erőd és haditengerészeti támaszpont, melynek mellesleg lakossága is van; avagy egy valódi koronagyarmat, polgári igazgatással, és mellesleg jelentős támaszpont is egyben. Hogy ez a vita nem könnyen dőlt el, azt jelzi a tény, hogy csak 1889-re bírták rá a kormányzót olyan rendelet kiadására, mely leszögezi, hogy csak az tekinthető gibraltárinak, aki a területen született, mindenki másnak letelepedési engedélyért kell folyamodnia.³³⁹ Ezt a momentumot tekintik a modern *gibraltári nemzet* elismerésének első jogszabályi bizonyítékának, kialakulása egyik kezdő momentumának.³⁴⁰ A félsziget fontossága a szuezi csatorna 1869-es átadását követően jelentősen megnövekedett, de a csatorna 1882-es brit védnökség alá helyezése nyomán Gibraltár már nemcsak a Földközi-tenger bejáratát ellenőrizte, de az Indiába, Kelet-Afrikába és a távol-keletre vezető kereskedelmi-hadi útvonal fontos állomása lett.³⁴¹

A XX. században tovább folytatódott a brit „expansionizmus” a semleges terület irányába, melyet nem állíthatott meg a gyenge spanyol diplomácia semmilyen lépése sem.³⁴² Bár az első világháború alatt fekvése folytán az antant erők be kívánták léptetni a szövetségi rendszerbe Spanyolországot is, az általa támasztott feltételek miatt – melyek között első helyen szerepelt Gibraltár spanyol szuverenitás alá helyezése – ez megghiúsult.³⁴³ 1921-ben létrehozták a városi tanácsot és megtartották az első választásokat a területen, és 1922-ben egy konzultatív jogkörrel rendelkező végrehajtó tanácsot hoztak létre a Kormányzói Hivatal mellett.³⁴⁴

³³⁷ Szilágyi Ágnes Judit: A Spanyol Gyarmatbirodalom: In: Poór János (szerk.): A kora újkor története, Budapest, Osiris 2009, 389

³³⁸ Gibraltár történetéről: <http://www.gibraltar.gov.gi/history> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

³³⁹ Kovács Barnabás: i.m., 2009, 173

³⁴⁰ Gibraltár politikai fejlődéséről: <http://www.liberal.gi/polhistory.php> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

³⁴¹ Ormos Mária-Majoros István: Európa a nemzetközi küzdőtéren, Budapest, Osiris, 2003, 168.

³⁴² Zoltán Márta: Egy i.m., 2006, 108.

³⁴³ Németh István (Szerk.): 20. századi egyetemes történet I. Osiris, 2005, 181.

³⁴⁴ Gibraltár politikai fejlődéséről <http://www.liberal.gi/polhistory.php> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

Ezekből látható, hogy a helyi önkormányzatiság fejlődése kissé megkésett volt a többi koronagyarmathoz képest.

A spanyol polgárháború Gibraltár területét nem érintette, de a több mint tízezer menekült jelentős zsúfoltságot okozott a területen.³⁴⁵ Franco tábornok hatalomra kerülésével viszont egy új, agresszív politikai stílus jelent meg a félszigeten, melyet a brit diplomácia komoly aggodalmakkal követett. A tábornok egyértelműen katonai megoldásban gondolkodott, még a világháború előtt utasítást adott a Gibraltár visszahódítására irányuló hadművelet kidolgozására. 1940-re meg is született a nevezetes „C Hadművelet”, mely tüzérségi, légi és haditengerészei akcióval oldotta volna meg a feladatot.³⁴⁶ Ezzel párhuzamosan a német hadvezetés is kitüntetett figyelmet tulajdonított Gibraltárnak, és Hitler utasítására megkezdődött a Félix hadművelet tervezése, melynek stratégiai célja az Ibériai-félsziget bevonása a háborúba, melyhez Gibraltár elfoglalása csak az első lépés lett volna, a későbbiekben számolt Portugália megszállásával és Észak-Afrikai hadműveletekkel is.³⁴⁷ A spanyol fél azonban presztízskérdésként kezelte az ügyet, és nem kért a német katonai segítségből, Gibraltárt saját erőből kívánták elfoglalni.³⁴⁸

Az Egyesült Királyság érzékelve a veszélyt, megerősítette az erődítményeket, jelentősen megnövelte a Szikla légvédelmét és 30.000-re növelte az itt állomásozó katonaság létszámát, majd a helyi civil lakosságot Angliába, Jamaicába és Madeira szigetére evakuálta.³⁴⁹ Ekkor fektették le a repülőtér alapjait is, a Szikla belsejéből kibányászott kőtörmelékkel töltötték fel a gibraltári öblöt, hogy megfelelően hosszú kifutópályát létesíthessenek.³⁵⁰

Mivel 1940 második felére Németország harctéri helyzete romlott, szövetségesei a mediterrán térségben folyamatos vereségeket szenvedtek, így Hitlernek először a Földközi-tenger keleti medencéjével kellett foglalkoznia, majd a 1941-től már inkább a keleti front hadműveletei kötötték le, így a Félix hadműveletet elhalasztotta, és később sem került sor annak megvalósítására. A világháború alatt

³⁴⁵ Gareth Stockey: Gibraltar: A Dagger in the Spine of Spain?, Eastbourne: Sussex Academic Press. 2009, 93

³⁴⁶ Zoltán Márta: Egy i.m., 2006, 109-110.

³⁴⁷ A Félix tervről: <http://www.exordio.com/1939-1945/codex/Documentos/directiva18.html> (spanyol)

és <http://www.gibnet.com/library/hitler.htm> (angol) - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

Idézi: Zoltán Márta: Zoltán Márta: Egy i.m., 2006, 113.

³⁴⁸ Harsányi Iván - Ormos Mária: Mussolini – Franco, Budepest. Pannonica, 2001, 266.

³⁴⁹ Gibraltár történetéről: <http://www.gibraltar.gov.gi/history> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

³⁵⁰ Gareth Stockey: i.m., 2009, 97

spanyol részről végül egyetlen jelentősebb katonai műveletre került csak sor: 1942-ben a két határ között húzódó semleges terület fennmaradó részét katonailag megszállta.³⁵¹ A második világháború után, bár Franco megtarthatta pozícióját, rendszere elszigetelődött, melyet csak az ötvenes években sikerült oldani, az 1955-ös ENSZ-hez történő csatlakozással.³⁵²

A hatvanas évektől, mikor meghirdetik a dekolonizációt, Gibraltár ügye már nem csak egy marginális angol-spanyol ügyként jelenik meg, hanem nemzetközi kérdéssé válik. Az ENSZ-ben 1963-ban foglalkoztak először konkrétan e területtel, ám ekkor már jelentkezett az igény, hogy a kérdés megoldásába ne csak az angol és a spanyol felet vonják be, de a gibraltári nép véleményét is hallgassák meg.³⁵³ E mögött nyilvánvalóan az a motiváció húzódott, hogy az itt lakóknak sokkal vonzóbb volt az angol állampolgárságot és szabadságjogokat élvezni, mint egy periférikus, félfasiszta állam szuverenitása alá tartozni.³⁵⁴ A spanyol fél viszont folyamatosan követelte a terület mihamarabbi átadását.

A területre vonatkozó spanyol álláspont alapját és lényegét tekintve nem változott évtizedek alatt: Gibraltár gyarmati státuszú terület, mely ellenkezik az ENSZ Alapokmányával és határozataival, de a terület dekolonizációját a területi integritás és a nemzeti egység elve alapján kell végrehajtani, és nem pedig az ott lakók önrendelkezési joga alapján.

Az Utrechti béke szövegéből következik, hogy a terület feletti szuverenitást az *Nagy-Britannia, mint állam* birtokolja, nem pedig a területen élő *nép*. Az ott lakókat azért sem illeti meg az önrendelkezés, mivel ők nem a terület eredeti lakóinak leszármazottai, hanem a később betelepülteké. Az önrendelkezési jog valójában a La Rocába üzött spanyolok leszármazottait illetné.³⁵⁵ Továbbá, szintén az Utrechti béke szövege szerint, ha az Egyesült Királyság le kívánna mondani a terület feletti ellenőrzési jogról (bármilyen módon elidegenítené), akkor Spanyolországnak mindenki mást megelőző joga van arra.³⁵⁶ A gibraltári lakosokat így tehát nem illeti meg az

³⁵¹ Zoltán Márta: Egy i.m., 2006, 115.

³⁵² Cortázar, García de - Vesga, González: Spanyolország története, Osiris, 2005, 423.

³⁵³ Kovács Barnabás: i.m., 2009, 167.

³⁵⁴ Gibraltár politikai fejlődéséről <http://www.gibraltar.gov.gi/political-development> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

³⁵⁵ Kovács Barnabás: Gibraltár: az önrendelkezési jog újabb erőpróbája In: Külügyi Szemle, 2009/01 170

³⁵⁶ Utrechti béke utolsó szakasz: „*And in case it shall hereafter seem meet to the Crown of Great Britain to grant, sell or by any means to alienate therefrom the propriety of the said town of Gibraltar, it is hereby agreed and concluded that the preference of having the sale shall always be*

önrendelkezési jog, őket nem lehet nemzeti egységnek tekinteni – így az önrendelkezésre hivatkozni nem lehet esetükben. Tovább erősíti a spanyol érvelést, hogy az Utrechti béke, mely mint katonai támaszpontra tekint Gibraltárra, számos pontját és szellemét is megszegték az évszázadok alatt az angolok, és itt nem is a zsidók és a mórok (mára meghaladott) kitiltására utalnak, hanem a szerződés azon pontjaira, melyek tiltják a kereskedelmet a területen, nem szólva a terület önkényes megnöveléséről.³⁵⁷

Az ENSZ 1964. 2070. (XX.) számú határozata felhívta a feleket, hogy kétoldalú tárgyalásokon rendezzék a kérdést.³⁵⁸ E tárgyalásokon az angol fél éppen a népek önrendelkezési jogára hivatkozva kijelentette, hogy a szuverenitás kérdésében bármiféle változtatás kizárólag a gibraltáriak akaratának megfelelően történhet.³⁵⁹ 1966-ban őszén a spanyol kormány, hogy nyomást gyakoroljon a félsziget lakosaira, megszigorította a határőrizetet, ám szándékával ellentétes hatást ért el.³⁶⁰ Alig egy évvel később, 1967 szeptemberében rendezett népszavazáson a gibraltári lakosság 99%-a az angol szuverenitás fenntartása mellett voksolt.³⁶¹ Az ENSZ ennek ellenére 1968. 2429. (XXIII) számú határozatában felszólította Nagy-Britanniát a gyarmati rendszer megszüntetésére Gibraltáron 1969 októberéig, mivel annak fennállása ellentétes a szervezet céljaival.³⁶² Válaszul a brit kormány kijelentette, hogy a dekolonizáció nem jelentheti a nép szabad véleménynyilvánításának figyelmen kívül hagyását, ezért a terület átadásától elzárkózott, ám gyors alkotmányozási folyamat megindítását kezdeményezte. E folyamat eredménye lett a brit parlament által 1969-ben elfogadott *Gibraltar Constitution Order*. Ebben részletesen szabályozzák a helyi törvényhozó szerv (*House of Assembly*) és a londoni parlament viszonyát, továbbá a Kormányzó és helyi végrehajtó testület jogkörét.³⁶³ Az alkotmány preambulumban ez olvasható: „*Her Majesty's Government will never enter into arrangements under*

given to the Crown of Spain before any others.” <http://www.gibnet.com/library/utrecht.htm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

³⁵⁷ Kovács Barnabás: i.m., 2009., 170.

³⁵⁸ UN General Assembly: Resolution 2070 (XX.) *Question of Gibraltar* 16 December 1965 http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/2070%28XX%29&Lang=E&Area=RESOLUTION - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

³⁵⁹ Kovács Barnabás: i.m., 2009., 168.

³⁶⁰ Gibraltár politikai fejlődéséről: <http://www.gibraltar.gov.gi/political-development> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

³⁶¹ Kovács Barnabás: i.m., 2009., 168.

³⁶² UN General Assembly: Resolution 2429 (XXIII.) *Question of Gibraltar*, 18 December 1968 http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/2429%28XXIII%29&Lang=E&Area=RESOLUTION - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

³⁶³ Hendry, Ian – Dickson, Susan: i.m. 2011, 321

which the people of Gibraltar would pass under the sovereignty of another state against their freely and democratically expressed wishes.”³⁶⁴ Ez a mondat lett annak a biztosítéka, hogy az egyre erősödő identitású gibraltári nép nem válik alanyává bármiféle nagyhatalmi alkunak a két kormány között.³⁶⁵

A két kormány között a kapcsolatok a mélypontra jutottak. A spanyol fél nem tudta elfogadni az alkotmányt, illetve az ottlakók népként való kezelését, és további határszigorításokkal, a hajóforgalom korlátozásával és a kommunikációs hálózat ellehetetlenítésével válaszolt. Ez egyfelől igen barátságtalan diplomáciai lépés volt, ám másfelől tény, hogy ezen intézkedések életbe léptetését éppen az az Utrechti Egyezmény teszi lehetővé – melyre az angolok hivatkoznak a Gibraltár eredete kapcsán!³⁶⁶ E korlátozások jelentős gazdasági hátrányt és a mindennapi életben számos nehézséget okoztak a gibraltári lakosságnak – megjegyzendő, azon spanyol munkásoknak is, akik a félszigeten vállaltak munkát. Mégis, a 16 éves határzár eredményének tekinthető, hogy a félsziget gazdasága is egyre inkább új ágazatok, mint a turizmus, hajózás és pénzügyi szolgáltatások felé fordult; továbbá a gibraltári társadalom egyfelől multikulturálisabbá vált (vendégmunkások), másfelől saját nemzeti identitása is megerősödött.³⁶⁷ Gibraltár különleges helyzetét jelezte, hogy az 1981-es *British Nationality Act* a függő területek közül egyedül Gibraltár polgárainak tette lehetővé a letelepedést Nagy-Britanniában.³⁶⁸

Érdekes megjegyezni, hogy a korábban már idézett 1970-es 2625. (XXV) számú határozatában³⁶⁹ az ENSZ Közgyűlés éppen Gibraltár kapcsán fogadta el az elvet, hogy a függetlenedés mellett más módon is megszüntethető a gyarmati rendszer.³⁷⁰

³⁶⁴ Az 1969-es gibraltári Alkotmány: <http://www.gbc.gi/upload/pdf/Gib%201969%20Constitution.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

³⁶⁵ <http://www.gibraltar.gov.gi/political-development> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

³⁶⁶ Zoltán Márta: i.m., 2006. 115

³⁶⁷ Kovács Barnabás: i.m., 2009., 168

³⁶⁸ British Nationality Act Section 5: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1981/61> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

³⁶⁹ Az ENSZ határozat: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/348/90/IMG/NR034890.pdf?OpenElement> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

³⁷⁰ Kovács Barnabás: i.m., 2009, 168

1973-ban Gibraltár az Egyesült Királysággal együtt belépett az Európai Közösségekbe, ám a csatlakozási szerződés 28. szakasza számos területen mentesítette a Sziklát a közös politikák bevezetése alól.³⁷¹

Franco halála után megkezdődhetett a demokratikus átmenet Spanyolországban is. Az új spanyol kormányok, noha ismét tárgyalóasztalhoz ültek a britekkel, a terület visszaszerzéséről nem tettek le. Az 1980-as Lisszaboni Egyezményben tulajdonképpen mindkét fél fenntartotta álláspontját, noha leszögezték: a jó viszonyra és az állandó kapcsolattartásra törekednek.³⁷² A szuverenitás visszaállítása, mint cél megjelent a Spanyolország NATO csatlakozásakor is 1982-ben.³⁷³ 16 évnyi zárlat után 1983-ban részlegesen előbb csak a gyalogosoknak, majd 1985-ben teljesen megnyílt a gibraltári-spanyol határ.³⁷⁴ 1986-ban Spanyolország is tagja lett az Európai Közösségeknek, melyből fakadóan Gibraltár kérdése már európai „belügy lett”, ugyanakkor a közösségi szakpolitikák közös alakítása és szabályozása nyomán más területeken is mélyebb és intenzívebb lett az együttműködés a két állam között.

Az angol fél is egyre inkább európai kontextusban kezdte kezelni Gibraltár kérdését, és oly módon kívánta megoldani, mely a spanyoloknak is megfelel. Ezt a gibraltáriak egyre inkább úgy értékelik, hogy az anyaország cserbenhagyja őket, másfelől a brit kompromisszumkészség felismerése tovább erősítette az önálló gibraltári identitást. A gibraltári lakosok nemzetté válása bizonyos fokig befejezettek tekinthető: van önálló nyelvük, (*yanto* – angol-spanyol keveréknyelv), nemzeti jelképek (zászló, himnusz, nemzeti nap), és már nem másokhoz képest definiálják magukat, hanem céljaik és igényeik mentén.³⁷⁵ A gibraltári nacionalizmus legfőbb céljai, magának a gibraltári *nemzetnek*, (mely különbözik a világ minden más nemzetétől) az elismerésén túl,³⁷⁶ a korlátozásoktól mentes önrendelkezés, és a békés, egyenrangú együttműködés a szomszédos és más államokkal.³⁷⁷ E célok más-más hangsúlyokkal, de mindhárom gibraltári nagy párt (*Gibraltar Social Democrats*-

³⁷¹ Az Egyesült Királyság csatlakozási szerződése: <http://www.eurotreaties.com/ukaccessionact.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

³⁷² Az 1980-as Lisszaboni Egyezmény: <http://www.gibnet.com/library/lisbon.htm> (spanyol) - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

³⁷³ Zoltán Márta: i.m., 2006,116

³⁷⁴ Egedy Gergely: i.m., 1998, 445

³⁷⁵ Kovács Barnabás: i.m., 2009, 178

³⁷⁶ A gibraltári politikáról: <http://www.gibraltar.gov.gi/political-development> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

³⁷⁷ Kovács Barnabás: i.m., 2009, 176

GSD, Gibraltar Socialist Labour Party - GSLP, Gibraltar Liberal Party - GLP) programjában megtalálhatóak.³⁷⁸

A gibraltári identitás kialakulásának fontos momentuma volt a nyolcvanas évektől a folyamatos kiábrándulás és eltávolodás az Egyesült Királyságtól. A gibraltáriakban kialakult egy olyan érzés, hogy az anyaország számára már korántsem olyan fontos e terület, mint korábban, arról hajlandó lenne lemondani, és nem veszi figyelembe érdekeiket.³⁷⁹ Ez különösen tetten érhető volt 2000-ben, mikor a brit haditengerészet HMS Tireless atom-tengeralattjárójának reaktorhűtőjében súlyos szivárgást észleltek, és Gibraltárra vezényelték javításra. Az a tény, hogy egy "szivárgó reaktorú" atom-tengeralattjárót a félszigetre vezényelnek, hatalmas felzúdulást és brit ellenes megmozdulásokat váltott ki a félszigeten, és a helyi kormányzat is protestált a brit hadügyminisztériumnál.³⁸⁰ Ráadásul külföldön nemcsak a környék nukleáris biztonságáért aggódó spanyol kormány is tiltakozott a döntés ellen, de a kérdés még az Európai Parlamentben is előkerült.³⁸¹ A baleset eredménye az együtt felvonuló gibraltári és spanyol tüntetők néhány éve még elképzelhetetlen látványa lett.³⁸² A hadihajó minden tiltakozás ellenére majdnem egy évig, 2001 tavaszáig Gibraltáron maradt.³⁸³

Az elmúlt évek folyamatai közül tehát a leglényegesebb az, hogy a gibraltári nép – mely valójában már sokkal inkább egy kitűzött politikai céljait követő nemzet – esetenként hajlandó a britekkel is konfrontálódni az önrendelkezés érvényesítése érdekében. 2002-re a titkos brit-spanyol tárgyalások nyomán körvonalazódni látszott egy olyan megoldás, melyben a két fél közösen gyakorolja a szuverenitást Gibraltár felett. Ám Jack Straw angol külügyminiszter londoni bejelentését hatalmas felháborodás és egyhangú elutasítás követte a félszigeten, mivel a gibraltáriak úgy

³⁷⁸ A Gibraltári pártokról: <http://www.gsd.gi/our-values.php>, és http://www.gslp.gi/?page_id=41 továbbá: <http://www.liberal.gi/aims.php> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

³⁷⁹ Kovács Barnabás: i.m., 2009, 177

³⁸⁰ Statement by the Government of Gibraltar relating to the Ministry of Defence's proposal to carry out repairs to HMS Tireless in Gibraltar.

http://www.gibraltar.gov.gi/latest_news/press_releases/2000/106-2000.htm - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

³⁸¹ European Parliament resolution on the submarine HMS Tireless <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=MOTION&reference=B5-2000-0897&language=HU> és

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=MOTION&reference=B5-2000-0893&language=EN> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

³⁸² Peter Gold: Gibraltar: British or Spanish? Routledge Advances in European Politics, 2005, 230

³⁸³ BBC: Nuclear sub leaves Gibraltar <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/1317133.stm> és

The Guardian: Gibraltar locals glad to see the back of British nuclear sub <http://www.guardian.co.uk/uk/2001/may/08/gibraltar.world> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

éreztek, a nagyhatalmak az ő fejük felett kívánják rendezni a róluk szóló kérdést.³⁸⁴ Ennek következménye, hogy a kérdésről szóló 2002. november 7-én tartott népszavazáson³⁸⁵ a résztvevők 98%-a elutasította a megosztott szuverenitást.³⁸⁶ Mindez némi csalódást eredményezett a brit kormánykörökben, akik a Spanyolországgal való együttműködésben érdekeltek, ám az brit felet is köti a gibraltári alkotmány korábban idézett preambuluma, mely a terület státuszának megváltoztatását csak az ott lakók beleegyezésével teszi lehetővé.³⁸⁷

A népszavazás után mindenki számára egyértelművé vált, Gibraltár jövője alakításának már három főszereplője van: a két állam kormánya és a gibraltári kormány. Ezt a tényt elfogadva született meg 2006-ban a Cordobai megállapodás, melyben a három fél számos, a mindennapi életet érintő kérdésben jutott megegyezésre.³⁸⁸

A Szikla legutóbbi alkotmánya 2007-ben lépett életbe,³⁸⁹ egy új, nem gyarmati viszony mentén és teljes autonómiát biztosítva a belügyekben a helyi kormánynak.³⁹⁰ Gibraltár helyzete különleges az Unióban. Egyfelől az Európai Unió működéséről szóló egyezmény értelmében az Unió tagja,³⁹¹ másfelől viszont a brit csatlakozási szerződés mentesíti a területet a Közös Agrárpolitika, a Közös Halászati Politika, a Közös Vámterület és Közös Kereskedelmi Politika (így az áruk szabad áramlása alól is) alól, továbbá a forgalmi adó (VAT) kivetési kötelezettség alól is.³⁹² Végző soron

³⁸⁴ A politikai fejlődésről: <http://www.gibraltar.gov.gi/political-development> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

³⁸⁵ A népszavazásról: http://www.gibraltar.gov.gi/latest_news/press_releases/2002/187-2002.htm - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

³⁸⁶ BBC: Gibraltar referendum result in quotes: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/2420945.stm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

³⁸⁷ A gibraltári alkotmány: <http://www.gbc.gi/upload/pdf/Gib%201969%20Constitution.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

³⁸⁸ A megállapodás szövege elérhető: http://www.gibnet.com/library/trip_1.htm és <http://www.exteriores.gob.es/subwebs/Embajadas/Londres/es/MenuPpal/Gibraltar/Documents/043-Acuerdos%20de%20C%3%B3rdoba-%20COMUNICADO%20+%20ANEJOS.doc> (spanyol) Tudósítás: BBC: Historic deal agreed on Gibraltar <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/5355942.stm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

³⁸⁹ A 2008-as gibraltári alkotmány: http://www.gibraltarlaws.gov.gi/constitution/Gibraltar_Constitution_Order_2006.pdf - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

³⁹⁰ Hendry, Ian – Dickson, Susan: i.m. 2011, 322

³⁹¹ Európai Unió működéséről szóló egyezmény 355 (3): „A szerződések rendelkezéseit alkalmazni kell azokra az európai területekre, amelyek külkapcsolataiért valamely tagállam felel.” <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0047:0200:hu:PDF> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

³⁹² *Article 28: Acts of the institutions of the Community relating to the products in Annex II to the EEC Treaty and the products subject, on importation into the Community, to specific rules as a result of the implementation of the common agricultural policy, as well as the acts on the harmonisation of*

az Egyesült Királyság felelős az uniós jog végrehajtásáért, de azok gyakorlatban az gibraltári törvényhozás jogszabályaiként jelennek meg, és a gibraltári kormány hajtja végre.³⁹³

E sajátos jogi környezethez Gibraltár sikerrel alkalmazkodott. A brit csatlakozás az Európai Közösségekhez közel egybeesett a francóista Spanyolország határzárlatával, ám e körülmények arra sarkallták a területet, hogy diverzifikálja gazdaságát, mely hagyományosan a brit flotta kiszolgálására épült. E folyamatot tovább erősítette, hogy a brit flotta jelentős leépítéseket eszközölt Gibraltáron a nyolcvanas években. Így Gibraltár elsősorban olyan gazdasági tevékenységeket keresett, amelyek nem igényeltek nagy területet, ám egyfelől nagy hozzáadott értéket termelnek, másfelől könnyen tudnak alkalmazkodni az esetleg változó nemzetközi körülményekhez. Gibraltár mára az egyik legsikeresebb és legdiverzifikáltabb gazdaságot tudhatja sajátjának a Brit Tengeren Túli Területek között.³⁹⁴ A gazdaságnak négy kiemelkedő ágazata van. A pénzügyi szektor, mely minden ellenkező hírral szemben megfelel az uniós normáknak és standardoknak, a 2010-es adatok szerint a GDP 22%-át fedezi. A forgalmi adó mentes kereskedelem illetve turizmus, mely 25%-ot ad a GDP-hez, utóbbiból kiemelkedik a luxushajó turizmus, mely több mint 300.000 látogatót hozott az idézett évben. A korábbi haditengerészeti kikötőt privatizálták, ám szerencsés fekvésének és az infrastruktúrájának köszönhetően a tengeri szállítványozás ágazata a GDP ötödét adja. Ehhez hasonló értékben járul hozzá a bruttó nemzeti össztermékhez az internetes online szektor, főleg annak szerencsejáték üzletága.³⁹⁵ Mindennek nyomán Gibraltár az elmúlt években messze meghaladta az uniós átlagnövekedést: 2003 és 2007 között átlag évi 4,4 % 2008-és 2009 között 6% körüli GDP bővülést mértek, mely 1 főre vetítve meghaladja a 43.000 dollárt!³⁹⁶

Bár a terület gazdasági fejlődése töretlennek tűnhet, politikailag a brit külügy nehéz helyzetben van, mivel tulajdonképpen beszorult a két fél közé. Napjainkban már nem angol-spanyol vitáról van szó, hanem sokkal inkább a spanyol és gibraltári álláspont kibékíthetlenségéről, ráadásul olyan helyzetben, ahol a gibraltári felet a

legislation of Member States concerning turnover taxes, shall not apply to Gibraltar unless the Council, acting unanimously on a proposal from the Commission, provides otherwise.

<http://www.eurotreaties.com/ukaccessionact.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

³⁹³ Hendry, Ian – Dickson, Susan: i.m. 2011, 273

³⁹⁴ Clegg, Peter – i.m., 2011, 26.

³⁹⁵ Foreign and Commonwealth Office: The Overseas Territories – Security, Success and Sustainability, 2012, 104

³⁹⁶ Clegg, Peter – i.m., 2011, 25.

küldvényekért felelős Egyesült Királyságnak kell képviselnie, amely valójában a kérdés megoldásában érdekelt.³⁹⁷ Így a gibraltári kérdés vélhetően megmarad a két ország között állandó vitaforrásnak.

A terület biztonsági szempontból mára veszített jelentőségéből. A hidegháborúban született kétoldalú amerikai-spanyol szerződés tette lehetővé az andalúziai Rota Naval Station amerikai támaszpont létrehozását a térségben, így az ötvenes évektől az amerikai fél is lehetőséget kapott, hogy a Mediterráneum kapuját felügyelje.³⁹⁸ Az 1982-es spanyol csatlakozás után Gibraltár már a NATO számára sem volt kitüntetett támaszpont.³⁹⁹

Bár a falklandi konfliktusban Gibraltár mint felkészülési terület kapott szerepet, a nyolcvanas években jelentősen leépítették az itteni állományt és technikai felszerelést is, harcértéke csekélyé vált.⁴⁰⁰ 1991-ben az utolsó Egyesült Királyságbéli katonai egység is elhagyta a Sziklát, mára elsősorban kiképzőhelyként funkcionál.⁴⁰¹

Az itt állomásozó *British Forces Gibraltar* szervezet gerincét a helyi önkéntes *Royal Gibraltar Regiment* ezred kb. 300 tagja adja,⁴⁰² ezen túl a *Royal Navy Gibraltar Squadron* őrhajói látnak el biztonsági feladatokat a gibraltári felségvizeken,⁴⁰³ illetve a *Royal Air Force* biztosítja a nemzetközi repülőtér irányítását, - állandóan itt állomásozó katonai repülőgép nélkül.⁴⁰⁴ A *Ministry of Defence* igény szerint biztosít katonai segítséget a polgári hatóságoknak, például robbanóanyag megsemmisítésben. A terület ezen túl, – csakúgy, mint a legtöbb Brit Tengeren Túli Terület – stratégiai elhelyezkedése folytán „ugródeszkaként” szolgál a fegyveres erők számára bizonyos konfliktusok során, mint az legutóbb Líbia esetében bekövetkezett.⁴⁰⁵

³⁹⁷ Kovács Barnabás: i.m., 2009, 176

³⁹⁸ U.S.: Naval Station Rota: <https://www.cnic.navy.mil/Rota/About/History/index.htm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

³⁹⁹ Zoltán Márta: i.m., 2006, 116

⁴⁰⁰ Zoltán Márta: i.m., 2006, 116

⁴⁰¹ The British Army in Gibraltar: <http://www.army.mod.uk/operations-deployments/22730.aspx> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁴⁰² Royal Gibraltar Regiment: http://www.royalgibraltarregiment.gi/history_royal_gibraltar_regiment.php?sp=submenu3 - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁴⁰³ A Haditengerészet itt állomásozó hajóiról: <http://www.royalnavy.mod.uk/The-Fleet/Ships/Patrol-and-Minehunters/Scimitar-class> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁴⁰⁴ Agibraltári repülőtéréről: <http://www.raf.mod.uk/rafgibraltar/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁴⁰⁵ Ministry of Defence: Overseas Territories - The Ministry of Defence's Contribution, 2011, 7

2.4.4.2 A Ciprusi Szuverén Bázis Területek, a kelet-mediterráneum kulcsa

A Ciprusi Bázisok sok tekintetben különlegesnek számítanak a Tengeren Túli Területek között. Speciális helyzetük jelentős részben keletkezésük körülményeiből fakad. Ez egyfelől a meghatározta a terület célját, mely olyannyira kizárólag katonai volt a legutóbbi időkig is, hogy korábban nem is tekintették függő vagy tengeren túli területnek.⁴⁰⁶ Ez az egyetlen olyan Brit Tengeren Túli Terület, mely egy olyan országba ékelődik bele, amelyen már lezajlott, befejeződött a dekolonizáció. Az itteni bázisok ugyanakkor nem alkotnak egységes, egybefüggő területet, hanem több helyütt elszórtan helyezkednek el Cipruson. Érdekes továbbá, hogy ez az egyetlen olyan brit fennhatóságú terület, ahol az euró a hivatalos fizetőeszköz.

Ciprus viszonylag későn került a brit birodalom kötelékébe. A Szezei-csatorna birtoklása kulcskérdés volt a birodalom számára, így az 1875-ben először a gazdasági, majd 1882-re az egyiptomi zavargások leverése után katonai ellenőrzés alá vonták Egyiptomot.⁴⁰⁷ Az azonban a tengeri útvonal teljes hosszán támaszpontok kialakítása volt, így a Földközi-tengeren a Gibraltár – Málta – Alexandria tengelyhez Ciprus csatlakoztatása is szükségessé vált. Az 1878-as Berliini Kongresszus nyomán, mely átrajzolta a Balkán térképét, Törökország szultánja hozzájárult, hogy Ciprust az Egyesült Királyság szállja meg és igazgassa protektorátusként.⁴⁰⁸ Az angolok nem számolták fel azonban a török közigazgatási rendszert, de tovább bővítették azt saját intézményeikkel.⁴⁰⁹

⁴⁰⁶ A 1999-es Partnership for Progress and Prosperity: Britain and the Overseas Territories így fogalmaz:

„*The Sovereign Base Areas in Cyprus were excluded from the review because of their specific character as military bases and are therefore not included within the scope of this White Paper.*”
<http://collections.europarchive.org/tna/20080205132101/http://fco.gov.uk/files/kfile/otfull.pdf> 8 - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁴⁰⁷ Vadász Sándor (szerk.): 19. századi egyetemes történelem 1789-1914 Budapest, Korona Kiadó, 2005, 198 és 58

⁴⁰⁸ Convention of Defensive Alliance between Great Britain and Turkey és Annex to the Anglo-Turkish Convention signed between the two sides

Murat Metin Hakki (editor): The Cyprus Issue – A Documentary History 1878-2007, I B Tauris 2007, 3-4

http://books.google.hu/books?id=mQ2822RQ5UYC&printsec=frontcover&hl=hu&source=gbs_ge_su_mmary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁴⁰⁹ Gajdusчек György: Ciprus Közigazgatása In: Szamel et al. (szerk.): Az Európai Unió tagállamainak közigazgatása, Budapest, Complex, 2011, 223.

Mivel Törökország és az Egyesült Királyság hadba lépett az első világháborúban, utóbbi 1914. november 5-én annektálta a szigetországot, mely tény Törökországnak a háborút lezáró a sèvres-i békében el kellett fogadnia.⁴¹⁰ 1925-ben Ciprus koronagyarmati rangot kapott.⁴¹¹

A második világháborúban több mint 30.000 ciprusi férfi harcolt az angol hadsereg *Cyprus Regiment* egységében a szövetségesek oldalán.⁴¹²

A háborús részvétel azonban nem egységesítette a társadalmat, a többségi görög lakosság a Görögországgal való uniót, (*enóziszt*) követelte, a kisebbségben lévő török fél pedig az elkülönülést (*taksim*). Nagy-Britanniának kulcsfontosságú volt a Mediterráneum keleti medencéjéhez való hozzáférés, így a szigetország feletti ellenőrzés fenntartása, ezért sokáig és keményen léptek fel az önállósodási törekvésekkel szemben. Az 1956. októberi, Egyiptom elleni közös angol-francia-izraeli hadműveletben (*Operation Musketeer*) is jelentős szerepet kaptak a ciprusi repülőterek, kikötők.⁴¹³

Az 1960-as évben a dekolonizációt szorgalmazó nemzetközi helyzet már nem tette lehetővé e hídfő megtartását, így az angol politikai elit más, neki megfelelő megoldásokat kezdett keresni. Tekintettel a görög és török lakosság önállósodási igényeire, az érdekelt felek Zürichben egy szerződési rendszerben elfogadták a *Treaty of Establishment*et, mely 1960. augusztus 16-ra létrehozta a független Ciprusi Köztársaságot.⁴¹⁴

Bár ez látszólag illeszkedett a korabeli dekolonizációs folyamatba, fontos különbség, hogy az Egyesült Királyság fenntartott magának bizonyos területeket (a sziget területének kb. 3%-át), melyek hiába fekszenek Ciprus szigetén, megmaradnak a volt gyarmattartó felügyelete alatt. Az Egyesült Királyság parlamentje elfogadta a *Cyprus Act*et, melynek második szakasza kijelenti, hogy a Bázis Területek, összesen mintegy 256 km² *nem* képezi részét az új ciprusi államnak.⁴¹⁵

⁴¹⁰ The Unilateral annexion of Cyprus, Murat Metin Hakki (editor): The Cyprus Issue – A Documentary History 1878-2007, I B Tauris 2007, 5.

⁴¹¹ Hendry, Ian – Dickson, Susan: i.m. 2011, 340

⁴¹² Cyprus Regiment története: http://www.cyprusregiment.co.uk/cyprus_regiment_history.html és <http://countrystudies.us/cyprus/10.htm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁴¹³ A Királyi Légierő ciprusi bázisának története: <http://www.rafakrotiri.co.uk/history.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁴¹⁴ Treaty Concerning The Establishment of The Republic of Cyprus: [http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/0/F207EF6146AA7AFEC22571BF0038DDC6/\\$file/Treaty%20of%20Establishment.pdf?OpenElement](http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/0/F207EF6146AA7AFEC22571BF0038DDC6/$file/Treaty%20of%20Establishment.pdf?OpenElement) - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁴¹⁵ Cyprus Act 1960: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1960/52/pdfs/ukpga_19600052_en.pdf - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

8. ábra

Ezúttal nincs mód részletesen kitérni a görög és török ciprióták évszázados etnikai-vallási ellentétére, illetve a saját és az őket támogató államok politikai elitjének tetteire, csupán a tényre utalunk, hogy a Ciprusi Köztársaság hamarosan a folyamatossá váló összetűzések színterévé és így kormányozhatatlanná válik.⁴¹⁶ 1964-ben ENSZ-békefenntartók vonultak be a szigetre, hogy biztosítsák az angol katonai erők parancsnoka által létrehozott úgynevezett „zöld vonalat”, a görög és török többségű területek között, többé-kevésbé igazodva a nyelvi-etnikai határokhoz. A muszlim lakosság nagy része enklávékba tömörült és Törökország élelmiszer- és fegyverszállítmányai révén tartotta fenn magát.⁴¹⁷

1974 júliusában a görög katonai junta által támogatott Ciprióta Nemzetőrség (*Cypriot National Guard*) puccsal átvette a szigetország irányítását azzal a céllal, hogy megvalósítsa az uniót Görögországgal.⁴¹⁸ Mivel ezt tiltotta az 1960-as egyezmény, öt nappal a puccsot követően, a török hadsereg a ciprusi törökök védelmére hivatkozva megindította invázióját Ciprus ellen, melynek során jelentős

⁴¹⁶ Torma Tamás: Ciprus az EU-ban a megalakulásától a csatlakozásig In.: Külügyi Szemle 2004/01, 159.

⁴¹⁷ Tarján M. Tamás: 1974. július 20. A török hadsereg inváziót indít Ciprusra, Rubicon Online http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1974_julius_20_a_torok_hadsereg_invaziot_indit_ciprusra/ - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁴¹⁸ A Ciprusi ENSZ békefenntartók tevékenységének háttéréről: http://www.unficyp.org/nqcontent.cfm?a_id=1599&tt=graphic&lang=L1 - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

létszámú lakosság⁴¹⁹ (200.000 görög és 60.000 török ciprióta) kényszerült elmenekülni otthonából.⁴²⁰ A nemzetközi közösség komoly nyomás alá helyezte a feleket: az ENSZ Közgyűlése elfogadta a 3212. (XXIX)⁴²¹ és 3395 (XXX)⁴²² számú határozatát, a Biztonsági Tanács pedig a 353,⁴²³ továbbá a 364 és 365⁴²⁴ (1974) számú határozatait. Ennek ellenére augusztusban Ankara egy ismételt, nagyobb létszámú inváziót indított, hogy megváltoztassa a sziget etnikai összetételét.⁴²⁵ Ezek nyomán az Egyesült Királyság közvetítésével tárgyaló asztalhoz ültek a felek, és konfliktus enyhítése érdekében a görög és török felet elválasztó demilitarizált övezetet hoztak létre.⁴²⁶ Az azóta ENSZ Puffer Zóna vagy Zöld Vonal néven ismert vonal egy újabb megosztott államot és fővárost eredményezett, melyet a világszervezet ciprusi békefenntartó missziója, az UNFICYP ellenőriz a mai napig.⁴²⁷ Mivel az inváziót követő tárgyalások nem vezettek eredményre 1983-ban a sziget északi felén kikiáltották az Észak-Ciprusi Török Köztársaságot, melyet csak Törökország ismer el.⁴²⁸

A konfliktus során a harcok a Brit Szuverén Bázisok területét nem érintették, török csapatok elől oda menekült cipriótáknak orvosi ellátást és humanitárius segítséget nyújtottak, majd szabadon távozhattak görög területre.⁴²⁹ Mivel a török hadsereg még a véletlen összeütközést is el kívánta kerülni, ezért a Dekélia bázis

⁴¹⁹ A civil lakosság menekítéséről: <http://www.prio-cyprus-displacement.net/default.asp?id=245> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁴²⁰ Tarján M. Tamás: 1974. július 20. A török hadsereg inváziót indít Ciprusra, Rubicon Online http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1974_julius_20_a_torok_hadsereg_invaziot_indit_ciprusra/ - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁴²¹ UN GA Resolution 3212. (XXIX.) Question of Cyprus: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/3212%28XXIX%29&Lang=E&Area=RESOLUTION - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁴²² UN GA Resolution 3395. (XXX.) Question of Cyprus: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/3395%28XXX%29&Lang=E&Area=RESOLUTION - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁴²³ UN Security Council Resolution 353 http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/353%281974%29 - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁴²⁴ UN Security Council Resolution 364 és 365 http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/364%281974%29 - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁴²⁵ Torma Tamás: i.m., 2004, 160

⁴²⁶ A Ciprusi ENSZ békefenntartók weblapja az események történelmi háttéréről: http://www.unficy.org/nqcontent.cfm?a_id=1603&tt=graphic&lang=L1 - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁴²⁷ A Ciprusi ENSZ békefenntartók weblapja az események történelmi háttéréről: http://www.unficy.org/nqcontent.cfm?a_id=1605&tt=graphic&lang=L1 - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁴²⁸ Torma Tamás: i.m., 2004/01, 160

⁴²⁹ A helyi Princess Mary's Hospital történetét bemutató oldal: <http://www.qaranc.co.uk/theprincessmaryshospital.php> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

határát elérve leállította az inváziót. A konfliktus jellegéből adódóan, nemcsak görög, hanem török menekülteknek is nyújtott menedéket Akrotiri bázisa.⁴³⁰

A Szuverén Bázis Terület tehát két nagyobb egységből áll: a sziget keleti, török Ciprussal határos részen fekszik Dekélia és Ayios Nikolaos, mely az *Eastern Sovereign Base Area*-t (ESBA) alkotja; továbbá a sziget déli részén helyezkedik el Akrotiri, mely az Episkopi Helyiőrséggel együtt alkotja a *Western Sovereign Base Area*-t (WSBA). Ez utóbbi területen van a „főváros” is, Episkopi, mely a ciprusi brit erők (*British Forces Cyprus*) parancsnoki központja is egyben.

Fontos azt is tisztázni, hogy a Szuverén Bázis Terület nevével ellentétben nem kizárólag katonai bázisokat jelöl, annál jelentősen nagyobb, a földterület mintegy 60%-a ciprusi magánszemélyek kezében van, melyen intenzív farmgazdálkodás folyik.⁴³¹ A Védelmi Minisztérium (*Ministry of Defence*) a terület kb. 20%-át birtokolja – ezek a támaszpontok területei. A fennmaradó 20% pedig a korona kezelésében van: erdők utak, folyók tartoznak ide, továbbá az Akrotiri Sós Tó mely maga 7%-ot tesz ki a földterületekből.⁴³² A legtöbb helyen csak jelzés értékű oszlopok jelölik ki Ciprusi Köztársaság határát, és nincs is határellenőrzés.⁴³³

A bázisok jogállását az 1960-as *The Sovereign Base Areas of Akrotiri and Dhekelia Order in Council* határozza meg, mely egyben alkotmányul is szolgál.⁴³⁴ Itt az alkotmány szót igen komoly megszorításokkal lehet csak alkalmazni, mivel a bázisok katonai létesítmények, a civil igazgatás igen kevés területre terjed ki. Ez létrehozta az Adminisztrátor (*Administrator*) hivatalát, melynek betöltője egyben a ciprusi brit erők parancsnoka is egy személyben.⁴³⁵ Az adminisztrátor a végrehajtó hatalmat felügyeli, rendeleteket alkothat a rend és béke fenntartása érdekében, továbbá szintén ő felelős a jó kormányzás („*good governance*”) fenntartásáért a Szuverén Bázis Területeken. Az itt érvényben lévő joganyag jelentős részét az Adminisztrátorok által hozott rendeletek (*Ordinance*) teszik ki. Továbbá érdekes

⁴³⁰ Az Akrotiri bázis történetét bemutató oldal: <http://www.rafaakrotiri.co.uk/episkopi/index.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁴³¹ Foreign and Commonwealth Office: *The Overseas Territories – Security, Success and Sustainability*, 2012, 117

⁴³² A bázisok hivatalos oldala: http://www.sbaadministration.org/home/admin_background.htm - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁴³³ Foreign and Commonwealth Office: *The Overseas Territories – Security, Success and Sustainability*, 2012, 117

⁴³⁴ *The Sovereign Base Areas of Akrotiri and Dhekelia Order in Council*: http://www.legislation.gov.uk/uksi/1960/1369/pdfs/uksi_19601369_en.pdf - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁴³⁵ Ministry of Defence: *Overseas Territories - The Ministry of Defence's Contribution*, 2011, 8

módon azon gyarmati jogszabályok is, melyek 1960-at megelőzően is érvényben voltak a területen, ám azóta sem kerültek hatályon kívül.⁴³⁶ Demokratikusan választott törvényhozó testülete, képviseleti szerve (parlamentje) nincs.

A területek igazgatásának szellemét alapvetően meghatározza továbbá az a deklaráció, melyet a *Treaty of Establishment*hez fűzött a brit kormány (*The Declaration by Her Majesty's Government regarding the administration of the Sovereign Base Areas*).⁴³⁷ Ebben lefektetik: a bázisterületeknek három elvárásnak kell megfelelniük: hatékonyan működő katonai támaszpontként kell működniük, teljes együttműködésre kell törekedni a Ciprusi Köztársasággal, továbbá védeniük kell azoknak az érdekét, akik a bázisok területén dolgoznak vagy élnek. Ennek jegyében a dokumentum leszögezi, hogy a brit kormány csak katonai céloknak megfelelően fejleszti a területet, nem létesítenek új állandó polgári lakóhelyeket-településeket, nem engedélyez semmiféle új polgári kereskedelmi vagy ipari vállalkozást, nem létesít polgári légi- vagy tengeri kikötőt, továbbá nem kerül sor kisajátításokra.⁴³⁸

Roppant érdekes, hogy bár a terület neve Szuverén Bázis Terület, mégis a szuverenitás számos attributumáról London lemondott a Ciprusi Köztársaság javára. Így lehetővé teszik a területen (szárazföldi,- vízi, - légi) szabad áthaladást; az itt alkalmazásra kerülő joganyag amennyire csak lehetséges azonos lesz a Ciprusi Köztársaság jogával, és tiszteletben tartják a ciprióták és közösségeik és szervezeteik jogait; továbbá a köztársaság bizonyos közszolgáltatásokat (oktatási, szociális, egészségügyi stb.) nyújthat polgárainak Szuverén Bázis Területen; sőt London lehetővé tette a vámok és adók szedését a cipriótáktól. A dokumentum számos egyéb részletre is kiterjed: az esetlegesen feltárt antik romok ügyétől, a bányászati jogokon át, egészen a földnyilvántartásig – mindezekben az Egyesült Királyság átengedte Ciprusnak a fennhatóságot.⁴³⁹

⁴³⁶ Hendry, Ian – Dickson, Susan: i.m., 2011, 342

⁴³⁷ *Declarations by Her Majesty's Government regarding the Administration of the Sovereign Base Area mentioned in Article 1 of the Treaty concerning the Establishment of the Republic of Cyprus which remain under the Sovereignty of the United Kingdom:*

<http://www.sbaadministration.org/home/appdx-o.htm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁴³⁸ *Declarations by Her Majesty's Government regarding the Administration of the Sovereign Base Area mentioned in Article 1 of the Treaty concerning the Establishment of the Republic of Cyprus which remain under the Sovereignty of the United Kingdom:*

<http://www.sbaadministration.org/home/appdx-o.htm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁴³⁹ U.o.

Az itt élő ciprióták (számuk hozzávetőlegesen 10.000) mindannyian egyben ciprusi állampolgárok is.⁴⁴⁰ Így nem létezik külön „Szuverén Bázis Terület - állampolgárság”, az itt élők legtöbbje rendelkezik Brit Tengeren Túli Területi állampolgársággal (*British Overseas Territories Citizenship*), – de nem brit állampolgársággal (*British Citizenship*).⁴⁴¹

Mint korábban említésre került, a 2002-es *British Overseas Territories Act* a Brit Tengeren Túli Területi Állampolgárságot automatikusan Brit Állampolgársággá konvertálta, ám a ciprusi terület kivétel volt, így az itt élőknek megmarad e korábbi, kedvezőtlenebb helyzet, de nem szabad elfeledkezni arról, hogy ők ugyanakkor ciprusi állampolgárok is.⁴⁴²

Ciprus 2004. május 1-én csatlakozott az Európai Unióhoz, a Szuverén Bázis Terület helyzetét a csatlakozási szerződéshez fűzött 3. protokoll szabályozza.⁴⁴³ Ebben lényegileg kimondják, hogy az uniós szerződések nem vonatkoznak a bázisok területére, kivéve a protokollban pontosan szabályozott esetek végrehajtását. Eszerint, bár e területek nem részei az Európai Uniónak, az uniós vámterületen belül találhatóak, így vonatkozik rájuk az Unió közös vám és kereskedelmi politikája (noha az itt szolgáló csapatokat az Egyesült Királyságnak jogában áll mentesíteni ez alól); továbbá szintén érvényes a közös halászati és mezőgazdasági politika.⁴⁴⁴ Érdekes, hogy 2007-ben, amikor Ciprus csatlakozott az euró-övezethez, a Szuverén Bázis Terület is követte példáját, így ez az egyetlen brit fennhatóság alá tartozó terület, ahol a hivatalos pénznem az euró.⁴⁴⁵ Az egyezmény értelmében ugyanakkor érdemi gazdasági tevékenység nem folyik a területen, csak olyan, ami közvetlenül kötődik a katonai tevékenységhez, így GDP-t sem lehetséges számolni.⁴⁴⁶

⁴⁴⁰ Foreign and Commonwealth Office: *The Overseas Territories – Security, Success and Sustainability*, 2012, 117

https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/32952/ot-wp-0612.pdf - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁴⁴¹ Hendry, Ian – Dickson, Susan: i.m. 2011, 204

⁴⁴² *British Overseas Territories Act*: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2002/8> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁴⁴³ Protocol No 3. on the Sovereign Base Areas of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland in Cyprus <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12003T/PRO/03:EN:HTML> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁴⁴⁴ Hendry, Ian – Dickson, Susan: i.m. 2011, 342, 274

⁴⁴⁵ Euro Ordinance 2007 - An Ordinance to provide for the adoption of the euro as legal tender in the Sovereign Base Areas and for related matters http://www.sbaadministration.org/home/legislation/01_02_09_05_ORDINANCES/01_02_09_05_48_ORD_2007/20070101_Ord-18_G1470_u.pdf - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁴⁴⁶ A ciprusiak által folytatott mezőgazdasági termelés a ciprusi gazdasági statisztikákban jelenik meg, és ott is fizet adót.

Mivel e területek katonai célt szolgálnak, nem sorolhatók a „közönséges” Tengeren Túli Területek közé, az itteni adminisztráció nem a *Foreign and Commonwealth Office* alá tartozik, mely a többi Tengeren Túli Területet felügyeli, hanem a *Ministry of Defence*-hez.⁴⁴⁷

Ennek oka a terület stratégiai fekvése, hiszen Ciprus szigetétől alig 100 kilométerre fekszik Törökország, keleti irányban 150 kilométerre vannak Szíria partjai, és Egyiptom egyik legfontosabb városa Port Said is csak 570 kilométerre található. Így a szigetről az Egyesült Királyság és annak szövetségesei nemcsak a Földközi-tenger keleti medencéjét tudja teljesen ellenőrizni, hanem a Szuezi csatornát és a hagyományosan brit érdekeltségű Közel-Keletet is.

A Szuverén Bázis Területeken tehát két nagyobb katonai bázis helyezkedik el, ahol mindhárom haderőnem, vagyis a hadsereg (*British Army*),⁴⁴⁸ a légierő is (*Royal Air Force*)⁴⁴⁹ és kis számban a haditengerészet (*Royal Navy*) is állomásoztat erőket. Ezek közül kiemelkedik a RAF Akrotiri bázisa, mely az Afganisztánba vezető fő szállítási útvonalon fekszik, így az utánpótlásban kulcsszerepet játszik.⁴⁵⁰ A bázis amellet, hogy a katonai állomány és hadianyag áramoltatásban lát el feladatokat, kiképzőbázisul is szolgál, elsősorban az afganisztáni hadszíntérré készülőknek is.⁴⁵¹ Ezen túl a bázisok állandó állomás helye két gyalogsági zászlóaljnak (*2nd Battalion, The Yorkshire Regiment*,⁴⁵² *2nd Battalion, The Royal Regiment of Fusiliers*⁴⁵³), továbbá helyet adnak katonai kórháznak (*The Princess Mary's Hospital*)⁴⁵⁴, és fontos kommunikációs központ. Az itt állomásozó erők nem csak az elmúlt félszáz év összes közel-keleti - arab-izraeli konfliktusa során a brit védelmi erők pontos

⁴⁴⁷ ⁴⁴⁷ A bázisok hivatalos oldala: http://www.sbaadministration.org/home/admin_background.htm - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁴⁴⁸ A brit hadsereg Cipruson állomásozó egységeit bemutató oldal: <http://www.army.mod.uk/operations-deployments/22728.aspx> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁴⁴⁹ A RAF Cipruson állomásozó egységeit bemutató oldal: <http://www.raf.mod.uk/rafakrotiri/aboutus/index.cfm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁴⁵⁰ A brit kormány tájékoztatója a terület jelentőségéről: <https://www.gov.uk/government/news/raf-akrotiri-supporting-operations-in-afghanistan> és a hadsereg tájékoztatója: <http://www.raf.mod.uk/news/HalfwaytoCampBastion.cfm> és Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁴⁵¹ További cikk a ciprusi bázisok szerepéről a hadműveletekben: <https://www.gov.uk/government/news/supporting-operations-in-afghanistan-from-cyprus> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁴⁵² Az egység bemutatkozó oldala: <http://www.army.mod.uk/infantry/regiments/24553.aspx> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁴⁵³ Az egység bemutatkozó oldala: <http://www.army.mod.uk/infantry/regiments/30246.aspx> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁴⁵⁴ Az Princess Mary's Hospital kórház oldala: <http://www.qaranc.co.uk/theprincessmaryshospital.php> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

információkhoz juthattak az ott zajló eseményekről, csakúgy mint az elmúlt években, az iraki és líbiai konfliktusokról.⁴⁵⁵

Az itt állomásozó erők jelentős része hadseregből kerül ki, (kb. 2700), de a légierő is nagy számban (kb. 900 fő) képviselteti magát a szigeten, ezt létszámot egészíti ki kb. 300 brit civil és kb. 1200 helyi civil alkalmazott.⁴⁵⁶

A terület jövőjét illetően Philip Hammond védelmi miniszter (*Secretary of State for Defence of the Government of the United Kingdom*) a területre vonatkozó kormányzati áttekintés (*The Cyprus Review 2011*) következtetéseit így összegezte: A Ciprusi Szuverén Bázis Területek olyan régióban helyezkednek el, melyek geopolitikailag magas prioritásúak az Egyesült Királyság hosszú távú nemzetbiztonsági érdekei szempontjából. A terület egy rugalmas és alkalmazkodó képes előretolt logisztikai bázist (*Forward Mounting Base*) biztosít, mely korábban már hasznosnak bizonyult a líbiai és afganisztáni hadműveletekben. Ezen túlmenően az afganisztáni csapat-visszavonás időszakában kulcsfontosságú logisztikai csomópontként fog szerepet kapni, csakúgy mint a szélesebb humanitárius segítségnyújtás és a konfliktus megelőző tevékenységek során.⁴⁵⁷

⁴⁵⁵ Ministry of Defence: Overseas Territories - The Ministry of Defence's Contribution, 2011, 8

⁴⁵⁶ Ministry of Defence: Overseas Territories - The Ministry of Defence's Contribution, 2011, 8.

⁴⁵⁷ A védelmi miniszter beszámolója a Parlamentnek, Ciprus stratégiai jelentőségéről: <http://www.parliament.uk/documents/commons-vote-office/9-Defence-Cyprus.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

2.4.4.3 Brit Indiai-óceáni Terület

A Brit Indiai-óceáni Terület ismét egy különleges térség mivel, egy viszonylag újonnan létrehozott területi egység, továbbá, szemben Gibraltárral vagy a Falklandokkal ez *kizárólag* védelmi célokat szolgál, ám azt elsősorban nem az Egyesült Királyság használja, hanem az Egyesült Államok hadereje. Diego Garcia bázis helyzete tehát hasonló az Ascension-ön lévő Wideawake bázishoz: mindkét terület az Egyesült Királyság szuverenitása alá tartozik, ennek ellenére kétoldalú egyezmény értelmében az Egyesült Államok üzemeltet azokon katonai létesítményeket.

Az Indiai óceán közepén, a Seychelle-szigetektől 1770 kilométerre keletre elhelyezkedő Chagos-szigetcsoportot, a portugál Vasco de Gama fedezte fel a XVI. század elején. Az addig lakatlan területet a franciák népesítették be Mauritiusról kiindulva a tizennyolcadik század második felében, fekete rabszolgamunkán alapuló kopra⁴⁵⁸ ültetvényeket hozva itt létre.⁴⁵⁹ A napóleoni háborúkat lezáró 1814-es párizsi békeszerződés nyomán az 1810-ben már brit kézre került Mauritius szigetét⁴⁶⁰ a brit birodalomhoz csatolták, és vele annak függőségeit és az összes onnan igazgatott kisebb szigetet is.⁴⁶¹ A britek folytatták a francia gyarmati adminisztráció hagyományait, és bár a rabszolgaság eltörlése Mauritiuson jelentős gazdasági fejlődést eredményezett, a tőle távol eső Chagos-szigetvilágban ez kevésbé éreztette hatását. E szigeteken némi túlzással azt állíthatjuk, hogy közel százötven évig nem következett be jelentős változás. A második világháborúban a brit légierő létesített itt egy kisebb bázist, az ellenséges tengeralattjárók megfigyelésére.

⁴⁵⁸ kókuszdió kiszájtott húsa

⁴⁵⁹ Hendry, Ian – Dickson, Susan: i.m. 2011, 302

⁴⁶⁰ A békeszerződés még *Isle of France*-néven nevezi e szigeteket, mivel a ma ismert és használt Mauritius nevet a brit uralomtól használják a szigetre, Orániai Móric hercegről (Maurits van Oranje). <http://www.gov.mu/English/ExploreMauritius/Pages/History.aspx#british> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁴⁶¹ *His Britannic Majesty, stipulating for himself and his Allies, engages to restore to His Most Christian Majesty, within the term which shall be hereafter fixed, the Colonies, Fisheries Factories, and Establishments of every kind which were possessed by France on the 1st of January, 1792, in the Seas and on the Continents of America, Africa, and Asia; with the exception, however, of the Islands of Tobago and St. Lucia, and of the Isle of France and its Dependencies, especially Rodrigues and Les Séchelles, which several Colonies and possessions His Most Christian Majesty cedes in full right and Sovereignty to His Britannic Majesty, and also the portion of St. Domingo ceded to France by the Treaty of Basle, and which His Most Christian Majesty restores in full right and Sovereignty to His Catholic Majesty.*

Treaty of Paris 1814 A. 8. http://www.napoleon-series.org/research/government/diplomatic/c_paris1.html - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

A 1960-as években, ahogy a mauritiusi és Seychelle-szigeteki függetlenségi törekvések egyre erősödtek, és a nemzetközi nyomás is intenzívebbé vált, így az Egyesült Királyság bejelentette: átszervezést hajt végre e területen. 1965-ben a függetlenségi tárgyalások során Mauritiusról leválasztották a szigetcsoportot, új igazgatási egységként létrehozva a Brit Indiai-óceáni Terület, melyért a „fájdalomdíj” 3 millió fontot fizetett a Brit kormányzat Mauritiusnak.⁴⁶² Így az 1967-ben bekövetkező mauritiusi függetlenség nem vonatkozott erre a területre.⁴⁶³

A szigetek jelentőségére az amerikai haditengerészetnél is felfigyeltek, és jelezték az angol félnek, hogy komolyan érdeklődnek a szigetek iránt, így 1966-ban titkos brit-amerikai tárgyalások indultak meg, egy jelentős katonai beruházás létrehozása céljából. 1966. december 30-án a két kormány között létrejött az egyezség, mely lehetővé teszi a Egyesült Államok számára, hogy a szigeteket védelmi célokra használja.⁴⁶⁴ A megállapodás nyomán a szigetek brit szuverenitás alatt maradnak, de az USA használhatja azt legkevesebb 50 évig (2016-ig), mely automatikusan meghosszabbodik további 20 évvel, amennyiben 2014 és 2016 között a két kormány másképpen nem dönt.⁴⁶⁵

A megállapodás legmeglepőbb része a 2 (a) – pontban olvasható, mely „adminisztratív intézkedésként” írja le a sziget kisajátítását.⁴⁶⁶ Ez azért volt aggályos, mert az ültetvények távol élő tulajdonosait könnyen lehetett anyagilag kompenzálni azok felszámolásáért, az ott dolgozó és élő chagosi (szinte kizárólag színes bőrű, szegénysorú) munkásréteg így megélhetését és otthonát is elvesztette. 1973-ra a közel 1200 chagosit Mauritiusra telepítették át, ahol azonban jelentős részük nem tudott új otthonra lelteni és munkanélkülivé vált. A brit kormány 1973-ban 650.000 fontot fizetett Mauritiusnak, hogy segítse az új lakók beilleszkedését, ám a személyenként kevesebb, mint 550 font erre elégtelennek bizonyult. Mivel a 70-es évek közepén a chagosi közösség brit bíróságon pert indított a brit kormány ellen a

⁴⁶² Hendry, Ian – Dickson, Susan: i.m. 2011, 302

⁴⁶³ Megjegyzendő a Seychelle-szigetéről is leválasztottak néhány lakatlan szigetet, és a BIOT-hoz csatolták, de ezeket 1976-ban, mikor Seychelle-szigetek elnyerte függetlenségét, visszaadták az új államnak.

⁴⁶⁴ A tárgyalások során született diplomáciai dokumentumok:

<https://sites.google.com/site/thechagosarchipelagofacts/diego-garcia/us-uk-agreements> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁴⁶⁵ 1966 Exchange of Notes US-UK

<https://docs.google.com/viewer?a=v&pid=sites&srcid=ZGVmYXVsdGRvbWFpbnx0aGVjaGFnb3NhcmNoaXB1bGFnb2ZhY3RzfGd4OjY0ZTAzZjJkNGM2MTU2YTc> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁴⁶⁶ "administrative measures that may be necessary to enable any such defense requirement to be met",

szigetükről történő elűzésük miatt.⁴⁶⁷ A brit kormányzat az 1981-es megegyezés értelmében 4 millió fontot fizetett a chagosiak alapítványának (*Ilois Trust Fund*), hogy segítse a beilleszkedésüket.⁴⁶⁸

Bár a szigetlakók a későbbiekben is próbálkoztak bírósági beadványokkal, brit bíróságok ezeket már sorra elutasították.

1971-ben került sor az amerikai és brit kormány között a védelmi beruházásról szóló megállapodás pontosítására, melyben rögzítették: haditengerészeti támaszpont épül a legnagyobb szigeten, Diego Garcían.⁴⁶⁹ A 27 négyzetkilométeres sziget V alakot formáz, a partjai által körülvevő tengeröbölben egyszerre több hadihajó is horgonyozhat, továbbá a sziget formája miatt megfelelő volt egy repülőtér építésére is. Az 1976-ban megkötött kiegészítő egyezmény értelmében a tengerészeti kommunikációs központot, a haditengerészet (*US Navy*) támogató létesítményévé bővítették.⁴⁷⁰ A nyolcvanas évekre megépült a mélytengeri kikötő, mely alkalmas repülőgép-hordozók és tengeralattjárók fogadására.⁴⁷¹

Diego Garcia jelentőségét földrajzi helyzete adja: a Szuezi-csatorna 5476 km-re, Fokváros 6119, Szingapúr 3542 kilométerre fekszik, és a Hormuzi szoros is csak 3865 km-re található a támaszponttól. Vagyis látható, hogy egyfelől az óceán közepén helyezkedik el, ahonnan könnyen elérhető a világ több geopolitikailag és stratégiaileg kulcsfontosságú pontja – másfelől felügyelni tudja azt az egész évben hajózható hajózási útvonalat, mely összeköti az Európát a Közel-Kelettel, Kelet-Afrikával, Távol-Kelettel és Ausztráliával! Ezen túl megemlíthető, hogy az Indiai-óceán partvidéke mögött elterülő szárazföldi rész a föld egyik legsűrűbben lakott területe, a világ népességének egyharmada él ott.

⁴⁶⁷ Ilois Trust Fund álláspontja a kérdésről: <http://www.iloitrust.org/8695.html>

⁴⁶⁸ Foreign and Commonwealth Office: *The Overseas Territories – Security, Success and Sustainability*, 2012, 96

⁴⁶⁹ 1972 Exchange of Notes US-UK

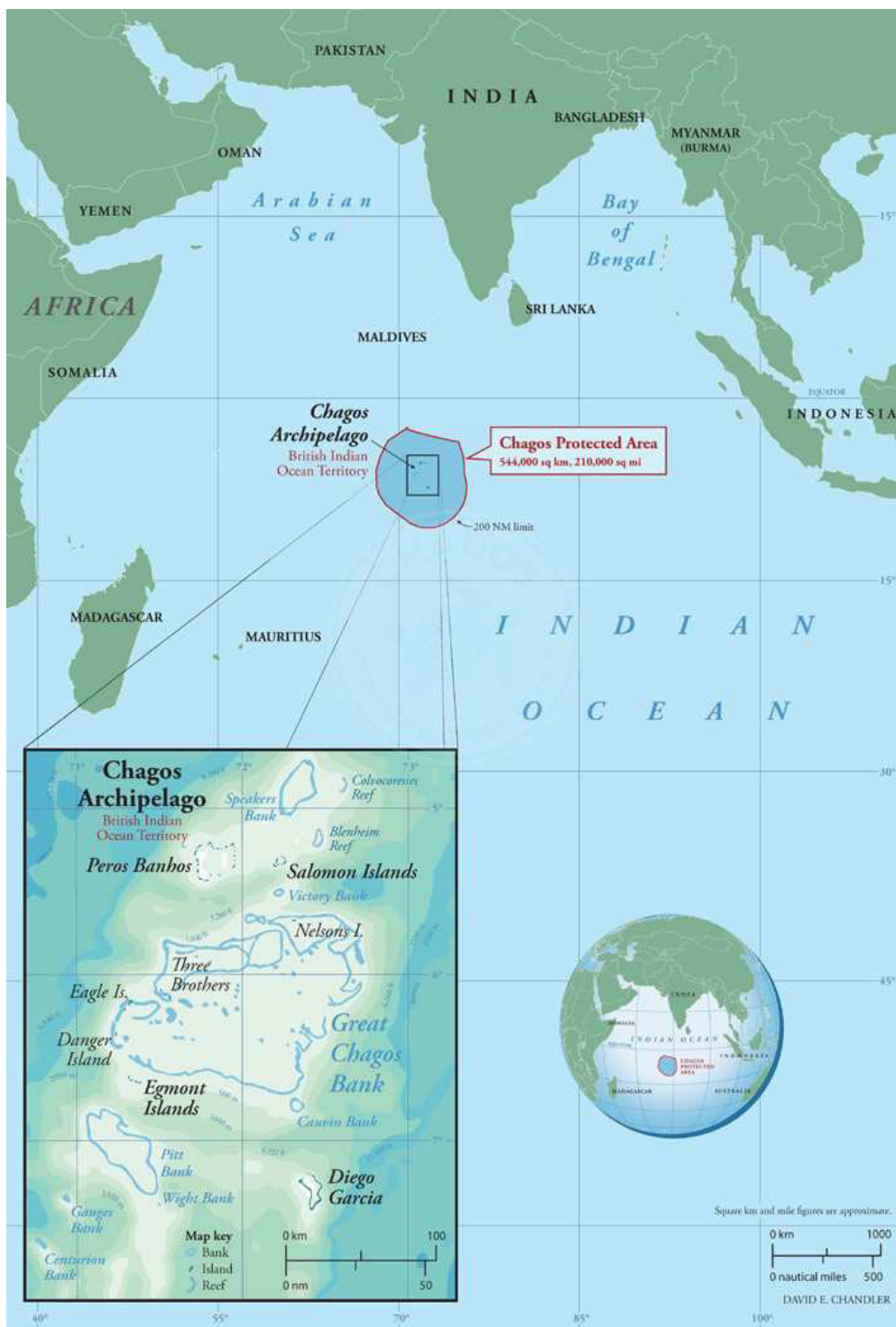
<https://docs.google.com/viewer?a=v&pid=sites&srcid=ZGVmYXVsdGRvbWFpbX0aGVjaGFnb3NhcmNoaXB1bGFnb2ZhY3RzfGd4OjZlZTY2MGFjMzVjZGQ3YjY> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁴⁷⁰ 1976 Exchange of Notes US-UK Naval Support Facility DG

<https://docs.google.com/viewer?a=v&pid=sites&srcid=ZGVmYXVsdGRvbWFpbX0aGVjaGFnb3NhcmNoaXB1bGFnb2ZhY3RzfGd4OjZlZjYxMzdjZmFhNjEwOWY> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁴⁷¹ Az amerikai haditengerészet bázisának oldala:

<http://www.cnic.navy.mil/DiegoGarcia/About/History/index.htm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

9. ábra

E támaszpont összekötő kapocs a Távoll-Keleten működő hetedik flotta⁴⁷² és a Perzsa-öböl és Kelet-Afrikáért felelős ötödik flotta⁴⁷³ között, továbbá esetleg támogatást nyújthat a Földközi-tengeren tevékenykedő hatodik flottának is.⁴⁷⁴

⁴⁷² A hetedik flotta tájékoztató oldala: <http://www.c7f.navy.mil/history.htm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

Az itt állomásozó amerikai katonai személyzet pontos létszáma nem nyilvános, de a katonai követelmények függvényében változik, 2012 elején 2500 fő körüli volt.⁴⁷⁵ Civil lakosa nincs a területnek, csak a hadsereg alvállalkozói tartózkodhatnak a területen, melyre a belépés engedélyköteles. A Brit Indiai-óceáni Területhez tartozó többi kisebb sziget lakatlan.

A terület alkotmánya, melyet legutóbb 2004-ben adtak ki, (*British Indian Ocean Territory Order 2004*) meghatározza a terület igazgatását.⁴⁷⁶ A terület „kormányát” a Londonban székelő Megbízott (*Commissioner*) jelenti, aki széleskörű rendeletalkotási joggal van felruházva. Mivel nincsenek civil lakosok, így politikáról sem lehet beszélni a szó hagyományos értelmében. Demokratikusan választott törvényhozó testületet, képviseleti szervet itt sem találunk.⁴⁷⁷

A brit védelmi minisztérium kb. 40 fős személyzettel képviselteti magát, hogy biztosítsa a terület feletti szuverenitást.⁴⁷⁸ A brit katonai erők parancsnoka (*Commander of the British Forces*) egy személyben a Megbízott (*Commissioner*) képviselője is a szigeten, így a helyi rendőrség és más hivatalnokok feje is.⁴⁷⁹ Gazdasági tevékenység nem folyik a szigeteken, csak halászati jogosultságokat értékesíthet a Megbízott.

2010 áprilisában Colin Roberts Megbízott létrehozta a 640.000 négyzetkilométeres Chagosi Tengeri Védelmi Övezetet (*Chagos Marine Protected Area* vagy *Chagos Marine Reserve*), mely a világ egyik legértékesebb trópusi korall atolljának, és az itt található egyedülállóan színes élővilágnak a védelmét szolgálja.⁴⁸⁰

Noha nem jelent biztonsági kockázatot a tény, de megjegyzendő, a mauritiusi kormány bejelentette igényét a teljes Brit Indiai-óceáni Területre, melyet az alkotmányában is rögzített.⁴⁸¹ Ezt a brit kormány ugyan először elutasította, de

⁴⁷³ Az ötödik flotta tájékoztató oldala: <http://www.cusnc.navy.mil/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁴⁷⁴ A hatodik flotta tájékoztató oldala: <http://www.c6f.navy.mil/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁴⁷⁵ Foreign and Commonwealth Office: *The Overseas Territories – Security, Success and Sustainability* 2012, 96

⁴⁷⁶ *British Indian Ocean Territory Order 2004*: <http://www.worldstatesmen.org/BIOT2004.PDF> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁴⁷⁷ Hendry, Ian – Dickson, Susan: i.m. 2011, 304

⁴⁷⁸ Ministry of Defence: *Overseas Territories - The Ministry of Defence's Contribution*, 2011, 7

⁴⁷⁹ Hendry, Ian – Dickson, Susan: i.m. 2011, 303

⁴⁸⁰ Chagos Conservation Trust oldala: <http://chagos-trust.org/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁴⁸¹ Mauritiusi alkotmány XI Fejezet:

később mégis olyan ígéretet tettek Mauritiusnak, hogy amennyiben már nem lesz szükség a terület biztonsági célú hasznosítására, azt átengedi az Egyesült Királyság.⁴⁸² Tekintettel a tágabb térségben növekvő biztonsági kockázatokra (kalózkodás Kelet Afrikában, Irán fenyegetése a Hormuzi-szoros lezárására, a kínai haditengerészet fejlesztései, stb.) ez a közeljövőben nem várható.

„Mauritius” includes- (a) the Island of Mauritius, Rodrigues, Agalega, Tromelin, Cargados Carajos and **the Chago Archipelago**, including Diego Garcia and any other island comprised in the State of Mauritius; (b) the territorial sea and the air space above the territorial sea and the island specified in the paragraph (a);...

http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---ilo_aids/documents/legaldocument/wcms_126778.pdf

- Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁴⁸² Foreign and Commonwealth Office: The Overseas Territories – Security, Success and Sustainability, 2012, 96

2.4.4.4 A Pitcairn-szigetek

A Pitcairn szigetek helyzete rendkívül érdekes és ellentmondásos. Az Csendes-óceánban elhelyezkedő 3 km hosszú és 1,5 km széles vulkanikus eredetű sziget nevét Robert Pitcairn tengerészkadétról kapta, aki 1767-ben először pillantotta meg e lakatlan szigetet a HMS Swallow hajó árbocáról.⁴⁸³ Mégis a sziget története már összefonódott a Bounty személyzetének lázadásával.⁴⁸⁴

A HMS Bounty felfegyverzett szállítóhajó személyzetének egy része, miközben a hajó kenyérfacserjéket szállítva visszaúton járt Tahitiről, 1789. április 28-án Fletcher Christian vezetésével fellázadt William Bligh kapitány ellen. A 23 lázadó, miután hatalmába kerítette a hajót és csónakba tette a kapitányt és a hozzá hű matrózokat, visszatért a festői Tahitire. Mivel azonban többen tisztában voltak azzal, hogy amennyiben tettükre fény derül, bitófán végzik, így Christian vezetésével 8 lázadó, 6 tahiti férfi és 11 tahiti nő társaságában hajóra szálltak, hogy a Bountyval új hazát kerestek maguknak. Mikor 1790 januárjában elérték a Pitcairn-szigetet, felgyújtották a hajót.⁴⁸⁵

A lázadók paradicsomi körülmények között élhettek, de a visszaemlékezések arra utalnak, több gyilkosság is történt a szigeten, a tahiti nők miatt gyakoriak voltak a konfliktusok, továbbá az alkoholizmus is pusztított a telepesek között. Mire 1814-re a britek ismét felfedezték a szigetet, már csak egyetlen lázadó John Adams volt életben, akinek megkegyelmeztek. A lázadók leszármazottainak utódai tulajdonképpen teljes autonómiában élhették életüket, noha a sziget korlátozott eltartó képessége nyomán a szigetlakók sohasem voltak többen, mint 230-an.

1898-ban a *Pacific Order in Council* érvénybe lépett így a Pitcairn-sziget végrehajtói és törvényalkotói jogköre a Nyugat Csendes-óceáni Főmegbízottra (*High Commissioner for the Western Pacific*) szállt.⁴⁸⁶ A Panama-csatorna átadásával némileg emelkedett a szigetek jelentősége, (az elhanyagolhatóról a csekélyre...) mivel az Új-Zéland és Panama közötti hajózási útvonalon kb. félúton helyezkednek

⁴⁸³ Hendry, Ian – Dickson, Susan: i.m. 2011, 329

⁴⁸⁴ <http://www.government.pn/Pitcairnshistory.htm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁴⁸⁵ Bár a történet sokakat megihletett, és több film is készült, melyekben Fletcher Christian szerepét többek között Errol Flynn, Marlon Brando, és Mel Gibson is eljátszotta, a történeti kutatások szerint Christian inkább egy önfejű, összeférhetetlen lázadó volt, aki inkább a tahiti nők miatt lázadt fel, semmint romantikus szabadsághős, aki szembeszáll a zsarnoksággal.

⁴⁸⁶ Hendry, Ian – Dickson, Susan: i.m. 2011, 329

el, ám a transzkontinentális repülés terjedésével ismét dekonjunktúrát eredményezett. Az 1952-es *Pitcairn Order in Council* értelmében a sziget kormányzói pozícióját a Fidzsi-szigetek kormányzója látja el. Mivel 1970-ben Fidzsi elnyerte függetlenségét, ugyanabban az évben a brit parlament elfogadta a *Pitcairn Ordert*, mely önálló Kormányzót nevez ki a szigetre és annak lakatlan függőségeire (a Henderson, a Ducie és Oeno szigetekre).⁴⁸⁷

A legutóbbi alkotmány, melyet 2010-ben fogadtak el a Szigeti Tanács (*Pitcairn Island Council*) és a brit kormány közötti tárgyalások eredményeképpen a Wellingtoni Brit Főmegbízottat (*British High Commissioner in Wellington*) nevezi ki kormányzónak, aki ugyan Wellingtonban székel, de stábja jelen van a szigeten.

Napjainkban 54 lakosa van szigetnek, ők mindannyian Adamstownban élnek. A gazdaság az önellátáson túl kézműves termékek előállítására korlátozódik, fizetőeszköznek az új-zélandi dollárt használják. Mivel a szigeten nincs se nagyobb hajó fogadására alkalmas kikötő, se repülőtér, a turizmus is elhanyagolható.⁴⁸⁸ A brit kormány jóvoltából évente két ellátó hajó biztosítja a szigetlakóknak a technikai civilizáció vívmányait. Mivel nincsenek adók, a kormányzati bevételek javarészt az internetes címek értékesítésből, postabélyeg kibocsátásból származnak.⁴⁸⁹ Biztonságpolitikai jelentősége elhanyagolható.

⁴⁸⁷ A terület alkotmánya: <http://www.worldstatesmen.org/pitcairn-order1970.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁴⁸⁸ Foreign and Commonwealth Office: *The Overseas Territories – Security, Success and Sustainability*, 2012, 108

⁴⁸⁹ The Commonwealth Yearbook 2012, Country Profiles: United Kingdom http://www.commonwealth-of-nations.org/xstandard/united_kingdom_country_profile.pdf - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

2.5 Összegzett következtetések:

I. Az Egyesült Királyság külbirtokait áttekintve az alábbi következtetéseket vontam le:

A Brit Tengeren Túli Területeket azok a területek alkotják, melyek egykor a Brit Gyarmatbirodalomhoz tartoztak, ám a második világháborút követő dekolonizációs hullámból kimaradtak, mivel ezeken nem indultak meg az önállósodási folyamatok, vagy nem is rendelkeznek állandó lakossággal, így nincs aki az önrendelkezés alanya legyen. Lényeges megjegyezni, az Egyesült Királyság nem gátolta a hozzá tartozó területek lakosságának függetlenségi törekvéseit.

A területekre vonatkozó egységes kormányzati politika viszonylag későn, csak az 1990-es évek második felétől alakult ki, azóta azonban intenzív jogalkotási folyamatok zajlanak, melynek keretében újraalkották az anyaország és a területek kapcsolatrendszerét.

London rendkívül széles körű autonómiát biztosított a területeknek, jellemzően csak a kül- és hadügy valamint a végső jogalkotási előjogot tartva fenn magának - utóbbival csak ritkán élve. A területek számára legfontosabb kérdést, az állampolgárságét is sikerült a területeknek előnyös módon megoldani.

Egyes területeken (Bermuda, Kajmán-szigetek, Gibraltár, Falkland-szigetek) még az anyaországot is messze meghaladó teljesítményű helyi gazdaságok alakultak ki, melyek nem csak a szigetek lakosainak biztosítanak jólétet, de az anyaország gazdaságnak is lényeges szolgáltatásokat nyújtanak - kiegészítve azt.

A Brit Tengeren Túli Területek jelentős nyersanyagtartalmat, stratégiai készleteket biztosítanak az Egyesült Királyság számára, amely pedig számottevő pénzügyi, technikai segítséget nyújt az elmaradottabb (Szent Ilona), vagy katasztrófa sújtotta (Montserrat) szigeteknek. Az anyaország segítsége olyan szakpolitikákban is kulcsfontosságú, melyeknél az alacsony lakosságszámú területek nem tudnának magukban megoldani, így a szervezett bűnözés és drogcsempészet elleni fellépés (Karib-térség szigetei).

Más területek (Gibraltár, Ciprusi Bázisterületek, Brit Indiai-óceáni Terület, Falkland-szigetek) birtoklása nemcsak az ott lévő ásványkincsek és energiahordozók miatt lényeges az anyaországnak, hanem azért is, mivel földrajzi elhelyezkedésük folytán geopolitikailag nagy jelentőségű térséget lehet azokról ellenőrizni.

London a brit szuverenitást és lakosok önrendelkezési jogát határozottan védi: mind diplomáciai eszközökkel (Gibraltár), mind fegyveres erővel (Falkland-szigetek).

Mindezek eredményeképpen elmondható, hogy a korábbi egyoldalú gyarmati függést és kiszolgáltatottságot felváltotta egy kétoldalú, jogok és kötelezettségek szabályozta, kölcsönös előnyökön alapuló kapcsolatrendszer.

Ez tehát az oka annak, amit a legtöbb területen láthattunk, hogy a Brit Tengeren Túli Területeken miért nem törekedtek a függetlenségre, vagy miért nem vezettek e törekvések sikerre; a területek lakosságának nagy többsége elégedett helyzetével és nem kíván a függetlenség útjára lépni – e kérdésben nem várható változás.

3. Az Amerikai Egyesült Államok szigetterületei

Az Egyesült Államok – szemben a brit példával – nem tekinthető klasszikus gyarmattartó országnak, sőt mivel maga is gyarmati sorból, harcok útján vívta ki függetlenségét, a huszadik században végig jelentős szerepet vállalt a gyarmati rendszer felbomlásában.

Mindezek ellenére az amerikai szövetségi köztársaság több olyan területtel rendelkezik, mely az anyaországtól távol esik, mégis a szuverenitása alá tartozik, noha ezek nem tagállamok. Ennek a látszólag ellentmondásos helyzetnek az okait egyfelől a történelmi fejlődésben, másfelől a területek sajátosságaiban kell keresnünk.

3.1 Az USA területi expanziójának történeti háttere

Az Egyesült Államok területi fejlődését vizsgálva, egy folyamatos nyugati illetve déli irányú terjeszkedést láthatunk. Érdekes áttekinteni ennek lépéseit.⁴⁹⁰

Az 1783-as párizsi békeszerződés, mely lezárta az amerikai függetlenségi háborút, egyben meghatározta az újonnan önállóvá vált, tizenhárom alapító állam, így az Egyesült Államok területét is.⁴⁹¹

Az első területgyarapodásra 1803-ban került sor, mikor az európai hadszíntéren háborúzó Napóleontól megvásárolta Louisianát a későbbi elnök, James Monroe vezette delegáció Párizsban; ezzel duplájára növelte területét a fiatal köztársaság.⁴⁹² Az akkor 15 millió dolláros vételárért megközelítőleg 2,140,000 km² területtel gyarapodott az USA, melyet máig a történelem legnagyobb ingatlanügyletének tartanak.⁴⁹³

⁴⁹⁰ Magyarics Tamás: Az Egyesült Államok külpolitikájának története, Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2000, 40.

⁴⁹¹ Szerződés: http://avalon.law.yale.edu/18th_century/paris.asp - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁴⁹² Magyarics Tamás: i.m., 2000, 30, Szerződés: http://www.archives.gov/exhibits/american_originals/louistxt.html - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁴⁹³ Szerződés: <http://www.loc.gov/rr/program/bib/ourdocs/Louisiana.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

Bár 1812-ben jelentős vereséget szenvedtek az amerikaiak a Kanada felől támadó angol gyarmati seregektől, ennek mégsem lettek területveszteség-béli következményei, mivel az angol hadvezetést lekötötte a Napóleonnal való évtizedes harc. Sőt, az 1814 decemberében kötött békeszerződés elősegítette a korban vitás területek hovatartozásának rendezését: 1818-ban rögzítették az Egyesült Államok északi határvonalát Kanada mentén, a 49. földrajzi szélességi foknál, és a korábban háborút vívó két állam megegyezett a Sziklás-hegységen túli Oregon közös megszállásáról.⁴⁹⁴ Ezt követte a Spanyolországgal vitás déli területek rendezése: az 1810 óta megszállás alatt álló Nyugat-Florida mellett, Spanyolország ötmillió dollárért, az 1819-ben megkötött Adams–Onís szerződésben Kelet-Floridát is átengedte az amerikaiaknak.⁴⁹⁵

Bár területnövekedést ugyan nem eredményezett, de mindenképpen szólni kell az 1823-as, világpolitikailag is jelentős deklarációról, a Monroe-elvként, vagy -doktrínaként is emlegetett deklarációról. Az elnök ebben a kongresszushoz 1823 decemberében intézett üzenetében kijelentette, hogy az amerikai kontinens már nem nyitott az európai hatalmak gyarmatosítási törekvései előtt, és óvta az európaiakat attól, hogy beavatkozzanak Latin-Amerika újonnan függetlenné vált nemzeteinek ügyeibe. Ebben az egyoldalú nyilatkozatban Latin-Amerikát és Karib-térséget az USA befolyási övezetévé nyilvánította.⁴⁹⁶ Mint látni fogjuk, ebben a térségben már a XIX. század végétől igen aktív külpolitikát kezd majd folytatni az Egyesült Államok.

Az 1840-es években ismét jelentős területgyarapodásnak lehetünk tanúi, melynek mozgatórugója az egyre gyorsuló bevándorlás és növekvő ipari termelés. Mivel a Nagy Tavak vidékén számos határvitára és ebből fakadó jogvitára került sor, így a Nagy-Britanniával 1842-ben megkötött Webster–Ashburton szerződésben pontosították az Egyesült Államok határait, egyben növelve annak területét.⁴⁹⁷

Mexikó nem ismerte el az 1836 óta független Texasi Köztársaság létét, így amikor azt 1846-ban annektálta az Egyesült Államok, e tettet agresszióknak

⁴⁹⁴ Sellers, Charles – May, Henry – McMillen, Neil R.: Az Egyesült Államok története, Budapest, Maecenas, 1995, 97
Szerződés: http://avalon.law.yale.edu/19th_century/conv1818.asp - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁴⁹⁵ Magyarics, Tamás: i.m., 2000, 42
Szerződés: http://avalon.law.yale.edu/19th_century/sp1819.asp - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁴⁹⁶ Sellers, Charles – May, Henry – McMillen, Neil R.: i.m. 1995, 104

⁴⁹⁷ Szerződés: http://avalon.law.yale.edu/subject_menus/br1842m.asp - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

tekintették, és megszakították a diplomáciai kapcsolatokat. A mexikói háború kiváltó oka valójában mégis az volt, hogy az USA haderejét nem Texas hagyományos határáig, hanem attól jóval távolabb, a Rio Grandéig tolta előre, mely Texas teljesen irreális területi követelése volt.⁴⁹⁸ A háborúban az amerikaiak komoly hadisikereket értek el, melyet a 1848-as Guadalupe Hidalgo-i békében jelentős területekre tudtak váltani.⁴⁹⁹ A békeszerződés értelmében Mexikó nemcsak Texasról mondott le végleg, de elismerve a Rio Grandét határfolyónak, átengedte egész Új-Mexikót, továbbá a Csendes-óceánig tartó Kalifornia tartományt is az Egyesült Államoknak.⁵⁰⁰

Texast követően az USA figyelme Sziklás Hegységben fekvő Oregon terület felé fordult, melyet 1819 óta Nagy-Britanniával közösen megszállás alatt tartott, ám egyre nagyobb nyomás alá helyezte európai partnerét, hogy az ismerje el kizárólagos birtokosnak. A végleges megegyezés 1846-ban született, melynek értelmében 49. földrajzi szélességi fok alatti területek az USA birtokába kerültek, csak a Vancouver sziget maradt brit kézen.⁵⁰¹

1853-ban további területet vásárolt meg Mexikótól az Egyesült Államok megbízásából James Gadsden mexikói nagykövet a mai Arizóna és Új Mexikó államok térségében, ezzel az USA elérte jelenlegi egybefüggő kontinentális területét.⁵⁰²

Rendkívül érdekes, hogy az 1840-es évektől az amerikai csendes-óceáni terjeszkedést egy új nyersanyagforrás, a guano felfedezése mozdította elő.⁵⁰³ A Guano Islands Act 1865-ben jelent meg, és lehetővé tette amerikai állampolgároknak, hogy amennyiben olyan lakatlan szigetet fedeznek fel, mely nem esik más állam joghatósága alá és ott guanó található, azt birtokba vegyék és kitermelést végezzenek.⁵⁰⁴ E jogszabály értelmében a XIX. századtól több olyan apró lakatlan szigetcské került az USA birtokába, mely a mai napig is fennhatósága alá tartozik. Az első ilyen szerzemény a Midway-sziget lett 1867-ben.

⁴⁹⁸ Magyarics Tamás: i.m., 2000, 50

⁴⁹⁹ Brandenburg, Frank: The making of modern Mexico, Prentice Hall, 1964, 35-36

⁵⁰⁰ Szerződés: http://avalon.law.yale.edu/19th_century/guadhida.asp - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁵⁰¹ Magyarics Tamás: i.m. 2000, 54.

Szerződés: http://avalon.law.yale.edu/19th_century/br-1846.asp - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁵⁰² Szerződés: http://avalon.law.yale.edu/19th_century/mx1853.asp - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁵⁰³ A guanó műtrágyaként alkalmazott, magas foszfor- és nitrogéntartalmú madár- vagy denevérürülék, a foszfátos üledékek közé tartozik.

⁵⁰⁴ <http://uscode.house.gov/download/pls/48c8.txt> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

10. ábra

Alaszka megvásárlását az orosz féltől elősegítette, hogy a nehezen megközelíthető kolóniától a pénzügyileg is nehéz helyzetben lévő cári adminisztráció a krími háború óta kívánt megszabadulni, mivel egyfelől önmagát kontinentális hatalomként definiálta, másrészt a brit jelenlét állandó veszélyt jelentett a területre.⁵⁰⁵ Bár az adásvételt és a 7,2 millió dolláros árat a polgárháború utáni időszak amerikai közvéleménye megkérdőjelezte, azt a politikai elit és leginkább az a William H. Seward külügyminiszter erősen szorgalmazta, aki jelentős részt vállalt az 1867-es szerződés létrejöttében.⁵⁰⁶

Az amerikai terjeszkedést ideig hátráltatta, hogy a polgárháborút követően a 1898-ig, a spanyol háborúig, az USA nem folytatott aktív külpolitikát, csak néhány jelentéktelennek tűnő apró sziget irányába terjesztette ki a szuverenitását. Az első, jelentősebb lakossággal rendelkező területi szerzeményt Hawaii megszerzése jelentette, melyre már a század közepe óta igényt formált.⁵⁰⁷ 1893-ban a jelentős gazdasági pozíciókkal rendelkező helyi amerikai kisebbség, az amerikai haderők

⁵⁰⁵ Heller, Mihail – Nyekrics, Alexandr: Orosz történelem I., Budapest Osiris kiadó, 2003

⁵⁰⁶ http://avalon.law.yale.edu/19th_century/treatywi.asp - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁵⁰⁷ Sellers, Charles – May, Henry – McMillen, Neil R.: i.m., 1995, 248

támogatásával megdöntötte a királynő uralmát, kikiáltotta a köztársaságot, és kérte felvételét az USA-ba. A szigeteket 1898-ban annektálta az USA,⁵⁰⁸ ezzel Hawaii lett az első tengerrel teljesen körülvett terület, mely az Egyesült Államokhoz tartozik.⁵⁰⁹

Ezt követően az amerikai figyelem középpontjába a Karib-térség, illetve a terjeszkedésnek leginkább útjába álló gyenge Spanyolország, került, amely az idő tájt véres háborút vívott a függetlenségét követelő Kuba szigetén, hogy megőrizhesse egykor kontinensnyi gyarmatbirodalmának utolsó szigeteit.⁵¹⁰ A 1898-as spanyol-amerikai háború, melyet a történészek vízvázasztóként tartanak számon az USA külpolitikájában, mindössze négy hónap alatt eldőlt, és a két állam elkezdte a béketárgyalásokat Párizsban.⁵¹¹ A békeszerződés értelmében Spanyolország kivonult Kubából, továbbá átruházta a Mariana-szigetek legnagyobb tagját (Guamot), Puerto Ricót, valamint a Fülöp-szigetek teljes területét, melyekért az USA 20 millió dollárt fizetett.⁵¹² A korábbi spanyol gyarmatok tehát amerikai kézbe kerültek, azokat az USA hadereje szállta meg, katonai igazgatást vezetve be. A szigetek közül egyedül Kubának sikerült névleges függetlenséget elérnie 1902-ben, de egészen a Fidel Castro forradalmáig erős amerikai függőségben állt.⁵¹³

Ezzel egy időben került sor Szamoa egy részének bekebelezésére is, mely 1889 óta angol-német-amerikai közös protektorátus alatt állt.⁵¹⁴ A megegyezés lejárta után, 1899-ben a szigeteket felosztották a Német Császárság és az USA között.⁵¹⁵

A következő területgyarapodásra 1917-ben került sor, amikor hosszas titkos tárgyalások után az Egyesült Államok megvásárolta a Karib-tengeren elterülő Virgin-szigetcsoport három tagját, St. Croix-, St. John- és St. Thomas-szigetét Dániától, ezzel létrehozva az Amerikai Virgin-szigeteket.⁵¹⁶

Megemlítésre érdemes, hogy a Panama-csatorna építéskor, mely az Egyesült Államok gazdasága számára kulcsfontosságú volt, az USA segítségével – és

⁵⁰⁸ Sellers, Charles – May, Henry – McMillen, Neil R.: i.m., 1995, 252

⁵⁰⁹ Vadász Sándor (szerk.): i.m., 2005, 656

⁵¹⁰ Anderle Ádám: Kuba története, Akkord Kiadó, 2004, 55

⁵¹¹ Zoltán, Márta: Az 1898-as kubai-spanyol-amerikai-háború In: Társadalom és Honvédelem, II. évf. 3-4. szám (1998), 57-72

⁵¹² Magyarics, Tamás: i.m., 2000, 90,

Treaty of Peace between the United States and Spain; December 10, 1898:

http://avalon.law.yale.edu/19th_century/sp1898.asp - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁵¹³ Anderle, Ádám: i.m., 2004, 57.

⁵¹⁴ Vadász Sándor (szerk.): i.m., 2005, 657.

⁵¹⁵ Sellers, Charles – May, Henry – McMillen, Neil R.: i.m., 1995, 252.

⁵¹⁶ Szerződés: <http://www.doi.gov/oia/about/upload/vitreaty.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

sugalmazására – függetlenségét kivívó fiatal köztársaság,⁵¹⁷ 1903-ban területének egy részéről lemondott az Egyesült Államok javára.⁵¹⁸ A Panama-csatorna Övezetért egy összegben 10 millió dollár és további évi 250.000 dollár megfizetését vállalta az USA, amelyért cserébe a megépülésre kerülő csatorna mentén 5-5 mérföldes mélységben Panama lemondott a területről.⁵¹⁹ Itt egészen 1977-ig az Egyesült Államok, mint szervezetlen, bekebelezetlen amerikai terület felett kizárólagos jogokat élvezett, amikor is Carter elnök kötelezettséget vállalt, hogy 1999-re a terület visszakerül a közép-amerikai ország főhatósága alá.⁵²⁰

Az utolsó területek, melyek ideiglenesen az USA fennhatósága alá kerültek, az egykori népszövetségi japán mandátumterület szigetei, melyek igazgatására a második világháború után az ENSZ gyámsági szerződést kötött az Egyesült Államokkal. E szigetek a 1978 és 1981 között elnyerték függetlenségüket, és szabad társulási szerződést írtak alá az USA-val (Marshall-szigetek, Palau, Mikronéziai Szövetségi Államok) vagy közösségi kapcsolatot építettek ki vele (Északi-Mariana-szigetek).⁵²¹

⁵¹⁷ Vadász, Sándor (szerk.): i.m., 2005, 661.

⁵¹⁸ Magyarics, Tamás: i.m., 2000, 96,

Convention for the Construction of a Ship Canal (Hay-Bunau-Varilla Treaty), November 18, 1903: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/pan001.asp - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁵¹⁹ Convention Between the US And Panama (Panama Canal), 1903:

<http://www.fordham.edu/halsall/mod/1903panama.asp> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁵²⁰ Magyarics Tamás: i.m., 2000, 357,

Texts of the Panama Canal Treaties with United States Senate Modifications:

http://lcweb2.loc.gov/frd/cs/panama/pa_appnb.html - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁵²¹ Kovács, Péter: Nemzetközi Közjog, Budapest, Osiris, 2006, 216

3.2 Az Egyesült Államok területi politikájának fejlődése

Az amerikai területi rendszer fejlődésének három korszakát lehet megkülönböztetni.⁵²²

I. Az első szakasz a függetlenség 1776-os kikiáltásától tart az 1898-as spanyol-amerikai háborúig. Ebben a korszakban a tizenhárom őszállam nyugati irányú terjeszkedésének biztosítása nem csak gazdasági fejlődést szolgáló érdek volt, de egyben stratégiai-biztonsági kérdés is, mivel azzal megelőzhető volt, hogy az európai hatalmak beszorítsák a fiatal köztársaságot egy keskeny tengerparti sávba. A területi terjeszkedést e szakaszban két jogszabály határozta meg, a kontinentális terjeszkedést a Northwest Ordinance, az első tengeren túli területeket pedig a Guano Islands Act.

Még az alkotmány elfogadását megelőzően, a Kongresszus 1787-ben fogadta el a Rendelet az északnyugati területekről (*Northwest Ordinance*) című jogszabályt, mely megalapozta az USA nyugati irányú kontinentális terjeszkedését.⁵²³ E jogszabály stratégiai okból biztosította az államok határain túl, északnyugatra élő telepeseket, hogy ugyanazon polgárjogokat élvezhetnek, mint a már meglévő államok polgárai, ígéretet téve, hogy a későbbiekben a megfelelő feltételek teljesülése után, e területeket a Kongresszus állammá szervezi, és betagozza az unióba, a többi állammal egyenlő alapon és feltételekkel.⁵²⁴

Ez az elv jelenik meg az Amerikai Alkotmány IV. cikkelyében, a területi klauzulában is, mely kimondja „*The Congress shall have Power to dispose of and make all needful Rules and Regulations respecting the Territory or other Property belonging to the United States*” vagyis a Kongresszus joga, hogy jogszabályt alkosson bármely, az USA-hoz tartozó területen és egyéb birtokok számára.⁵²⁵

Azzal, hogy az alkotmány jelentősen növelte a központi kormányzat hatalmát, egyben a tagállamok szuverenitását csökkentette, így vonzóvá is vált az akkori

⁵²² Stayman, Allen P.: U.S. territorial policy: Trends and Current Challenges, East-West Center, Honolulu, 2009, 5-9

⁵²³ Rendelet az északnyugati területekről: In.: Bódy Pál-Urbán Aladár (szerk.) Szöveggyűjtemény az Amerikai Egyesült Államok Történetéhez 1620-1980, Budapest-Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2001, 130

Angolul: http://avalon.law.yale.edu/18th_century/nworder.asp - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁵²⁴ Magyarics, Tamás: i.m., 2000, 41

⁵²⁵ Az amerikai alkotmány: http://hungarian.hungary.usembassy.gov/constitution_in_hungarian.html - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

Egyesült Államok nyugati határain túl élő telepesek számára. Ennek az volt az oka, hogy a telepes területek közötti határ- és kereskedelmi viták magukban hordozták egy esetleges későbbi fegyveres konfliktus veszélyét, mely a hagyományos európai államok közötti viszonyokat idézte volna – vagyis pont azt, amit maguk mögött kívántak hagyni az Újvilágba indulók. Azzal, hogy az államok számos jogkört átruháztak a szövetségi kormányzatra, amely az államok közötti föderatív viszonyok mellett garantálja a jogok érvényesülését, kizárták a konfliktusok fegyveres rendezésének lehetőségét is. Nem véletlen, hogy pont azok az ügyek kerültek a szövetségi kormányzat hatáskörébe (hadügy, pénzügy, kereskedelem-szabályozás), melyek okot adhattak volna a szuverén államok közötti vitákra.⁵²⁶ A telepesek számára az USA azzal is vonzóvá tette a hozzá való csatlakozást, hogy meghaladta a hagyományos birodalmi struktúrával járó alá-fölé rendeltséget, centrum-periféria viszonyt és integráló erővé vált..

Az új köztársaság az 1787-es rendeletében egységes elbánást és egyenrangúságot ígért minden, meghatározott fejlettségi és szervezeti szintet elért terület számára. Eszerint az állammá válás folyamata a következő: ötezer szabad férfitörvényhozó testületet hozhatott létre, mely bevezette az unió jogrendszerét. 60.000 lakos esetén már alkotmányt hozhattak létre, de egyúttal részt kellett vállalniuk a szövetségi adózásból, miután kérték felvételüket az unióba.⁵²⁷ Az addig eltelt időben az unió fennhatóságát biztosította, hogy a legfőbb végrehajtó hatalmat az a Kongresszus által kinevezett kormányzó gyakorolta, aki a polgárórság parancsnoka is volt egy személyben.⁵²⁸

Mindezek a történelmi körülmények azért lényegesek, mert a folyamat nemcsak az észak-amerikai kontinensen történő terjeszkedésnél lesz jellemző, de szigetterületek megszerzésekor is ezt az eljárást követte az Egyesült Államok, noha az állammá válás ígérete nélkül.

A szövetségi törvényhozás e széles és rugalmas jogköre egy igen sikeres terjeszkedési politikát tett lehetővé, amely világhatalommá tette az Egyesült Államokat.⁵²⁹

⁵²⁶ Vajda Zoltán: Terjeszkedés föderalizmus és nemzeti identitás az Egyesült Államok korai történetében. In: Frank Tibor: Gyarmatokból Impérium, Gondolat Kiadó, Budapest, 2007, 16

⁵²⁷ Rendelet az északnyugati területekről: In.: Bódy Pál-Urbán Aladár (szerk.) i.m., 2001, 130

⁵²⁸ Vajda Zoltán: i.m., 2007, 17

⁵²⁹ Alaszka megszerzése, bár szintén e korszakra esik, sokkal inkább Seward külügyminiszter ambícióján múlt – ami miatt nagyon sok kritikát kapott a korban, – semmint egy tudatos terjeszkedésbe illett volna bele.

E szakaszban a másik jelentős jogszabály, amely lehetővé tette a tengeren túli terjeszkedést, a *Guano Islands Act* volt.⁵³⁰ Ekkoriban a tengeren túli területek csak marginálisan jelentek meg a területi fejlődésben, ugyanakkor jelentőségük máig hat - érdemes ezért megvizsgálni annak a furcsa kérdésnek a hátterét, milyen szerepet játszott a sirályok ürüléke az amerikai terjeszkedésben.

A XIX. századtól kezdve az anyagot nagy mennyiségben alkalmazták trágyázásra a mezőgazdaságban, továbbá a felhasználták a fegyveriparban is, így az ahhoz való hozzáférés lényeges kérdéssé vált. Mivel a csendes-óceáni apró szigeteken, zátonyokon az átrepülő madarak nyomán jelentős mennyiségű ürülék halmozódott fel, ennek kinyerésére sok amerikai vállalat alakult. Ezek támogatására született a *Guano Islands Act* 1865-ben, mely lehetővé tette amerikai állampolgároknak, hogy amennyiben olyan lakatlan szigetet fedeznek fel, mely nem esik más állam joghatósága alá és ott guanó található, azt birtokba vegyék és kitermelést végezzenek.⁵³¹ Ezen túl felhatalmazta az elnököt, hogy katonai erővel is megvédhesse ezeken a szigeteken az Egyesült Államok érdekeit. Mivel a jogszabály célja a guano kitermelés, és e folyamat közben a szigetek amerikai területnek számítanak, így arról nem rendelkezik, milyen státuszúak lesznek a szigetek a kitermelést követően, de feljogosítja az elnököt, hogy fenntartsa az amerikai szuverenitást a szigeteken a kiaknázás lezárultával is. A jogszabály utolsó, 1417-es szakasza rendelkezik a büntető joghatóságról, mely szerint a bűnelkövetők amerikai törvények szerint kerülnek felelősségvonásra. Ezt egy 1890-es gyilkossági eset nyomán az amerikai legfelsőbb bíróság is megerősítette, ezzel is demonstrálva a terület feletti szuverenitását.⁵³²

Az 1856-ös jogszabályi felhatalmazással az Egyesült Államok igen sok szigetre tett szert, melynek nyomán megjelennek a szigetterületek, az „insular areas”, másrészt ugyanakkor ez a folyamat jelentette az Egyesült Államok szuverenitása alá került területek közötti differenciálás kezdetét is.⁵³³ Addig, amennyiben egy területet az USA-hoz csatoltak, akkor azt az állam integráns részének tartották, melynek meg volt a lehetősége szövetségi állammá válni, és élni mindazokkal a jogokkal, ami

⁵³⁰ Jogszabály: <http://uscode.house.gov/download/pls/48c8.txt> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5. továbbá nyomtatott formában: Jimmy M. Skaggs, *The Great Guano Rush: Entrepreneurs and American Overseas Expansion*, Palgrave Macmillan, 1994, 227

⁵³¹ Jimmy M. Skaggs: i.m., 1994, 56

⁵³² U.S. Supreme Court in *Jones v. United States*, 137 U.S. 202 (1890).

<http://caselaw.lp.findlaw.com/scripts/getcase.pl?navby=case&court=us&vol=137&page=202> -

Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁵³³ Allen P. Stayman: i.m., 2009, 8

ezzel járt (képviselő, stb.). A Guano-szigetek amerikai felségterületté válásával sok (ugyanakkor jelentéktelen méretű és lakosság nélküli) olyan terület jelent meg, melyeknél nem volt adott az állammá fejlődés lehetősége.⁵³⁴ Az is tény viszont, hogy e szigetek birtokba vétele, az ezzel foglalkozó vállalkozókon, tengerészekon kívül igen kevés embert foglalkoztatott.⁵³⁵

II. A második szakasról a spanyol-amerikai háborút követően beszélhetünk. E háború eredményeképpen az Egyesült Államok tulajdonképpen belépett a gyarmattartó országok körébe, megszerezte a Fülöp-szigeteket, Puerto Ricót, Guamót, majd 1900-ra Hawaii-t, Kelet-Szamoát (mely ma Amerikai Szamoá éven ismert), végül 1916-ban megvásárolta Dániától a Dán Virgin szigeteket (ma Amerikai Virgin-szigetek). E lépések nyomán már jelentős lakossággal rendelkező területek kerültek az Egyesült Államok szuverenitása alá, melyek földrajzilag jelentős távolságra estek az anyaországtól, így az USA vitathatatlanul belépett a gyarmattartó hatalmak körébe.

A területszerzés legfőbb oka az volt, hogy e szigetek hatékonyan támogassák az Egyesült Államok katonai és kereskedelmi expanzióját. Csak miután e területek amerikai birokba kerültek, merült fel az, hogy a hagyományos korábbi modell, amely állammá fejlesztett minden megszerzett területet, komoly nehézségekbe, és nem utolsósorban politikai akaratba ütközik e távoli szigeteken. A korábban betagolt kontinentális területeket nagy részben az USA területéről érkezők népesítették be, így azonos nyelvet, kultúrát képviseltek, ezzel szemben az új területek lakosai merőben különböző háttérrel rendelkeztek, értékek, nyelv és kultúra tekintetében sokszor a civilizációs fejlődés alacsonyabb fokán álltak (csendes-óceáni területek), és nem egy esetben komoly szeparatista mozgalmak voltak jelen (Fülöp-szigetek, Puerto Rico).⁵³⁶ Minthogy e területek megszerzése elsősorban stratégiai-biztonsági érdek volt, az itteni lakosok, akik kezdetben nem is voltak amerikai állampolgárok, érdekei és véleménye másodlagos volt. A probléma súlyát jelezte, hogy a Fülöp-szigetek lakói, miután csalódtak az amerikaiakban, akiktől függetlenséget vártak, véres felkelést robbantották ki, melyet csak 1901-re sikerült leverni.⁵³⁷

⁵³⁴ Jimmy M. Skaggs: i.m., 1994, 134

⁵³⁵ A műtrágyák feltalálása után drasztikusan csökkent az igény a guanóra, így a szigetek legtöbbször elhagyták, ám ekkorra már sok helyütt a kitermelés helyrehozhatatlan környezeti károkat okozott a szigetek élővilágában. Napjainkban már a legtöbb ilyen térség környezetvédelmi terület.

⁵³⁶ Allen P. Stayman: i.m., 2009, 5-9

⁵³⁷ Vadász Sándor (szerk.): i.m., 2005, 659

A politikai élet igen megosztott volt e pártpolitikát is metsző kérdésben, egyesek gazdasági-katonai érdekek mentén támogatták, mások pedig, mivel a gyarmatosítás ellentétben áll az alapító atyák szellemiségével, erősen ellenezték ezt.⁵³⁸ Végül is úgy tűnt, a nagyhatalmi pozíció erősítése és a területek megtartása fontosabb volt Washingtonban a kolonizáció-ellenes eszméknél, annál is inkább, mivel a nem megszállt egykori spanyol területeket (Karolina- és Marina-szigeteket) Németország rövidesen birtokba is vette.⁵³⁹

Washingtonban viszont rögtön komoly dilemmát okozott, hogy hosszú távon ki végezze a megszállt területek igazgatását (katonai vagy polgári), milyen jogrend érvényesüljön – ez utóbbi alapvető kérdések azonnali választ sürgettek.

Még tartottak a politikai viták a kérdésről, amikor az új területeken meginduló mindennapi élettel kapcsolatos jogvitákból máris bírósági perek keletkeztek, így a felmerült kérdésekre végül a legfelsőbb bíróságnak kellett választ adnia és döntést hozni róluk. Bár a problémák egészen hétköznapiak tűnhetnek (kell-e vámot fizetni a Puerto Ricóból New Yorkba hozott narancs után),⁵⁴⁰ valójában az a nagyon fontos kérdés fogalmazódott meg általuk, hogy növelheti-e úgy az Egyesült Államok a területét, hogy a Kongresszus, szemben a korábbi gyakorlattal, az új birtokokra és azok lakosaira nem terjeszti ki az alkotmány összes rendelkezését.⁵⁴¹

A legfelsőbb bíróság a sziget ügyekben hozott döntéssorozata (*insular cases*) meghatározó lett a szigetterületek jogállása tekintetében. E döntéssorozatban a legfelsőbb bíróság arra a megállapításra jutott, hogy tekintettel az alkotmány korábban említett területi klauzulájára, a Kongresszust illeti a döntés joga, hogy az alkotmány mely intézkedését lehet vagy kell alkalmazni az újonnan a nemzet birtokába kerülő területeken, és mely rendelkezéseit (pl. belső vámok tiltása) nem kell bevezetni az országba be nem tagolt területeken.⁵⁴² Vagyis kizárólag a Kongresszus diszkrecionális (szabad belátáson alapuló) döntésén múlik, mely szövetségi törvényeket és alkotmányos garanciákat terjeszti ki a területekre. Továbbá, tekintettel arra, hogy az államok lakosainak alapvető polgári jogairól is az Alkotmány

⁵³⁸ Az Amerikai Antiimperialista Liga Programja: In: Bódy Pál-Urbán Aladár (szerk.) i.m., 2001, 259

⁵³⁹ Sellers, Charles – May, Henry – McMillen, Neil R.: i.m., 1995, 251

⁵⁴⁰ Downes v. Bidwell, 182 U.S. 224 (1901)

<http://caselaw.lp.findlaw.com/scripts/getcase.pl?court=us&vol=182&invol=244> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁵⁴¹ Sparrow, Bartholomew H.: *The Insular Cases and the Emergence of American Empire* (Landmark Law Cases & American Society), University Press of Kansas 2006, 79

⁵⁴² Sparrow, Bartholomew H.: i.m. 2006, 95

rendelkezik, annak hiányában az is a Kongresszus döntésén múlik, ad-e állampolgárságot a területek lakosainak vagy nem.

Röviden és egyszerűen úgy lehet összegezni e döntéssorozatot, hogy a legfelsőbb bíróság kimondta, hogy e területek ugyan nem részei az Egyesült Államoknak, de hozzá tartoznak, – vagyis „az alkotmány nem követi a lobogót”.⁵⁴³ E döntések nyomán már jelentős differenciálódás indult meg az amerikai területek jogállása és azok lakói között, ami komoly társadalmi feszültségeket eredményezett a század első felében. Ez a jogállásból fakadó különbségtétel lesz az alapja a területek máig jelenlévő problémájának, illetve minden olyan nyilatkozatnak, mely ma is gyarmattartással vádolja az Egyesült Államokat.

III. A területi politika harmadik szakaszáról a második világháborút követő időszakban lehet beszélni. Ekkorra vált általánosan elfogadott elvé, hogy a hódítás és a háború nem lehet eszköze a területgyarapodásnak, másfelől a népek önrendelkezési elvének biztosítása az ENSZ-ben is megjelenik. Így az USA területi politikáját már nem csak a saját geopolitikai–stratégiai érdeke határozta meg, hanem az egyre inkább nemzetközi folyamatok – a dekolonizáció – tárgyává vált.⁵⁴⁴

A világszervezet és annak Gyámsági és Biztonsági Tanácsának megalakulásával ugyanakkor egy újabb fórum jött létre, ahol az Egyesült Államok képviselni tudta érdekeit. Mivel az ENSZ Gyámsági Tanácsa megbízta az USA-t, az egykori népszövetségi japán mandátumterület szigeteinek igazgatásával, így a Csendes Óceáni Szigetek Mandátumterületen (*Trust Territory of the Pacific Islands*) további szigeteket rendeltek igazgatása alá. Ez a mai Marshall-szigetek, Palau, Mikronéziai Szövetségi Államok és Észak Mariana-szigetek területét jelentette, ám a nemzetközi közösség célja e lépéssel nem az Egyesült Államok további területi gyarapítása volt, hanem, hogy az itt élők politikai intézményrendszerének, gazdasági-, szociális-, és kulturális fejlődésének biztosítása.

A második világháború csendes-óceáni hadszínterének tapasztalataiból merítve az amerikaiak felismerték a nagy területen szétszórt apró szigetek stratégiai jelentőségét, így megpróbálták hosszabb távú kapcsolatot kialakítani e szigetekkel. Ennek első lépése tulajdonképpen már a mandátumterület megalakításánál megjelent, mivel e területeket hadászati fontosságúnak minősítették, így a nem a Közgyűlésnek

⁵⁴³ Sellers, Charles – May, Henry – McMillen, Neil R.: i.m., 1995, 253 és Bartholomew H. Sparrow: i.m. 2006, 99

⁵⁴⁴ Stayman, Allen P.: i.m. 2009, 8

kellett beszámolni az itt folyó tevékenységről, hanem a Biztonsági Tanácsnak.⁵⁴⁵ Mikor a hatvanas években igazán megindult a gyarmati népek függetlenné válása, az Egyesült Államok félve, hogy elveszti e stratégiai pozícióit a Csendes-óceánon nagyszabású gazdasági segítségnyújtási programot kezdett, és felkínálta az amerikai állampolgárságot is a szigetek lakóinak.⁵⁴⁶ E politika részben sikeres lett, mivel az Észak Marina-szigetek 1976-ban önként közösséget (*Commonwealth of the Northern Mariana Islands*) alkotott az USA-val. A mandátumterület másik három tagja ugyanakkor elvetette az amerikai szuverenitást, ám a gazdasági segítségnyújtásról sem kívánt lemondani, így jöttek létre a Szabad Társult Államok. E társulási forma keretében a Marshall- szigetek, Palau, Mikronéziai Szövetségi Államok ugyan önálló állammá váltak, de az egykori gyám továbbra is biztosítja a területek védelmét és gazdasági segítséget nyújt.

Vagyis az Egyesült Államok e korszakban a megváltozott nemzetközi normáknak megfelelően terjeszthette ki szuverenitását új területek fölé, illetve ahol ezt nem is sikerült megoldani, ott is tudta érvényesíteni stratégiai érdekeit.

⁵⁴⁵ Kovács Péter: i.m., 2006, 217

⁵⁴⁶ Stayman, Allen P.: i.m. 2009, 8

3.3 A szigetterületek jogi helyzete, alkotmányos kapcsolata az Egyesült Államokkal, tipizálásuk és igazgatásuk

A Legfelsőbb Bíróság *insular cases* döntései nyomán alakult ki egy máig érvényes terminológia az Egyesült Államok területére vonatkozóan.⁵⁴⁷ Igen találó ez a megnevezés, mellyel e területeket illetik amerikai terminológia szerint, mivel az *insular* jelző nem csak szigetet jelent, de elkülönültet is, és e területek mindegyike elkülönül sok tekintetben az anyaországtól.⁵⁴⁸

Azon területek, melyek az Egyesült Államok joghatósága alá tartoznak, háromfélék lehetnek: vagy államok (*states*), vagy szövetségi terület (*federal district* – ebből csak egyetlen létezik), vagy pedig szigetterületek (*insular areas*). Mindaz, ami nem tartozik az első kettőbe, az szükségszerűen a harmadik kategória. Az *insular areas* egy általános fogalomként használják olyan területekre is, melyek szuverén államok, de az Egyesült Államok szabadon társult államai (*freely associated state*), mint a Marshall-szigetek, Palau, Mikronéziai Szövetségi Államok; vagy vele közösséget alkotók (*commonwealth*), mint az Észak Marina-szigetek, vagy Puerto Rico.⁵⁴⁹ Fontos megjegyezni, hogy a *commonwealth* szó nem nemzetközösséget jelent, mint a brit terminológiában, csak bizonyos fokú önrendelkezésre utal, de nem kategória.⁵⁵⁰

Az egyesült államokbeli jogi csoportosítás szerint megkülönböztethetőek a betagolt, vagy bekebelezett területek (*incorporated territory*), melynek jellemzője hogy az USA alkotmányából következő jogok ugyanúgy érvényesek a területen, mint a szövetségi államok területén; és a nem bekebelezett területek (*unincorporated territory*), ahol az alkotmánynak nem minden rendelkezése érvényesül, és a Kongresszus joga, hogy jogszabályokat hozzon e területek számára.⁵⁵¹ Nem bekebelezett területből napjainkban tizenhárom van: Amerikai Szamoa, Baker-sziget,

⁵⁴⁷ Sparrow, Bartholomew H.: i.m., 2006, 229

⁵⁴⁸ Az *Insular Cases*-ek: *DeLima v. Bidwell*, 182 U.S. 1 (1901); *Dooley v. United States*, 182 U.S. 222 (1901); *Downes v. Bidwell*, 182 U.S. 224 (1901); *Dorr v. United States*, 195 U.S. 138 (1904); *Balzac v. Porto Rico*, 258 U.S. 298 (1922)

⁵⁴⁹ Az Office of Insular Affairs értelmező oldala: <http://www.doi.gov/oia/islands/politicatypes.cfm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁵⁵⁰ U.S. Department of State Foreign Affairs Manual Volume 7 <http://www.state.gov/documents/organization/86756.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁵⁵¹ U.S. Supreme Court: *Downes v. Bidwell*, 182 U.S. 244 (1901) <http://caselaw.lp.findlaw.com/scripts/getcase.pl?court=us&vol=182&invol=244> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

Északi Marina-szigetek, Guam, Howland-sziget, Jarvis-sziget, Johnston-atoll, Kingman-zátony, Midway-atoll, Navassa-sziget, Puerto Rico, Amerikai Virgin-szigetek, Wake-atoll. A betagolás egy visszavonhatatlan aktus, amennyiben egy területtel ez megtörténik, a későbbiekben azt nem lehet mentesíteni az abból fakadó jogkövetkezmények alól. Ez a feltétel vezetett el ahhoz, hogy csak egyetlen olyan terület létezik, mely betagolt, de ugyanakkor sziget terület is: ez a Palmyra-atoll – így az Egyesült Államok sziget területeinek a száma tizennégy.⁵⁵²

A lakott területek igazgatásának megszervezésére a washingtoni Kongresszus minden területnek szervezési törvényt (*organic act*-et) bocsátott ki, mely jogokat és kötelezettségeket biztosít az adott szigetterületnek, és részletezi a helyi kormányzat felállításának követelményeit, vagyis mintegy helyi alkotmányként funkcionál. Ebből adódóan megkülönböztethetőek azok a szigetek, melyeknek kibocsátottak szervezeti törvényt, ezek a megszervezett területek (*organized territory*) ilyenek Guam, Amerikai Virgin-szigetek, Északi Mariana-szigetek; és azok a jórészt lakatlan területek, melyekre vonatkozóan nem adtak ki ilyen jogszabályt, ezek a nem megszervezett területek (*unorganized territory*).

A fentiek alapján az alábbi mátrix szerint csoportosíthatók a területek:

⁵⁵² Az Office of Insular Affairs szerint: <http://www.doi.gov/oia/islands/politicatypes.cfm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

Az Egyesült Államok szuverenitása alá tartozó szigetterületek: ⁵⁵³			Az Egyesült Államok szuverenitása alá nem tartozó államok, melyek szabad társulási szerződést kötöttek azzal:
	megszervezett területek (<i>organized territories</i>)	nem megszervezett területek (<i>unorganized territories</i>).	Marshall-szigetek, Mikronéziai Szövetségi Államok, Palau
bekebelezett területek (<i>incorporated territory</i>),	<i>nincs ilyen</i>	Palmyra-atoll	
nem bekebelezett területek (<i>unincorporated territory</i>),	Guam, Északi Mariana-szigetek, Puerto Rico, Amerikai Virgin-szigetek,	Amerikai Szamoa, Baker-sziget, Howland-sziget, Jarvis-sziget, Johnston-atoll, Kingman-zátony, Midway-atoll, Navassa-sziget, Wake-atoll	

A szigetterületek földrajzi elhelyezkedését az alábbi térkép szemlélteti:

⁵⁵³ Az Office of Insular Affairs <http://www.doi.gov/oia/islands/index.cfm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

11. ábra

A szigetek igazgatása közvetlenül a szövetségi kormányzat hatásköre, ezekért több, egymással konkuráló szerv is felelős volt, melyek területi megosztás szerint működtek. Általánosan elmondható, hogy e tevékenységet a stratégiai érdekek miatt kezdetben mindenütt fegyveres testület végezte, majd általában polgári kormányzatokat állítottak fel, de néhány terület felett a hadügyi szervek irányítása hosszú ideig fennmaradt.

Először Puerto Rico, a Fülöp-szigetek, és Kuba (ez utóbbi csak 1902-ig) igazgatásáért felelős szervet, a haderőkért felelős War Departmentben állították fel, (Division of Customs and Insular Affairs), mely testület felelt a területek polgári igazgatásáért is. A szerv nevét 1900-ban és 1902-ben is megváltoztatták, először Division of Insular Affairsre, majd Bureau of Insular Affairsre.⁵⁵⁴

Az Amerikai Virgin-szigetek, Guam, és Amerikai Szamoa, valamint a többi *unorganized territory-t* igazgatását pedig a Department of the Navyből végezték. Az államiságot még el nem ért, de azt célul kitűző Alaszkát és Hawaii-t pedig a Interior Department-ből felügyelték.⁵⁵⁵

Ezt a nehezen átlátható szervezetrendszert Franklin D. Rooseveltnél elnök utasítására átalakították, és 1934-ben felállítva a Division of Territories and Island Possessions az Interior Departmentben, hogy centralizálják a területi adminisztrációval kapcsolatos szövetségi feladatokat.⁵⁵⁶ E szervezet hatáskörébe került Puerto Rico, valamint Alaszka és Hawaii a szövetségi államiság 1959-évi elnyeréséig, a Fülöp-szigetek 1946-os függetlenedéséig; majd a második világháború után Amerikai Virgin-szigetek, Amerikai Szamoa, Guam, Északi-Marina-szigetek és a csendes-óceáni Mandátumterület, majd ennek felbomlása után a nem szuverén utódterületek is. Ezen kívül néhány apróbb sziget, melyek a Guano Acttel kerültek a USA birtokába, de korántsem minden nem megszervezett terület, mivel néhány (pl. Midway Atoll), továbbra is megmaradt a Department of the Navy felügyelete alatt.

A szervezet többszöri átnevezés (Office of Territories, Office of Territorial Affairs,) és megszüntetés után, jelenleg az Office of Insular Affairs néven működik

⁵⁵⁴ Records of the Bureau of Insular Affairs: <http://www.archives.gov/research/guide-fed-records/groups/350.html#350.1> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁵⁵⁵ Utley, Robert Marshall - The department of everything else: Highlights of Interior history, U.S. Dept. of the Interior, 1989

⁵⁵⁶ A hivatal történetéről: http://www.cr.nps.gov/history/online_books/utley-mackintosh/interior12.htm - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

az Interior Departmentben.⁵⁵⁷ Fontos megjegyezni, hogy az Interior Department nem belügyminisztériumként funkcionál, sokkal inkább egy általános földekkel kapcsolatos ügyekért felelős szövetségi szintű szerv, melynek felelősségi köre igen széles, hozzá tartoznak az indián ügyek, a nemzeti parkok, a vadállomány állami felügyelete és sok egyéb ügykör is.⁵⁵⁸

Office of Insular Affairs az összes Insular Area irányában felelős a szövetségi kormányzati intézkedések koordinálásáért és felügyeletéért, a pontos jogi alapot, és konkrét tartalmat minden esetben külön-külön elnöki végrehajtási rendelet (*executive order*), vagy a Kongresszus által biztosított szervezési törvények (*organic act*) határozzák meg.⁵⁵⁹

Napjainkra már minden *unincorporated territory* lakosa amerikai állampolgár, ugyanazokat a jogokat élvezik, mint az amerikai állampolgárok, ám az elnökválasztáson nem szavazhatnak, és a törvényhozásban nem (Szenátus), vagy csak szavazati jog nélküli küldöttel (Képviselőház) képviseltethetik magukat.⁵⁶⁰

⁵⁵⁷ A napjainkban működő hivatal oldala: <http://www.doi.gov/oia/about/responsibilities.cfm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁵⁵⁸ <http://www.doi.gov/whoweare/history.cfm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁵⁵⁹ <http://www.doi.gov/oia/about/laws.cfm> és <http://www.doi.gov/oia/about/responsibilities.cfm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁵⁶⁰ Amerikai Szamoa lakosai nem *U.S. citizenek*, hanem *U.S. nationalok*

3.4 A területek részletes vizsgálata

3.4.1 Csoportosítási lehetőségek

Amennyiben csoportosítanánk az Egyesült Államok szigetterületeit, a brit példához hasonlóan természetesen több lehetőségünk is van.

A: az alkotmányos viszony fényében megkülönböztethetünk:

1: bekebelezett, megszervezetlen területet (incorporated, unorganized territory):

Palmyra-atoll

2: nem bekebelezett, megszervezett területet: (unincorporated, organized territory): Guam, Északi Mariana- szigetek, Puerto Rico, Amerikai Virgin-szigetek,

3: nem bekebelezett, megszervezetlen területet (unincorporated, unorganized territory): Amerikai Szamoa, Baker-sziget, Howland-sziget, Jarvis-sziget, Johnston-atoll, Kingman-zátony, Midway-atoll, Navassa-sziget, Wake-atoll

B: Földrajzi megközelítést is alkalmazhatunk:

1: A Karib-térség területei: Puerto Rico, Amerikai Virgin-szigetek, Navassa-sziget

2: Csendes-óceáni szigetek: Guam, Északi Mariana-szigetek, Amerikai Szamoa, Baker-sziget, Howland-sziget, Jarvis-sziget, Johnston-atoll, Kingman-zátony, Midway-atoll, Wake-atoll, Palmyra-atoll

C: Lakosság szerint:

1: Lakott területek: Puerto Rico, Amerikai Virgin-szigetek, Guam, Északi Mariana- szigetek, Amerikai Szamoa

2: Lakatlan, vagy csak időszakosan lakott területek: Navassa-sziget, Baker-sziget, Howland-sziget, Jarvis-sziget, Johnston Atoll, Kingman zátony, Midway Atoll, Wake Atoll, Palmyra Atoll

Akárcsak a brit területek vizsgálatakor, itt is egy saját csoportosítás szerint kívánom bemutatni e szigetterületeket, melyben ötvözöm az földrajzi elhelyezkedést és a társadalom helyzetét, a biztonságpolitikai faktorokat:

1: A Karib-tengeren lévő lakott területek: Puerto Rico, Amerikai Virgin-szigetek

2: csendes-óceáni lakott területek: Guam, Északi Mariana-szigetek, Amerikai Szamoa

3: Apróbb, lakatlan, vagy csak katonai célra használt területek: Navassa-sziget, Baker-sziget, Howland-sziget, Jarvis-sziget, Johnston-atoll, Kingman-zátony, Midway-atoll, Wake-atoll, Palmyra-atoll

3.4.2 Karib területek

3.4.2.1 Röviden az USA expanziós politikájáról

A szigetterületek vizsgálata előtt érdemes áttekinteni az USA expanziós politikájának történetét, amelyben az elhivatottság érzése és a politikai realitások egyaránt szerepet kaptak.⁵⁶¹

A XIX. századtól az Egyesült Államokban két tradicionális külpolitikai stratégia, az izolacionista és az intervenciós áramlat létezett. E két külpolitikai koncepció két eltérő geopolitikai felfogást is jelentett. Mindkét koncepció az Egyesült Államok érdekeit, mindenekelőtt nemzet biztonságát tartotta szem előtt, de ennek garanciáját, s ezen belül a Karib-térség (tágabb értelemben az egész Újvilág) szerepét eltérő módon ítélték meg.

Az intervenciós áramlat már a századforduló előtt az USA legelső, előretolt védelmi vonalát az óceánokon túlra helyezte. Az európai és ázsiai hatalmi egyensúlynak ezért fontos szerepet tulajdonított, s így szükségesnek tartotta az USA aktív jelenlétét e kontinenseken is. Ebből adódott aztán, hogy magát a nyugati féltekét, az amerikai földrészt csak második védelmi vonalnak, szükség esetén biztos visszavonulási bázisnak tartotta, amelynek jelentősége akkor növekednék meg, mintegy első védelmi vonallá válva, ha felbomlik az óceánokon túli hatalmi egyensúly, és az Egyesült Államoknak, a Monroe-elvnek megfelelően, egy tengerentúlról érkező veszélyes kihívással kellene szembenéznie.⁵⁶²

⁵⁶¹ Frank Tibor: „Manifest Destiny” – A sorsszerű küldetés gyakorlata, In: Frank Tibor: i.m., 2007, 8

⁵⁶² Fischer Ferenc: Az Amerikai Államok katonai jelenléte és stratégiája a Karib-térségben a XX. század elején, In: Anderle Ádám (szerk.): Tanulmányok Kuba történetéből. Szeged, A Tudományos

Az izolacionista koncepció hívei azonban az USA igen előnyös földrajzi helyzetéből indultak ki. Ennek legfontosabb eleme a két nagy óceánnak mintegy „óceánpajzsként” való funkcionálása, tehát azok a hatalmas távolságok, amelyek szinte elszigetelték az Újvilágot a többi kontinenstől. E tény a tökéletes biztonság illúzióját eredményezte, s ezért legelső védelmi vonalnak (szükség esetén) saját nemzeti területeit, ill. a határai közvetlen előterében levő térségeket, így a karibit tartották.⁵⁶³

E két stratégia képviselői megtalálták a közös nevezőt, a karibi spanyol birtokok tekintetében. A különbség az volt, hogy míg az izolációs politika hívei az USA terjeszkedési politikájának maximumaként, és első, előretolt védelmi vonalnak tekintették a Karib-térséget, s tágabb értelemben Dél-Amerikát is, addig az intervenció irányzat csupán szükséges előfeltételeként, mintegy kiinduló pontként vette számításba az USA-tól délre elterülő régiót, mintegy ugródeszkának tekintve a további expanzióhoz.

Az Egyesült Államok expanziós politikájának programját a korban elsősorban Alfred Thayer Mahan, amerikai katonai teoretikus nézetei határozták meg, aki szerint a XX. századra az USA úgy tudja biztosítani világhatalmi helyzetét a konkurens imperialista hatalmakkal szemben, ha feladja az izolációs stratégiáját, és erőteljes expanzióba kezd. Ehhez mindenképpen szükséges egy jelentős tengeri haderő felállítása. E flotta biztonságos állomásoztatásának, gyors mozgatásának, vagyis az USA nemzetbiztonságát garantáló tengeri nagyhatalommá való átalakulásnak logikusan következő lépése az óceánközi csatorna megnyitása. Ennek tökéletes védelme megköveteli viszont a szoroshoz vezető hajózási útvonalak ellenőrzését, a Karib-tenger medencéjének észak-amerikai „*mare nostrum*”-mává, az USA „zárt beltengerévé” való átváltoztatását, mely az európai tőke kiszorításával a térség teljes gazdasági alávetését biztosítaná.⁵⁶⁴ A Panama-csatorna feletti kontroll, mint a karib-térségi geostratégia központja, napjainkig áthatja az amerikai stratégiai gondolkodást.⁵⁶⁵

Ismeretterjesztő Társulat Csongrád Megyei Szervezete és a József Attila Tudományegyetem Latin-Amerika Története, 1986., 19

⁵⁶³ Fischer Ferenc: i.m. 1986, 19

⁵⁶⁴ Fischer Ferenc: i.m., 1986. 17-37.

⁵⁶⁵ Fischer Ferenc: „A világ hídja - a világegyetem szíve” Az amerikai Mediterraneum és a Panama-csatorna geostratégiai jelentősége az Amerikai Egyesült Államok II. világháború alatti geopolitikai irodalmában In:

Szabó Loránd-Ölbei Tamás-Wilhelm Zoltán (szerk.): Anyaországok és (volt) gyarmataik 1. Afrika-Amerika-Ázsia Universitas Munkacsoport. Pécs, 2002. 55

Érdemes megemlíteni, hogy a Monroe-doktrína megszületésének évében, 1823-ban John Quincy Adams államtitkár Kubával kapcsolatban kifejtette, hogy a politikának is megvan a maga gravitációs törvénye, s a szigetország, ahogy elszakad Spanyolországtól, szükségképpen az Egyesült Államokhoz fog csatlakozni – ahogy az érett gyümölcs leesik a fáról, úgy fog a Kuba is az USA ölébe pottyanni.⁵⁶⁶

Ez Kuba esetében ugyan nem teljes mértékben következett be, hiszen ott sikerült 1902-re – igaz, a Platt cikkelyek jelentős korlátozásai mellett – elérni a függetlenséget; de a Puerto Ricóra tökéletesen igaz.⁵⁶⁷

⁵⁶⁶ Anderle Ádám: i.m., 2004, 33

⁵⁶⁷ Anderle Ádám: i.m., 2004, 60

12. ábra

3.4.2.2 Puerto Rico

Vizsgálatunkat azért érdemes a Karib-tengeren kezdeni Puerto Ricóval, mivel 3,6 millió lakosával, ez az Egyesült Államok legnagyobb lélekszámú szigetterülete, és egyúttal az, amelynek státuszáról napjainkban is vita folyik. Puerto Ricót, mely a Nagy-Antillák szigetcsoport legkisebb, legkeletibb tagja, egy nagy és több igen apró sziget alkotja. Keleti szomszédja a szintén USA terület Virgin-szigetek, nyugatra tőle Hispaniola szigetén a Dominikai Köztársaság fekszik. A megközelítőleg 180 km széles és 65 km-es észak-déli kiterjedéssel bíró sziget területét hegyláncok szabdalják, éghajlata trópusi.

13. ábra

A szigetet Kolumbusz Kristóf fedezte fel második útján, 1493-ban, és ő nyilvánította a spanyol korona tulajdonává.⁵⁶⁸ Ezzel kezdetét vette a közel 400 éves spanyol uralom, melynek során a szigetet betagolták a gyarmati államszervezetbe. A sziget legnagyobb települését és fővárosát, San Juant 1521-ben alapították. A sziget gazdaságát az *encomienda* rendszerben működtetett cukor-kávé-dohány ültetvények alkották, amelyeken nagy számban dolgoztatták a helyi taíno indiánokat illetve később az Afrikából behurcolt rabszolgákat.⁵⁶⁹ A XIX. századot az önrendelkezés és a függetlenség iránti harcok jellemezték, amelyek sorra buktak el, mivel a spanyol korona ragaszkodott gyarmataihoz, és az ott fennálló alárendelt gazdasági berendezkedéshez (a rabszolgaság csak 1873-ban szűnt meg).

Az 1898-ban bevonuló amerikai csapatokat ennek köszönhetően felszabadítóként fogadták, ám a sziget spanyol nyelvű, katolikus vallású, hispán kultúrájú, karib identitását az megszállók alacsonyabbnak tekintették a sajátjuknál.

A haditengerészet 1900-ig tartotta megszállva a szigetet, mikor megszületett a sziget polgári kormányzatát megteremtő Organic Act, ismertebb nevén Foraker Act, mely nevét Joseph Benson Foraker ohioi szenátorról kapta.⁵⁷⁰ E szervezeti törvénnyel Puerto Rico lett az USA első be nem tagolt területe, ahol az államfő az amerikai elnök. A polgári kormányzat idegen volt a spanyol igazgatást és politikát megszokott szigetlakók számára, noha tartalmazott modern elemeket.

A kormányzat élén az Egyesült Államok által kinevezett kormányzó (*governor*) állt, aki a munkáját 11 tagú végrehajtó tanáccsal (*executive council*) együtt végezte, ám a 11 tagból csak 5 volt helyi, 6-ot szintén az elnök jelölt. A képviselőházba (*House of Delegates*) 35 képviselő kerülhetett be. A szigetet egy, szintén az elnök által választott küldött képviselte a washingtoni képviselőházban – szavazati jog nélkül.

A törvény ugyanakkor nem adott állampolgárságot a szigetlakóknak, ami komoly csalódottságot keltett az erőltetett amerikanizálás (angol nyelven folyó oktatás) miatt amúgy is kiábrándult puerto ricóiak között. A korábban idézett *insular case*-ekben a legfelsőbb bíróság úgy rendelkezett, hogy a szigeten mindig az Egyesült Államok szövetségi törvényeit kell alkalmazni, kivéve, ha az amerikai szervek maguk mondják ki egy-egy adott esetben, hogy a jogszabály nem érvényes.

⁵⁶⁸ Armesto, Felipe Fernández (szerk.): i.m., 1993, 51

⁵⁶⁹ Anderle, Ádám: i.m., 2010, 44

⁵⁷⁰ Foraker Act : <http://www-rohan.sdsu.edu/dept/polsciwb/brian/docs/1900ForakerAct.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

Jól jellemzi a sziget helyzetét a Legfelsőbb Bíróság egyik 1901-ben született ítéletében elhangzott mondat: „Azon az állásponton vagyunk, hogy Porto Rico szigete egy olyan járulékos terület, mely az Egyesült Államokhoz tartozik, de nem része annak (...)”⁵⁷¹

1917-ben a Jones Act vagy másképp Puerto Rican Federal Relations Act jelentős változásokat hozott a sziget igazgatásában.⁵⁷² A törvényt számos alapjogot biztosított a szigetlakóknak, így az amerikai állampolgárságot, a helyi általános (férfiakra vonatkozó) szavazati jogot – ennek forrása azonban nem az Amerikai Alkotmány, hanem a Kongresszus által hozott döntés. A törvény bővítette az alsóházi képviselők számát, és létrehozta a felsőházat, a Szenátust. A kormányzót továbbra sem választhatták, azt az elnök jelölte ki a washingtoni Szenátus jóváhagyása után, akárcsak a főügyészt (*attorney-general*) továbbá az amerikai Kongresszus és az elnök vétőjogot gyakorolt bármely szigeten elfogadott jogszabály felett.⁵⁷³ A sziget pénzügyeinek, külkereskedelmének (ide értve az USA-ba irányuló és onnan érkező kereskedelmet is), katonai ügyeinek, igazságszolgáltatásának teljes irányítása Washington kezében maradt. Alapvető probléma, hogy a szigetlakók úgy fizetnek bizonyos szövetségi adókat és hozzájárulásokat, hogy nincsen képviselőjük a szövetségi törvényhozásban.

A törvény legfőbb vívmánya az állampolgárság kiterjesztése volt, ugyanakkor ezzel nem járt együtt az elnökválasztáson való részvétel joga, mivel az csak az tagállamok polgárait illeti meg. További elégedetlenséget keltett az a tény, hogy az állampolgárság kiterjesztése kevés joggal, inkább csak kötelezettséggel járt, különösképpen az, hogy a háborúba belépő Egyesült Államok rögtön be is vezette a szigeten a sorozást.

A sziget gazdasági élete is jelentősen megváltozott, mivel a korábban a mezőgazdasági termeléssel foglalkozó kis- és középbirtokok nem bírták a versenyt az

⁵⁷¹ U.S. Supreme Court *Downes v. Bidwell*, 182 U.S. 244 (1901)

„*We are therefore of opinion that the island of Porto Rico is a territory appurtenant and belonging to the United States, but not a part of the United States (...)*”

<http://caselaw.lp.findlaw.com/scripts/getcase.pl?court=us&vol=182&invol=244> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁵⁷² Puerto Rican Federal Relations Act: <http://uscode.house.gov/download/pls/48c4.txt> és http://puertorico51.com/wiki/index.php?title=Jones_Act_of_1917 - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁵⁷³ Report by teh President’s Task Force on Puerto Rico’s Status, 2011, 17 <http://www.whitehouse.gov/administration/eop/iga/puerto-rico> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

amerikai árukkal, így tömegesen mentek tönkre. Súlyos károkat okoztak továbbá a térségre jellemző hurrikánok, és a gazdasági világválság következményei is.

Az ellenállás szervezése tulajdonképpen már az amerikai megszállástól kezdve megindult és a sziget politikai életének legfőbb törésvonala, az Egyesült Államokhoz fűződő alkotmányos viszony meghatározása lett. A függetlenségi törekvéseket legradikálisabban képviselő Nacionalista Pártot Washington igyekezett minden erővel korlátozni, míg a kapcsolat fenntartását támogató (vagy legalábbis nem vitató) pártok, évtizedeken át élvezték a szövetségi kormányzat – így a titkosszolgálatok – támogatását. A nacionalisták és a hatóságok összeütközései sokszor torkollottak utcai harcokba, volt, ami vérengzéssé fajult (ponce-i vérengzés 1936). Ennek ellenére a függetlenségi eszme igen mélyen gyökeredzett a szigetlakókban, a kérdést folyamatosan felszínen tartották.

A világszervezet 1945-ös megalakulásával, és a dekolonizáció megindulásával a Puerto Ricó-i függetlenség kérdése nemzetközi jogi kérdéssé emelkedett. A sziget stratégiai fekvése miatt azonban az Egyesült Államok nem kívánta feladni szuverenitását, inkább az önrendelkezés kontrollálásával-irányításával kívánták azt megoldani. 1947-ben a függetlenségi törekvések leszerelésére lehetővé tették, hogy a sziget kormányzóját a Puerto Ricó-iak válasszák. 1950-ben pedig a Kongresszus elfogadta a 600-as törvényt, mely lehetővé tette, hogy Puerto Ricó-i politikai pártok szabadon megírassák a sziget alkotmányát,⁵⁷⁴ annak hatályba lépését ugyanakkor a Kongresszus jóváhagyásához kötötte.⁵⁷⁵

Az alkotmánytervezet 1951-re elkészült -, bár szélesítette pl. a kormányzó hatáskörét - a szigetet az Egyesült Államokhoz fűző alárendelt jogi kapcsolat alapvetően változatlan maradt.⁵⁷⁶

Így amikor a szigetlakók az új alkotmányról szavaztak, tulajdonképpen éppen a korábbi állapot további fenntartásához járultak hozzá.⁵⁷⁷ Jellemző a helyzetre, hogy míg a spanyol szövegben Társult Szabad Állam (*Estado Libre Asociado*) szerepel

⁵⁷⁴ R. Sam Garrett: Political Status of Puerto Rico: Options for Congress, CRS Report for Congress 2011.

⁵⁷⁵ Lawson, Gary – Sloane, Robert D.: The Constitutionality of Decolonization by Associated Statehood: Puerto Rico's Legal Status Reconsidered, Boston College Law Review, Volume 50, 2009 1126

⁵⁷⁶ Report by teh President's Task Force on Puerto Rico's Status, 2011, 17
<http://www.whitehouse.gov/administration/eop/iga/puerto-rico> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁵⁷⁷ Lawson, Gary – Sloane, Robert D: i.m., 2009, 1126

addig az angol jogi szöveg Közösség (*Commonwealth*) szót használ.⁵⁷⁸ A képviseleti jogot továbbra sem kapott a sziget az USA törvényhozásában. A Puerto Ricó-i alkotmány csak a Kongresszus és az elnök jóváhagyása után lépett hatályba 1952. július 25-én.⁵⁷⁹ A nem szövetségi, vagyis helyi ügyek tekintetében a sziget olyan autonómiával rendelkezik, mint az USA tagállamai.⁵⁸⁰

Mivel az alkotmányt népszavazás fogadta el, az ENSZ Közgyűlésén Puerto Rico kérdése lekerült a világszervezet gyarmatügyi (nem önkormányzó területek) listájáról 1953. november 27-én.⁵⁸¹

Ennek ellenére a kérdést csak jogilag lehetett lezártnak tekinteni, politikailag nem. Mivel a negyvenes évek végétől a sziget függetlenségéért harcolók radikálisai eljutottak a nyílt terrorizmusig, a hatalom, a rendészeti lépéseken túl, olyan intézkedést hozott (Ley 53 - 53-as törvény), mely megtiltotta minden Puerto Ricó-i szimbólum nyílt használatát, így nemcsak a helyi zászló, de egy hazafias dal eléneklése is illegális volt.⁵⁸² Ez csak tovább tüzelte a radikálisokat, így robbantások és felkelések jellemezték az ötvenes évek elejét. 1950. november 1-én még Harry Truman elnököt is megpróbálták meggyilkolni Washingtonban, 1954-ben pedig fegyveresek tüzet nyitottak az amerikai Kongresszus épületére.⁵⁸³

A szigeten uralkodó elkésérítő gazdasági helyzet, és a néha közel polgárháborús állapotok miatt rendkívül intenzív kivándorlási hullám indult meg az ötvenes évektől, melynek célja elsősorban Florida, New York és New Jersey lett, létrehozva egy igen markáns kisebbséget a kontinensen.⁵⁸⁴

⁵⁷⁸ Hiába szerepel az alkotmányban az *Estado Libre Asociado* kifejezés, itt jogilag az iránytadó az angol *Commonwealth*; nem szabad összekeverni a Compact of Free Associationnel az USA-val társult szuverén államok helyzetével.

U.S. Department of State, Foreign Affairs Manual Volume 7.

<http://www.state.gov/documents/organization/86756.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁵⁷⁹ A Puerto Rico-i Alkotmány szövege: (angol)

<http://www.oslpr.org/english/pdf/the%20constitution%20of%20the%20commonwealth%20of%20puerto%20rico.pdf> és <http://www.constitution.org/cons/puertorico-eng.htm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁵⁸⁰ Aldrich, Robert – Connell, John: i.m., 1998, 36

⁵⁸¹ United Nations General Assembly: Cessation of the Transmission of Information Under Article 73e of the Charter in Respect of Puerto Rico

<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/086/13/IMG/NR008613.pdf?OpenElement>

⁵⁸² A helyi nacionalizmus letörésére hozott jogszabályról:

<http://www.elboricua.com/TonyMarinePRGagLaw.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁵⁸³ Hahner Péter: Az Egyesült Államok Elnökei, Budapest, Maecenas Kiadó, 2006, 275

⁵⁸⁴ A puerti ricói kivándorlásról: <http://usatoday30.usatoday.com/news/nation/story/2012-03-11/puerto-rico-economy-brain-drain-exodus/53490820/1> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

Részben az emigránsok által hazaküldött pénzből, részint a hatvanas évek gazdaságélénkítő kormányzati intézkedései folytán (*Operation Bootstrap*) megindult a sziget lassú gazdasági fejlődése. A helyi olcsó, kétnyelvű munkaerő által, a kontinensről behozott nyersanyagokból késztermékek előállítására, és importvámok nélküli visszajuttatása a hazai felvevőpiacra máig meghatározza a sziget gazdaságát. A másik támpillér, melyen a gazdaság nyugszik, a turizmus és az ahhoz kapcsolódó iparágak.

A hatvanas évek végére kikristályosodott az a pártrendszer, mely a mai napig meghatározza a sziget politikai életét, és melynek meghatározó eleme az USA-hoz való viszony. A Popular Democratic Party - Partido Popular Democrático (PPD) a jelenlegi „*commonwealth*” státusz fenntartását és fejlesztését tűzte ki célul.⁵⁸⁵ A New Progressive Party - Partido Nuevo Progresista (PNP) az államiságért küzd, vagyis hogy a sziget legyen az USA 51. tagállama.⁵⁸⁶ Végül a Puerto Rican Independence Party - Partido Independentista Puertorriqueño (PIP) nevéből adódóan a független, szuverén államiság mellett tör pácát.⁵⁸⁷

1967-ben a Kongresszus hozzájárulásával megtartották az első népszavazást a sziget jövőjéről, de mivel a kormányzat előre jelezte, hogy annak eredménye nem kötelezi semmire, így az mind a függetlenségek, mind az államiság támogatói bojkottálták a választást.⁵⁸⁸ Az USA-hoz fűződő viszony kérdése, jóllehet évtizedekig jelen volt a sziget politikai terében, mégis inkább elméleti viszonyulási pontként tekintettek rá, és nem egy olyan komponensként kezelték, amelyben változást lehetne elérni.

A függetlenségek radikális szárnya nem nyugodott ebbe bele, és gyors kapcsolatot épített ki a kommunista Kubával, mely támogatta minden USA-ellenes tevékenységet a térségben. A 70-es és 80-as években a két legfontosabb csoport, a Macheteros és a Puerto Ricó-i Nemzeti Felszabadító Fegyveres Erők (FALN) jelentős támogatást kapott a kubai titkosszolgálattól akcióikhoz.⁵⁸⁹ Terrorcselekményeik és merényleteik között katonai létesítmények elleni támadások (1981 - a Puertoi Nemzeti Gárda 11 repülőgépének felrobbantása), gyilkosságok,

⁵⁸⁵ A Popular Democratic Party oldala: <http://ppdpr.net/info/?v=historia> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁵⁸⁶ New Progressive Party oldala: <http://www.pnprr.com/estadidad.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁵⁸⁷ Puerto Rican Independence Party oldala: <http://www.pip.org/about/Mission.asp> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁵⁸⁸ Garrett, R. Sam: i.m., 2011. 13.

⁵⁸⁹ Latell, Brian: Kuba Fidel Castro után, HVG Kiadó 2008, 218

robbantások, de köztörvényes bűncselekmények is (1983 -Wells Fargo-i páncélautó-telep kirablása, mely 7 millió dolláros zsákmányt eredményezett) szerepelnek.⁵⁹⁰

A kilencvenes évekre egyre sürgetőbb lett a sziget jogállásának tisztázása illetve a továbbfejlesztési irányok meghatározása. A sziget politikai elitje is egyre nyíltabban fogalmazta meg céljait. Az elmúlt húsz év során, a sziget politikai életét egy olyan parlamenti váltógazdaság jellemezte, amelyben az államiságra törekvő PNP és a jelen státusz fenntartásáért küzdő PPD váltotta egymást, a függetlenségiiek általában csak 1-1 képviselőt tudnak juttatni az 51 fős Képviselőházba, vagy a Szenátusba, vagyis inkább hangos, mint markáns kisebbséget képviselnek. Az elmúlt időszakban a PDP egyes politikusai olyan státusz kivívását is felvetették, mint amelyet a Marshall-szigetek vagy Palau élvez, vagyis egy *valódi* szabad társulási szerződést, vagy államszövetség irányába mozdítanak el Puerto Ricó-t.

Az 1993-ban tartott népszavazáshoz a PNP komoly reményeket fűzött, mivel ők adták a kormányzót, és képviselőházban is többségük volt; ám az érvénytelen lett, és hiába volt az államiságnak is igen erős lenne a támogatottsága, (46%) a commonwealth pártiak még mindig több szavazatot szereztek (48%).⁵⁹¹ E népszavazásnak mégis az lett az eredménye, hogy Washingtonban egyre többet kezdtek a sziget önrendelkezési jogával foglalkozni.

1998-ban a Kongresszus elfogadta a *United States – Puerto Rico Political Status Act*-et (H.R. 856), melynek egyik leglényegesebb intézkedése volt, hogy lehetővé tette, hogy legkevesebb tízévente a sziget lakói élhessenek önrendelkezési jogaikkal, és kinyilváníthassák a véleményüket, hogy a három jogállás közül melyiket preferálják.⁵⁹² Élve a lehetőséggel, ugyanezen év decemberében ismét népszavazást tartottak, ahol az állampolgárok öt lehetőség közül választhattak: területi közösség („*territorial*” *commonwealth*), szabad társulás (*free association*), államiság (*statehood*), függetlenség (*independence*), egyik sem (*none of the above*).⁵⁹³ Az felkínált lehetőségek pontos tartalma azonban nem lett meghatározva, másfelől az állampolgárokat érintő hétköznapiabb kérdések (jövőbeni munkavállalás

⁵⁹⁰ Politikai pamflet a kubai titkosszolgálat Puerto Ricóban folytatott tevékenységéről: Cuban American National Foundation: *Castros Puerto Rican Obsession* (1987)

<http://archive.org/details/CastrosPuertoRicanObsession> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁵⁹¹ A puerto ricói választások eredményei: http://electionspuertorico.org/home_en.html - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁵⁹² United States – Puerto Rico Political Status Act: <http://thomas.loc.gov/cgi-bin/cpquery/T?&report=hr131p1&dbname=105&> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁵⁹³ Az 1998-as népszavazás eredményei: <http://electionspuertorico.org/1998/summary.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

lehetősége az USA-ban, pénznem, stb) sem kerültek bővebb kifejtésre, így a népesség 50,3%-a az „egyik sem” választ preferálta. Az államiság hívei 46.5%-t gyűjtöttek, a függetlenségek pedig 2,5%-érték el, az első két lehetőséget a választók 0,1%-0,3%-a helyezte.

A népszavazás eredménye nehezen volt értelmezhető a kívülállók számára; talán a *területi* közösség nem pontos definíciója, talán a túlzottan sok választási lehetőség okozta zavar, továbbá a PPD aktív kampánya az utolsó válasz mellett vezethetett el ahhoz az abszurd helyzethez, hogy a szavazók a *commonwealth* fenntartását erősítették meg egy mindent elutasító válasszal. Washingtonban a népszavazás után megnyugodva vehették tudomásul, hogy a szigeten az alkotmányos berendezkedés tekintetében rövidtávon nem várható gyökeres változás.⁵⁹⁴

Clinton elnök 2000-ben tanácsadói munkacsoportot állított fel,⁵⁹⁵ (*President's Task Force on Puerto Rico's Status*), mely vizsgálhatja a Puerto Rico és az USA közötti kapcsolat alkotmányos kérdéseit, figyelembe véve az egyes véleményeket, illetve a lehetséges döntésekből fakadó kötelezettségeket, továbbá hogy összehangolja az ezzel kapcsolatos szövetségi intézkedéseket.

A munkacsoport által 2005-re elkészített első jelentés leszögezi, hogy az anyaország és a sziget közötti kapcsolat megváltoztatása a Puerto Ricó-iak demokratikus vélemény nyilvánításán kell hogy alapuljon.⁵⁹⁶ Ehhez három javaslatot fogalmaz meg: először is arról kell népszavazást tartani, hogy a sziget fenn kívánja-e tartani, jelenlegi (*US territory*) státuszát, vagy egy nem területi alapú kapcsolatot kíván kialakítani. Amennyiben a szigetlakók ez utóbbi mellett döntenének, egy újabb népszavazást kell arról tartani, hogy a függetlenséget, vagy az államiságot preferálnák. Amennyiben így döntenek, a kongresszusnak meg kell tennie a megfelelő lépéseket az átmenet folyamatának biztosításra. Ha azonban az első népszavazáson a jelenlegi státus fenntartását választják, akkor a népszavazásokat bizonyos időnként ismételni kell, hogy tájékoztassák a Kongresszust Puerto Rico lakóinak véleményéről.⁵⁹⁷

⁵⁹⁴ Garrett, R. Sam: i.m. 2011. 13

⁵⁹⁵ Executive Order 13183 of December 23, 2000: Establishment of the President's Task Force on Puerto Rico's Status: <http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/FR-2000-12-29/pdf/00-33451.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁵⁹⁶ Report by President's Task Force on Puerto Rico's Status 2005, 10 http://charma.uprm.edu/~angel/Puerto_Rico/reporte_status.pdf - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁵⁹⁷ Report by President's Task Force on Puerto Rico's Status 2005 .10

2006 óta ismét felfigyelt a nemzetközi közvélemény a sziget helyzetére, mivel az ENSZ dekolonizációért felelős különbizottsága (*United Nations Special Committee on Decolonization*) több határozatban szólította föl az USA-t, hogy tegye lehetővé: a sziget lakói gyakorolhassák önrendelkezési jogukat.⁵⁹⁸

A 2009-ben hatalomra került Obama kabinet továbbra is támogatta a munkacsoport működését, ám feladatkörét kibővítette, így nem csak a státuszkérdéssel kellett foglalkoznia, hanem a sziget gazdasági, szociális ügyeivel és a munkahelyteremtéssel.⁵⁹⁹ Ez a célkitűzés meg is jelent a munkacsoport 2011-ben kiadott jelentésében.⁶⁰⁰

2012 novemberében tizenöt év után ismét népszavazást tartottak a sziget státuszának ügyében, az elnöki munkacsoport javaslatának megfelelően egyszerre két kérdésre kellett választ adniuk a Puerto Ricó-iaknak: először, hogy terület státusza megmaradjon-e jelenlegi formájában, másodsor pedig, hogy milyen legyen az új berendezkedés.

A kormányzót adó és a törvényhozás mindkét kamarájában is többségben lévő PPD, bízott támogatottságában, és arra sarkallta híveit, hogy az első kérdésre feleljenek nemmel, a másodikat pedig hagyják üresen. Ennek ellenére a választópolgárok 54%-a úgy vélte, hogy a itt az idő, hogy megváltozzon a sziget státusza, a második kérdésre pedig a szavazók 61%-a a szövetségi államiságot választotta, szemben a szabadon társult állam 33%-os, és a függetlenségiek 5%-ával.⁶⁰¹ Míg az államiság hívei ünnepelték földindulásnak aposztrofált győzelmüket, a commonwealth pártiak arra hívták fel a figyelmet, hogy ha híveik nem hagyták volna üresen a második a szavazólapjukat (mely így érvénytelen lett, és ennél fogva

⁵⁹⁸ Az ENSZ-ben született dokumentumok, melyek a terület önrendelkezését sürgetik:
<http://www.un.org/News/Press/docs/2006/gacol3138.doc.htm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

<http://www.un.org/News/Press/docs//2007/gacol3160.doc.htm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

<http://www.un.org/News/Press/docs/2009/gacol3193.doc.htm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

<http://www.un.org/News/Press/docs//2010/gacol3209.doc.htm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

<http://www.un.org/News/Press/docs/2013/gacol3255.doc.htm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁵⁹⁹ Executive Order 13517: <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/executive-order-amending-executive-orders-13183-and-13494> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁶⁰⁰ Report by President's Task Force on Puerto Rico's Status 2011
http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/uploads/Puerto_Rico_Task_Force_Report.pdf - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁶⁰¹ A 2012-es népszavazás eredményei: <http://electionspuertorico.org/2012/plebiscite.vote.php> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

nem számított bele az eredménybe), aligha kapott volna többséget az államiság, így egy újabb népszavazást követelnek.⁶⁰²

E történelmi végeredmény legalább annyi embert meglepett a szigeten, mint Washingtonban, ahol az államiságot inkább szóban, mint tettekben pártolják. További akadályozó tényezőként jelenik meg a kérdés hatalompolitikai oldala, mivel az Egyesült Államokban élő Puerto Ricó-iak legnagyobbbrészt demokrata szavazók, így a republikánus többségű Kongresszusnak aligha érdeke egy újabb tagállam felvétele.⁶⁰³ 2013 áprilisában a Fehér Ház szóvivője bejelentette, 2,5 millió dollárt különítettek el, egy újabb népszavazásra, illetve az ehhez kapcsolódó oktatási-tájékoztatási feladatokra.⁶⁰⁴

Amennyiben mégis az államiság útjára lép Puerto Rico, úgy a sziget lesz az USA 51. tagállama, így két szenátort, és több képviselőt küldhetne a washingtoni törvényhozásba. Megszűnne az állampolgárok választójogának korlátozottsága és szavazhatnának az elnökválasztáson is. Cserébe ugyanannyi szövetségi adót és hozzájárulást kellene fizetnie, mint a többi állam, miközben a sziget elveszítené a jelenleg meglévő adókedvezményeit. A legnagyobb vitát az váltja ki, hogy Washington ragaszkodik ahhoz, hogy államiság esetén a hivatalos nyelv az angol legyen, a szemben a mindenki által használt spanyol nyelvel.⁶⁰⁵ „...*the English language would need to play—as it does today—a central role in the daily life of the Island.*” A szigetlakók nyelvüket, melyet hispán kultúrájuk egyik alapjának tekintenek, érthető módon semmilyen körülmények között nem kívánják feladni.

Bár sok kérdés nyitott még a sziget jövőjét illetően, az bizonyossá vált, hogy a Puerto Ricó-i választók változást igényelnek a sziget és az Egyesült Államok kapcsolatában.

⁶⁰² Reakciók a népszavazási eredményekre: http://www.nytimes.com/2012/11/25/opinion/sunday/will-puerto-rico-be-americas-51st-state.html?pagewanted=all&_r=1& és <http://edition.cnn.com/2012/11/07/politics/election-puerto-rico/index.html?iref=allsearch> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

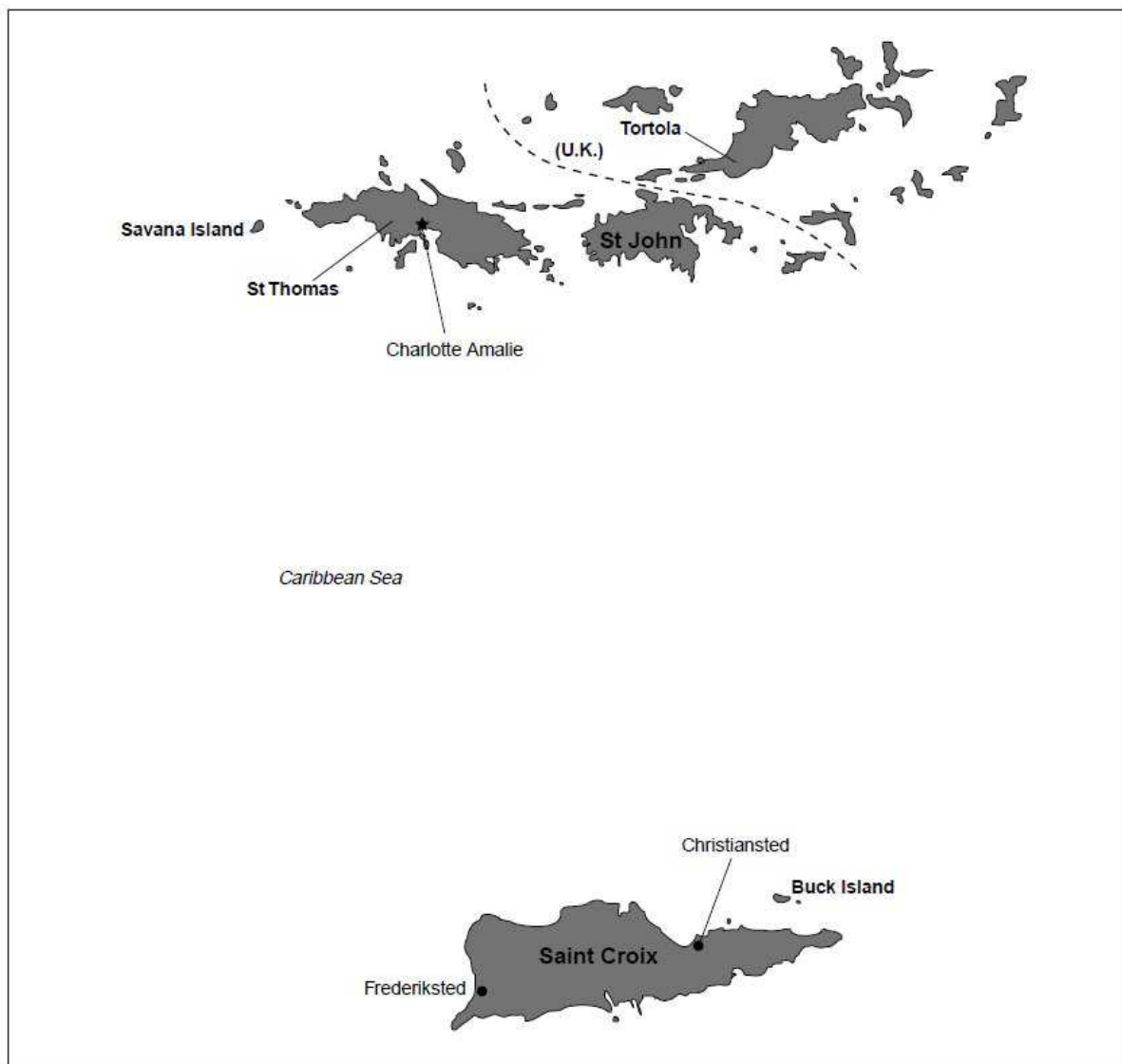
⁶⁰³ Reakciók a népszavazási eredményekre: http://www.huffingtonpost.com/bennett-1-gershman/puerto-rico-statehood_b_2118727.html - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁶⁰⁴ Reakciók a népszavazási eredményekre: <http://www.caribbeanbusinesspr.com/news/plebiscite-funding-gains-ground-in-congress-86501.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁶⁰⁵ Report by President's Task Force on Puerto Rico's Status 2011, 38

3.4.2.3 Amerikai Virgin-szigetek

Az Amerikai Virgin-szigetek jelentősége Puerto Ricónál csekélyebb. Földrajzilag három viszonylag nagyobb – Saint Croix, és Saint Thomas és Saint John – és több kisebb szigetre bomlik, ám sem területe (345 km²) sem lélekszáma (110.000) nem vethető össze a nyugati szomszédjával.

14. ábra

E szigeteket is Kolombusz Kristóf fedezte fel második útján, Puerto Ricóval egy időben, így ő adott a szigeteknek is nevet. A szigeteken, bár a spanyol korona alá kerültek, állandó települések nem jöttek létre, mivel a spanyolok a Nagy-Antillák gyarmatosítására fókuszáltak, a Kis-Antillák szigeteit kevésbé tartották erre

érdemesnek.⁶⁰⁶ Az első telepeket, melyek gyakran kalózkikötőként is szolgáltak, az angolok és franciák hozták létre Saint Croix-n a tizenhetedik században. A dánok 1671-ben jelentek meg Saint Thomason, 1718-ban Saint Johnon és 1733-ban a Dán Nyugat Indiai Társaság (*Det Vestindisk-Guineisk Kompagni*) felvásárolta a franciáktól Saint Croix szigetét is.⁶⁰⁷ A tizennyolcadik századtól itt is, mint a többi karib-térség beli szigeten, létrejöttek a rabszolgamunkára alapozott cukortermelő gazdaságok. Érdekes, hogy a dánok esetében alig lehet beszélni kivándorlásról, a fehér telepeseik általában más nemzetekből (különösen angolokból) kerültek ki. A társaság 1754-ben eladta a szigeteket V. Frigyes dán királynak, így azok királyi gyarmattá váltak.⁶⁰⁸ A tizenkilencedik század második felében, a cukorárakat letörő cukorrépa megjelenésével és a rabszolgaság 1848-ban történt eltörlése miatt a gyarmatok gazdaságilag egyre veszteségesebbek lettek.⁶⁰⁹

Az Egyesült Államok érdeklődését már a tizenkilencedik század közepén felkeltették ezek az apró szigetek, mivel tanulva polgárháború időszakából, sokan úgy érezték, az USA-nak szüksége van egy Karib-tengeri előretolt hídfőállásra, mely szenelő állomásként szolgálhat a haditengerészeti és kereskedelmi hajók számára. Így az Alaszkát is az USA-nak megszerző William H. Seward külügyminiszter 1867-ben szerződést írt alá a dán kormánnyal Saint Thomas és Saint John szigetének megvételéről hét és fél millió dollárért. Mivel azonban a szenátus nem hagyta jóvá az adásvételt, az üzlet meghiúsult. A spanyol-amerikai háború után, 1902-ben ismét felmerült a kérdés, ekkor a két kormány megállapodott immáron mindhárom sziget átadásáról öt millió dolláros áron, ekkor azonban a dán parlament vétózta meg a döntést.⁶¹⁰

1915-ben ismét előkerült a kérdés, így 1916-ra sikerült megállapodni a dán kormánnyal huszonöt millió dolláros vételárban, mely megállapodást ezúttal mindkét ország törvényhozása jóváhagyott, és népszavazás is megerősítette.⁶¹¹ A megállapodás lényeges része volt, hogy a továbbiakban az USA elismeri a Grönland feletti dán

⁶⁰⁶ Isaac Dookhan: History of Virgin Islands of the united States, Kingston, University of the West Indies, , 1994

⁶⁰⁷ Saint Croix történetéről: <http://www.usvi.net/st-croix/seven-flags-the-history-of-st-croix/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁶⁰⁸ A Virgin-szigetek története: <http://www.vinow.com/stcroix/history/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁶⁰⁹ Isaac Dookhan: i.m., 1994

⁶¹⁰ A nehézkes adásvétel története: <http://www.dkconsulateusvi.com/TRANSFER/transfer.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁶¹¹ Az szigetek adásvételéről szóló nemzetközi szerződés: <http://www.doi.gov/oia/about/upload/vitreaty.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

fennhatóságot, melyet korábban vitatott. A szigetek 1917. március 31-én kerültek amerikai tulajdonba, mely nap azóta is ünnepnap (Transfer Day).⁶¹²

A terület amerikai felhatóság alá kerülése nem váltott ki olyan heves reakciókat, mint Puerto Rico esetében láttuk. Ennek elsősorban az volt az oka, hogy az alig több mint 16.000 szigetlakó legnagyobb része alacsony státuszú, színes bőrű fizika munkás – egykori rabszolgák leszármazottja volt. A kevés számú európai között alig találunk dán – ők csak a gyarmati adminisztrációt végezték –, a legtöbb fehér angol nyelvű kereskedő és ültetvényes volt, a szomszédos Brit Virgin-szigetéről, akik a dán koronának adóztak, így nekik nem volt olyan erős identitásuk, mint az egykori spanyol gyarmatok lakóinak.⁶¹³

A korábban már ismertetett *insular cases*-eknek megfelelően alakult a Virgin-szigetek és az USA viszonya. A szigeteket először a Haditengerészet illetve a Navy Department katonai igazgatása alá rendelték, és minden katonai, jogi, és polgári hatalmat egy kormányzóra ruháztak, akit az amerikai elnök nevezett ki. A szigeten folyamatosak voltak a tiltakozások, a haditengerészeti igazgatás miatt: „*Naval governors conducted island affairs in much the same manner as they would have run a battleship.*”⁶¹⁴

A dánok által a XIX. században létrehozott gyarmati tanácsok (*Colonial Council*) tovább működtek, de ezeket nem lehet valódi törvényhozó szervezetnek tekinteni, mivel csak tanácsadói szerepük volt. A sziget gazdasága további recesszióba süllyedt, mivel a szesztilalom bevezetése kritikus volt a cukornád és rumtermelésre alapozott közel monokulturális gazdaságra nézve, mely a cukorárak csökkenése miatt már korábban is rossz helyzetben volt. Az amerikai állampolgárságot 1927-ben kapták meg a szigetlakók, ami jelentősebb kivándorláshoz vezetett kedvezőbb gazdasági helyzetű területek irányába.⁶¹⁵ A folyamatos tiltakozások miatt a sziget igazgatása 1931-ben a Department of the Interiorhez került.

⁶¹² A nehézkes adásvétel története: <http://www.dkconsulateusvi.com/TRANSFER/transfer.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁶¹³ Malik Sekou: The Failure of the political status process in the U.S. Virgin Islands, 1994 (előadás) <http://ufdcimages.uflib.ufl.edu/CA/00/40/01/86/00001/PDF.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁶¹⁴: A Virgin-szigeteki törvényhozás története: Legislature History of the Virgin Islands of the United States http://www.legvi.org/index.php?option=com_content&view=article&id=169&Itemid=28 - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁶¹⁵ Az állampolgárságot biztosító jogszabály: United States Code, Title 8, 1406: <http://www.law.cornell.edu/uscode/text/8/1406> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

Az első szervezeti törvényt (*The Organic Act of the Virgin Islands of the United States*) 1936-ban bocsátotta ki az amerikai törvényhozás, melyben ugyan korlátozottan, de már megjelenik az önkormányzati autonómia is.⁶¹⁶ 21 év felett minden – angolul olvasni tudó – szigetlakó általános, egyenlő szavazati jogot kapott. A törvény két törvényhozói területi tanácsot (*Municipal Councils*) állított fel egyet Saint Croix-nak, egy közöset pedig Saint Thomasnak és Saint Johnnak. A főbb tisztségviselőket, köztük a végrehajtó hatalmat irányító kormányzót továbbra sem választották, hanem Washingtonból kinevezték, továbbá a kormányzó, a Kongresszus és az elnök is megvétózhatott bármely helyi jogszabályt. Így azt mondhatjuk, hogy a helyi törvényhozó testületnek sokkal gyengébb pozíciói voltak a végrehajtó hatalommal szemben.

Az ENSZ létrejötte után a gyarmati népek önrendelkezése biztosításának jegyében 1954-ben újabb szervezeti törvényt bocsátott ki Washington, mely kiegészítéseivel a mai napig hatályos.⁶¹⁷ Ez jogszabály teljesen különválasztotta a három hatalmi ágat, rögzítette az alapjogokat, és a terület politikai berendezkedését néhány kivételtől eltekintve a kontinensen található államokéhoz igazította.

A szervezeti törvény egységesítette a korábban két külön létező törvényhozást és létrehozott egy egységes 11, majd 15 tagú Szenátust.⁶¹⁸ Ez a jogszabály már erősítette a sziget törvényhozó testületének ellenőrzési jogait a végrehajtó hatalom felett, de a washingtoni törvényhozás továbbra is vétójoggal rendelkezett, ahová továbbra sem küldhettek még tanácskozási jogú küldöttet sem a szigetekről, továbbá a kormányzót továbbra is az amerikai elnök jelölte ki. Ez 1968-ban a Kongresszus elfogadta a *Virgin Islands Elective Governor Act*-et.⁶¹⁹ Ennek eredményeképpen a sziget polgárai 1970-től közvetlenül választhatták meg négy évre a kormányzót⁶²⁰ és

⁶¹⁶ Jogszabály: <http://mysite.verizon.net/vze2qm8s/sitebuildercontent/sitebuilderfiles/appendixb.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁶¹⁷ Jogszabály: http://www.law.cornell.edu/uscode/pdf/lii_usc_TI_48_CH_12.pdf - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁶¹⁸ A Szenátus név talán megtévesztő lehet, de itt nem felsőházként működik, mint a legtöbb más államban, hanem ez az egykamarás testület egyetlen háza. 1966-ban 15 főre növelték a képviselők számát. – a törvényhozás oldala: <http://www.legvi.org/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁶¹⁹ Jogszabály: <http://143.231.180.80/statutes/1968/1968-090-0496.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁶²⁰ A kormányzói hivatal oldala: <http://www.governordejongh.com/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

a kormányzó-helyettest⁶²¹ (*Lieutenant Governor*), 1972-től pedig küldhetnek szavazati joggal nem rendelkező delegátat a washingtoni képviselőházba.⁶²²

Az 1960-as évektől radikális változások indultak meg a szigeteken. Ennek demográfiai és ezzel összefüggésben gazdasági okai voltak. A kubai kommunista fordulat, mint mindenütt a Karib-térségben, itt is érezte hatását. Bár a kubai disszidensek legnagyobb számban az USA kontinentális államaiba (különösen Floridába) vagy a hasonló hispán kultúrájú Puerto Ricóba vándoroltak ki, voltak, akik a Virgin-szigeteken találtak új otthonot; mint ahogy a szomszédos Vieques lakói közül sokakat szintén itt helyeztek el a hatóságok. Mivel a kubai turizmus gyakorlatilag megszűnt, így Puerto Rico mellett a Virgin-szigetek is felértékelődtek, melyeknek hasonlóan jó természeti adottságai voltak. A kellemes közegnek és az infrastrukturális fejlesztéseknek hála egyre több amerikai költözött ide a kontinensről, továbbá egy népességrobbanás is bekövetkezett a szigetlakók között, és megjelent az illegális bevándorlás is a környező szigetállamokból.⁶²³ (Dominikából, Haitiből). A szigetek demográfiaiailag azonban megőrizték alapvetően afro-karibi arculatukat. A lakosok száma az 1960-as 32.000-ról, 1970-re 62.000-re, majd 1980-ra 96.000-re duzzadt.⁶²⁴

A szigeteken hatalmas turisztikai beruházások indultak, így napjainkra ez az üzletág adja a GDP 80%-át! Nagyrészt ennek köszönhető, hogy a Virgin-szigeteken – csakúgy, mint a szomszédos Brit Virgin-szigeteken – sohasem volt jelentős azoknak a száma, akik a függetlenséget preferálták volna. Az elmúlt közel száz év alatt a szigetlakók identitásának fontos részévé vált az amerikai állampolgárság nyújtotta előnyök, sokan közülük hosszabb-rövidebb időt töltött már a kontinensen, szociális kapcsolatok épültek ki az ott végzett tanulmányok során, illetve igen sokan vállalnak munkát a kontinensen. Nem elhanyagolhatóak az amerikai vállalatok befektetései, azok a szövetségi kormányzat biztosította kereskedelmi és adózási kedvezmények, melyek a szigetek gazdaságát segítik.⁶²⁵ Az esetleges függetlenség veszélyeztetné a

⁶²¹ A kormányzó-helyettesi hivatal oldala <http://ltg.gov.vi/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁶²² Jogsabály: <http://uscodebeta.house.gov/statutes/1972/1972-092-0271.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁶²³ Albuquerque, Klaus de and McElroy, Jerome L.: West Indian Migration to the United States Virgin Islands: Demographic Impacts and Socioeconomic Consequences, In.: International Migration Review Vol. 16, No. 1, 1982 tavasz, 61–101

⁶²⁴ A legutóbbi népszámláláshoz használt szemléltető dokumentum: http://www.census.gov/dmd/www/pdf/Islands/UsviCh_2.pdf 10 - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁶²⁵ Allen P Stayman.: i.m., 2009, 10

sziget meghatározó gazdasági szektorának sikerét, ugyanakkor ez a közel monokulturális gazdaság, mely képtelen biztosítani a szigetek ellátását, konzerválja is a függőséget.

A szigetek lakosait kevésbé foglalkoztatja annak jelenlegi jogi helyzete, amiből arra lehet következtetni, hogy tulajdonképpen megfelel nekik ez az állapot, annak ellenére, hogy a Virgin-szigetek azon két amerikai terület egyike, melynek alkotmánya sincs.⁶²⁶ Ezt láthatjuk amennyiben áttekintjük az elmúlt évtizedek törekvéseit, melyek csupán egy alkotmány elfogadására irányultak.

Az első alkotmányozó gyűlés 1964 és 1965 között ülésezett, és több jelentősebb reformot kezdeményezett, így: választott kormányzót, választott kongresszusi képviselőt, részvételi jogot az elnökválasztáson, választójogot 18 éves kortól. Bár az alkotmánytervezet a Kongresszus elé került, azt mégsem fogadták el, és miután a következő évek során több reformjavaslatot is külön jogszabályban elfogadott az amerikai törvényhozás, így az elvesztette létjogosultságát.⁶²⁷

A második alkotmányozó gyűlés 1971 és 1972 között ülésezett, és az általa felfektetett dokumentum nem kezdeményezett alapvető változásokat az USA és a Virgin-szigetek kapcsolatrendszerében, csak a képviseletet kívánta kiterjeszteni. Az alkotmánytervezetről tartott 1972-es népszavazáson ugyan 56,8% támogatta annak elfogadását, ám annak eredményét megkérdőjelezték mind Washingtonban, mind a szigetekeken, mivel a küldöttek nagyobb részét a helyi pártok delegálták és nem választották, továbbá a részvételi arány is alacsony maradt.⁶²⁸ Így az alkotmány nem került a Kongresszus elé, ám 1976-ban a sziget első kongresszusi küldöttének, Ron de Lugónak a kezdeményezésére született jogszabály lehetővé tette, hogy a jövőben bármikor megindulhasson az alkotmányozási folyamat.⁶²⁹

Ennek alapján hívták össze a harmadik alkotmányozó gyűlést 1977-ben, ám az 1979-re beterjesztett alkotmánytervezet az állampolgárok 56%-a elutasította, és a részvétel arány is alig 38%-os volt. Amikor 1981-ben egy újabb alkotmánytervezetet

⁶²⁶ A másik terület, melynek nincs alkotmánya Guam.

⁶²⁷ Paul M. Leary (editor): Major Political & Constitutional Documents of the United States Virgin Islands 1671-1991, University of the Virgin Islands, St. Thomas, 1992.

⁶²⁸ A helyi alkotmányozási kísérletekről: <http://stcroixsource.com/content/news/local-news/2003/05/22/constitutional-conventions-whats-gone> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁶²⁹ Jogszabály: PL 94-584: Act To provide for the establishment of constitutions for the Virgin Islands and Guam. <http://uscodebeta.house.gov/statutes/1976/1976-094-0584.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.
<http://uscode.house.gov/statutes/1976/1976-094-0584.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

fogadott el az alkotmányozó gyűlés, a választók 59%-a 47%-os részvétel mellett azt is elutasították.⁶³⁰

E sorozatos kudarcok után a helyi politikai elit egy időre letett az alkotmányozásról, ám mivel a terület szerepel az ENSZ nem önkormányzó területeinek listáján, Washingtonban is rendezni kívánták a kérdést. 1993-ban népszavazást írtak ki a sziget státuszáról, ahol a választóknak három lehetőséget kínáltak fel: maradjon meg a terület jelenlegi státusza (United States Territory), integrálódjon az USA-ba, vagy induljon meg a függetlenség útján. A népszavazáson ugyan a résztvevők 81%-a az első megoldást preferálta, ám a részvételi arány alig 27,5%-os volt, így ezúttal sem sikerült a kérdés eldöntéséhez az állampolgárok együttműködését elnyerni. A sorozatos sikertelenség okát a kor elemzői egyrészt a szigetet megosztó belpolitikai és faji feszültségekben látták, másrészt az általános választói érdektelenségben és tájékozatlanságban. További visszatérő probléma a helyi polgároknak a „*Virgin Islander*” kategóriája, melynek jogai nem voltak elég pontosan meghatározva; mivel a hatvanas, hetvenes években jelentős számú bevándorló érkezett a szigetre, sokan attól féltek, státuszukat hátrányosan érintené az esetleges változás.⁶³¹

Közel másfél évtized után, 2007-ben ismét összehívták az (ezúttal már az ötödik) alkotmányozó gyűlést, mely munkáját 2009-re fejezte be.⁶³² Az alkotmánynak nem volt célja az USA és a Virgin-szigetek közötti kapcsolatrendszer alapjainak megváltoztatása, sokkal inkább a belső önkormányzat lehetőségeinek növelése, mint azt az alkotmányozó gyűlés elnöke maga is kijelentette az ENSZ Dekolonizációs Bizottsága előtt.⁶³³ A küldöttek által elfogadott alkotmánytervezetet azonban nem fogadták el Washingtonban,⁶³⁴ és azt visszaküldve felkérték az alkotmányozó gyűlést, hogy tekintse át ismét, és az általa javasolt kiegészítésekkel

⁶³⁰ Megan Poiniski: The purpose of a constitution is to put power in the hands of the territory, Virgin Islands Daily News, 2007. május 8. <http://meganpoiniski.com/clips/precc5.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁶³¹ Malik Sekou: The Failure of the political status process in the U.S. Virgin Islands, 1994 (előadás) <http://ufdcimages.uflib.ufl.edu/CA/00/40/01/86/00001/PDF.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁶³² A javasolt alkotmány: <http://www.mainjustice.com/wp-admin/documents-databases/16-1-Proposed-Virgin-Islands-Constitution.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁶³³ Az ENSZ különbizottság jelentése a kérdésről: <http://www.un.org/News/Press/docs/2010/gacol3210.doc.htm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁶³⁴ A washingtoni Igazságügyminisztérium nézetei a kérdésről: <http://www.justice.gov/olc/2010/usvi-doj-view-ltr100223.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

módosítsa az alkotmánytervezet tartalmát.⁶³⁵ A kifogások középpontjában a szuverenitás elismerése, továbbá az „őshonos” Virgin-szigeteki lakosok státusza állt, akiknek többletjogokat (bizonyos vagyonadók alóli mentességet) kívántak adni - mind az elnök, mind a helyi kormányzó az állampolgárok megkülönböztetése miatt visszautasította az alkotmánytervezetet.⁶³⁶ 2012 szeptemberében a helyi kormányzó összehívott egy alkotmánytervezet-módosító gyűlést (*Fifth Revision Convention*), mely a korábbi tagokból és egy tanácsadó jogásztestületből áll, ám az egyeztetések holtpontra jutottak, és úgy tűnik, ötödik alkalommal sem sikerül alkotmányozni a Virgin-szigeteken.⁶³⁷

⁶³⁵ A Kongresszus erről szóló döntése: <http://beta.congress.gov/bill/111th-congress/senate-joint-resolution/33>

Jogszabály: <http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/PLAW-111publ194/pdf/PLAW-111publ194.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁶³⁶ Tudósítás az alkotmányozás folyamatáról: <http://virginislandsdailynews.com/news/senate-authorizes-constitutional-convention-to-try-again-1.1362203> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁶³⁷ Tudósítás az alkotmányozás folyamatáról: <http://stcroixsource.com/content/news/local-news/2012/10/28/constitutional-convention-deadlocked> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

3.4.2.4 A Karib térségben található területek katonai szerepe

3.4.2.4.1 Puerto Rico

Az Egyesült Államok számára Puerto Rico birtoklása elsősorban geopolitikai kérdés volt. Ez példázák kongresszusi képviselők szavai 1909-ből: „Önvédelmi célokból azt akarjuk, hogy Porto Rico (*sic*) segítsen a Mexikói-öblöt egy amerikai tóvá változtatni...” és 1916-ból: „(Puerto Rico) szükséges az Egyesült Államok számára, mint kulcs az egész amerikai kontinens védelme és az Európából érkező agresszió ellen...”.⁶³⁸

A spanyol-amerikai háborút követően igazán jelentős katonai beruházások Puerto Ricóban mégsem történetek. Ennek az oka az, hogy a Karib-térség katonai ellenőrzésére a Puerto Ricónál nagyobb Kuba szigete sokkal alkalmasabb volt. Kuba ugyan elnyerte függetlenségét 1902-ben, de ez csak névleges volt, mivel a kubai alkotmányhoz fűzött Platt kiegészítések számos ponton sértették a sziget szuverenitását: az USA ott csapatokat állomásoztathatott, és a kiváló adottságú guantanamói öbölben haditengerészeti támaszpontot hozhatott létre.⁶³⁹

Mivel 1917-ig a szigetlakók nem voltak amerikai állampolgárok, a terület biztosítását a kontinensről érkező csapatok látták el, ám 1901-től szigorú létszám kontroll mellett megalakulhatott a „Porto Rico Provisional Regiment of Infantry” a San Juan mellett található Santurcei-i Camp Las Casas-ban.⁶⁴⁰ A világháborúba belépő USA a szigetről származó katonákat a Panama-csatorna őrzésére rendelte, majd a háború után az 1919-ben megalakult a Puerto Ricó-i Nemzeti Gárda.⁶⁴¹ Ebből alakult ki később a 65. gyalogsági ezred, (*65th Infantry Regiment*), mely a második világháborútól a koreai háborún át egészen napjainkig, a terror elleni háborúig szolgálja hazáját.⁶⁴² Meg kell jegyezni, hogy a spanyol felmenőkkel rendelkező

⁶³⁸ „We want Porto [*sic*] Rico to help us make the Gulf of Mexico an American lake. We want it for purposes of self defence.”; és “necessary to the United States as a key to the defense of the whole American continent against aggression from Europe - Aldrich, Robert – Connell, John: i.m., 1998, 176

⁶³⁹ A Platt kiegészítés: Jogszabály: <http://www.fordham.edu/halsall/mod/1901platt.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁶⁴⁰ 65th Infantry Regiment oldala: <http://www.valerosos.com/65thpg1.htm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁶⁴¹ Puerto Ricói Nemzeti Gárda oldala: <https://www.pr.ngb.army.mil/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁶⁴² 65th Infantry Regiment oldala <http://www.valerosos.com/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

katonákat a koreai háborúig fajlag szegregálták, alantasabbnak vélt, kisegítő feladatokat bízta rájuk, előmenetelüket gátolták.⁶⁴³

Jelentős katonai fejlesztések csak 1940-től indultak meg, mikor Roosevelt elnök elrendelte egy Pearl Harborhoz hasonló jelentős haditengerészeti bázis létrehozását az Atlanti-óceánon, mivel az amerikai kormány attól félt, hogy az Egyesült Királyság bukása után a náci Németország következő célpontja már az USA lesz. Így Puerto Ricó-ban tették le az alapjait egy olyan bázisnak, mely az Atlanti Flotta 60%-nak kiszolgálására alkalmas, kikötőkkel, repülőtérrel, szárazdokkal, javítóállomásokkal, és megfelelő ellátmány és üzemanyag raktározására képes épületekkel, mely bázis később közel úgy működött, mint egy ipari komplexum.⁶⁴⁴

A Roosevelt Roads Naval Station az Karib-térség védelmének meghatározó sarkköve lett, olyannyira, hogy Roosevelt elnök 1943-ban így nyilatkozott a sziget jelentőségéről: „Puerto Rico az Egyesült Államok sziget-pajzsának központja volt (...) bármely külföldi hatalom általi birtoklása, vagy kontrollja – vagy akár az ezzel való fenyegetés – a nemzetbiztonság legalapvetőbb elvetivel ellentétes”⁶⁴⁵

Szintén jelentős katonai szerepet kapott az igazgatásilag a Puerto Ricó-hoz, földrajzilag viszont a Virgin-szigetláncához tartozó Vieques szigete. A haditengerészet 1940 és 1957 között megvásárolta a cukorültetvények borította sziget közel nyolcvan százalékát és ott üzemanyagdepókat, és hatalmas lőtereket alakítottak ki.⁶⁴⁶ (A lakosságot részben kitelepítették, részben önként hagyták el a kis szigetet.) E bázisok a háború folyamán megfelelő fedezetet tudtak nyújtani az atlanti konvojoknak útjuk elején, mivel a venezuelai olajtankerek, illetve az argentin

⁶⁴³ A Koreában szolgált katonákról és a hispánok szegregációjáról: http://www.army.mil/article/86255/Reserve_Soldiers_from_Puerto_Rico_continue_/ - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁶⁴⁴ Roosevelt Roads Naval Stationról: <http://www.globalsecurity.org/military/facility/roosevelt-roads.htm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁶⁴⁵ *“Puerto Rico was the centre of an island shield for the United States (...) Its possession or control by any foreign power - or even the remote threat of such possession - would be repugnant to the most elementary principles of national defense”*. Idézi: Aldrich, Robert – Connell, John: i.m., 1998, 176

⁶⁴⁶ Cesar Ayala: From Sugar Plantations to Military Bases: The US Navy's Expropriations in Vieques, Puerto Rico, Journal of the Center for Puerto Rican Studies. Vol.XIII, No.1. 2001.University of California, Los Angeles
<http://www.scribd.com/doc/76918073/From-Sugar-Plantations-to-Military-Bases-the-U-S-Navy%E2%80%99s-Expropriations-in-Vieques-Puerto-Rico-1940-45> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

élelmiszerszállító hajók kiemelt célpontjai voltak a német tengeralattjáróknak az atlanti csata folyamán.⁶⁴⁷

A második világháborút követően, a hidegháborúban sem csökkent a jelentősége Puerto Ricónak, különösen miután az 1959-es kubai forradalomtól a Szovjetunió is megjelent a Karib-térségben.⁶⁴⁸ Egyfelől a térség baloldali mozgalmainak nyújtott szovjet támogatás miatt érzett aggodalom, másfelől Fidel Castro megszállottsága Puerto Ricót illetően indokolta a jelentős számú katonai erő állomásoztatását a szigeten.⁶⁴⁹ E Karib-tengeri előretolt helyőrség mindvégig ugródeszkeként szolgált, akár az amerikai fegyveres erőknek, akár a CIA-nak, amennyiben Washingtonban úgy döntöttek, hogy beavatkozásra volt szükség a térségben, mint 1954-ben Guatemalában, 1965-ben Dominikában, 1983-ban Grenadában, vagy Panamában 1989-ben.⁶⁵⁰ Érdeemes megemlíteni, hogy az 1962-es kubai rakétaválság során, az amerikai karantént biztosító flotta vezetője, Horacio Rivero volt az első Puerto Ricó-i és hispán származású, aki négycsillagos admirális lett a haditengerészet kötelékében.⁶⁵¹

A Roosevelt Roads Naval Station ugyanakkor fontos kiképzési és gyakorlóterep is volt: 1955-től helyet adott az *Atlantic Fleet Guided Missile Training Center*nek (később *Atlantic Fleet Weapons Training Facility*).⁶⁵² Vieques szigete az egyik legintenzívebben használt lőtér volt a Haditengerészet történetében: a nyolcvanas években évi 3400 bombát dobtak le, vagy robbantottak fel a szigeten 2,5 millió kilogramm össztömegben, mialatt évente 158 napon keresztül zajlott a tengerészeti ágyúzás, 200 nap levegőből történő bombázás, 228 napon át tartó víz alatti céllövészet-gyakorlás.⁶⁵³ Az éveken át tartó, ilyen súlyú katonai aktivitás maradandó környezeti károkat okozott a sziget élővilágában.

Mivel az amerikai jelenlét a Puerto Ricóban egyben katonai jelenlét is volt, így a sziget militarizálása elleni tiltakozás szinte egyidős az USA-hoz való tartozással is. Ezek a tiltakozó akciók sokáig a függetlenségek által kezdeményezett-támogatott

⁶⁴⁷ Keegan, John: i.m., 1998, 238

⁶⁴⁸ Darragh, Shaun M: The Puerto Rican Military Forces. *Military Review* 58 (August 1978): 46-53.

⁶⁴⁹ Latell, Brian: i.m., 2008, 220

⁶⁵⁰ Aldrich, Robert – Connell, John: i.m., 1998, 176

⁶⁵¹ Barlow, Jeffrey G.: Some Aspects of the U.S. Navy's Participation in the Cuban Missile Crisis, *Naval Historical Center*, 2003, <http://www.history.navy.mil/colloquia/cch7c.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁶⁵² Az Atlantic Fleet Weapons Training Facilityről: <http://www.globalsecurity.org/military/facility/afwtf.htm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁶⁵³ Aldrich, Robert – Connell, John: i.m., 1998, 177

megmozdulások voltak, melyre az amerikai kormányzat idegesen reagált, így valamennyit kudarcra ítélve. A katonai létesítmények elleni tiltakozások akkor értek el sikereket, mikor azok szempontjaiban hangsúlyeltolódás indult meg, és a politikaiakat lassan elkezdtek felváltani a szociális-kulturális és környezetvédelmi érvek.⁶⁵⁴

A hidegháború lezárultával, és a Szovjetunió összeomlásával át kellett értékelni a térségbeli biztonság fogalmát, és az amerikai fegyveres erőknek is alkalmazkodniuk kellett az új kihívásokhoz. Ugyan a bipoláris világ a múlté, korántsem állítható, hogy a Karib-térség a béke vidéke lenne. Miközben a Szovjetunió összeomlott, a térségben Kuba még mindig a kommunizmus fellegetvára. A kábítószer-csempészet a nyolcvanas évek óta egyre súlyosbodó problémát jelent, mivel az USA a legfőbb felvevőpiaca a Dél-Amerikában megtermelt szereknek, így a Karib-tenger a föld egyik legforgalmasabb kábítószer-csempész útvonalává vált. A drogok elleni küzdelemhez kisebb, ám gyorsabb és hatékonyabb fellépésre lett szükség. A szigeten lévő hatalmas katonai komplexumokat sorra bezárták, és az itt állomásoztatott csapatok létszámát drasztikusan csökkentették, az itt székelő parancsnokságokat áthelyezték.

A Roosevelt Roads Naval Station helyzete különleges körülményt igényelt, mivel egyfelől évek óta tartó folyamatos tiltakozások folytak a bázis ellen – ennek oka egyrészt a haditengerészet jelenlétének környezetpusztító hatása, másrészt egy balesetből fakadó véletlen haláleset volt –, másfelől viszont a hadsereg volt az egyik legnagyobb munkaadó a szigeten, és gazdaság a katonák jelenlétére alapozott. Hosszas mérlegelés után a Bush adminisztráció úgy döntött, hogy a bázist 2004-re bezárja, illetve átadja a Puerto Ricó-i kormánynak civil célokra.⁶⁵⁵ Az évtizedeken keresztül itt állomásozó Naval Forces Southern Commandet Floridába, Mayportba költöztették.⁶⁵⁶ Az egykori katonai repülőtér ma a José Aponte de la Torre Airport üzemel.⁶⁵⁷ A hadsereg a szigeten mára csak a Fort Buchananben működtet katonai létesítményt, együttműködésben több más haderőnembeli egységgel.⁶⁵⁸

⁶⁵⁴ Faust, David - Vieques, ICE Case Studies, Number 119, December, 2003

<http://www1.american.edu/TED/ice/vieques.htm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁶⁵⁵ Tudósítás a bázis átadásáról: <http://articles.latimes.com/2004/apr/01/nation/na-roads1> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁶⁵⁶ U.S. Naval Forces Southern Command Relocates to Florida:

http://www.navy.mil/submit/display.asp?story_id=11557 - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁶⁵⁷ A repülőtéréről: <http://vieques.com/ceiba-airport-puerto-rico/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁶⁵⁸ Fort Buchanan oldala: <http://www.buchanan.army.mil/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

A Nemzeti Gárda (*Puerto Rico National Guard*) megközelítőleg 8.500 tagja a hadseregnek (*Army National Guard*), 1.500 pedig a légierőnek a kötelékébe tartozik (*Air National Guard*).⁶⁵⁹ E tartalékos, jelentős részben önkéntes csapatok békeidőben a kormányzónak vannak alárendelve, aki bizonyos meghatározott vészhelyzetek és szükséghelyzetek estén mozgósíthatja ezeket, például természeti katasztrófa vagy olyan zavargások esetén, mikor a helyi rendőri erők már képtelenek fenntartani a rendet. Az elnök, vagy a kongresszus szövetségi szolgálatra rendelheti a Nemzeti Gárdát.⁶⁶⁰ A Puerto Rico Air National Guard jelenleg C-130E Hercules repülőgépeikkel logisztikai feladatokat lát el.

Tekintettel a megváltozott biztonsági kihívásokra a térségben, elsősorban a szövetségi Parti Őrség (*U.S. Coast Guard*) egységeit fejlesztették, melyek San Juan szektora, területileg illetékes az Amerikai Virgin-szigetek térségéért is. Feladatuk elsősorban rendészeti jellegű az egész Kelet-Karib térségben, így fellépés a csempészet, különösen a drog-, fegyver- és embercsempészet ellen, vízi határrendészeti feladatok ellátása, a tengeri áruszállítás és halászat felügyelete, a tengerbiztonság felügyelete (*marine safety and maritime security*), de természetesen ellátnak kutató és mentő (*search and rescue*) missziókat is, mely utóbbi nem csak az Egyesült Államok felségvizeire terjedhet ki.⁶⁶¹ A Parti Őrség kötelékébe tartozók tehát egyben vám- és pénzügyőrnek is számítanak, így hagyományos rendfenntartó feladatokat is elláthatnak. Háború esetén vagy elnöki utasításra a szervezet a Department of the Navy alá kerül, és a haditengerészeti miniszter utasításait hajtja végre.⁶⁶²

E szervezet öt nagyobb bázissal – Puerto Ricón: San Juan, Ponce, Borinquen az Amerikai Virgin-szigeteken pedig Saint Croix-n és Saint Thomason – van jelen, így légi bázis és kikötők is szolgálják a szervezet céljainak hatékony elérését.⁶⁶³

⁶⁵⁹ Puerto Ricói Nemzeti Gárda oldala: <https://www.pr.ngb.army.mil/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁶⁶⁰ A Nemzeti Gárda feladatairól: <http://www.nationalguard.mil/about/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁶⁶¹ A Puerto Ricói Parti Őrségről: http://www.uscg.mil/sectorsanjuan/about_us.asp - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁶⁶² Jogszabály: <http://www.law.cornell.edu/uscode/text/14/3> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁶⁶³ A Puerto Ricói Parti Őrség tájékoztatója: <http://www.uscg.mil/publicaffairs/statedatasheets/PUERTO%20RICO.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

3.4.2.4.2 Amerikai Virgin-szigetek

A Virgin-szigetek megszerzése, mint láttuk, még a spanyol-amerikai háború előtt foglalkoztatta az amerikai stratégákat, ám azt követően is megmaradt a terület iránti érdeklődés. A tárgyalások folyamán a flotta tájékoztatta Robert Lansing külügyminisztert, hogy az eredeti cél, vagyis a Karib-tengeri előre tolt hídfőállás megszerzése, Puerto Ricóval megvalósult, így arra a flottának már nincs szüksége.⁶⁶⁴ Ennek ellenére Washingtonban úgy döntöttek, hogy a további terjeszkedés elrettenthet minden más vetélytárs hatalmat – elsősorban Németországot – attól, hogy a Karib-térségben bázisokat akarjon létesíteni.⁶⁶⁵

Látható tehát, hogy e szigetek megszerzése elsősorban politikai célból született, katonai jelentősége másodlagos volt, hiszen a közeli Puerto Rico alkalmasabb volt e célra. A Virgin-szigetek, mindig tartalékként szolgált az Egyesült Államok érdekeinek Karib-térségben való képviselésére, és a Panama-csatorna védelmére. Az 1917 és 1931 közötti katonai igazgatás során az amerikai haditengerészet a dán gyarmatosítók által épített erődítményeket használta, nagyobb katonai beruházásra nem került sor.⁶⁶⁶

A második világháború során több katonai létesítményt hoztak létre, elsősorban repülőtereket (*Benedict Field* és *Bourne Field*) ezzel is tágítva a szövetségesek által is ellenőrzött vízfelületet, fedezetet adva az Arubából, Curacaóból és Venezuelából induló olajszállító konvojoknak, melyeknek nagy jelentősége volt a német tengeralattjárók elleni harcban.⁶⁶⁷ Továbbá szintén e célból Saint Thomas-szigeten lévő Corwn Bayben tengeralattjáró bázist is építettek.⁶⁶⁸ A legnagyobb létesítményt a közeli Water Islanden hozták létre, Fort Segarra néven, mely kezdetben partvédelmi ütegek számára épült, majd a háború után a hadsereg vegyi fegyver kutató részlege (*Chemical Warfare Division*) használta 1950-ig.⁶⁶⁹

⁶⁶⁴ A Virgin szigetek történetéről: <http://www.dkconsulateusvi.com/TRANSFER/transfer.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁶⁶⁵ Dookhan, Isaac: i.m., 1994, 259

⁶⁶⁶ Az Amerikai Virgin-szigeteken lévő erődökről: <http://www.northamericanforts.com/East/vi.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁶⁶⁷ Keegan, John: A tengeri hadviselés története, Budapest, Corvina, 1998, 231

⁶⁶⁸ US. Navy: Building the Navy's Bases in World War II, History of the Bureau of Yards and Docks and the Civil Engineer Corps 1940-1946 Volume II Part III The Advance Bases <http://www.history.navy.mil/library/online/buildbaseswwii/bbwii2.htm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁶⁶⁹ Water Island hadtörténete: <http://www.waterislandhistory.com/militaryhistory.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

A háborút követően a legtöbb katonai létesítményt bezárták, és átadták a polgári hatóságoknak, így például a *Bourne Field*-i repülőtér így lett először Harry S. Truman Airport, majd 1984-től Cyril E. King Airport, mely napjainkban a szigetek fővárosának, Charlotte Amalie-nek a repülőtere.

Jelenleg csak a Nemzeti Gárdának (*Virgin Islands National Guard*) vannak katonai létesítményei a szigeteken. Az 1973-ben alapított helyi Nemzeti Gárda - mely a hadseregen kívül a légierőhöz tartozó alakulatokból is áll - azonos feladatokat lát el, mint más államokban lévő tartalékos társszervezetei.⁶⁷⁰

A Virgin-szigeteken elsősorban a Parti Őrség San Juan-i szektorának légi- és vízi alakulatai vannak jelen, melyek két bázist is fenntartanak Saint Croix-n⁶⁷¹ és Saint Thomason.⁶⁷²

⁶⁷⁰ A helyi Nemzeti Gárda története: <http://www.vi.ngb.army.mil/html/history.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁶⁷¹ A Parti Őrség egységeiről: http://www.uscg.mil/sectorsanjuan/rio_stx.asp - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁶⁷² A Parti Őrség egységeiről: <http://www.uscg.mil/sectorsanjuan/msdstthomas.asp> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

3.4.2.5 A guantánamói haditengerészeti támaszpont

Mielőtt tovább vizsgálnánk az amerikai külbirtokokat, fontos hogy egy rövid kitérőt tegyünk Kubába, a guantánamói haditengerészeti támaszpontra, amely ugyan nem amerikai felégterület, de a Karib-tengeri biztonság szempontjából kiemelkedő szerepe van. Kuba már a XIX. század elejétől kitüntetett figyelemet kapott az Egyesült Államokból, mint a terjeszkedés egy lehetséges iránya, ezt láthattuk a már korábban említett, John Quincy Adams által 1823-ban kifejtett érett gyümölcs teóriában is.⁶⁷³

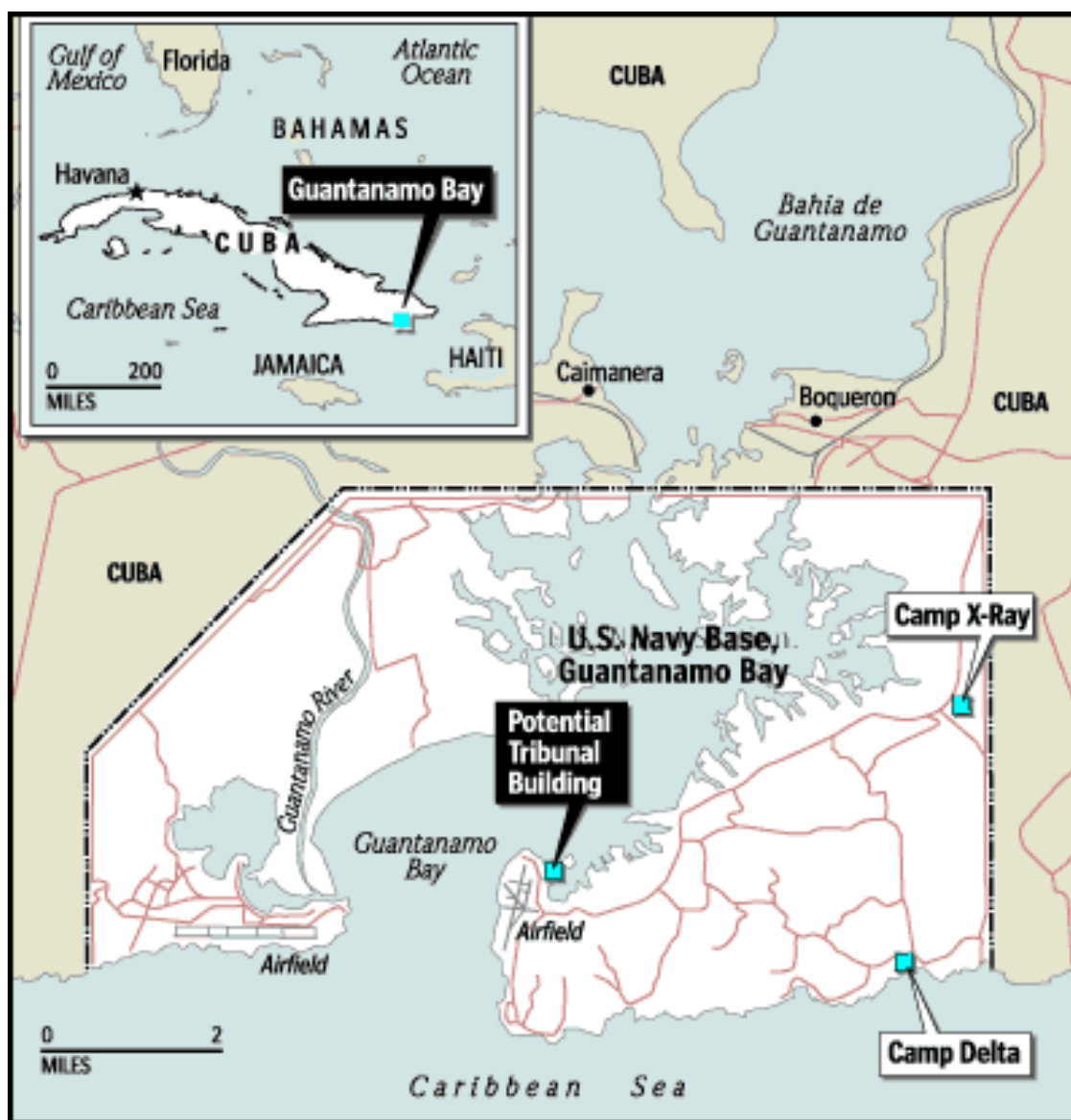
A Kuba irányába történő amerikai terjeszkedés mellett egyértelmű földrajzi és gazdasági indokok szóltak. Ezeket Fischer Ferenc így foglalja össze: ahogy az itáliai félsziget a Földközi-tengert keleti és nyugati medencére osztja, de egyúttal össze is köti azokat, úgy Kuba is ezt a - címerében is feltüntetett - kulcsszerepet tölti be a Karibi-térségben. A sziget tehát a beltengert a Mexikói öbölre és az Antilla- vagy Karib-tengerre osztja, melyet csak egyetlen csatorna, a yukatáni köt össze. Így akié a sziget, az egyszerre két tenger forgalmát is ellenőrizheti. Kuba révén három szoros ellenőrizhető: közülük különösen a Floridai-szoros és a Kuba és Haiti közt fekvő Szélfelöli-átjáró (*Windward-Passage*) létfontosságú a világkereskedelmi útvonalak s az óceánközi csatorna szempontjából. A harmadik átjáró a Yucatán-szoros, amely főleg az USA keleti és nyugati partjainak, déli államainak kereskedelmében játszik igen fontos összekötő kapcsot.⁶⁷⁴

A Karib-tengert a nyílt óceántól a Nagy- és Kis-Antillák szigetláncja zárja el, ill. köti össze. Ennek a Yucatáni-félszigettől a venezuelai partokig húzódó ívnek, „szigetláncnak” a kiindulópontja Kuba. Az Egyesült Államoknak az a tradicionális törekvése volt, hogy e stratégiai ív teljes egésze a kezébe kerüljön, s Miami-tól Trinidadig valóban zárt védelmi rendszert képezzen, Kubával kezdődött 1898-ban, s 1940-ben fejeződött be. Kuba az Antillák legnagyobb, legnépesebb - és ami talán a legnagyobb súllyal esett latba - az Egyesült Államokhoz legközelebb fekvő szigete. Az USA Kubát saját déli kapujának tartotta. Vele szemben torkollik a Mexikói-öbölbe a Mississippi, mely az USA legfontosabb, a kontinenst észak-déli irányban átszelő folyami kereskedelmi útvonala. A Mexikói-öböl mellett terülnek el az

⁶⁷³ Anderle Ádám: i.m., 2004, 33

⁶⁷⁴ Fischer Ferenc: i.m., 1986. 20

Egyesült Államok olyan fontos tagállamai, mint Florida, Alabama, Mississippi, Louisiana, Texas, melyek dinamikus gazdasági felfutása éppen a századforduló körül kezdődött.⁶⁷⁵

15. ábra

Az 1898-as spanyol-amerikai háború egyik legfőbb frontja Kuba volt, ennek ellenére a szigetet mégsem tették amerikai területté (mint Puerto Ricót).⁶⁷⁶ Ennek oka, az antikolonialisták által még a konfliktus kezdetén, 1898. április 9-én elfogadtatott nyilatkozat volt. Az Egyesült Államok kongresszusa Henry Moore Teller szenátor által beterveztett a Teller-határozatban kimondta: „Kuba szigetének népe szabad és független, és jog szerint is annak kell lennie.” E kongresszusi

⁶⁷⁵ Fischer, Ferenc: i.m., 1986. 21

⁶⁷⁶ Sellers, Charles – May, Henry – McMillen, Neil R.: i.m., 1995, 249

határozat „elutasít minden olyan törekvést és szándékot, hogy a szigeten felségjogot, igazságszolgáltatást vagy uralmat gyakoroljon”.⁶⁷⁷ Ám ehhez hozzátette: „kivéve, ha az a sziget békéjének biztosítását szolgálja.”⁶⁷⁸

A Párizsban megkötött békeszerződés nyomán 1899. január 1-jén megszűnt a spanyol uralom a szigeten, ám igen sokatmondó volt, hogy a havannai El Morró erődben a spanyol zászló helyett az észak-amerikai lobogót húzták fel. Szemben a többi volt spanyol gyarmattal, Kubában az észak-amerikai politika nem kísérelte meg a szuverenitás formai megsértését, ennek oka az erős függetlenségi tradíciók, és a függetlenségi háborúban részt vett hadsereg komoly harci tapasztalata volt, mellyel nem kívántak egy Fülöp-szigetekihez hasonló háborút megvívni.

Ugyanakkor az amerikai külpolitika saját érdekeinek megfelelően alakította a szigetország belső viszonyait, kötelezve az új parlamentet egy alkotmánykiegészítésre, amely súlyosan sértette Kuba szuverenitását. Ennek az 1901-ben kötött, Platt-kiegészítés néven elhíresült alkotmánymódosításnak a VII. cikkelye így rendelkezik: „Kuba kormánya az ország függetlenségéhez és népe védelméhez, valamint a saját védelméhez szükséges feltételeknek az Egyesült Államok által való megteremtése céljából *elad, illetve bérbé* ad az Egyesült Államoknak néhány meghatározott helyen szénraktárakat és kikötők számára szolgáló területeket, amelyek pontos helyét az Egyesült Államok elnökével egyetértésben fogják megállapítani”.

Az I. cikkely pedig arról is intézkedett, megerősítve az USA monopolhelyzetét a szigeten, hogy Kuba más hatalmaknak nem engedheti át területét katonai bázisok létesítésére.⁶⁷⁹

Az amerikaiak két helyszínt tartottak alkalmasnak: az egyik a Havannától keletre található Honda-öböl, a másik a Guantánamói-öböl volt. Ez utóbbi öböl kiváló fekvése Kolumbusz óta ismert, a támaszpont története a XX. század első évében kezdődik. Guantánamo jelentőségét előnyös földrajzi helyzete adja. Kuba harmadik legnagyobb öbléről van szó, amelynek mélysége, jó védhetősége hatalmas flotta állomásoztatására ad lehetőséget, vagyis ez a Karib térség egyik legjobb

⁶⁷⁷ A Teller-határozat szövege: <http://www.historyofcuba.com/history/teller.htm> , - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁶⁷⁸ Anderle Ádám: i.m., 2004, 57

⁶⁷⁹ A Platt-kiegészítés szövege: <http://www.fordham.edu/halsall/mod/1901platt.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

földrajzi adottságú tengeröble.⁶⁸⁰ Tőle mintegy 1600 kilométerre található a Panamaszoros, az egész térség legfontosabb stratégiai pontja. Guantánamoból ellenőrizni lehet a Szélfelöli Átjárót (*Windward Passage*), amely az Európába vezető tengeri útvonalak legfontosabbika. Guantánamo értéke még azzal is fokozódott, hogy a Havanna - Santiago de Cuba, valamint a bázisok közötti vasútvonal, a floridai szorost áthidaló kompok közbeiktatásával közvetlenül kapcsolódott az Egyesült Államok vasúti infrastruktúrájához, ezáltal biztosítva a legfontosabb Karib-tengeri támaszpont utánpótlási vonalát. Amint Fischer Ferenc rámutat, Guantánamo kiválasztása mellett szólt az is, hogy a kubai függetlenségi küzdelmek centrumában, a Sierra Maestra lábainál, Orientében, annak fővárosa, Santiago de Cuba mellett található (amely egyben a második legnagyobb kubai város). E támaszpont mint Damoklész kardja függött állandóan Kuba felett, s fontos szerepet játszott az 1906-os, 1912-es, 1917-es újabb intervenciók során, de gyakran felhasználták más karibi népek ellen is.⁶⁸¹

Guantánamo az Egyesült Államok legelső külföldön létrehozott katonai támaszpontja lett. A századforduló utáni évtizedekben az USA igen sűrű bázishálózatot alakított ki a Karib-térségben, ennek első állomása éppen Kuba volt. A Karib-tengert a nyílt óceántól a Nagy- és Kis-Antillák szigetláncja zárja el, illetve köti össze azzal. Ennek a Yucatán-félszigettől a venezuelai partokig húzódó ívnek, szigetláncnak a kiindulópontja Kuba. Az Egyesült Államok hagyományosan arra törekedett, hogy e stratégiai ív teljes egésze a kezébe kerüljön, s Miamitól Trinidadig valóban zárt védelmi rendszert képezzen. Mindez Kubával kezdődött 1898-ban, s 1940-ben fejeződött be, mikor az USA a nehéz helyzetben lévő Nagy-Britanniától megszerezte a katonai bázisok létesítésének jogát az akkor angol kézen lévő szigeteken (Bahama-szigetek, Bermuda, Trinidad, Jamaica, Antigua, St. Lucia). (lásd korábban.)

Noha a bázist hivatalosan csak 1903-ban alapították, az amerikai haditengerészet már az 1898-as háborúban történt partraszállás óta itt állomásozott. A támaszpontról szóló szerződést 1903. február 16-án írta alá Estrada Palmá kubai elnök, Theodore Roosevelttel pedig 1903. február 23-án.⁶⁸²

⁶⁸⁰ Jimenez, Antonio Nunez: Kuba földrajza, Budapest: Gondolat 1966, 99

⁶⁸¹ Fischer Ferenc: i.m., 1986. 22

⁶⁸² Az egyezmény szövege: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/dip_cuba003.asp - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

A szerződés alapján a bázis területét egy közös amerikai-kubai bizottság jelölte ki. Ugyanakkor kijelentették, hogy Kuba szuverenitása véglegesen megmarad a bérbe adott területek felett. Még ebben az évben egy kiegészítő egyezményt is aláírtak a felek, amelyben részletesen szabályozták a bázisra vonatkozó kötelezettségvállalásokat. A kiegészítő szerződést Havannában írták alá 1903. július 2-án, Rooseveltnél október 2-án fogadta el. Ennek főbb pontjai: a területért az USA 2000 dollárt fizet Kubának aranyban évente. Anyagilag kárpótolják azokat, akiknek esetleg a magánterülete a bérbe adott területen lenne. Sem természetes, sem jogi személyeknek (cégeknek) nem engedélyezik, hogy bármiféle kereskedelmi, ipari vagy más szervezetet alapítsanak. Azokat a bűnözőket és gyanúsítottakat, akiket itt vesznek őrizetbe vagy ide szöknek, ki kell szolgáltatni a kubai hatóságoknak. Kikötötték, a guantánamói-öböl vámmentes terület, de egyes termékeket (például fegyvereket) nem szállítanak innen kubai területekre. Miután a határokat kijelölték, kerítést állítanak föl, melynek költségeit az USA állja. Az USA vállalta, hogy átenged minden olyan hajót, amely Kuba kereskedelmét szolgálja, kivéve a háború esetét.⁶⁸³

Fontos megjegyezni, hogy a szerződés egyértelműen kimondja: a bérbe adott területek véglegesen megmaradnak kubai szuverenitás alatt. E szerződések az öblöt zárt kikötővé tették, a megfogalmazott kivételeken túl más hajó és repülő nem léphetett be a területre. Vagyis a vészhelyzetek kivételével a guantánamói-öböl zárva van a nemzetközi kereskedelem és polgári hajók, repülők előtt.

A bázis első évtizedei békés építkezésekkel teltek, azonban a mostoha helyi körülmények igencsak megnehezítették az építkezők dolgát. Az itt állomásozó legénység az első években még hajókon lakott, mivel időbe telt, mire megfelelő legénységi szállásokat alakítottak ki. Sok gondot okozott az is, hogy bár tervbe vették egy szárazdoki építését, az sokáig nem készült el, mivel a korabeli technikával nem tudták megoldani, hogy a mészköves talajból teljesen kiszivattyúzzák a tengervizet. 1906-ban épült az első kezdetleges szárazföldi állomás. Az új bázison nemcsak a parancsnoknak, hanem a legénység bizonyos tagjainak is szállást tudtak biztosítani. Az idő múltával a támaszpont folyamatosan bővült, raktárépületekkel, a legénység tagjai önálló házaival, rakodóházakkal, s igény támadt egy nagy haditengerészeti kikötő létesítésére is.

⁶⁸³ Az egyezmény szövege: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/dip_cuba003.asp - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

Az építkezések kezdetben csak az öböl keleti (Windward Point-i) oldalán folytak, az itt épülő támaszpont rész a korábbi bázisparancsnokról kapta a nevét (McCalla Field).⁶⁸⁴ A partok mentén több világítótorony segíti a hajók közlekedését, ezek közül az elsőt még a spanyolok építették, és már a terület kijelölésénél is vonatkoztatási pontként kezelték. 1908-ban egy amerikai vállalkozó áruháza nyitott az állomáson. Ez egyértelműen megsértette az egyezményt, mely szerint a haditengerészeti támaszpont területén semmiféle üzleti vállalkozás nem létesülhet. 1911-től nagyarányú építkezés kezdődött. Számos épület készült el: kaszárnyák, üzletek, raktárak. E területet akkor még *Main Station*nek nevezték. Az épületek többsége ide összpontosult, itt volt például a hullámtörő gát, a hajójavító üzem, a hadianyagok raktára, távközlési és egészségügyi célokat szolgáló létesítmények stb. Az első állandó fegyverraktárt 1913-ban adták át. Emellett egyre égetőbb probléma lett az üzemanyag-ellátás, ezért egy 215.000 gallonos olajtárolót is építettek, mivel a gőzhajók már kezdték átadni helyüket az olajjal működtetett hajóknak. Szintén ekkor épült fel egy rádióállomás, két hatalmas adótoronnyal.

1912-ben annak fejében, hogy az USA által stratégiai szempontból sokkal értékesebbnek tartott, a Panama-csatornával szemközti guantánamói támaszpont területét 116 négyzetkilométerre növelhette, lemondott a Honda-öbölről. Ez utóbbinak a jelentőségét amúgy is lényegesen csökkentette az amerikai hadihajók szabad ki- és bejárása a havannai kikötőbe, valamint a floridai félszigeten található haditengerészeti bázisok közelsége. Az amerikaiaknak nem volt ismeretlen ez a terep, már a függetlenségi háborúban is zajlottak itt ütközetek.⁶⁸⁵

1916-ra elkészült a legtöbb tiszti és katonai szálláshely, ezt a részt napjainkban *Hospital Point*nek nevezik. A tengerészeket a *Fisherman's Point*ra helyezték át. Néhány évvel később áramfejlesztő diesel generátorok is épültek, ugyanakkor sokáig komoly gondként jelentkezett a bázis vízigénye, amelyre véglegesnek tűnő megoldást csak 1939-ben találtak, amikor a közeli Yateras-folyó vizét a támaszpontra vezették. Az amerikai kormány havi 14.000 dollárt fizetett a körülbelül napi 2,5 millió gallonnyi felhasznált vízért.⁶⁸⁶ Az első repülőtér, noha korábban is

⁶⁸⁴ Murphy, Marion Emerson: *The History of Guantanamo Bay, United States Naval Base*, District Publications and Print. Office, Tenth Naval District
www.cnmc.navy.mil/Guantanamo/AboutGTMO/gtmohistgeneral/gtmohistmurphy/gtmohistmurphyintro
o - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁶⁸⁵ Fischer Ferenc: i.m., 1986, 22

⁶⁸⁶ A bázis történetéről: <https://www.cnmc.navy.mil/Guantanamo/AboutGTMO>. - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

működött, csak az 1940-es évekre épült ki teljesen. Ettől kezdve nemcsak a haditengerészet használta, hanem a közép-amerikai térség egyik fontos légi bázisaként is szolgálta az Amerikai Légierőt. Ezeket az építkezéseket szinte mindig kubai munkaerővel végeztették, és a bázis civil kiszolgáló személyzetét (takarítók, kertészek stb.) is a környékbeli kubaiakból verbuválták. Ennek megfelelően igen jó viszony alakult ki a környékbeliek és a bázis lakosai között, ami nem is meglepő, hisz az amerikaiak biztos munkahelyeket nyújtottak Kuba egy igen alulfejlett provinciájában.⁶⁸⁷

Bár az első világháború nem volt jelentős hatással a bázisra, nem sokkal az előtt, hogy az USA hadba lépett volna, 1917 februárjában helyi zavargások kötötték le a támaszpont és akkori parancsnoka figyelmét. A polgárháború az 1916-os kampányból, az elcsalt választásokból és az annak eredményét megkérdőjelező vitákból nőtt ki. A santiagói amerikai konzul a tengerészgyalogság bevetését követelte, hogy fenntartsák a rendet és biztosítsák az USA-érdekeltségeket. A támaszpont parancsnoka komoly dilemmával nézett szembe, mivel ez nem tartozott hivatali kötelességei közé, másrészt nem volt alárendelve a konzulnak, ám nem kívánt ujjat húzni a jó washingtoni kapcsolatokkal rendelkező politikussal. Mivel a korszakban a kommunikáció az Atlanti Flotta parancsnokságával igen kaotikus és megbízhatatlan volt, ezért kellenlenül felajánlotta segítségét és egy ott állomásozó régi ágyúaszád szolgálatait. A katonailag elhanyagolható értékű hajó parancsnoka azonban kitűnő diplomatának bizonyult, és egy darabig sikerrel közvetített a konzul és a lázadók között. Nemsokára viszont megérkeztek Menocal kubai elnök rendfenntartó erői, németbarátsággal vádolták a felkelőket és a liberálisokat, és leverték a felkelést.⁶⁸⁸

Mivel az éghajlat megfelelő volt, az 1910-es évektől az öböl lett az Atlanti Flotta téli szállása és gyakorlatozó helye. Minden télen, amikor a flotta a támaszponton állomásozott, próbáltak minden szolgáltatásból, lehetőségből a lehető legjobbat, legtöbbet nyújtani, hogy ezzel is minél jobb képet fessenek az amúgy nem túl vonzó bázisról. A kubai városok szórakozást biztosítottak, barátságos hozzáállást tanúsítottak, az amerikaiak pedig elég pénzt és lehetőséget a helyi ipar

⁶⁸⁷ Murphy Marion Emerson: The History of Guantanamo Bay, United States Naval Base, District Publications and Print. Office, Tenth Naval District
www.cnic.navy.mil/Guantanamo/AboutGTMO/gtmohistgeneral/gtmohistmurphy/gtmohistmurphyintro

o - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁶⁸⁸ Anderle Ádám: i.m., 2004, 65

felvirágzásához. Sok környékbeli kubai ezekben az időkben hatalmas vagyonra tett szert a támaszpontra alapozva. Voltak viszont olyanok, akik nem találták megfelelőnek az itteni viszonyokat: a tisztfeleségek folyton panaszlevelekkel bombázták a parancsnokságot. Egy tengerészfeleség még cikket is írt egy újságba a támaszpont életéről, melyben elég elszomorító képet festett a guantánamói életről, hangsúlyozva az állandó ivászatot és a szomszédos kubai városokban virágzó, a szabadságos katonákra alapozott prostitúciót. A szesztilalom idején még jellemzőbbek lettek ezek a jelenségek.⁶⁸⁹

Megemlítenéd, hogy 1928-ban, amikor Kubában került megrendezésre a VI. Pánamerikai Értekezlet, Calvin Coolidge Havanna után meglátogatta a támaszpontot is, ezzel ő lett az első amerikai elnök, aki a bázison járt. A harmincas évek elejétől egyre inkább a rendcsinálás szándéka volt jellemző a támaszpont parancsnokaira. Ennek elsősorban politikai okai voltak, mivel 1933 augusztusában a Machado-rendszert megdöntötték Kubában, és kisebbfajta menekültáradat zúdult a bázisra. A rendszerben fontos pozíciókat betöltő magas rangú hivatalnokok és korrupt kubai pénzemberek szervienseikkel együtt találhattak menedéket a támaszponton, mivel jó kapcsolatokat ápoltak magas amerikai körökkel. Ezzel kezdetben nem is lett volna gond, ám a bázisra bejáró kubaiakkal állandóan összetűzésbe keveredtek, sőt gyilkosságok is előfordultak. A tarthatatlan állapotoknak hamar véget vetettek. Ekkortól jellemző, hogy a támaszpont parancsnokai egyre komolyabban vették a biztonságot, felújították a bázis határán álló kerítést, felülvizsgálták a kiadott engedélyeket, szigorították a belépést.⁶⁹⁰

1934-ben az USA úgy látta, hogy a kubai politikai helyzet alakulásával veszélybe kerültek az érdekeltségei. Az új miniszterelnök, Grau San Martín élesen szembehelyezkedett az Egyesült Államokkal, ám nemsokára Fulgencio Batista puccsal átvette az irányítást, mindenben kiszolgálva az északi szomszédot.⁶⁹¹ Ennek ellenére bizonyos washingtoni katonapolitikai körök tovább kívánták erősíteni a guantánamói bázis helyzetét, ezért új szerződést erőltettek Kubára. Az

⁶⁸⁹ Murphy, Marion Emerson: The History of Guantanamo Bay, United States Naval Base, District Publications and Print. Office, Tenth Naval District
www.cnmc.navy.mil/Guantanamo/AboutGTMO/gtmohistgeneral/gtmohistmurphy/gtmohistmurphyintr
o - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁶⁹⁰ Murphy, Marion Emerson: The History of Guantanamo Bay, United States Naval Base, District Publications and Print. Office, Tenth Naval District
www.cnmc.navy.mil/Guantanamo/AboutGTMO/gtmohistgeneral/gtmohistmurphy/gtmohistmurphyintr
o - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁶⁹¹ Anderle Ádám: i.m., 2004, 81

egyezménynek, amelyet 1934. május 29-én írtak alá Washingtonban, a leglényegesebb III. cikkelye úgy rendelkezik, hogy ameddig az Egyesült Államok *el nem hagyja* a guantánamói támaszpontot, vagy a két ország között erre vonatkozólag *megállapodás nem születik*, az továbbra is az Egyesült Államok birtokában marad. Az egyezmény többi része kevésbé releváns témákkal foglalkozik, mint például járvány esetén követhető magatartás.⁶⁹²

Ezzel a szerződéssel az USA tulajdonképpen örökre szóló bérleti jogot szerzett az öbölben. Geopolitikai megfontolások miatt kevésbé valószínű, hogy az Egyesült Államok szerződésben mondana le a területről, ugyanezen okból az itt állomásozó csapatokat sem valószínű, hogy kivonnák. A területen élő személyek az USA-nak felelősek, és annak jogszabályait kötelesek betartani.

Fel kell hívni a figyelmet néhány olyan tényre a támaszponttal kapcsolatban, amely már lassan evidenciaként forog közszájon, még tudományos (vagy annak szánt) tudósításokban is, ennek ellenre tévedés. Tehát a bázist, mint azt a hivatkozott szerződések is bizonyítják, 1903-ban alapították, ám nem volt semmiféle időbeli korlát kikötve. Azt a sok helyütt tévesen idézettényt, hogy ötven, kilencvenkilenc vagy száz évre szól a szerződés, cáfolni kell. Annál is inkább, mivel a Platt-kiegészítés III. cikkelye értelmében - annak visszavonásáig - az Egyesült Államok *bármikor* élhetett az intervenció jogával, ezért értelme sem lett volna. Az 1934-es szerződés pedig, mint láttuk, megint csak nem időhöz köti a bérleti szerződés hatályát, hanem két lehetséges eseményhez: a közös akarattal felmondáshoz, valamint a terület elhagyásához-kiürítéséhez az amerikai fél részéről.

A guantánamói haditengerészeti bázis a második világháború alatt nem töltött be komoly szerepet, csupán az utánpótlás állomáshelyeként, üzemanyagtöltő állomásként és kiképzőtámaszpontként szolgált. A második világháború befejezése és a bipoláris világ új kihívásai egyértelművé tették, hogy a haditengerészetet át kell alakítani és professzionalizálni kell, ami magába foglalta az újfajta harci kiképzést és a teljesítményarányok megváltoztatását is. A háború utáni időszakban a katonáknak képesnek kellett lenniük arra, hogy a megváltozott hadviselési keretek között a különböző és egyben újfajta eszközöket magas szinten tudják kezelni. Az idők folyamán további fegyvereszközök jelentek meg, köztük például a rakéta-hadviselés,

⁶⁹² Az egyezmény szövege: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/dip_cuba001.asp - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

amely további kiképzést és szakértelmet igényelt. 1950-ben, a koreai háború kitörésekor az atomkorszak kihívásainak megfelelő, újfajta kiképzést indítottak, amelyben Guantánamónak komoly szerep jutott. Körülbelül húsz-negyven hajó személyzetét képezték ki ebben az időben a bázison, és 1954. május 8-án elindították a tengeralattjárók elleni harcászati kiképzést.⁶⁹³

Ezzel párhuzamosan 1953-ban felállítottak egy speciális egységet, a Haditengerészeti Sürgősségi Szárazföldi Védelmi Erőt (*Naval Emergency Ground Defense Force -- NEGDEF*). A hatékonyság érdekében időszakosan tartottak kiképző gyakorlatokat, és a létszámot folyamatosan növelték újonnan érkező katonákkal. 1954. június 26-án, hogy teszteljék az NEGDEF készségét, katasztrófakörülményeket, hurrikánt és atomcsapást szimuláltak. Ezek a gyakorlatok különös fontossággal bírtak abból a szempontból, hogy megszilárdították a tömeges evakuálás folyamatait rendkívüli esemény esetére. Az ekkor megszerzett gyakorlat később igen jól jött...

Az ötvenes évek elején még semmi sem utalt arra, milyen változások fognak bekövetkezni a szigeten és a bázis életében egyaránt. 1953-ban magas rangú katonatisztek jelenlétében megünnepelték a támaszpont fennállásának 50. évfordulóját. A McCalla reptér, amely korábban motoros repülőgépek és léghajók számára lett tervezve, a negyvenes évektől egyre szűkösebbnek bizonyult. Az öböl nyugati oldalán kezdetben csak néhány ideiglenes épület állt, ám éppen a terület magasabb fekvése és viszonylagos érintetlensége folytán alkalmas volt egy szuperszonikus repülőtér és az azt kiszolgáló épületek kiépítésére. A 8000 láb hosszú kifutópálya *Leeward Point*-i megépítésével és 1953 januárjában az új repülőtér átadásával Gitmo belépett a szuperszonikus korba, megfelelve a kor sugárhajtású vadászgépei által támasztott elvárásoknak. Guantánamo légikikötője bázisul szolgált az összes közép-amerikai tengerészeti hadművelethez. 1954 folyamán új hangár és irányítótorny épült, mellette boltokkal és irodákkal. *Leeward Point* kiépítése szükségessé tette a pihenést és az ellátást szolgáló létesítmények fejlesztését. 1955-57 folyamán további létesítmények épültek a kiszolgáló személyzet ellátására és szórakoztatására, például beteggondozó és színház is. Kuba és az USA szoros kapcsolatainak újabb jele volt az Egyesült Államok és Kuba kormánya között 1956.

⁶⁹³ Murphy, Marion Emerson: *The History of Guantanamo Bay, United States Naval Base*, District Publications and Print. Office, Tenth Naval District
www.cnmc.navy.mil/Guantanamo/AboutGTMO/gtmohistgeneral/gtmohistmurphy/gtmohistmurphyintro
o - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

január 10-én megkötött kétoldalú egyezmény. Ez támogatást biztosított mindkét ország tengerészeti egységei számára, továbbá pénzügyi tranzakciókat fedezett, utánpótlást és karbantartást biztosított naszádok számára.⁶⁹⁴

Ahogy Kubában a politikai légkör egyre kritikusabbá vált, amelyet csak tetőzött, hogy lázadó csapatok megbuktatták a kormányt, a szárazföldi védelmi erő egyre nagyobb hangsúlyt kapott. A US Army és Castro forradalmának viszonyát előre jelezte egy azóta elfeledett eset: 1958. június 27-én huszonkilenc tengerészt és tengerészgyalogost, akik eltávozáson voltak Kubában, foglyul ejtett és a hegyekbe hurcolt egy kubai lázadó csapat, amelyet Fidel Castro testvére, Raul Castro vezetett. Bár 1958. július 18-án a diplomáciai erőfeszítéseknek köszönhetően végül elengedték őket és sértetlenül visszatérhettek a bázisra, a hadsereg ekkortól komoly gyanakvással tekintett a forradalmárookra.⁶⁹⁵ A gyanakvást az sem enyhítette, hogy Fidel Castro 1959-es washingtoni útja során kijelentette, nem áll szándékában hatályon kívül helyezni az 1934-es szerződést.⁶⁹⁶

A világ figyelmét soha nem vonta olyan intenzíven magára a Guantánamói-öböl, mint az 1950-es évek vége felé. Fidel Castro 1959-es hatalomátvételével olyan események láncolata indult el, amelyek közvetlen hatással voltak a támaszpontra nézve. Az amerikai-kubai kapcsolatok Castro 1960. május 1-jei beszéde után kezdtek hanyatlani, amikor az elnök nyilvánosan deklarálta marxista kötődését és megkezdte a kubai társadalom és gazdaság kommunista átalakítását.⁶⁹⁷ Ettől fogva nagyobb hangsúlyt fektettek a biztonságra és a határőrizetre: növelték az őrposztok számát és szigorították a kerítések őrzését és egyéb finomított biztonsági intézkedéseket is életbe léptettek az itt tárolt hadianyag védelmében. Ahogy közeledett Fidel Castro a szovjetekhez úgy lett a egyre feszültebb a viszony Kuba és az Egyesült Államok között.

Dwight D. Eisenhower elnök a következő nyilatkozatot adta ki, amikor az amerikai-kubai kapcsolatok formálisan megszakadtak 1961. január 4-én: „A diplomáciai és konzuláris kapcsolataink megszűnése Kubával nincs hatással a guantánamói tengerészeti bázisunk státuszára. A szerződési jogot, amely értelmében Tengerészeti Bázist tartunk fenn, nem lehet megszüntetni az Egyesült Államok beleegyezése nélkül.” Fidel Castro 1961-től egyre többször említette meg

⁶⁹⁴ Anderle, Ádám: i.m., 2004, 107

⁶⁹⁵ Latell, Brian: Kuba Fidel Castro után, Budapest, HVG 2008, 149.

⁶⁹⁶ Anderle, Ádám: i.m., 2004, 118

⁶⁹⁷ Leonard, Thomas M.: Fidel Castro élete, Budapest, Sirály Kiadó 2005, 76

szónoklataiban a Guantánamói-öblöt, melyet visszakövetelt a Forradalom számára.
698

Ezzel a tengerészeti bázis egy egészen új biztonsági helyzetbe került. A kubai kormányzat fiatal, tapasztalatlan milicistákat telepített a kerítés kubai oldalára, hogy őrként szolgáljanak ott. Bár a propaganda mindkét oldalról igen aktív volt, az amerikaiak nem igazán tekintettek ellenségként a szegényesen felöltöztetett, rosszul felszerelt és nyilvánvalóan tapasztalatlan milicistákra. A Disznó-öbölbeli invázió idején, 1961. április 17-én a tengerészeti bázis elővigyázatosságból további biztonsági intézkedéseket léptetett életbe. A néhány száz mérföldre Guantánamótól észak-nyugatra véghezvitt akció semmiféle szokatlan eseménnyel nem járt. Habár szóbeszéd terjengett a személyzet (hozzátartozók, nem katonai alkalmazottak) evakuálásáról, illetve aggódtak, hogy a kubai kormányzat esetleg elzárna a bázis vízutánpótlását a Yateras-folyóból, egyik sem történt meg.

Ahogy erősödött a nyugtalanság Kubában, úgy keresett egyre több kubai menekült menedéket a támaszponton a kommunista hatóságok elől. Fidel Castro, hogy elriassa a menekülni vágyókat, 1961 őszén a milíciával több mint tíz mérföld hosszú kaktuszmezőt ültetett végig a kerítés északkeleti részén. Így a vasfüggöny mellett a „kaktuszfüggöny” vált a kommunisták uralta országok másik szimbolikus falává. A kaktuszfüggönnyel taposóaknákkal is kiegészítették, kb. 55.000 darabot helyeztek el a szembenálló felek a területen, amely a két Korea közötti határsáv után a második legnagyobb a világon. Mivel a bázis élete nagymértékben függött az ott dolgozó kubaiaktól, ezért a forradalmi kormányzat azok életének nehezítésével próbálta a bázist ellehetetleníteni. A kubai kormányzat már 1960 novemberében döntött arról, hogy az észak-keleti kapu elé bankot épít. A cél az volt, hogy a kubai munkások kötelezően pezóra váltsák dollárjaikat, ahogy kubai területre lépnek. Habár az épület elkészült, nem töltötte be a neki szánt funkciót – ahogy az intézkedés sem ért el eredményeket – hamarosan a kubai milicisták őrházává vált, majd a kubai hadsereg reguláris csapatai vették birtokba. A kapuk járműforgalom előli lezárásától kezdve 1964 februárjáig a kubaiakat, akik munka után elhagyták a bázis területét, átkutatták az amerikai őrszert néhány yardos körzetén belül. A női alkalmazottak gyakran estek át megalázó motozáson. 1962 szeptemberében a kubai kormányzat

⁶⁹⁸ Murphy, Marion Emerson: The History of Guantanamo Bay, United States Naval Base, District Publications and Print. Office, Tenth Naval District
www.cnic.navy.mil/Guantanamo/AboutGTMO/gtmohistgeneral/gtmohistmurphy/gtmohistmurphyintro
o - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

leállította azokat a kis személyszállító hajókat, amelyek Caimaneráról és Boquerónról szállítottak utasokat a Bravo-mólónál lévő főkapuhoz. Ezt követően ezeknek a munkásoknak kerülniük kellett a Guantánamói-öböl felső része felé, hogy az észak-keleti kapun át léphessenek be a bázis területére - ez is az egyike volt azon kísérleteknek, amelyekkel sok bosszúságot okoztak azoknak, akik hűségesen munkába jártak az amerikai haditengerészethez nap mint nap. Végül a kubai kormányzat megtiltotta új munkavállalók felvételét, de a már foglalkoztatottak számára engedélyezte a további munkavégzést.⁶⁹⁹

A rakétaválság idején a támaszpont rendkívüli helyzetbe került. Még mielőtt a segédmunkaerőt evakuálták volna 1962. október 22-én, hogy megerősítsék a bázis helyi védőit, további tengerészgyalogos egységek érkeztek a Guantánamói-öbölbe. Az új csapatok érkezése komoly megterhelést jelentett az ellátást biztosító részlegnek, amíg meg nem kezdték a hozzátartozók evakuálását. Nagy segítséget jelentettek a *SeeBee*-nek nevezett IV. Mobil Mérnöki Zászlóalj katonái, akik épp a szokásos kiképzésükön tartózkodtak a bázison 1962 júniusa óta. A válság első két hete alatt a *SeaBee*-k a tengerészgyalogosok segítségével több mint 20 mérföldnyi új utat építettek. Emellett egy nagyszabású védelmi építkezési terv kivitelezéséhez is hozzáfogtak, melynek során tömör, megerősített bunkerek százait építették fel rekordidő alatt a Guantánamói-öböl dombokkal tarkított területén. A helyzetre való tekintettel az egész állományt harckészültségbe helyezték és rendkívüli rendszabályokat léptettek életbe. Kennedy elnök utasítására október 22-én megindult a körülbelül kétezer-nyolcszáz főnyi hozzátartozó evakuálása.⁷⁰⁰

A válság elmúltával a hozzátartozók 1962 decemberétől térhettek vissza a Guantánamói-öbölbe. Tekintettel a támaszpont földrajzi helyzete, és a Kubába telepített interkontinentális rakéták helyszíne közötti távolságra, a rakétaválság során innen nem terveztek támadó hadműveletet kubai területek ellen, legalábbis eddig nem bukkant fel erre utaló dokumentum. A válság során ugyanakkor mindvégig azt az álláspontot képviselte a kubai fél, hogy a konfliktus megoldásának egyik feltétele, hogy a bázis területe kerüljön vissza a szigetország ellenőrzése alá. Ennek ellenére az orosz fél számára ez a feltétel nem volt lényeges, így a végleges kompromisszumba

⁶⁹⁹ Murphy, Marion Emerson: *The History of Guantanamo Bay, United States Naval Base*, District Publications and Print. Office, Tenth Naval District
www.cnic.navy.mil/Guantanamo/AboutGTMO/gtmohistgeneral/gtmohistmurphy/gtmohistmurphyintro
o - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷⁰⁰ Fischer Ferenc: *A kétpólusú világ*, Budapest-Pécs, Dialóg Campus Kiadó 2005, 220

nem került bele – így az amerikaiak továbbra is maradtak, ezzel a szovjetek nem csekély csalódottságot okoztak Castronak.⁷⁰¹

Mivel a bázis felszámolásában nem találtak partnerre a szovjetekben, a kubai fél úgy vélte saját kezébe veszi a kezdeményezést az ügyben. Ehhez az ürügyet az szolgáltatta, hogy 1964 februárjában harminchat kubai halászt tartóztattak le a floridai vizeken történő illegális halászatért, akiket egy gyors bírósági eljárás után bűnösnek találták, majd kiutasítottak illetve visszatoloncoltak Kubába. Mintegy megtorlásul erre, a kubai kormányzat 1964. február 6-án elrendelte a tengerészeti bázis vízutánpótlásának elvágását. Ez rendkívül kellemetlen helyzetbe hozta a támaszpontot. A Guantánamói-öböl saját vízforrásának szükségességét már korábban is felismerték. Mivel 1939 óta a kubai kormányzat biztosította a vizet a Yateras-folyóból, nem volt sürgető egy ilyen terv életbe léptetése. Időről-időre végeztek fúrásokat víz után kutatva a bázis különböző pontjain, de nem sok sikerrel jártak, a víz sós volt, emberi fogyasztásra alkalmatlan.⁷⁰² Mikor a vízutánpótlás megszűnt, kb. 14 millió gallon víz volt tartalékban. Azonnal szigorú vízkorlátozást rendeltek el. Minden vízfelhasználást megtiltottak, ami nem volt létszükséglet, így a mosodák, a vízhűtéses légkondicionálók működését, a gyep öntözését, bezárták az uszodákat, és Jamaicából, illetve Floridából hozattak vizet tankerekkel. 1964 februárjában sikerült hozzájutniuk egy sótalanító üzemhez a kaliforniai Point Lomából a Belügyminisztérium segítségével. Az üzemet teljes egészében leszerelték és megkezdték annak átszállítását Kubába, mely április közepén érkezett meg 600 tonna felszereléssel. Friss vizet először július 26-án állítottak elő, ami rekordidőnek számít. Ezt követően még két desztilláló egységet helyeztek üzembe, amellyel napi 2,25 millió gallon (kb. 8,5 millió liter, 8500 köbméter) tengervizet tudnak ihatóvá tenni. A vízátalakító rendszer mellett két turbinagenerátor is működik, amelyek képesek 15.000 kilowatt áram megtermelésére, így ezek felválthatták az elavult dieselgenerátorokat.

A vízkrízis idején Lyndon B. Johnson elnök deklarálta, hogy a bázisnak, amennyire csak lehetséges, önfenntartóvá kell válnia. Ez magába foglalta a kubai alkalmazottak elbocsátását is, így az elnöki rendelet értelmében 1964 februárjától a bázis több mint kétezer kubai alkalmazottjától volt kénytelen megválni. A munkaerő

⁷⁰¹ Anderle Ádám: i.m., 2004, 128-129

⁷⁰²

https://www.cnicy.navy.mil/Guantanamo/AboutGTMO/gtmohistgeneral/gtmohistmurphy/gtmohistmurphyvol2/gtmohistmurphyvol2ch1/CNIC_047247. - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

hiányának pótlására további tengerészeket vezényeltek a bázisra és hétszáz jamaicai férfit is felfogadtak. Ezt követően a bázis élete visszatért a normális kerékvágásba, békés építkezések és további fejlesztések kezdődhettek.⁷⁰³ Bár a kubai válságot lezáró tárgyalások során Castróék követelték a támaszpont bezárását, ez Moszkva számára nem volt lényeges kérdés, ezért hamarosan elvetették ezt a lehetőséget. Guantánamo feladásának gondolata nem veszett el a rakétaválság lezárulásával, a hetvenes években több amerikai szenátor is sürgette a viszony rendezését Kubával, amely magában foglalta volna a bázis átadását is. Először, 1972 áprilisában, Edward M. Kennedy szenátor szólította fel az amerikai kormányzatot, hogy kezdje meg a kubai kapcsolatok normalizálását. Hat hónappal később szovjet ajánlatról érkezett jelentés, mely szerint csökkentenék kubai jelenlétüket, ha Kuba megkapja Guantánamót. Az ajánlat soha nem öltött hivatalos formát. 1973 márciusában Charles Porter korábbi kongresszusi képviselő sürgette az Egyesült Államokat, hogy adja el a Panama-csatornát és adja vissza Guantánamót.⁷⁰⁴ Ugyanebben az évben az el nem kötelezettek mozgalma is ugyanígy foglalt állást a támaszpont ügyében. Ezeknek természetesen semmilyen hatásuk nem lett a bázisra nézve. 1981-ben egy washingtoni lap arról cikkezett, hogy felmerült a bázis bezárásának lehetősége is, ám az elnök végül úgy döntött, hogy Guantánamo a záloga a karibi amerikai jelenlétnek.⁷⁰⁵

A támaszpont a kilencvenes évek elejétől jelentős szerephez jutott a Karib-tenger térségében zajló drogcsempészet elleni küzdelemben. 1991-ben a Haitiben zajló politikai és társadalmi események miatt közel 34.000 személy kelt át a tengeren és kért menedékjogot az öbölben. A támaszpont az ekkor tanúsított magatartásért megkapta a *Navy Unit Commendation* kitüntetést. Ehhez hasonló szerepet kellett betöltenie a bázisnak 1994-ben is, mikor a kubai menekültek több tízezres áradata megindult az USA felé.⁷⁰⁶ Az év augusztusában az ott szolgálók háromezer-háromszáz családtagját és civil dolgozókat evakuáltak a támaszpont területéről, hogy legyen hely a menekülteknek. A Pentagon felkészült rá, hogy szállást adjon további hatvanezer bevándorlónak a bázison, de erre nem került sor. A krízis lezárultával,

⁷⁰³ Murphy, Marion Emerson: *The History of Guantanamo Bay, United States Naval Base*, District Publications and Print. Office, Tenth Naval District
www.cnic.navy.mil/Guantanamo/AboutGTMO/gtmohistgeneral/gtmohistmurphy/gtmohistmurphyintro - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷⁰⁴ Brian Latell: i.m., 2008, 212.

⁷⁰⁵ Washington Star, July 4 1981, idézi: Murphy

⁷⁰⁶ Julia E. Sweig: *Cuba - What Everyone Needs To Know*, Oxford: Oxford University Press, 2009, 165.

1995-ben a családtagok visszatérhettek, ekkor bővült a bázis egy sor szociális épülettel (óvoda, iskola stb.). Az eset óta az öböl egyensúlyban tartja a bevándorlók számát, nagyban segítve a hatóságok munkáját az embercsempészek elleni küzdelemben. A támaszponton található egy haditengerészeti kórház, meteorológiai és oceanográfiai központ, és számos egyéb létesítmény is, a tejfarmtól a tévéadóig.⁷⁰⁷

Mindazonáltal sokáig ez az apró haditengerészeti enklávé még a biztonságpolitikával foglalkozók számára sem bírt különös jelentőséggel. Mindez azonban az ezredforduló után megváltozott. A támaszpont neve a 2001. évi terrortámadások és az arra adott amerikai reakciók folytán került be a közbeszédbe, mint ahol a terrorizmussal vádolt fogvatartottakat őrzik. 2002-től került az újságok címlapjára a bázis, amikor az amerikai kormány úgy döntött, hogy ide szállítják az Afganisztánban elfogott, terrorizmussal vádolt személyeket, s ezzel új korszakot nyitott a támaszpont történetében. Az ok, ami miatt e bázisra esett az Bush adminisztráció választása meglehetősen profán: mivel ez nem amerikai felségterület, így az amerikai szabadságjogok garanciái nem érvényesek itt.⁷⁰⁸ A 2002 januárjában született döntést követően jelentős beruházások indultak meg a bázis területén, mivel azok a létesítmények, melyekben korábban a Haitiről és Kubáról származó menekülteket őrizték, nem voltak megfelelőek biztonsági szempontból. A fogvatartott „ellenséges harcosok” jogi helyzetével, büntethetőségükkel, illetve a velük való bánásmódról (fogolykínzások) és annak következményéről számos publikáció született az elmúlt tíz évben, ezekkel munkámban nem foglalkozom.

A bázis megítélése - a fogvatartottakon túl is - máig komoly viták tárgya, akár nemzetközi jogi, vagy akár a biztonságpolitikai szempontból tekintünk arra.⁷⁰⁹ A reálpolitikai helyzet azonban egyértelmű: Az Egyesült Államok, a területet magát (tehát nem a fogolytábort) véleményem szerint nem kívánja kiüríteni és feladni, mivel az stratégiaileg számára rendkívül jelentős. Ugyanakkor az is ténykérdés, hogy az USA megszegte az 1903-as szerződés azon rendelkezését, mely szenelési és haditengerészeti célokra bocsájtotta az Egyesült Államok rendelkezésére az területet, és különösen azt a rendelkezést, mely kifejezetten tiltott minden kereskedelmi és

⁷⁰⁷ http://www.cnrc.navy.mil/regions/cnrse/installations/ns_guantanamo_bay/om/operations.html - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷⁰⁸ Lattmann Tamás: „Fogolytábor a guantánamói támaszponton” In: Nemzet és Biztonság 2009. május, 10-19.

⁷⁰⁹ Zayas, Alfred de: The Status of Guantánamo Bay and the status of the detainees, In: University of British Columbia Law Review, vol. 37, July 2004, 277-342
<http://www.law.ubc.ca/files/pdf/events/2003/november/GUANTANA.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

ipari tevékenységet.⁷¹⁰ Ennek ellenére a bázis a fent említetteken túl, számos más tevékenységnek ad helyet, például menekülteknek biztosít ideiglenes lakhelyet, és mint közismert, fogolytáborként is funkcionál; továbbá napjainkban számos kereskedelmi egység található a területen, melyek a katonák ellátását szabadidős tevékenységét és kényelmét szolgálják.⁷¹¹

A bérleti díjat az Egyesült Államok a mai napig fizeti, ezt azonban Kuba nem veszi át, ezzel is kifejezve, hogy érvénytelennek tekinti a szerződést.⁷¹² Castro kormánya nemzetközi szintén is elkövet mindent, hogy törvénytelennek állítsa be az amerikai jelenlétet, törnek nevezve azt, melyet Kuba szívének szegeznek. A retorikai elemekkel telítődött beszédeken túl azonban nem kockáztathat meg Kuba valamiféle egyéb, fegyveres akciót a bázis ellen. Ahogy Castro is fogalmazott: „Guantánamót soha nem fogjuk erővel elvenni, de ez egy olyan földdarab, amit soha sem fogunk föladni.”

⁷¹⁰ Szerződés: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/dip_cuba003.asp - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷¹¹ A bázis oldala: http://www.cnic.navy.mil/regions/cnrse/installations/ns_guantanamo_bay/ffr/things_to_do/food_and_beverage/clubs.html - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷¹² Zayas, Alfred de: i.m., 2004, 277-342
<http://www.law.ubc.ca/files/pdf/events/2003/november/GUANTANA.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

3.4.3 Csendes-óceáni területek

3.4.3.1 Amerikai Szamoa

A Karib-tengeri szigetbirtokok után tekintsük át a Csendes-óceánban található amerikai szuverenitás alá tartozó lakott területeket. Amerikai Szamoa, melynek jelenleg megközelítőleg 55.000 lakosa van, több tekintetben is különleges: ez az egyetlen déli féltekén fekvő lakott szigetterülete az Egyesült Államoknak, az itt élők nem rendelkeznek amerikai állampolgársággal, és itt a legmagasabb – 91% – az őslakosok aránya.⁷¹³ A Szamoa-szigetek egy vulkanikus eredetű sziget csoport Csendes-óceán déli medencéjében, Új-Zélandtól mintegy 3000 km-re északkeletre.⁷¹⁴ Feltehetően Jacob Roggeveen, holland tengerész és felfedező volt az első európai, aki megpillanthatta a szigeteket 1722-ben, őt követte Louis-Antoine de Bougainville francia felfedező, aki Kormányos-szigetek nevet adta a területnek 1768-ben.⁷¹⁵ A szigetekon élő harcias őslakos törzsek viszonylag sokáig meg tudták őrizni önállóságukat, amihez viszonylagos elszigeteltségük is hozzájárult.

16. ábra

⁷¹³ A Jarvis sziget szintén az Egyenlítőtől délre helyezkedik el, ám az apró atoll lakatlan.

⁷¹⁴ Gruber László: i.m., 2003 156

⁷¹⁵ Armesto, Felipe Fernández (szerk.): i.m., 1993, 175

A XIX. század elejétől protestáns misszionáriusok jelentek meg a szigeteken, nyomukban pedig nyugati kereskedők, felfedezők, akik kereskedelmi szerződéseket írtak alá a törzsfőnökökkel.⁷¹⁶ 1869-től, az amerikai transzkontinentális vasút megnyitása után, mint az Ausztrália és Új-Zéland irányában meginduló kereskedelmi útvonal mentén elhelyezkedő szigetek legtöbbjének, a Szamoa-szigeteknek is megnőtt a jelentősége. A szigetek iránt Nagy-Britannia, az Egyesült Államok, majd a gyarmatosításba később bekapcsolódó Németország, sőt a korban nem önálló Új-Zéland is élénk érdeklődést mutatott.⁷¹⁷ Az 1886-ban a szigeten dúló polgárháborúban mind az Egyesült Államok, mind Németország lehetőséget látott arra, hogy növelje befolyását, így fennállt egy összecsapás lehetősége. Ám 1899-ben egy rendkívül heves trópusi vihar súlyosan megrongálta a konfliktusban érintett hatalmak hadihajóit,⁷¹⁸ így azok letettek a katonai megoldásról.⁷¹⁹

Még ugyanabban az évben, a felek megállapodást írtak alá Berlinben, melyben kondomíniumot hozva létre, felosztották egymás között a szigeteket.⁷²⁰ A közös protektorátus azonban nem elégítette ki egyik felet sem, ezért továbbra is felszínen tartották a kérdést, és megfogalmazták a szigetek megszerzésének a célját, mint fő amerikai érdeket.⁷²¹

A szigetek sorsa 1899 decemberében dőlt el, mikor egy újabb szerződést felosztotta a szigeteket Németország és az USA között, az Egyesült Királyság lemondott az igényéről.⁷²² A nemzetközi közösség ebben elfogadta a nyugati hosszúság 167° és 171°-a közé eső szigetek amerikai szuverenitás alá kerülését. Így 1900-ra az Egyesült Államok megszerezte a szigetlánc keleti oldalán lévő

⁷¹⁶ Amerikai szerződés: Samoa: Commerce, Consular Rights, Shipping; 1839. november 5. http://avalon.law.yale.edu/19th_century/usmu007.asp - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷¹⁷ Masterman, Sylvia: The Origins of International Rivalry in Samoa: 1845–1884, George Allen & Unwin Ltd. London <http://nzetc.victoria.ac.nz/tm/scholarly/tei-MasOrig-t1-front1-d5.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷¹⁸ Kimberly, L.A. Samoan Hurricane. Washington, DC: Naval Historical Foundation, 1965.

<http://www.history.navy.mil/library/online/samoan.htm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷¹⁹ További adatok az eseményekről: <http://www.history.navy.mil/photos/events/ev-1880s/ev-1889/sam-hur.htm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷²⁰ Vadász Sándor (szerk.): i.m., 2005, 656

A megegyezés szövege:

http://www.asbar.org/index.php?option=com_content&view=article&id=1948:general-act-of-1889&catid=112&Itemid=182 - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷²¹ Henry C. Ide - Our Interest in Samoa In: The North American Review Volume 0165 Issue 489 (August 1897) 155-174 <http://cdl.library.cornell.edu/cgi-bin/moa/moa.cgi?notisid=ABQ7578-0165-19> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷²² Convention of 1899:

http://www.asbar.org/index.php?option=com_content&view=article&id=1949:convention-of-1899&catid=112&Itemid=183 - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

stratégiaileg lényeges szigetet, Tutuilát, melyhez 1904-ben hozzácsatolták a közeli Ta'u, Ofu, Olosega szigeteket is, végül 1925-ben elnyerte mai határait Amerikai Szamoa, mikor a Swain Island nevű atollt is bekebelezte az USA.⁷²³ Az erről szóló, törzsfőnökökkel aláírt egyezményeket azonban csak 1929-ben foglalták jogszabályba.⁷²⁴ Ez lehetővé tette, hogy amíg a Kongresszus kormányzatot nem állít fel a szigeteknek, addig minden bírói, katonai, és civil hatalmat, egy azt Egyesült Államok elnöke által kijelölt személy gyakoroljon.⁷²⁵ Ez a rendkívül széles felhatalmazást biztosító jogszabály szolgált a szigetek és az Egyesült Államok viszonyának meghatározásaként, mely nélkülözötte a modern alkotmányosságának minden elemét!

Sem szervezeti törvény kibocsátása, sem az amerikai állampolgárság kiterjesztése nem merült fel sokáig, noha a szigetlakók viszonylag széles autonómiát élvezhettek helyi ügyekben. Az amerikai szuverenitás nem változtatott jelentősen az itt élő, megközelítőleg 6500 polinéz bennszülött életén, és a haditengerészet sem törekedett az itteni életviszonyok megváltoztatására.⁷²⁶ A század első felében a helyiek törzsi keretek között éltek, a helyi gazdasági tevékenység az önellátásra fókuszált, a földek legnagyobb része közös törzsi tulajdonban volt.

Az elnök, a spanyol-amerikai háborúban megszerzett szigetekhez hasonlóan a területet azonnal a haditengerészet igazgatása alá rendelte.⁷²⁷ A Navy Department azonnal elrendelte egy állandó haditengerészeti állomás létesítését.⁷²⁸ E célra a legnagyobb szigeten, Tutuilán már 1870-es évek óta létező Pago Pago-ban lévő szenelőállomás kibővítését találták a legmegfelelőbbnek, mivel az egy természetesen védett mélyvízű öbölben fekszik.⁷²⁹

⁷²³ Jogszabály: <http://www.doi.gov/oia/islands/american-samoa.cfm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷²⁴ A helyi törzsfőnökökkel kötött egyezmények: http://www.asbar.org/images/unpublished_cases/cession1.pdf és http://www.asbar.org/images/unpublished_cases/cession2.pdf - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷²⁵ Jogszabály: <http://www.law.cornell.edu/uscode/text/48/1661> és http://www.asbar.org/index.php?option=com_content&view=article&id=1953&Itemid=187 - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

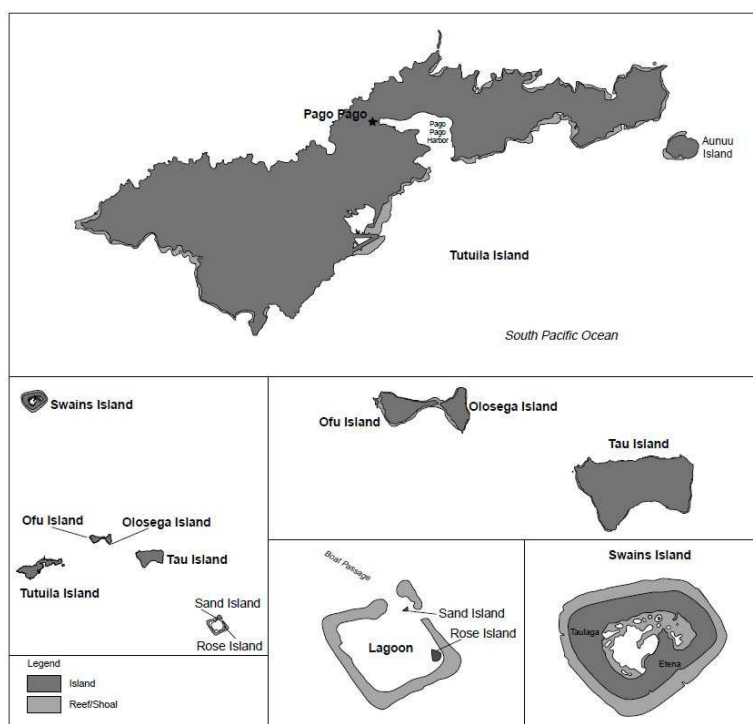
⁷²⁶ Aldrich, Robert – Connell, John: i.m., 1998, 36

⁷²⁷ Executive Order 125-A by President of the United States Placing Certain Islands of the Samoan Group Under the Control of the Navy Department: http://www.asbar.org/index.php?option=com_content&view=article&id=13683:executive-order-placing-samoa-under-the-u-s-navy&catid=112&Itemid=178 - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷²⁸ General Order Navy Department No. 540 Washington, February 19, 1900 : http://www.asbar.org/index.php?option=com_content&view=article&id=1955:establishment-of-naval-station&catid=112&Itemid=189 - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷²⁹ A terület bemutatása: <http://www.ashpo.org/index.php/walkingtour.html>

A terület a század első felében kevés figyelmet kapott, a haditengerészet csendben felügyelte az itt áthaladó kereskedelmi útvonalakat, illetve őrizte az amerikai érdekeket – szemben például Nagy-Britanniával, mely az első világháború kitörése után azonnal megszállta a nyugatra lévő Német-Szamoát az Új-Zélandi Expedíciós Erőkkel (*New Zealand Expeditionary Forces*). Az két világháború között, miután a szomszédos Nyugat-Szamoá új-zélandi protektorátus lett, egy jelentős erőszakmentes függetlenségi mozgalom (*Mau movement*) indult meg az ottani gyarmati igazgatás ellen, mely Amerikai-Szamoán is éreztette hatását, igaz korlátozottabban.⁷³⁰

17. ábra

1940-ben, érzékelve a csendes-óceáni térségben fokozódó feszültséget, megkezdődött a haditengerészeti bázis kibővítése, hogy a sziget továbbra is biztosítsa az Ausztráliával és Új-Zélanddal való kommunikációs és szállítási összeköttetést. A sziget másik lényeges szerepe a világháborúban az volt, hogy kiképzőhelyként szolgált a csendes-óceáni hadszíntérre irányított tengerészgyalogságnak. Ennek nyomán jelentős katonai létesítményeket építettek ki Tutuilán, így repülőteret (Tafuna Airbase) és kiszolgáló épületeit, raktárakat, szerelőcsarnokot, kórházat, radar- és rádióállomást, lakóépületeket, kiképzőtáborokat és természetesen védelmi

⁷³⁰ A Mau Movement fellépését bár elnyomták az új-zélandi hatóságok, nem maradt eredménytelen, mivel ennek alapjain 1962-re sikerült elérni a függetlenséget. <http://www.nzhistory.net.nz/politics/samoa/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

állásokat.⁷³¹ Röviddel Pearl Harbor után, 1942. január 11-én egy japán tengeralattjáró fedélzeti ágyújából tüzet nyitott a szigetre, kisebb károkat okozva – ez volt az egyetlen háborús harcesemény a szigeten.⁷³²

A haditengerészet és a tengerészgyalogság megjelenése – az idevezényelték száma meghaladta a szigetek ekkor 12.000 körüli lakosságát – jelentős változásokat eredményezett a szigeten, mivel annak őslakosai közelebbről ismerkedhettek meg a nyugati civilizáció és kultúra vívmányaival, intézményeivel – és egyben hátrányaival is.⁷³³

A világháborút követően, Japán veresége után, mivel csökkent a sziget stratégiai jelentősége, a katonai létesítményeket részben felszámolták, részben azokat átadták a civil célokra. A hadsereg kivonulásával ugyanakkor a háborús konjunktúra is megszűnt, ami súlyos gazdasági válságot okozott a szigeten, mivel sokan nem akartak visszatérni a hagyományos ágazatokba, nagyarányú kivándorlás indult meg elsősorban Hawaii irányába.

A modern politikai intézmények iránti igények megjelenését jelezte a szigetlakók demokratikus törvényhozás iránti érdeklődése is. Az amerikai kormányzó kezdeményezésére 1948-ban felállították a kétkamarás törvényhozást, a *Fonót*, melynek felsőházának 18 tagját továbbra is a helyi törzsfők alkották, ám a képviselőház két évente választott 20 képviselőjét már nyilvános szavazáson választhatták.⁷³⁴ A sziget ezzel jelentős lépést tett az önkormányzat felé, ám a kormányzót továbbra is a Washingtonból jelölték ki, akinek rendkívül széles – vétó – jogköre volt.⁷³⁵ Ugyanakkor a helyi vezetők is elleneztek az amerikai alkotmány több rendelkezésének bevezetését a szigeten, mivel féltették hagyományos kultúrájukat, tulajdonszerkezetüket az attól idegen intézményektől.

⁷³¹ Hudson, Jack C.– Hudson, Kay G.: American Samoa in World War II. Final Draft, 1994
<http://ashpo.com/downloads/library/7500319.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷³² Enright, John: Tutuila in WWII: In the Cross-hairs of History, Samoa News, 2011,
<http://samoanews.com/?q=content/tutuila-wwii-cross-hairs-history-%E2%80%93part-1> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷³³ Franco, Robert W.: Samoans, World War II, and Military Work. In: Remembering the Pacific War, edited by Geoffrey M. White, 173-179. Occasional Paper series 36. Honolulu, Hawai'i: Center for Pacific Islands Studies, School of Hawaiian, Asian, and Pacific Studies, University of Hawai'i at Mānoa.
<http://scholarspace.manoa.hawaii.edu/handle/10125/15564> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷³⁴ United States Government Accountability Office: American Samoa
In.: Simon M. Lambert: U.S. Insular Areas: Select Issues (American Political, Economic, and Security Issues)

Nova Science Pub Inc., 2011

⁷³⁵ Aldrich, Robert – Connell, John: i.m., 1998, 281

1951-ben Truman elnök döntése értelmében a szigetet a Secretary of the Interior felügyeletével polgári igazgatás alá rendelte.⁷³⁶ 1956-ban nevezték ki az első szamoai származású kormányzót. Mivel szervezeti törvénye még mindig nem volt a szigeteknek, a Secretary of the Interior 1960-ra megszövegezte a szigeteknek szánt alkotmánytervezetet, melyet a helyi alkotmányozó gyűlés is véleményezett, majd a lakosság azt 1966-ban népszavazáson hagyta jóvá, így 1967-ben hatályba lépett.⁷³⁷ A hetvenes évektől több népszavazást is tartottak a kormányzó közvetlen választása érdekében, melyek az alacsony részvétel miatt sorra elbuktak, de ugyanakkor jelezték a problémát Washington felé, így 1978-ra a kormányzó kijelölését felváltotta annak választása.⁷³⁸ Ugyanebben az évben született döntés a Kongresszusban a szavazati joggal nem rendelkező küldött választásáról, ami 1980-ra valósult meg.⁷³⁹

Az alkotmány ugyan lefektette a modern alkotmányosság alapjait, elkülönítette a hatalmi ágakat, megfogalmazva az alapvető állampolgári jogokat, ugyanakkor a kormányzó, és az azt felügyelő Secretary of the Interior kezében jelentős jogosultságokat hagyott. A terület önrendelkezésnek korlátolt mivoltát mutatja az az 1983-as kiegészítés, melynek értelmében a helyi alkotmányt csak a washingtoni Kongresszus döntésével lehet módosítani, vagy bővíteni.⁷⁴⁰ Az 1980-as években történtek kísérletek egy alkotmányozó nemzetgyűlés által megalkotott, és a helyiek által jóváhagyott alkotmány megszövegezésére, ám hiába tartottak a kérdésről 1986-ban népszavazást, a washingtoni kongresszus nem hagyta jóvá, így a kezdeményezés elhalt.

Az állampolgárságot szabályozó jogszabályok szerint a szigetek lakói polgárok (*National of the United States*) ugyan, de nem teljes jogú állampolgárok (*Citizen of the United States*), ennek értelmében nem szavazhatnak az elnökválasztásokon és a kontinensen nem viselhetnek hivatalt, ám utazhatnak és munkát vállalhatnak az USA

⁷³⁶ Executive Order 10264 of 3 July 1951: <http://www.archives.gov/federal-register/codification/executive-order/10264.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷³⁷ Jelenlegi alkotmány:

http://www.asbar.org/index.php?option=com_content&view=article&id=1961:revised-constitution-of-american-samoa&catid=112&Itemid=177 - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷³⁸ Jogsabály: <http://www.doi.gov/oia/about/upload/Secretary-s-Order-3009-Elected-Governor-and-Lt-Governor-of-American-Samoa.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷³⁹ Jogsabály:

http://www.asbar.org/index.php?option=com_content&view=article&id=1954:delegate-to-house-of-representatives&catid=112&Itemid=188 - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷⁴⁰ Jogsabály: <http://www.law.cornell.edu/uscode/text/48/1662a> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

tagállamaiban, továbbá a külföldiekhez képest könnyebben megszerezhetik az állampolgárságot.⁷⁴¹

A szigetek nem csak politikailag, de gazdaságilag is függenek az Egyesült Államoktól, mivel nem tudnák nélkülözni sem a közvetlen pénzügyi segítséget,⁷⁴² sem az USA-nak a gazdasági kapcsolatokban betöltött szerepét. A munkaerő kb. egyharmada közalkalmazott - a helyi kormányzat a legnagyobb munkaadó. A magánszektor legnagyobb iparága a halászat, mely elsősorban a tonhal halászatára és feldolgozására irányul, az itteni vállalatok termékei szintén az USA-ba irányulnak.⁷⁴³

Az állampolgársági helyzetből következően már a XX. század közepétől megindult egy jelentős migrációs trend: a szigetek őslakosai elvándorolnak az Egyesült Államok területére (elsősorban Hawaiiira) munkavállalás és az állampolgárság megszerzése céljából; ezzel párhuzamosan helyükre a szomszédos független Szamoáról, és a közeli polinéz szigetekről bevándorlók érkeznek, így a helyi populációnak csak 57%-a született a szigeten.⁷⁴⁴ Az, hogy ezek a nagyarányú migrációs mozgások nem okoznak látványos változásokat, azzal magyarázható, hogy a bevándorlók legtöbbször is ugyanabból a polinéz-szamoai kultúrkörből érkeznek, mint ami a szigeten megtalálható. A legutóbbi népszámlálás alapján a sziget 55.519 lakosa közül 49.333 volt őslakos szamoai, noha ebből csak 31.964 született Amerikai Szamoán.⁷⁴⁵

Az etnikai arányok is ezt tükrözik: 1994 ázsiai (jelentős részben Fülöp-szigeteki), 493 fehér, 13 fekete-afrikai amerikai, 73 latin és 1479 kevert etnikumú él együtt 51.403 polinézzel.⁷⁴⁶ Bár a szigeten az angol és a szamoai is hivatalos nyelv, a

⁷⁴¹ Az állampolgárságot szabályozó jogszabályok: <http://www.law.cornell.edu/uscode/text/8/1401> és <http://www.law.cornell.edu/uscode/text/8/1408> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

Közérthetőbben: <http://www.immihelp.com/immigration/us-national.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷⁴² A 2009-es földrengés és az azt követő cunami okozta pusztítás után közvetlenül 33 millió, majd később több mint 100 millió dolláros segítyt nyújtott a szövetségi kormányzat a helyreállítási munkákra: <http://www.fema.gov/disaster/1859> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷⁴³ Aldrich, Robert – Connell, John: i.m., 1998, 281

⁷⁴⁴ United States Government Accountability Office: American Samoa
In.: Simon M. Lambert: U.S. Insular Areas: Select Issues (American Political, Economic, and Security Issues)
Nova Science Pub Inc., 2011

⁷⁴⁵ Table 1-5. Citizenship, Year of Entry, and Sex by Ethnic Origin or Race: 2010
[http://www2.census.gov/census_2010/10-Island_Areas_Detailed_Cross_Tabulations/American_Samoa/AS_2010%20Crosstabs%20v1.10%20\(2013%20Aug%2026,%20no%20linkages\).xlsx](http://www2.census.gov/census_2010/10-Island_Areas_Detailed_Cross_Tabulations/American_Samoa/AS_2010%20Crosstabs%20v1.10%20(2013%20Aug%2026,%20no%20linkages).xlsx) - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷⁴⁶ Table 2-4. Ethnic Origin or Race and Sex by Age: 2010 [http://www2.census.gov/census_2010/10-Island_Areas_Detailed_Cross_Tabulations/American_Samoa/AS_2010%20Crosstabs%20v1.10%20\(2013%20Aug%2026,%20no%20linkages\).xlsx](http://www2.census.gov/census_2010/10-Island_Areas_Detailed_Cross_Tabulations/American_Samoa/AS_2010%20Crosstabs%20v1.10%20(2013%20Aug%2026,%20no%20linkages).xlsx) - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

népszámlálás eredményei szerint alig 1921 ember beszél otthon csak angolul, a legtöbb lakos szamoai, vagy más polinéz nyelvet beszél a családja körében, noha tud angolul - vagyis a kétnyelvűség a jellemző.⁷⁴⁷

Úgy tűnik, a legtöbb helyi politikus (ebben konszenzus látszik a helyi pártok között) elégedett a sziget jelenlegi státuszával, sohasem voltak jellemzőek a függetlenségi törekvések,⁷⁴⁸ de még a szövetségi államiság, sem az államszövetség irányában sem tettek soha lépéseket.⁷⁴⁹ Annak, hogy a helyi állampolgársági jogot (és a *US. National* státuszt) felváltsa az amerikai állampolgárság, elsősorban az az akadálya, hogy a sziget hagyományai szerint a földek legnagyobb része közösségi tulajdonban van, továbbá a helyiek bizonyos előjogokat élveznek, amelyeket nem kívánnak feladni, márpedig ezek ütköznenek az amerikai alkotmány megkülönböztetést tiltó rendelkezéseivel.⁷⁵⁰

Noha a washingtoni kormányzat és törvényhozás feltehetően nyitott lenne egy szervezeti törvényre, mivel az szükségképpen az állampolgárság kiterjesztésével járna együtt (ami pedig ellehetetlenítené a védelmezett földtulajdon-szerkezetet), ennek legfőbb akadályai a helyi politikai erők, elsősorban a helyi szenátusban helyt foglaló törzsfők, a *matai*-ok.⁷⁵¹

Sokan attól félnek, hogy a jelenlegi státus bármiféle megváltoztatása, további változásokat eredményezne, melyek már hátrányosak lennének a szigetre nézve, így például fel kellene adniuk egyedi vám- és bevándorlás-politikájukat, melyek belügyként a sziget kormányzatának hatáskörébe tartoznak, ugyanakkor ezek működése már számos kritikát kapott amerikai kormányzervektől.⁷⁵²

A szigetek gazdasága a leggyengébb az amerikai államok és területek között, így a gazdaság törékenysége miatti félelem közvetlen gátja a politikai kapcsolat

⁷⁴⁷ Table 1-8. Language Spoken at Home, Frequency of English Usage, and Sex by Ethnic Origin or Race: 2010

[http://www2.census.gov/census_2010/10-Island_Areas_Detailed_Cross_Tabulations/American_Samoa/AS_2010%20Crosstabs%20v1.10%20\(2013%20Aug%2026.%20no%20linkages\).xlsx](http://www2.census.gov/census_2010/10-Island_Areas_Detailed_Cross_Tabulations/American_Samoa/AS_2010%20Crosstabs%20v1.10%20(2013%20Aug%2026.%20no%20linkages).xlsx) - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷⁴⁸ Mivel a független Szamoa gazdaságilag elmaradottabb, mint az amerikai szuverenitás alá eső szomszédja, így az ahhoz való csatlakozás sohasem volt vonzó alternatíva.

⁷⁴⁹ Aldrich, Robert – Connell, John: i.m., 1998, 39

⁷⁵⁰ Amerikai Alkotmány, XIV. kiegészítés, 1.: „*No State shall make or enforce any law which shall abridge the privileges or immunities of citizens of the United States (...)*”

Magyar nyelven: http://hungarian.hungary.usembassy.gov/constitution_in_hungarian.html - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷⁵¹ Riport a sziget jövőjéről: <http://www.samoobserver.ws/opinion/opinion/4727-the-future-of-american-samoa> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷⁵² United States Government Accountability Office: American Samoa In.: Simon M. Lambert: i.m., 2011, 15

újraértékelésének is. Érdekes módon, a sziget politikai elitje a sajátos helyzetét, vagyis hogy „*unincorporated unorganized territory*” az önkormányzat sajátos formájának tekinti, ezért többször kérte már - sikertelenül -, hogy lekerüljön az ENSZ dekolonizációs listájáról.⁷⁵³

Amerikai-Szamoáról a második világháború után visszavonták az itt állomásozó csapatokat, jelenleg nincs a szigeteken állandó katonai erő, az alkotmányos helyzetből következően még nemzeti gárda sem. Érdekes megjegyezni, hogy az Apollo program legtöbb űrhajója e területen érkezett vissza a Földre.⁷⁵⁴ A szigeteken a fegyveres erők közül csak Parti Őrség alakulatai teljesítenek szolgálatot, melyek a hawaii-i 14. körzet⁷⁵⁵ (*United States Coast Guard District 14.*) parancsnoksága alá tartoznak.⁷⁵⁶

⁷⁵³ Written Statement of American Samoa Government- Third International Decade For The Eradication Of Colonialism Pacific regional seminar on the implementation of the Third International Decade for the Eradication of Colonialism: current realities and prospects, Quito, Ecuador 30 May to 1 June 2012.

http://www.un.org/en/decolonization/pdf/crp_2012_american_samoa.pdf - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷⁵⁴ A szigetnek az űrkutatásban játszott szerepéről: http://tavita_herdrich.tripod.com/ - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷⁵⁵ A Parti Őrség alakulatairól: <http://www.uscg.mil/d14/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷⁵⁶ A Parti Őrség oldala: <http://www.uscg.mil/publicaffairs/statedatasheets/AMERICAN%20SAMOA.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

3.4.3.2 Guam, a Csendes-óceán Gibraltárja

A következőkben tekintsük át az Egyesült Államok legkeletebbre eső külbirtokait, melyek földrajzilag a Mikronéz-szigetvilágban lévő Mariana-szigetekhez tartoznak, ám politikailag két különböző alakulatot alkotnak: Guamot és az Északi-Mariana-szigeteket. A két terület fejlődése mind történelmileg, mind politikailag különböző volt a huszadik században.

18. ábra

A szigetlánc legdélibb fekvésű és egyben legnagyobb tagja a harminc mérföld hosszú és tíz mérföld széles Guam, melyet erősen erodált vulkanikus kőzetek építenek fel.⁷⁵⁷ A szigetcsoportot Magellán fedezte fel 1521-ben, és elnevezve azokat Ladrones-szigeteknek, majd továbbhajózott nyugati irányba – felfedezve a Fülöp-szigeteket.⁷⁵⁸ Manila 1571-es megalapításától fontos forrása volt a távol-kelet kincseinek, ezért lényegessé vált az odavezető út biztosítása. A bennszülött csamorro

⁷⁵⁷ Gruber, László: i.m., 2003, 155

⁷⁵⁸ Armesto, Felipe Fernández (szerk.) i.m., 1993, 166

törzsek által lakott Guam szigetének jelentőségét az elhelyezkedése adja, mivel fontos megálló volt a Kína és Mexikó közötti kereskedelmi útvonalon.

Guamon a spanyolok először 1665-ben jelentek meg, mint telepések és térítő, Habsburg Mária Anna régensnő tiszteletére átnevezve a szigeteket Mariana-szigeteknek.⁷⁵⁹ A Mariana-szigetek központja már ekkor Guam lett, a telepések az őslakosok legnagyobb települését Hagåtñiat szállták meg.⁷⁶⁰ Az őslakosokat kíméletlenül leigázták, melynek eredményeképpen brutális népességcsökkenés következett be a század végére. A bennszülöttek helyére Fülöp-szigeteki munkások érkeztek.⁷⁶¹ A szigeteket a Mexikóváros székhelyű Új-Spanyolország alkirályságból igazgatták, mint Spanyol Kelet-Indiák többi tagját: a Fülöp-szigeteket, a Karolina-szigeteket és Palaut. A kereskedelmi flották, melyek selymet, fűszereket, porcelánt szállítottak Manila és Acapulco között, százötven éven keresztül biztosították a sziget jólétét.⁷⁶² Azonban a mexikói forradalom, majd az abból következő függetlenség (1821) után a Fülöp-szigetéről induló hajók, már nem a Csendes-óceán felé hajóztak, így az itt fekvő szigetek jelentősége csökkent.⁷⁶³ Ezt követően a bálnavadászok kedvelt kikötőjévé vált a sziget, elsősorban annak védett kikötője miatt.

Ugyanakkor az amerikai stratégák hamarosan felfigyeltek a sziget elhelyezkedésére, így amikor 1898-ban kitört a spanyol-amerikai háború, a haditengerészet azonnal elfoglalta azt. A Párizsi Békeszerződés értelmében a Mariana-szigetek közül csak e legnagyobb került az Egyesült Államok birtokába.⁷⁶⁴

A sziget igazgatását McKinley elnök egy mindössze két mondatos elnöki utasításban Department of the Navy-re bízta: *The island of Guam in the Ladrones is hereby placed under the control of the Department of the Navy. The Secretary of the Navy will take such steps as may be necessary to establish the authority of the United*

⁷⁵⁹ Szilágyi, Ágnes Judit: i.m., 2009, 401

⁷⁶⁰ A város nevének, mely a mai napig fővárosként funkcionál, bennszülött nevéből adódóan több átírása is létezik: spanyol: Agaña, angol: Agana, napjainkban a csamorro Hagåtña nevet használják.

⁷⁶¹ Leibowitz, Arnold: Defining Status: A Comprehensive Analysis of United States Territorial Relations, Springer; 1989, 522

⁷⁶² Guam korai történetéről: Vicente (Ben) Blaz: Bisita Guam: A Special Place in the Sun.: <http://www.bisitag Guam.com/episodes/23/body.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷⁶³ Semsey Viktória: Spanyolország és Latin Amerika 19-20. századi rövid története, Budapest, L'Harmattan, 2008, 117

⁷⁶⁴ Szerződés: http://avalon.law.yale.edu/19th_century/sp1898.asp - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

*States and to give it necessary protection and government.*⁷⁶⁵ Ezzel a haditengerészettől érkező kormányzók szinte korlátlan hatalmat kaptak, és minden tekintetben az amerikai fegyveres erők érdekeit helyezték előtérbe.⁷⁶⁶ Jellemző módon itt is hasonló kritikákat kapott a haditengerészeti vezetés, mint más *insular area*-kon: vagyis a kormányzók úgy irányítják a szigeteket, mintha egy haditengerészeti létesítmény vagy hadihajó lenne, nem pedig egy civilek által lakott terület.⁷⁶⁷ Megindult a sziget kb. 10.000 lakosának erőltetett asszimilálása is az amerikai nyelvi, kulturális értékek mentén, felszámolva az évszázados spanyol és csamorro örökséget.⁷⁶⁸ A bíróságok is az amerikai rendszert és jogot követték, amely a szigetlakóknak idegen volt.⁷⁶⁹ Az amerikaiak, csakúgy mint a spanyolok, nem érdeklődtek a helyi hagyományok, kultúra, gondolkodás iránt, a területre, mint geopolitikai jelentőségű helyszínre tekintettek, melynek mellesleg vannak lakosai is.

Sem szervezeti törvény, sem az amerikai állampolgárság megadása nem merült fel, a katonai kormányzók ellenálltak bármiféle civil kormányzati tervnek, csak egy tanácsadói szintű szervezetet hoztak létre 1917-ben a legprominensebb szigetlakókból kiválasztva, Guam Congress néven, ám ennek nem volt döntési joga.⁷⁷⁰ Ugyanakkor jelentős katonai fejlesztések a haditengerészeti kikötőt leszámítva nem történtek a szigeten, a stratégiai helyzetből adódó lehetőségeket a szigeten nem használták ki, az csak egy periférikus megállóként funkcionált az amerikai hadihajóknak.

A térségben szintén érdekelt japán császárság 1941. december 8-án a szomszédos Északi Mariana-szigetéről indított támadásával elfoglalta a gyengén védett szigetet, mely közel két és fél éven át japán megszállás alatt állt. Ezzel Guam lett az egyetlen olyan lakossággal rendelkező amerikai terület, melyet ellenséges haderő egy időre elfoglalt.⁷⁷¹

⁷⁶⁵ Executive Order 108-A: http://en.wikisource.org/wiki/Executive_Order_108-A - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷⁶⁶ Guam történetének internetes enciklopédiája: <http://guampedia.com/american-style-colonialism/#toc-americas-colonial-rhetoric> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷⁶⁷ Nem véletlenül hívták a területet USS Guamnak, vagyis egy hadihajókra jellemző prefixummal jelezték a sziget helyzetét.

⁷⁶⁸ Erről szóló kormányzói utasítások: <http://www.pacificdigitallibrary.org/cgi-bin/pdl?e=d-000off-pdl--00-2--0--010---4-----0-11--10en-50---20-text---00-3-1-00bySR-0-0-000utfZz-8-00&a=d&cl=CL1.5&d=HASH01e9c1405f475e45fc63f56e.52> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷⁶⁹ http://www.justice.gov.gu/SuperiorHistory/hist_05.html - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷⁷⁰ Gutierrez, Hannah M. T. Guam's Future Political Status: An Argument for Free Association with U.S. Citizenship, *Asian-Pacific Law & Policy Journal* 4 2003, 127

⁷⁷¹ Keegan, John: A második világháború, Budapest, Európa, 2003, 438

A szigetek igazgatására felállították a *Guam Minseibu*-t, mely olyan polgári igazgatási szervezet volt, melynek tevékenységi köre három területre terjed ki: a rend és japán uralom fenntartása, a japán nyelv és kultúra terjesztése, illetve a sziget gazdasági fejlesztése – elsősorban a japán hadiipari igényeknek megfelelően. Az erősen rasszista japán felfogás alsóbbrendűnek tekintette a sziget ekkor 20.000 fő körülire tehető csamorro lakosságát, ezért az iskolarendszeren keresztül igyekezett erőltetett japánosítási politikát folytatni a fiatalabbak körében, a munkaképes korú szigetlakókat pedig a japán ipari tevékenység kiszolgálására rendelték.⁷⁷² 1943 végére, ahogy közeledett a csendes-óceáni front, úgy lett egyre keményebb az elnyomás a japán fél, - és az ellenállás a helyi erők részéről. 1944-re az állandó atrocitásoknak kitett és végül nagy számban koncentrációs- és munkatáborokba hurcolt helyiek bizalmát végleg elvesztették az japánok.⁷⁷³

A sziget elleni amerikai támadást megelőző többnapos tüzérségi előkészítés és bombázás rendkívül súlyos károkat okozott a sziget infrastruktúrájában, épületeiben – a főváros közel teljes egészében elpusztult –, így a felszabadulás után komoly újjáépítési programot kellett hirdetni. A sziget visszafoglalását a csamorrok valódi felszabadulásként élték meg, egyben ez megerősítette sokuk lojalitását az Egyesült Államokhoz. Ugyanakkor a háború után visszaállított haditengerészeti igazgatás kiábrándulást okozott, és ismét előkerültek a korábban megoldatlan kérdések, mint a sziget önkormányzatisága, illetve az állampolgárság.⁷⁷⁴ Mivel a washingtoni kormányzat is érzékelte a helyi követeléseket, melyeknek súly adtak az állandó megmozdulásokról szóló sajtótudósítások, ezért 1949-ben területet a Secretary of the Navy -től a Secretary of the Interior-hoz rendelték.⁷⁷⁵

1950-re a Kongresszus elfogadta a Guam Organic Actet, így a sziget végre szervezeti törvényhez jutott.⁷⁷⁶ A jogszabály, csakúgy mint a korszakban kiadott

⁷⁷² Higuchi, Wakako: The Japanisation Policy for the Chamorros of Guam, 1941-1944, In.: Journal of Pacific History 36, no.1 (June 2001). 27

http://www.hawaii.edu/hivandaids/The_Japanisation_Policy_for_the_Chamorros_of_Guam,_1941-1944.pdf - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷⁷³ Souki, Jesse K: The Forgotten Heroes: Reparations for Victims of Occupied Guam During WWII, Seattle Journal for Social Justice: 2012 Vol. 1: Iss. 3, Article 54

<http://digitalcommons.law.seattleu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1419&context=sjsj> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷⁷⁴ Gutierrez, Hannah M. T.: i.m., 2003, 129-130

⁷⁷⁵ <http://www.archives.gov/federal-register/codification/executive-order/10077.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷⁷⁶ Jelenleg hatályos állapotban: Guam Organic Act:

<http://www.guamcourts.org/CompilerofLaws/GCA/OrganicAct/Organic%20Act.PDF> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

hasonló szervezeti törvények (Amerikai-Szamoán vagy a Karib-területeken), jelentős előrelépést jelentett az alkotmányosság felé, és meghatározta az állampolgári jogokat is, ugyanakkor a Kormányzó kezében is lényeges jogköröket hagyott.⁷⁷⁷

A jogszabály elkülönítette a hatalmi ágakat, így végre létrejött az egykamarás 21 tagú választott törvényhozás (Guam Legislature),⁷⁷⁸ a végrehajtó hatalmat vezető, az elnök által kinevezett kormányzó,⁷⁷⁹ és felállt a független bírósági rendszer is.⁷⁸⁰ Az egyik leglényegesebb előrelépés az állampolgársággal kapcsolatban történt: a sziget lakosai végre magkapták az állampolgárságot.

A hatvanas években a szomszédos Mariana-szigeteken igen komoly igény mutatkozott, arra, hogy visszaállítsák a spanyol-amerikai háború előtti egységes állapotot, vagyis ne kezeljék külön a szigetlánc legnagyobb tagját a többi apró szigettől, hogy a csamorrók végre ne legyenek két külön igazgatási területre szétszórva, ha mindkettőt ugyanaz az állam felügyeli. Ennek ellenére a Guamón élők –, akiknek kevesebb, mint 40% csamorró, a többi lakos fehér, ázsiai, filippínó és keverék, vagyis mindazok, akiknek nem volt szempont az őslakosok egysége; továbbá (mint utóbb kiderült: jelentős részben amerikai sajtóorgánumok nyomán) féltették kedvező adózási kondícióikat, az 1969-ben rendezett népszavazáson elvetették a két terület egyesülését.⁷⁸¹

A hatvanas évektől Guammal és a Virgin-szigetekkel kapcsolatos szövetségi törvényhozás több esetben is együtt haladt. 1968-ban a Kongresszus jogszabályt fogadott el, hogy – hasonlóan a Virgin-szigetekhez – a kormányzói tisztséget válasszák, és ne az elnök jelölje ki.⁷⁸² 1972-ben - a Karib-tengeri szigetekkel együtt – Guam is megkapta a jogot, hogy delegáltat küldhessen a Kongresszusba.⁷⁸³

1976-ban – mivel a Virgin-szigeteken is nehézkesen zajlott az alkotmányozás – egy ottani kezdeményezés nyomán Guamón is megindulhatott az alkotmányozás,

⁷⁷⁷ Dyke, Jon M. Van, Amore-Siah, Carmen D., and Berkeley-Coats, Gerald W.: "Self-Determination for Non-self-governing Peoples and for Indigenous Peoples: The Cases of Guam and Hawai'i," University of Hawai'i Law Review 18, no. 2 1996

⁷⁷⁸ A helyi törvényhozás oldala: <http://guamlegislature.com/index.htm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷⁷⁹ A Kormányzói Hivatal oldala: <http://governor.guam.gov/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷⁸⁰ A bírósági rendszer története: Judiciary History - Justice on Guam:

http://www.justice.gov.gu/SuperiorHistory/hist_06.html - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷⁸¹ Leibowitz, Arnold: i.m., 1989, 528

⁷⁸² Jogszabály: <http://uscode.house.gov/statutes/1968/1968-090-0497.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷⁸³ Jogszabály: <http://uscodebeta.house.gov/statutes/1972/1972-092-0271.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

melyet a Guam Organic Act felváltására terveztek.⁷⁸⁴ Lényeges megemlíteni, hogy a szomszédos Észak-Mariana-szigetek éppen ebben az évben ért el alapvető változásokat az Egyesült Államokhoz fűződő kapcsolatában: létrejött a társulás (*Commonwealth*) a két terület között. Guam számára mindez mintaképként szolgált a jövővel kapcsolatban. Hogy tisztázzák a Guam jövőjével kapcsolatos víziókat, a kormány több bizottságot is felállított, hogy előkészítsen egy népszavazást a sziget jövőjével kapcsolatban, másrészt, hogy az tájékoztassa a választópolgárokat az egyes lehetőségek következményeiről. Az 1976-ban megrendezett népszavazáson a választók 51%-a az „*Improved status quo*” – vagyis a fennálló kapcsolat továbbfejlesztése mellett voksolt.⁷⁸⁵

Ennek jegyében egy újabb bizottságot állítottak fel, a *Commission on Self-Determination*, melynek az lett volna a feladata, hogy az alkotmány és önrendelkezés kérdéseit tisztázza.⁷⁸⁶ Ezzel szemben e bizottság tagjait alkotó politikusok között azonnal éles vita támadt, mely nem is a két ország közötti kapcsolatról szólt, hanem arról, hogy kit illet meg az önkormányzatiság. Mivel az ENSZ dokumentumok, és a Párizsi békeszerződés IX. pontja is csak „*native inhabitants*”-eket, vagyis őshonos bennszülötteket említ, ezért többen úgy érveltek, hogy kizárólag a csamorrókat illeti meg az önrendelkezés, és a szigetre később érkezett bevándorlókat (a lakosság kb. 60%-át) nem. Ezzel egy újabb kérdés merült fel, mely az Egyesült Államokhoz való viszony mellett az elmúlt harminc év guami belpolitikát meghatározó kérdéssé vált: vagyis kik tekinthetők a sziget lakosainak, így az önrendelkezési jog birtokosainak.⁷⁸⁷

Hogy megértsük a kérdést, mely immáron több évtizede megosztja a szigetet, ismernünk kell annak etnikai hátterét. A 2010-es népszámlálás adatai szerint Guamban 159.358 ember él, ám csak megközelítőleg 84.000 lakos született a szigeten, a lakosság jelentős része tehát betelepülő és bevándorló. A betelepülők azok az amerikai állampolgárok, akik az amerikai kontinensről érkeztek (kb. 25.000); a bevándorlók, pedig a Fülöp-szigeteki, hawaii-i, ázsiai, és óceániai felmenőkkel

⁷⁸⁴ Jogsabály: <http://uscode.house.gov/statutes/1976/1976-094-0584.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷⁸⁵ Rogers, Robert F.: Guam's quest for political identity, In: Pacific Studies, Vol. 12, No. 1. (1988), 55

⁷⁸⁶ Jogsabály: http://202.128.4.46/Public_Laws_15th/PL%2015-128.pdf - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷⁸⁷ Van Dyke, Jon M., Carmen D. Amore-Siah, and Gerald W. Berkeley-Coats: Self-Determination for Non-self-governing Peoples and for Indigenous Peoples: The Cases of Guam and Hawai'i, University of Hawai'i, Law Review 18, no. 2 (Summer/Fall 1996)

rendelkező honosított állampolgárok (kb. 20.500). Emellett további közel 30.000 tartózkodási engedéllyel rendelkező, nem amerikai állampolgár is él a szigeteken, így a kevesebb, mint 60.000 csamorró etnikumú lakos kisebbségbe szorult.⁷⁸⁸

Az alapvető probléma az, hogy e kisebbségben lévő csamorrók nem adják fel az önrendelkezési-, továbbá az alkotmány megfogalmazásának jogát, (melyben bizonyos többletjogokat is maguknak tartanak fenn), ám amikor az alkotmányról írnak ki népszavazást, akkor azt a többségi választók – a bevándorlók – elutasítják a szigetlakók közötti differenciálást.⁷⁸⁹

Bár a Guam Commonwealth Actet többször (1988-ban,⁷⁹⁰ 1989-ben,⁷⁹¹ 1991-ben,⁷⁹² 1993-ban⁷⁹³ és 1995-ben⁷⁹⁴ végül 1997-ben⁷⁹⁵) is bemutatták a Kongresszusban, mindannyiszor elhalt, mert sohasem kapott megfelelő számú támogatót.

Azzal, hogy a tervezett Commonwealth Act különbséget kíván tenni a sziget lakosai, azaz már amerikai állampolgársággal bíró személyek között, tulajdonképpen lehetetlenné tette annak kongresszusi elfogadását, mivel a washingtoni politikusok így kizárták ennek lehetőségét. Mivel az önrendelkezési jog kérdésében nem tudnak megegyezni a területen, így a sziget és az Egyesült Államok közötti kapcsolat újradefiniálása is egyre késik.

Bár az Egyesült Államok által uralt területek közül, melyek az ENSZ gyarmati listáján szerepelnek, éppen Guam az, mely a legélesebben követeli a gyarmati státuszának megszüntetését, ehhez elsősorban a szigeten szükséges egy kiegyezés a csamorrók és a többségi társadalom között.⁷⁹⁶ Ugyanakkor ez a belső megosztottság az USA számára előnyös pozíciókat biztosít, mivel így a stratégiailag továbbra is kulcsfontosságú területhez való hozzáférést és az azzal való rendelkezést nem

⁷⁸⁸ 2010 Census Guam Detailed Cross Tabulations: Table 1-5. Citizenship, Year of Entry, and Sex by Ethnic Origin or Race: 2010 <http://www.bsp.guam.gov/images/stories/census/2010xtab1v2.xls> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷⁸⁹ Rogers, Robert F.: i.m., 1988, 58

⁷⁹⁰ Jogsabály-tervezet: <http://www.govtrack.us/congress/bills/100/hr4100> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷⁹¹ Jogsabály-tervezet: <http://www.govtrack.us/congress/bills/101/hr98> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷⁹² Jogsabály-tervezet: <http://www.govtrack.us/congress/bills/102/hr98> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷⁹³ Jogsabály-tervezet: <http://www.govtrack.us/congress/bills/103/hr1521> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷⁹⁴ Jogsabály-tervezet: <http://www.govtrack.us/congress/bills/104/hr1056> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁷⁹⁵ Jogsabály-tervezet: <http://www.govtrack.us/congress/bills/105/hr100> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

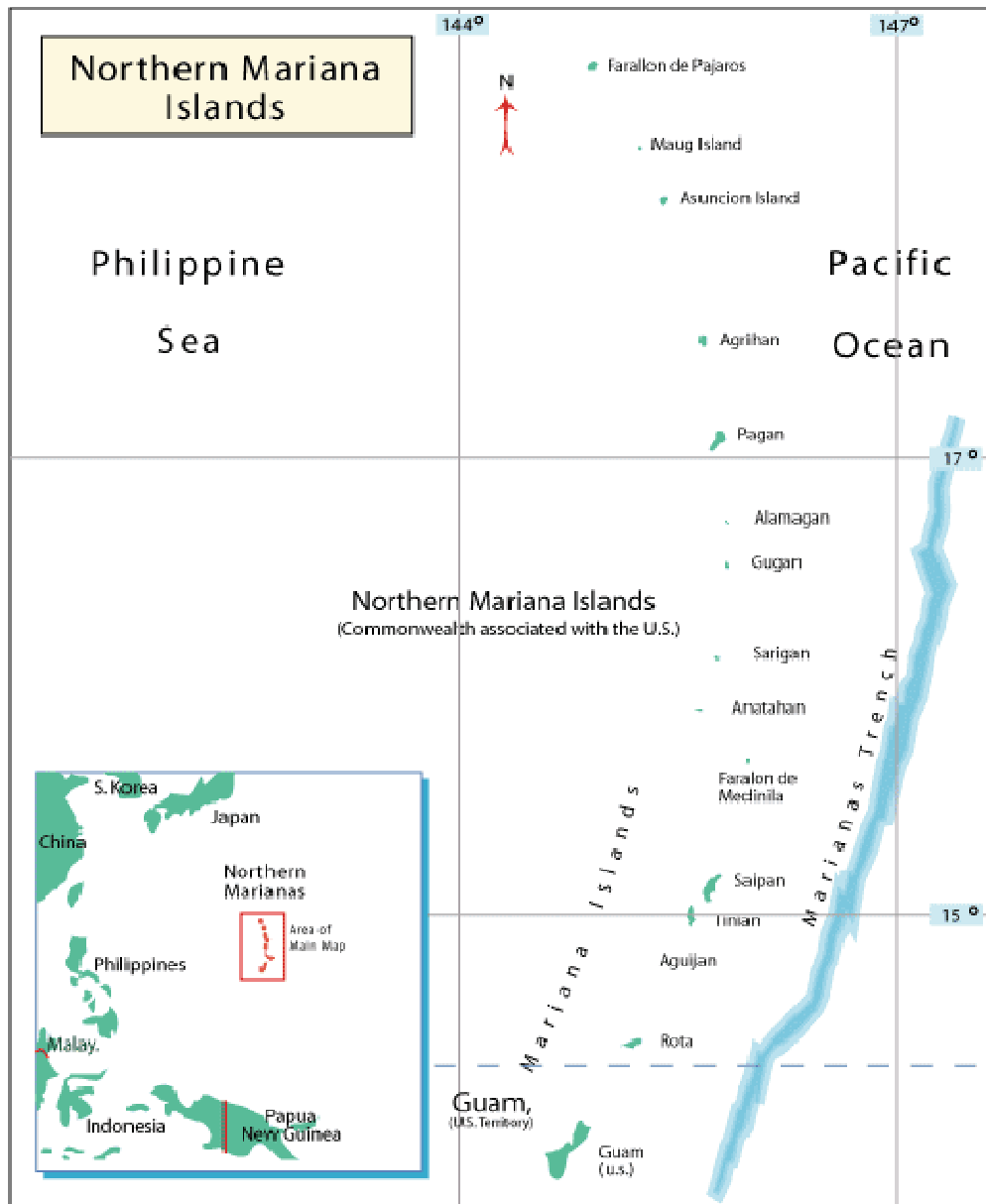
⁷⁹⁶ Aldrich, Robert – Connell, John: i.m., 1998, 40

korlátozza semmi. Az ENSZ Közgyűlésének felhívásainak ellenére érdemi elmozdulás nem történt e kérdésben.⁷⁹⁷

⁷⁹⁷ General Assembly GA/SPD/505 <http://www.un.org/News/Press/docs/2012/gaspd505.doc.htm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

3.4.3.3 Az Északi-Mariana-szigetek

Mint a korábbiakból egyértelművé vált, az Északi-Mariana-szigetek képzik mindazokat az apróbb szárazulatokat, melyek Guamtól északra helyezkednek el. A tizenhat sziget közül mindössze hármat laknak permanensen, ám a lakosság legnagyobb része Saipan szigetén él.⁷⁹⁸

19. ábra

⁷⁹⁸ Aldrich, Robert – Connell, John: i.m., 1998, 283

A szigetlánc története a spanyol amerikai háború után vált szét, mivel csak Guam került amerikai tulajdonba. A Mariana-szigetek többi tagja ugyan Spanyolország birtokában maradt, de mivel az immár európai hatalommá zsugorodott monarchia azokat védeni nem tudta, 1899-ben azokat inkább eladta a Német Császárságnak Palauval és a Karolina szigetekkel együtt.⁷⁹⁹ E szigetek - akár a többi csendes-óceáni német gyarmat - a német „világpolitika” eszközei voltak, melyek a civilizáció terjesztését szolgálták. Ez azonban sokkal inkább retorikai fordulat volt, semmint a valóság, hiszen a német császárság által birtokolt csendes-óceáni területeken (azaz Német-Új-Guineán, Vilmos-császár földön, a Bismarck-szigeten, Kelet- és Nyugat-Karolinán, Nyugat-Szamoán és a Mariana-szigeteken) kevesebb, mint 2000 fehér ember élt 1913-ban.⁸⁰⁰

A csendes-óceáni térség feletti uralomért több hatalom is versengett, köztük a rohamosan ipari fejlődést felmutató Japán, mely 1902-ben szövetségi szerződést kötött Nagy- Britanniával.⁸⁰¹ Ennek a szerződésnek értelmében –, melyet érdekes módon még a cári Oroszország terjeszkedésének visszaszorítására hoztak – 1914. augusztus 2-án hadat üzent a központi hatalmaknak, és 1914 őszére elfoglalta az e térségben található német szigeteket.⁸⁰²

A világháború alatt a két korábbi szerződő fél megegyezett, hogy a csendes-óceáni szigeteken a háború után Japán fogja fenntartani a rendet.⁸⁰³ A Versailles-i Békeszerződés rendelkezett arról, hogy Japán védelmi feladatként megkapja az Egyenlítőtől északra fekvő német szigetgyarmatokat, mint C mandátumot.⁸⁰⁴ A szigetek nem elsősorban ipari termékek felvevőpiacaként volt fontos Japán számára (mint Kína illetve Mandzsúria), hanem sokkal inkább katonai szempontból, – ezt egy japán belső tengerészeti memorandum is megfogalmazta: [a szigetek] „fontos bázisok lehetnek, amelyek kapcsolatot teremtenek Japán és a csendes-óceáni térség, a Fülöp-szigetek, Új Guinea, és Borneó felé... [ezért] kapuként szolgálhatnak a déli régió kincsesbányái felé”.⁸⁰⁵ Az észak-déli Marina szigetlánc, és délre a rá merőleges

⁷⁹⁹ Sellers, Charles – May, Henry – McMillen, Neil R.: i.m., 1995, 251

⁸⁰⁰ Németh, István: Németország története - Egységtől az egységig, Budapest, Aula Kiadó, 2003

⁸⁰¹ Egedy, Gergely: i.m., 1998, 67

⁸⁰² Németh, István (szerk.): 20. századi Egyetemes történet II. – Európán kívüli országok, Osiris, Budapest, 2006, 54 és Keegan, John: Az első világháború, Európa Kiadó, Budapest 2010, 329

⁸⁰³ Totman, Conrad: Japán története, Osiris, Budapest, 2006, 575

⁸⁰⁴ Kovács, Péter: i.m., 2006, 215

⁸⁰⁵ Totman, Conrad: i.m., 2006, 574

Karolina- szigetek, tehát mint természetes stratégiai védvonalak szolgálták a Japán-szigetek védvonalát, másfelől terjeszkedését is biztosították.⁸⁰⁶

Miután Japán kiterjesztette szuverenitását e szigetekre, nagyarányú japánosítási és betelepítési politika vette kezdetét, melynek központja éppen az Északi-Mariana-szigeteki Saipan volt.⁸⁰⁷ A japán, koreai, és kínai betelepülők mellett alig néhány ezer őslakos csamorró élt a szigeten, akiknek semmi befolyásuk nem volt a helyi japán kormányzatra. A japán korszakban jelentős infrastrukturális és egészségügyi fejlesztések indultak meg a szigetekeken, melyeknek gazdasági háttérét a cukornád termelése és feldolgozása adta, de ezek természetesen a japán érdekeket szolgálták.⁸⁰⁸ E szigeteknek további jelentőségét a foszfátkitermelés adta, amelyet a műtrágyák és robbanószerek gyártásában használtak.⁸⁰⁹

Japán biztonságát azonban súlyosan veszélyeztette a szigetlánc legdélibb tagja, Guam, mely amerikai kézben volt, így alig néhány órával a Pearl Harbor elleni támadás után, a Saipan-szigetéről indított erők megszállták és elfoglalták a szigetet. Szemben az Északi-Mariana-szigeteki csamorrókkal, akiket japán alattvalóként kezeltek a japánok, a guami csamorrókat, mivel megszállt ország lakosai voltak, számos atrocitás érte. Ennek következtében egy igen komoly ellentét alakult ki a korábban geográfiailag megosztott, de kulturálisan és nemzetfelfogásuk tekintetében egységes őslakosok között, mivel a guami csamorrók kollaboránsnak tekintették az északiakat, akik együttműködnek az elnyomókkal.⁸¹⁰

A világháború alatt az Északi-Mariana-szigetek ellenőrzését természetesen az azt elfoglaló Egyesült Államok látta el, ám a háborút követően is a birtokában maradt, ugyanis az ENSZ Biztonsági Tanácsa 1947-ben az Északi-Mariana-szigetek felügyeletét - együtt az összes korábbi népszövetségi japán C mandátumterülettel - az gyámságként az USA-ra bízta.⁸¹¹ Az így létrejött területet (*Trust Territory of the Pacific Islands*) az Egyesült Államok hadászati fontosságúnak minősítette, így az itt végzett igazgatási-fejlesztési tevékenységről nem az ENSZ Gyámsági Tanácsnak,

⁸⁰⁶ Keegan, John: A háborús felderítés, Európa Kiadó, Budapest 2005, 370

⁸⁰⁷ Higuchi Wakako: i.m., 2001, 20

⁸⁰⁸ Northern Mariana Islands Council for the Humanities:

<http://www.nmihumanities.org/section.asp?navID=9> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁸⁰⁹ Totman, Conrad: i.m., 2006, 583

⁸¹⁰ Higuchii, Wakako.m., 2001, 27

⁸¹¹ United Nations Security Council Resolution 21:

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/21%281947%29 - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

hanem a Biztonsági Tanácsnak számolt be.⁸¹² A *Trust Territory of the Pacific Islands* kezdetben a Department of Navy igazgatta Hawaiiról, majd Guamról, végül 1951-ben e tevékenység átkerült a Department of the Interior-hoz Saipanra.⁸¹³

Az ötvenes években és a hatvanas évek elején a helyi közösség – mely néhány ezer csamorróból állt – legfőbb politikai törekvége a Guammal való egység visszaállítása volt. 1962-ig a Mariana-szigeteket csak a helyi őslakosok és a fegyveres erők látogathatták, mások csak előzetes engedély birtokában, ám ennek a korlátozásnak a feloldása jelentős társadalmi-gazdasági változásokat eredményezett a szigetek életében. A hatvanas évek második felétől, részben az egyesülés guami oldalról való elutasítása miatt (1969), részben pedig a növekvő bevándorlás eredményezte társadalmi változások folytán, módosultak a sziget jövőjével kapcsolatos elképzelések is.⁸¹⁴

Az Egyesült Államok a hatvanas évektől jelentősen növelte a szigeteknek nyújtott gazdasági segítségét, melyet az a félelem motivált, hogy a vele esetlegesen szembeforduló szigetlakók függetlenségi törekvéseikkel veszélyeztetnék hosszútávú stratégiai érdekeit.⁸¹⁵ Részben az ide irányuló dollármilliók, részben az amerikai állampolgárság ígérete meggyőzte a szigetlakókat az Egyesült Államokhoz való tartozás előnyeiről, így 1972 decemberében megindulhattak a tárgyalások az *Trust Territory of the Pacific Islands* felbontásáról és Észak Mariana-szigeteki Közösség létrehozataláról.⁸¹⁶ Ugyanakkor a gyámsági terület többi tagja nem kívánt élni az Egyesült Államokba való integrálódás lehetőségével, de mivel a teljes önállóság és függetlenség nem lett volna előnyös számukra, ezért a szabad társulás formáját kezdeményezték. E szerződések, melyeket helyi népszavazás erősített meg, biztosította az Egyesült Államok számára a katonai jelenlétet a térségben, egyúttal megadta a függetlenséget is a szigeteknek.

A státusz kérdéséről kidolgozott javaslatról az Észak Mariana-szigeteken 1975-ben népszavazást tartottak, melyen a választók 78%-a támogatta a kidolgozott javaslatot, mely megteremti az Észak Mariana-szigeteki Közösséget (*Commonwealth*

⁸¹² Kovács, Péter: i.m., 2006, 217

⁸¹³ Trust Territory of the Pacific Islands története: <http://libweb.hawaii.edu/digicoll/ttp/tpi.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁸¹⁴ Northern Mariana Islands Council for the Humanities: <http://www.nmihumanities.org/section.asp?navID=9> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁸¹⁵ Stayman, Allen P.: i.m., 2009, 8

⁸¹⁶ Northern Mariana Islands Council for the Humanities: <http://www.nmihumanities.org/section.asp?navID=9> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

of the Northern Mariana Islands).⁸¹⁷ 1976-ban a Kongresszus elfogadta a Közösséget megalapító szerződést (*Covenant to Establish a Commonwealth of the Northern Mariana Islands*) ezzel létrejöhetett a politikai unió a két terület között, melyben a szigetekre kiterjed az Egyesült Államok szuverenitása, ugyanakkor több szövetségi jogszabály tekintetében kivételeket tettek.⁸¹⁸ A következő lépés a szigetek alkotmányának elkészítése volt. E dokumentumot, az alkotmányozó gyűlés 1976-ra szövegezte meg, és 1977. március 6-án népszavazás fogadta el – mai formáját több alkotmány-kiegészítés után nyerte el.⁸¹⁹ Az Észak Mariana-szigetek alkotmánya – akárcsak a többi szigetterület alkotmánya – garantálja a szigetek belső önkormányzatát és a polgárok alapvető jogait, elválasztja a hatalmi ágakat, létrehozza a választott kormányzó és a kétkamarás törvényhozó testületet, továbbá és a washingtoni delegált intézményét.

A Közösség létrehozataláról szóló egyezmény valamennyi rendelkezése ugyanakkor csak 1986. november 4-től hatályos, ekkorra sikerült megállapodni a gyámsági terület többi tagjával is (Marshall-szigetek, Palau, Mikronéziai Szövetségi Államok) a szabad társulási szerződések létrehozataláról, egyben a gyámsági terület felszámolásáról.⁸²⁰ Ezzel az Észak-Mariana-szigetek lakosai amerikai állampolgárok lettek.⁸²¹

Mivel a Közösséget létrehozó megállapodás értelmében a szigetek kívül vannak az Egyesült Államok szövetségi vámterületén, továbbá e helyütt nem kell a szövetségi jövedelemadót fizetni, így az elmúlt évtizedekben jelentős fejlődésnek indult a helyi gazdaság. A sziget húzóágazata a japán látogatókra alapozott turizmus, illetve a textilipar – ez utóbbi felfutását az tette lehetővé, hogy a szigeten nemcsak olcsóbb a munkaerő és lazább a munkaügyi szabályozás, mint az Egyesült

⁸¹⁷ A Közösség alapító okirata: <http://www.cnmilaw.org/cnmicovenant.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁸¹⁸ Public Law 94–241: *Covenant to Establish a Commonwealth of the Northern Mariana Islands* <http://uscodebeta.house.gov/statutes/1976/1976-094-0241.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁸¹⁹ A hatályos alkotmány: <http://www.cnmilaw.org/cnmiconstitution.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁸²⁰ Stayman, Allen P.: i.m., 2009, 8

⁸²¹ Secretariat of the Pacific Community Commonwealth of the Northern Mariana Islands - Country Profile, Secretariat of the Pacific Community, 2009 <http://www.archives.gov/federal-register/codification/proclamations/05564.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

Államokban, de mégis USA területnek számít.⁸²² Mindezek ellenére a sziget jelentős pénzügyi támogatást kap Washingtonból, melynek mértékét az alapító szerződésben rögzítették.⁸²³ A szigetek lakossága a 2010-es népszámlálás szerint 53.883 fő, ám ebből csak 30.700 rendelkezik amerikai állampolgársággal, a lakosság számottevő része tehát bevándorló.⁸²⁴

⁸²² Commonwealth of the Northern Mariana Islands Country Profile:
<http://www.spc.int/sppu/images/countryprofiles/cnmi%20country%20profile%20final.pdf> -
Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁸²³ A helyi alkotmány erre vonatkozó része: <http://www.cnmilaw.org/article7.html> - Hozzáférés
dátuma: 2013. augusztus 5.

⁸²⁴ CNMI 2010 Census, Table 1-5. Citizenship, Year of Entry, and Sex by Ethnic Origin or Race:
2010
[http://www2.census.gov/census_2010/10-Island_Areas_Detailed_Cross_Tabulations/CNMI/CNMI_2010_Census_Detailed_Crosstabulations_P
art1_v3.xlsx](http://www2.census.gov/census_2010/10-Island_Areas_Detailed_Cross_Tabulations/CNMI/CNMI_2010_Census_Detailed_Crosstabulations_Part1_v3.xlsx) - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

3.4.3.4 A Mariana-szigetek katonai jelentősége

Az Egyesült Államok számára a XIX. század második felében a Karib-térség mellett a kínai és távol-keleti kereskedelem vált kiemelten fontossá, hogy piacot biztosíthassanak az amerikai áruknak.⁸²⁵ Mivel azonban Kínát a század végére az európai nagyhatalmak befolyási övezetekre osztották, így az Egyesült Államok számára nem maradt más, mint követelni a nyitott kapuk elvét, vagyis egyenlő kereskedelmi jogokat minden Kínával üzletelő állam számára.⁸²⁶ Ahhoz hogy a Kínával folytatott kereskedelem biztonságos és eredményes legyen, az odavezető út stratégiai pontjainak az ellenőrzésére kezdett törekedni.

A csendes-óceáni terjeszkedés folyamatának az egyik első lépése, az 1867 óta amerikai fennhatóság alatt lévő Midway-atollon szenelelő állomás létesítése volt 1869-ben.⁸²⁷ Szintén 1867-ben került az Egyesült Államok birtokába Alaszka és a hozzá tartozó közel 2.000 km hosszan elhelyezkedő Aleut-szigetlánc, melyekről az Csendes-óceán északi medencéjét lehet ellenőrizni. 1887-ben kizárólagos jogokat szerzett az USA Hawaiiion, és 1898-ra annektálták a szigeteket, így az óceán keleti részét is felügyelhette. 1899-re az apró Wake-atoll is amerikai felségterület lesz, és ezeket a szerzeményeket tette teljessé az Párizs Békeszerződés.

Az 1900-ra megvalósult a csendes-óceáni térség gyarmati felosztása, melynek eredményeképpen Óceánia középső és északnyugati térségében az USA, az északkeleti részen Japán érdekei érvényesültek, a déli csendes-óceáni szigetek pedig brit birtokok lettek, leszámítva Francia Polinéziát, Új-Kaledóniát, és a Társaság-szigeteket, emellett egy jelentős német gyarmati terület is kialakult Új-Guineától északra, a Mariana-szigetekig.⁸²⁸

Az Egyesült Államok tehát, az északi Csendes-óceán hozzá közel eső, középső és északnyugati részén, a legtöbb szigetet és lehetséges szárazulatot birtokába vette, egészen Ázsiáig, és a Fülöp-szigetekig. Ez tulajdonképpen egy haditengerészeti védelmi rendszert is jelentett, mely táviró- és szenelő állomásokból állt. 1902-re

⁸²⁵ Sellers Charles – May, Henry – McMillen, Neil R.: i.m., 1995, 254

⁸²⁶ Vadász, Sándor (szerk.): i.m., 2005, 70

⁸²⁷ United States Government Accountability Office: U.S. Insular Areas: Application of the U.S. Constitution, 1997, 61, GAO/OGC-98-5

<http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/GAOREPORTS-OGC-98-5/pdf/GAOREPORTS-OGC-98-5.pdf> -

Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁸²⁸ Vadász Sándor (szerk.): i.m., 2005, 808

kiépült a Transzpacifikus Távíró Kábelrendszer, melynek állomásai között éppen e szigetek is szerepeltek: San Francisco, Hawaii, Midway, Guam, Tokió vagy Fülöp-szigetek és Sanghaj.⁸²⁹ Érdekességképpen megjegyzendő, az Mariana-szigetlánc napjainkban is fontos csomópontja az internet működését biztosító ménytengeri optikai kábeleknél.⁸³⁰

Az elhelyezkedéséből adódik, hogy aki az apró Guamot birtokolja, az ellenőrizheti a Csendes-óceán nyugati medencéjében a tengeri és légi utakat Kínából Hawaiiig, Dél-kelet-Ázsiától Japánig. Ezek a geopolitikai faktorok teszik Guamot hasonlóná olyan stratégiai értékű apró szigetekhez, mint Málta vagy Szingapúr.⁸³¹ Egy orosz hadtörténész a „Csendes-óceán Gibraltárja” nevet adta a szigetnek, ezzel is jelezve jelentőségét.⁸³²

A Csendes-óceán nyugati medencéjében fekvő Guam stratégiai jelentősége elhelyezkedéséből fakad. Hawaii és Ázsia között kb. 5000 mérföldes kelet-nyugati, illetve a Japánt és Pápua – Új-Guineával összekötő 3000 mérföldes észak-déli tengelyen egyedül Guam rendelkezik természetesen védett kikötővel (Apra Harbor), és csak ezen a szigeten van elég földterület, hogy több, hosszabb repülőteret lehessen kialakítani, így ideális helyszín kommunikációs, haditengerészeti és katonai létesítmények, logisztikai bázisok számára.⁸³³

A csendes-óceáni szigetek jelentőségét a felemelkedő japán birodalom is felismerte, és saját védelme érdekében az első világháborút követően Németországtól megszerezte a Marshall-, Karolina-, Északi-Mariana-szigeteket, ezzel az Egyenlítő lett a kiterjesztett Ausztrál-Ázsiát az új, közép csendes-óceáni japán birodalomtól elválasztó határvonal. Ezekkel a Mikronéziai szigetekkel Japán egyfelől egy mélyen tagolt stratégiai gátat létesített, másfelől fenyegetni tudta az amerikai birtokokat.⁸³⁴ A pacifikus stratégiai vetélkedést csak ideig-óráig mérsékelte az 1921-22-ben megrendezett Washingtoni Tengerészeti Konferencia, mely meghatározta különböző hajótípusok szerint az egyes országok által birtokolható maximumot.⁸³⁵ Erre az

⁸²⁹ History of the Atlantic Cable & Undersea Communications from the first submarine cable of 1850 to the worldwide fiber optic network: <http://www.atlantic-cable.com/CableCos/ComPacCable/index.htm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁸³⁰ Az International Cable Protection Committee tájékoztató oldala: <http://www.iscpc.org/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁸³¹ Rogers, Robert F.: *Destiny's Landfall: A History of Guam*. Honolulu: University of Hawai'i Press, 1995., 190

⁸³² Rogers, Robert F.: *Guam's quest for political identity*, In: *Pacific Studies*, Vol. 12, No. 1. (1988) 52

⁸³³ Rogers, Robert F.: i.m., 1988, 51

⁸³⁴ Keegan John: i.m., 2005, 370

⁸³⁵ Magyarics, Tamás: i.m., 2000, 165

egyezményre való hivatkozással, továbbá a nagy gazdasági világválság következményei miatt, a washingtoni politikusok eltekintettek Guam megerősítésétől, hiába szorgalmazta azt a Haditengerészet.⁸³⁶

Guam jelentőségét mutatja, hogy a második világháborút megelőzően az Egyesült Államok a tengeri stratégiák kidolgozása során, egy Japán elleni háború esetére készített Narancssárga Tervben is nagyban épített a szigetek helyzetére, ugyanakkor számolva azzal, hogy az egy nyilvánvaló célpont lesz támadás esetén.⁸³⁷ Ezt helyesen látták, mivel alig egy nappal a Pearl Harbor elleni támadást követően megindult a sziget ellen a japán invázió, és a gyengén védett sziget 1941. december 1-én megadta magát. December 23.-án a Wake-atoll is elesett, noha az egyes vélemények szerint védhető lett volna.⁸³⁸

Ha a második világháború csendes-óceáni hadszínterének hadtörténetétől el is tekintünk, azt fontos megjegyezni, hogy míg korábban a tengeri hadászatot elsősorban a csatahajók dominálták, a második világháborúban a csendes-óceáni hadszíntéren a repülőgép hordozók jelentősége vált kulcsfontosságúvá.⁸³⁹ Lényeges geopolitikai körülmény, hogy a Csendes-óceán Hawaiiától keletre eső része közel egységesen víz által borított terület, addig a nyugati medence kisebb-nagyobb szigetekkel bőségesen tarkított.⁸⁴⁰

Ezzel párhuzamosan a szigeteken, atollokon lévő repülőterek (melyek korábban csak felderítési célokat szolgáltak), jelentősége is megnőtt az erőkitetésben – így a szigeteket elkezdték „elsüllyeszthetetlen repülőgép hordozónak” nevezni. Ezt a Midwaynél vívott tengeri ütközet is bizonyította, melynek eredményeként az Egyesült Államok át tudta venni a kezdeményező szerepet a Csendes-óceánon.⁸⁴¹ A „szigetről-szigetre való ugrások” egyben azt is jelentették, hogy a légierőt egyre közelebb lehetett tolni a japán szigetekhez.⁸⁴²

A Mariana-szigetlánc amerikai visszafoglalása viszonylag későn, a Marshall-szigetek és Pápua-Új Guinea felszabadítása után, 1944 nyarán került sor. Először június 15. és július 9. között az Északi-Mariana-szigetek birtoklásáért dúlt a csata (saipani csata). Ennek egyik hadmozdulata volt a szigetektől keletre eső területen

⁸³⁶ Rogers, Robert F. : i.m., 1995, 147

⁸³⁷ Keegan, John: i.m., 1998, 166

⁸³⁸ Keegan, John: i.m., 1998, 172

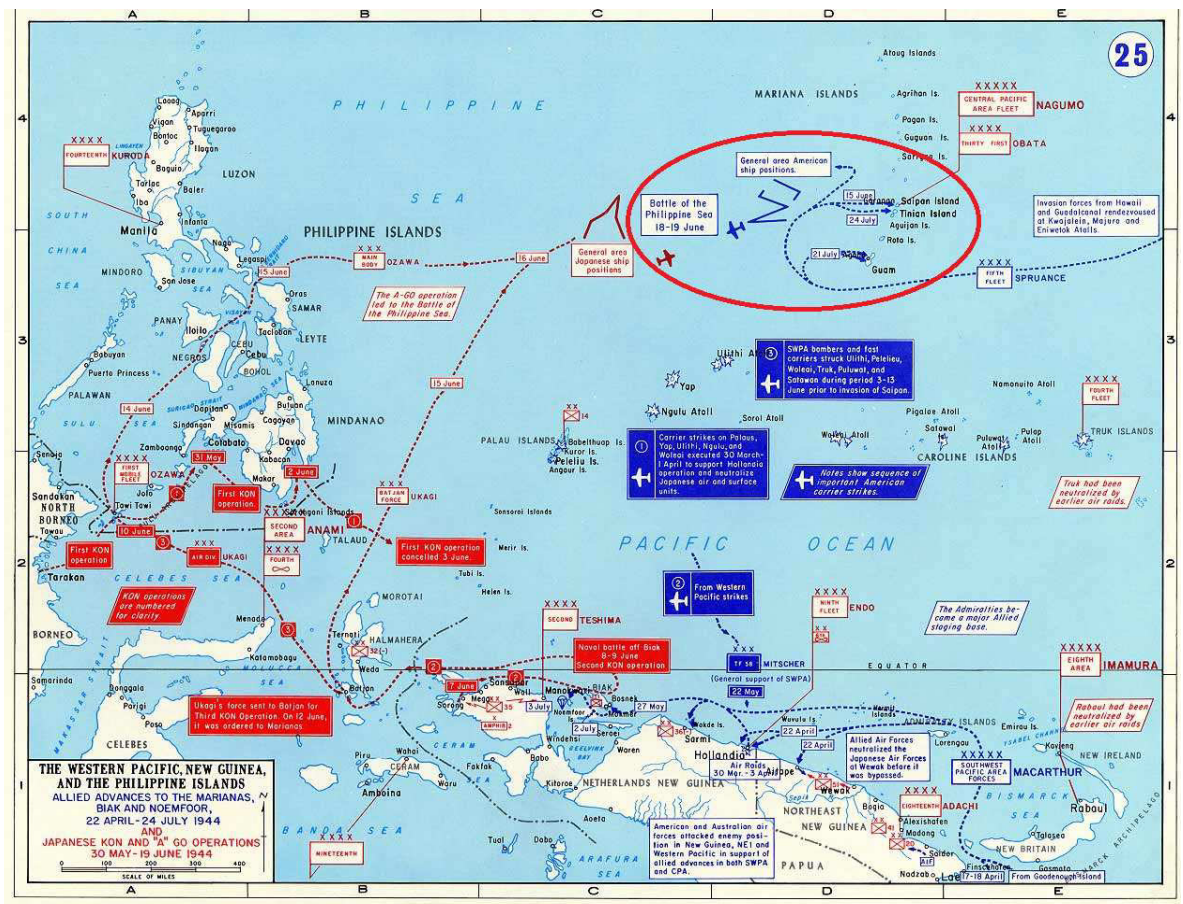
⁸³⁹ Keegan, John: i.m., 1998, 204

⁸⁴⁰ Gruber, László: i.m., 2003, 119

⁸⁴¹ Magyarics, Tamás: i.m., 2000 226

⁸⁴² Totman, Conrad: i.m., 2006, 594

június 19-20.-án lezajlott Filippínó-tengeri csata, mely a szigetek elfoglalását volt hivatott fedezni, ugyanakkor rávilágított az amerikai fél mind haditechnikai, mind kiképzésbeli fölényére is: 219 elveszített japán repülőgépre mindössze 29 amerikai veszteség jutott. Nem véletlenül nevezték e csatát a „nagy Mariana-szigeteki pulykavadászatnak”.⁸⁴³

20. ábra

A szigetlánc északi tagjainak elfoglalása után, július 21-én megkezdhetett Guam szigetének ostroma is, mely augusztus 10-ig húzódott el. A csata rendkívül sok áldozattal járt, különösen a fanatizált japán fél részéről, mivel a szigetekeken élő japán civilek inkább a tömeges öngyilkosságot választották, hogy elkerüljék az amerikai fogságba kerülést.⁸⁴⁴

Miután az amerikai haderő újra megszállta a Mariana-szigeteket, azokról már megnyílt az első lehetőség, hogy az új B-29-esekkel közvetlenül a japán szigetek bombázzák, így az ottani – nagyrészt japánok által épített – repülőterek lényeges

⁸⁴³ Messenger, Charles: A háború évszázada, Alexandra, 1995, 253-254

⁸⁴⁴ Keegan, John: i.m., 2003, 517-518

szerepet kaptak.⁸⁴⁵ Az Északi-Mariana-szigetek egyikéről, Tinianról indult pusztító útjára 1945. augusztus 6-án és 9-én az Enola Gay...⁸⁴⁶

A világháború eredményeképpen az Egyesült Államok tovább erősíthette katonai jelenlétét a nyugat-csendes-óceáni térségben, mivel az ENSZ Gyámügyi Tanácsa az Észak Mariana-szigetek felügyeletét az USA-ra bízta.

Mivel az 1944 évi csatákban a szigeteken lévő létesítmények jelentős része elpusztult, így az amerikai szuverenitás visszaállítása illetve megalapozása után intenzív építkezés kezdődött mindkét területen, civil és katonai téren egyaránt. Az amerikai fegyveres erők a sziget közel egyharmadát birtokba vették.

A világháborút követően hatalmas hadiipari beruházások kezdődtek: az újjáépített és kibővített kikötőt, Apra Harbort nukleáris tengeralattjárók fogadására is alkalmassá tették. Rögtön a sziget felszabadítása után lerakták az Andersen légi bázis alapjait, mely így még jelentős szerepet kaphatott a világháborúban.

A hidegháború folyamán az itt állomásozó haderők egyfelől általános elrettentésül szolgáltak a Szovjetunióval szemben, másfelől konkrét harci feladatokat is elláttak, mint a nagy hatótávolságú B-52 bombázók bázisa. Indultak a szigetről bombázók a koreai- majd a vietnami háborúban, és ezekben a háborúban ide vonták vissza a pihenőre a harctéri alakulatokat is.⁸⁴⁷

Érdekes megemlíteni, hogy Nixon elnök éppen ezen az apró szigeten hirdette meg 1969-ben a vietnami háborúra vonatkozó új doktrinát, a „háború vietnamizálását”, melynek lényege az volt, hogy az egyre népszerűtlenebb háborúból úgy próbál kilépni az Egyesült Államok, hogy egyfelől lehetőséget ad Saigonnak arra, hogy megálljon a saját lábán, miközben Hanoiak felkínálja a békés rendezés lehetőségét.⁸⁴⁸ A sors fura fintora, hogy a dél vietnami rezsim bukása után, 1975-ben éppen ide kerültek először a dél-vietnami menekültek is.

A második világháború keserű tapasztalata nagyon komolyan megerősítette Guam lakóinak kötődését az Egyesült Államokhoz, mely abban is tetten érhető, hogy államok és területek között itt a legsikeresebb és legmagasabb a fegyveres erők toborzási aránya.⁸⁴⁹ A szigetlakók között sokan nem katonaként, hanem civilként

⁸⁴⁵ Keegan, John: i.m., 2003, 518

⁸⁴⁶ Fischer, Ferenc: i.m., 2005, 64

⁸⁴⁷ Fischer, Ferenc: i.m., 2005, 240

⁸⁴⁸ Fischer, Ferenc: i.m., 2005, 268 és 259

⁸⁴⁹ Az is tény, hogy amennyiben államokra és területekre vetítjük a katonai veszteségeket, az elmúlt évtized konfliktusaiban elesettek száma Guamon a legmagasabb -

kapcsolódnak a fegyveres erőkhez, mint alkalmazottak vagy szerződéses vállalkozók.

A guami Nemzeti Gárda 1981-ben alakult meg, napjainkban kb. 1700 fő alkotja, akik számos gyakorlatban, illetve természeti katasztrófában bizonyították alkalmasságukat.⁸⁵⁰ Guamon ma két nagyobb katonai létesítmény van: az Apra Naval Base és az Andersen Air Force Base. Ezeket – a Brit Indiai-óceáni Területen fekvő Diego Garcia bázissal együtt – a csendes-óceáni illetve a délkelet-ázsiai régió biztonságáért felelős kulcsfontosságú katonai támaszpontként tartják számon.⁸⁵¹

A hidegháborús hadszínterekről egy nagyarányú átrendeződés indult meg a csendes-óceáni színtérré. Így Guam stratégiai helyzete a kilencvenes évektől is változatlanul megmaradt, mivel tökéletes hozzáférést nyújt az Egyesült Államoknak a Japántól Indonéziáig terjedő területen, és mivel USA-terület, semmilyen nemzetközi szerződés nem korlátozhatja az itt állomásozó csapatokat. Miután 1992-től a Fülöp-szigeteki amerikai bázisokat felszámolták, továbbá az iraki és afganisztáni háborúval, Kína megnövekedett világpolitikai szerepével, legutóbb pedig a Koreai-félszigeten kibontakozó feszültséggel Guam jelentősége még tovább növekedett.

Guam katonapolitikai helyzetének jelenlegi legfontosabb kérdésének megértéséhez egy rövid kitérőt kell tenni Japánba. 1995-ben a japán Okinawa szigetén lévő Futenma Air Base-en állomásozó amerikai tengerészgyalogosok csoportosan megerőszakoltak egy 12 éves iskolás lányt, ami elemi erejű tiltakozási hullámot váltott ki a szigetországban. Az incidens után a helyi nyomás akkora volt a japán kormányon, hogy az kezdeményezte az amerikai katonai jelenlét felszámolását, de legalább is csökkentését Japánban. Mivel ez az amerikai stratégia szempontjából elképzelhetetlen lett volna – és szembe is menne az 1960-ban kötött Japán – Amerikai védelmi szerződéssel (*Treaty of Mutual Cooperation and Security between the United States and Japan*)⁸⁵² – kompromisszumos megoldásra kezdtek törekedni a felek. Hosszas tárgyalások után 2006-ra sikerült megegyezni a japán kormánnyal – a megegyezésben az USA vállalta, hogy az Okinawai Futenma Bázist felszámolják, az

<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2008/01/26/AR2008012602050.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁸⁵⁰ A guami Nemzeti Gárda története: <http://gu.ng.mil/History/default.aspx> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁸⁵¹ Kan, Shirley A. - Guam: U.S. Defense Deployments Congressional Research Service 2013 <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RS22570.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁸⁵² A nemzetközi szerződés: <http://www.state.gov/documents/organization/163490.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

ott állomásozó haditengerészek közül kb. 8600-at pedig Guamra helyeznek.⁸⁵³ Guam mellett nem csak stratégiai helyzete szolgált, de az a körülmény is, hogy alkotmányos helyzete miatt korlátozottak az itt lakók jogai: nem szavazhatnak az elnökre, a törvényhozásban mindössze egy szavazati joggal nem rendelkező delegáltat küldhet, és a Kongresszus felülbíráhatja minden helyi jogszabályt.

E döntéssel az elmúlt évtizedek egyik legnagyobb hatású katonai létesítmény fejlesztése körvonalazódott Guam szigetén, így ennek kapcsán érdemes megvizsgálni, milyen következményekkel jár ez egy közösségben, és mit jelent egy katonai bázis a helyi lakosság számára.

Kezdetben a lakosság nem fogadta ellenségesen a terveket, mivel attól munkahelyeket, és a sziget gazdaságának fejlődését várta. Azonban 2009-ban a Department of Defense és a Joint Guam Program Office kiadta a tervezett létesítmények részletes terveit, és annak hatásait elemző *Draft Environmental Impact Statement* (DEIS), mely pontos adatokkal szolgált arról, mi vár a szigetre. Majd a szigetlakók észrevételei és tiltakozásai nyomán született meg a végső tervdokumentáció, az *Environmental Impact Statement* 2010-ben.⁸⁵⁴

A kezdeti terv 8000 tengerészgyalogos, és további 1000, a hadsereghez (Army) tartozó katona áttelepítését tartalmazta, továbbá számukra bázis, kiképzőközpont és lőtér létesítését.⁸⁵⁵ A terv a légierő számára az Andersen légi bázis további bővítését irányozza elő, mely a későbbiekben B1, B2 és B52-es bombázók továbbá drónok számára is állandó állomás- és irányítóhelyként is szolgálna a támaszpont. Mindezt kifutópályák, hangárok, helikopterállások, üzemanyag és lőszer tárolásra alkalmas raktárak, bunkerek és depók, továbbá irányító-központ és az egész sziget védelméért felelős rakétavédelmi rendszer teszi teljessé⁸⁵⁶

A Haditengerészet az Apra haditengerészeti bázis további bővítésével számol, hogy a jelenlegi három nukleáris tengeralattjáró mellett további háromnak biztosítson

⁸⁵³ A csapatkivonást bejelentő sajtóközlemény:

<http://www.defense.gov/news/newsarticle.aspx?id=15356> és

<http://www.mofa.go.jp/region/n-america/us/security/scc/doc0605.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁸⁵⁴ Az amerikai fegyveres erők tájékoztató oldala a beruházásról: <http://guambuildupeis.us/documents> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁸⁵⁵ A beruházás részletes tervezete:

http://guambuildupeis.us/documents/final/volume_2/Volume_2_Marine%20Corps%20Relocation_Guam.pdf - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁸⁵⁶ A beruházás részletes tervezete:

http://guambuildupeis.us/documents/final/volume_5/Volume_5_Army_Air_and_Missile_Defense_Task.pdf - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

kikötőt. Ugyanitt egy repülőgép-hordozó számára is alkalmas kikötőt is szándékoznak építeni.⁸⁵⁷

További kommunikációs és jelentős infrastrukturális fejlesztések is tervbe lettek véve.⁸⁵⁸ A guami erők egy korábbi főparancsnoka így jellemezte a sziget helyzetét: „*Guam has emerged from backwater status to the center of the radar screen. This is rapidly becoming a focus for logistics, for strategic planning*”.⁸⁵⁹

Hogy mindez vélhetően milyen következményekkel járna a szigeten, és milyen problémák merülnek föl, azt érdemes csoportosítva áttekinteni:

Demográfiai hatások: a dokumentum a 8000 tengerészgyalogoson túl tekintetbe veszi velük élő családtagjaikat, továbbá az építkezéseket végző vendégmunkásokat, alvállalkozókat, az új katonai létesítmények alkalmazottait- összesen kb. 80.000 új szigetlakó megjelenésével számol a terv. A sziget jelenlegi 160.000 népességéhez képest ez mintegy 50%-os létszám növekedést jelentene. Bár a hadsereg szerint az építkezésben közreműködő vendégmunkások csak időlegesen jelennének meg a szigeten, szakértők utalnak arra, hogy Guam népességét eddig is a *nem-hazatérő* vendégmunkások szaporították. A hadsereg az újonnan érkezetteknek csak egy részére biztosít szolgáltatásokat, a bevándorlók nagyobb része a bázison kívülre kerülne.

Ez az embertömeg sokkhatást gyakorolna a sziget infrastruktúrájára, mely a jelenlegi lakosságot is nehezen tudja kiszolgálni. A helyi egészségügyi intézmények jelenleg is túlterheltek, és csak a víz- és csatornarendszer felújítása és bővítése 550 millió dollárt igényelne. Ennek hiányában jelentős vízhiány és az elégtelen csatornázás miatt közegészségügyi problémák várhatóak, sőt a vízhiány miatt a tűzoltás is veszélybe kerülhet.⁸⁶⁰ A további szükséges infrastrukturális beruházásokat

⁸⁵⁷ A beruházás részletes tervezete:

http://guambuildupeis.us/documents/final/volume_4/Volume_4_Aircraft_Carrier_Berthing.pdf -

Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁸⁵⁸ A beruházás részletes tervezete:

http://guambuildupeis.us/documents/final/volume_6/Volume_6_Related%20Actions.pdf - Hozzáférés

dátuma: 2013. augusztus 5.

⁸⁵⁹ Brooke, James: Guam: What the Pentagon Forgets it Already Has, New York Times, April 7, 2004

<http://decolonizeguam.blogspot.hu/2007/03/guam-what-pentagon-forgets-it-already.html> - Hozzáférés

dátuma: 2013. augusztus 5.

⁸⁶⁰ Harden, Blaine: On Guam, planned Marine base raises anger, infrastructure concerns

Washington Post, March 22, 2010

<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/03/21/AR2010032101025.html> -

Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

a Guam Economic Development Authority 1 milliárd, a kormányzó inkább 2-3 milliárd dollárra becsülte.⁸⁶¹

Gazdasági hatások: a beruházás bejelentésekor –, melynek összköltségét 10-15 milliárd dollárra becsülte a Védelmi minisztérium – többen remélték, hogy az jelentős gazdasági fejlődést fog a szigeten eredményezni, így jelentős társadalmi támogatottsága volt.⁸⁶² Ám ahogy egyre több és több részlet került nyilvánosságra, úgy kezdtek a sokasodni a szkeptikus hangok. Az a tény, hogy jelentős számú, az építési munkálatokban részvevő vendégmunkással számol a terv, jelzi azt is, hogy kevésbé számítanak a szigeten lévő munkaerőre. A felmérések szerint kevés olyan vállalkozás létezik helyben, mellyel hosszú távon is számolhatnak a fegyveres erők. További probléma, hogy az ide érkező tengerészgyalogosok és családjaik, valamint a katonai létesítmények szerződéses dolgozói keresetüket jellemzően a bázisok zárt területén belül létesített kereskedelmi egységekben költik el, így azok hasznából sem részesülhetnek a szigetlakók. A vendégmunkások a tapasztalatok szerint nem költik el helyben a megkeresett pénzt, hanem többnyire hazautalják.

Előre látható az is, hogy a szigetlakóknak az építkezési folyamat következtében számos mindennapi nehézséggel kell szembenéznük, komoly zaj- és porszennyezés, közlekedési nehézségek, és emelkedő ingatlan- és bérleti árak (a nagyszámú piaci igény megjelenése által generált hatások folytán). Ezt csak tetőzik az olyan potenciális civilizációs problémák, mint a kimenős katonai személyzet okozta bűnözés és a rájuk épülő prostitúció.⁸⁶³ Mindezek azt eredményezhetik, hogy a beruházás előnyeiből és hasznából nem részesülnek a sziget lakosai, az azzal járó hátrányokat és nehézségeket viszont túrniuk kell.

Környezeti hatások: Az építkezés számos környezeti hatással jár együtt. A hadsereg a jelenleg is birtokában lévő fölterületeken túl további 2,200 acre (kb. 900 hektár) köz- és magántulajdonú földet kíván használatba venni. Nem világos, hogy ez bérletet, vételt esetleg kisajátítást jelent, és milyen lehetőségeik vannak az érintett ingatlantulajdonosoknak. A birtokba venni kívánt területen fekszenek az egyik

⁸⁶¹ Lisa Linda Natividad and Gwyn Kirk: Fortress Guam: Resistance to US Military Mega-Buildup The Asia-Pacific Journal, 19-1-10, May 10, 2010.

⁸⁶² First Hawaiian Bank Economic Forecasts: 2006-2007 - Guam Outlook Brighter than in Several Years - <https://www.fhb.com/en/assets/File/Marketing/EconForecastGuam06.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁸⁶³ Lisa Linda Natividad and Gwyn Kirk: Fortress Guam: Resistance to US Military Mega-Buildup The Asia-Pacific Journal, 19-1-10, May 10, 2010.

legősibb csamorró falu, Pagat romjai, melynek helyén lőteret kívánnak kialakítani.⁸⁶⁴ A falu elpusztításának gondolata, mely különösen nagy jelentőségű a csamorró kultúra szempontjából, hatalmas felzúdulást váltott ki a szigeten.⁸⁶⁵ Az építkezés több helyütt az itt élő flóra és fauna pusztításával jár együtt, szélsőséges esetben jelenlegi őserdős területeket kíván a hadsereg lebetonozni.⁸⁶⁶

A haditengerészeti potenciál növelésének a kulcseleme egy repülőgép-hordozó kikötésére alkalmas horgonyzóhely kialakítása Apra Harborban, mely megközelítőleg 70 acre (kb. 30 hektár) élő korallzátony elpusztításával járna. A biztonságos hajózáshoz szükséges a tengerfenék kikotrása, ám az ezáltal okozott ökológia katasztrófát még az Environmental Protection Agency szövetségi szerv is elfogadhatatlannak nevezte.⁸⁶⁷ Szakértők hozzátézik, hogy a tengerfenék kotrása még ott is jelentős károkat okozhat, ahol nincsenek korallzátonyok, ugyanis a kikötő környéki tengerfenék rendkívül szennyezett üledékeket, többek között nehézfémeket (réz, higany, nikkel, ólom, ón és a cink) tartalmaz.⁸⁶⁸ Ennek oka egyfelől a világháború alatti és utáni környezetromoló haditengerészeti gyakorlatok, továbbá az, hogy a csendes-óceáni kísérleti atomrobbantások helyszínének közelében járt sugárszennyezést szenvedett hadihajókat itt tisztították meg.⁸⁶⁹ A mára leülepedett anyagok felkavarása ugyanakkor szintén súlyos környezeti károkat okozhat, a tengeráramlások következményeképpen kikötőtől távolabb eső területeken is.⁸⁷⁰ Mindez – a pénzben meg nem határozható környezetpusztításon túl – a sziget turizmusát is veszélybe sodorhatja. A korallokon élő ökoszisztémák pusztításáért nem először kritizálják a Haditengerészetet, mivel a hetvenes években, amikor a Brit

⁸⁶⁴ A település megmentésére szerveződő civil szervezet oldala: <http://savepagatvillage.org/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁸⁶⁵ E munka megírása után érkezett hírek szerint, úgy tűnik, a helyi ellenállás miatt a hadsereg letett a Pagat helyén kialakítandó lőtérrel. <http://governor.guam.gov/2013/09/12/breaking-news-military-buildup-moves-forward-pagat/> - Hozzáférés dátuma: 2013. szeptember 25.

⁸⁶⁶ Paik, Koohan: Living at the 'Tip of the Spear, The Nation, 2010. április 15. <http://www.thenation.com/article/living-tip-spear#> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁸⁶⁷ EPA comments on the Draft Environmental Impact Statement (DEIS) for the Guam and CNMI Military Relocation <http://www.epa.gov/region9/nepa/letters/Guam-CNMI-Military-Reloc-DEIS.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁸⁶⁸ Denton, Gary R. W., et al.: Heavy Metals, PCBs, and PAHs in Marine Organisms From Four Harbor Locations on Guam, Water and Environmental Research Institute of the Western Pacific University of Guam 1999, 16 <http://www.weriguam.org/docs/reports/87.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁸⁶⁹ Paik, Koohan: Living at the 'Tip of the Spear, The Nation, 2010. április 15. <http://www.thenation.com/article/living-tip-spear#> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁸⁷⁰ Marler, T. E. – Moore, A.: Military Threats to Terrestrial Resources Not Restricted to Wartime: A Case Study from Guam. Western Pacific Tropical Research Center, UOG. Journal of Environmental Science and Engineering, 5, 2011 1198-1214.

Indiai-óceáni Területen létrehozták a Diego Garcia haditengerészeti támaszpontot, az is hatalmas környezet pusztítással járt.⁸⁷¹

További kérdéskörként jelenik meg az évtizedeken keresztül a bázison tárolt veszélyes vegyi anyagok és veszélyes hulladékok tárolásának kérdése is, melyekre igen laza szabályozás vonatkozik a civil szektorhoz képest. A talajba beszivárgó anyagok hatása és az ebből fakadó egészségügyi károk és következmények egyelőre nem világosak, ám egy kutatás szerint azok között, akik régebb óta laknak Guamón – mint például a csamorrók – jelentősen magasabb a rákban elhunytak aránya, mint akár a később érkezett bevándorlók, vagy a kontinensen élő amerikaiak között.⁸⁷² Igaz, a korábban szintén USA igazgatás alá tartozó Marshall-szigetek lakosait a legutóbbi kutatások szerint a korábban elismertnél jóval súlyosabb sugárterhelés érte a légköri atomrobbantások folytán.⁸⁷³

E katonai létesítményfejlesztés azonban nem korlátozódik Guamra, mivel a tervekben az Északi-Mariana-szigeteki Közösség is érintett. A guami katonai beruházásban az is szerepel, hogy az Andersen Air Force Base számára építsenek egy kiegészítő-elterelő repülőteret, Saipanon vagy Tinianon.⁸⁷⁴ Továbbá létesítsenek kiképzési célokat szolgáló lőteret Tinianon a tengerészgyalogosok számára.⁸⁷⁵

Az Északi-Mariana-szigeteki Közösséget létrehozó egyezmény értelmében az Egyesült Államok legkevesebb 50 évre (további 50 éves opcióval) több területet is bérbe vesz a szigeteken.⁸⁷⁶ Ezek a területek a saipani Tanapag Harbor egy részét -

⁸⁷¹ http://www.ncdc.noaa.gov/paleo/outreach/coral/sor/sor_indian.html - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁸⁷² Haddock, Robert L - Talon, Rebecca J - Whippy, Helen J.D: Ethnic Disparities in Cancer Mortality Among Residents of Guam, Asian Pacific Journal of Cancer Prevention, Vol. 7, 2006 411 http://apjcpcontrol.net/paper_file/issue_abs/Volume7_No3/Robert%20L%20Haddock.pdf - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁸⁷³ Brum, Tony de: BRAVO and Today: US Nuclear Tests in the Marshall Islands http://japanfocus.org/-Tony_de-Brum/1976 - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁸⁷⁴ Haidee V. Eugenio: Military eyes 50-yr Saipan lease: <http://www.saipantribune.com/newsstory.aspx?newsID=139083> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁸⁷⁵ Final Environmental Impact Statement: http://guambuildupeis.us/documents/final/volume_3/Volume_3_Marine_%20Corps_Relocation-Training_on_Tinian.pdf - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁸⁷⁶ Section 802. (a) *The following property will be made available to the Government of the United States by lease to enable it to carry out its defense responsibilities:*
(1) on Tinian Island, approximately 17,799 acres (7,203 hectares) and the waters immediately adjacent thereto;
(2) on Saipan Island, approximately 177 acres (72 hectares) at Tanapag Harbor; and
(3) on Farallon de Medinilla Island, approximately 206 acres (83 hectares) encompassing the entire island, and the waters immediately adjacent thereto.

Covenant to Establish a Commonwealth of the Northern Mariana Islands Article 8: Property <http://www.cnmilaw.org/article8.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

amelyet a haditengerészet használ; az apró lakatlan Farallon de Medinilla-sziget teljes egészét – amit a légierő bombázó lőtérnek használ, és a kb. 3000 lakosú Tinian-sziget területének 70%-át jelentik. Ezek közül a tiniani terület a legvitatottabb, mivel ezt a második világháború óta nem használták védelmi célokra, és a sziget fejlesztésére tett ígérek is papíron maradtak, noha a terület zárt és forgalomképtelen – így jelentősen gátolja a helyi gazdaság fejlődését.⁸⁷⁷ A Közösség politikusai éppen ezért ragaszkodnak ahhoz, hogy a kiegészítő repülőtér helyszíne Tinianon legyen, ne a sűrűn lakott Saipanon.⁸⁷⁸ A repülőtér kérdésében még nem jutottak megállapodásra a felek, de az elmúlt időszakban ismét kiképzésre és gyakorlatozásra kezdték el használni a tiniani területet – ami jelentheti azt is, hogy a hadsereg visszatér a szigetre –, és talán az annak fejlesztésére vállalt évtizedes kötelezettségeit is teljesíti.⁸⁷⁹

A beruházásnak a szigetre gyakorolt várható hatásait megismerve komoly kétségek fogalmazódtak meg a sziget lakosaiban, és egyre több tiltakozásra is sor került, melyhez nem csak civil szervezetek és csamorró csoportok, de a helyi politikai elit tagjai is csatlakoztak. Köztük volt Madeleine Bordallo, a sziget washingtoni delegáltja is, aki korábban elsősorban gazdasági okokból támogatta a katonai áttelepülést, ám a részletek megismerése után megváltoztatta véleményét. A környezetpusztítás miatt több környezetvédő csoport is felemelte a szavát.⁸⁸⁰ Ugyan nyilvánvalóvá vált, hogy a sziget infrastrukturális helyzete jelenleg korlátozottan teszi csak lehetővé a beruházás végrehajtását, ennek ellenére Washingtonban az infrastrukturális fejlesztésekre vonatkozó kiadási tételeket takarékosági okból törölték.⁸⁸¹ A védelmi szférát érintő költségvetési megszorításként először - noha

⁸⁷⁷ Haidee V. Eugenio: Northern Marianas asserts importance to US military
<http://www.islandsbusiness.com/2012/5/pacific-update/northern-marianas-asserts-importance-to-us-military/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁸⁷⁸ Haidee V. Eugenio: Military eyes 50-yr Saipan lease:
<http://www.saipantribune.com/newsstory.aspx?newsID=139083> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁸⁷⁹ Haidee V. Eugenio: Northern Marianas asserts importance to US military:
<http://www.islandsbusiness.com/2012/5/pacific-update/northern-marianas-asserts-importance-to-us-military/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁸⁸⁰ Meghan Heneghan: Dreading the Dredging: Military Buildup on Guam and Implications for Marine Biodiversity in Apra Harbor
<http://blogs.scientificamerican.com/expeditions/2013/05/30/dreading-the-dredging-military-buildup-on-guam-and-implications-for-marine-biodiversity-in-apra-harbor/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁸⁸¹ További cikkek a beruházás állapotáról: <http://guambuildupnews.com/Buildup-News-Politics/As-President-Obama-Prepares-to-Sign-NDAA-Senator-McCains-Objections-to-Guam-Military-Buildup-Are-Dwarfed-by-Long-Term-Defense-Budget-Decisions-Yet-to-Come.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

nem mondtak le róla - befagyasztották a katonai projektet.⁸⁸² Majd ezt követően csökkentették a szigetre telepítendő tengerészgyalogosok számát 5.000-re és elhalasztották az áttelepítés megvalósítását 2020-ra.⁸⁸³

Guam továbbra is rendkívül jelentős szerepet tölt be az USA csendes-óceáni jelenléte szempontjából, a *Joint Region Marianas* felügyeli a mind a haditengerészeti kikötőt,⁸⁸⁴ mind az Andersen Légi bázist.⁸⁸⁵ A haditengerészeti kikötő az alábbi harci egységeknek ad otthont: a 15 számú tengeralattjáró osztag (*Submarine Squadron 15's*), melyet a *USS Houston (SSN 713)*; *USS Buffalo (SSN 715)*, és a *USS Oklahoma City (SSN 723)* alkot.⁸⁸⁶ Ezek támogatását szolgálja a *USS Frank Cable* tengeralattjáró ellátóhajó;⁸⁸⁷ a *Helicopter Sea Combat Squadron Two Five*, mely nemcsak harci, de kutató-mentő feladatokat is ellát a Parti Őrséggel együttműködve.⁸⁸⁸ Ezt egészíti ki a *Military Sealift Command Ship Support Unit Guam*, mely elsősorban támogató mérnöki-logisztikai-orvosi segítséget nyújt a térségben állomásozó egységeknek.⁸⁸⁹ Az *Explosive Ordnance Disposal Mobile Unit Five* nevéből adódóan hagyományos-, biológiai-, vegyi- és nukleáris robbanószerek telepítését és biztonságos eltávolítását végzi.⁸⁹⁰ A *Navy Munitions Command East Asia Division Unit Guam* és a *Naval Airborne Weapons Maintenance Unit One* végzi a csendes-óceáni térség hadianyag és muníció tárolási feladatainak, és karbantartási munkák legnagyobb részét a haditengerészet és a haditengerészeti légierő számára.⁸⁹¹

⁸⁸² További cikkek a beruházás állapotáról: <http://guambuildupnews.com/News-Analysis/President-Obama-Signs-National-Defense-Authorization-Act-Guam-Military-Buildup-Officially-on-Pause-for-2012.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁸⁸³ Duran, Juliana: Military Buildup's Environmental Takedown <http://blogs.scientificamerican.com/expeditions/2013/06/25/military-buildups-environmental-takedown/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁸⁸⁴ A haditengerészeti bázis oldala: http://www.cnicy.navy.mil/regions/jrm/installations/navbase_guam.html - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁸⁸⁵ A légitámaszpont oldala? <http://www.andersen.af.mil/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁸⁸⁶ Az itt szolgáló egységekről: http://www.cnicy.navy.mil/regions/jrm/installations/navbase_guam/about/teant_commands.html - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁸⁸⁷ Az egység oldala: <http://www.cable.navy.mil/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁸⁸⁸ Az egység oldala: <http://www.hsc25.navy.mil/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁸⁸⁹ Az egység oldala: <http://www.msc.navy.mil/civmar/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁸⁹⁰ Az egység oldala: <http://www.eodmu5.navy.mil/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁸⁹¹ Az egység oldala: http://www.cnicy.navy.mil/regions/jrm/installations/navbase_guam/about/teant_commands.html - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

A *Naval Computer and Telecommunications Station* biztosítja a flottaegységek közötti globális kommunikációs szolgáltatásokat.⁸⁹²

A helyi Parti Őrség (*Coast Guard Sector Guam*) nemcsak Guam, de az Északi-Mariana -szigetek, Palau, és a Mikronéziai Szövetségi Államok térségében lát el rábízott kutatási-mentési és rendészeti feladatokat.⁸⁹³

A Légierőt illetően, a *Pacific Air Forces* Harminchatodik Repülőosztálya (*36th Wing*) állomásozik az Andersen légi bázison.⁸⁹⁴

Mindezek együttesen kb. 12.000 itt szolgáló katonát jelent, akik a családjaikkal a szigeten élek.⁸⁹⁵ A katonai létesítményekért felelős, a *Joint Region Marianas*-t irányító parancsnok egy személyben Északi Mariana Szigetek, Palau, és a Mikronéziai Szövetségi Államok Védelmi képviselője (*Defense Representative*) is.⁸⁹⁶

A Csendes óceáni térségben ugyanakkor nem csökkent a feszültség, sőt az amerikai területek konkrét fenyegetést is kaptak, mikor 2013 márciusában Észak-Korea egy légicsapás célpontjaként nevezte meg a Guam szigetén lévő Andersen légi bázist.⁸⁹⁷ Ennek hatására a Department of Defense április 3.-án bejelentette, hogy nagy masasságú rakétaelhárító-rendszert (*Terminal High Altitude Area Defense (THAAD)*) telepít a szigetre, az Észak-koreai fenyegetéssel szemben.⁸⁹⁸

⁸⁹² Az egység oldala: <http://www.public.navy.mil/fcc-c10f/nctsguam/Pages/Home.aspx> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁸⁹³ A Parti Őrség egységének az oldala: <http://www.uscg.mil/d14/sectGuam/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁸⁹⁴ Az egység oldala: <http://www.andersen.af.mil/units/index.asp> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁸⁹⁵ Az itt szolgáló egységekről: http://www.militaryinstallations.dod.mil/MOS/f?p=MI:CONTENT:0:::P4_INST_ID,P4_TAB:3025,MU - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁸⁹⁶ A Joint Region Marianas feladatairól: <http://www.cnicy.navy.mil/regions/jrm/about.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁸⁹⁷ Sang-Hung, Chloe – Erlanger, Steven: North Korea Threatens US Military Bases in Pacific. New York Times. 2013 március 21. http://www.nytimes.com/2013/03/22/world/asia/north-korea-threatens-us-military-bases-in-the-pacific.html?_r=0 - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁸⁹⁸ Kan Shirley A. - Guam: U.S. Defense Deployments, Congressional Research Service, 2013, 2 <http://www.fas.org/spp/crs/row/RS22570.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

3.4.4 Röviden az Egyesült Államok fennhatósága alá tartozó apróbb szigetekről

Mint korábban szó volt róla, az Egyesült Államok a Guano Islands Act nyomán sok apró, lakatlan szigethez jutott, melyek közül több ma is a fennhatósága alá tartozik. Ezek az alábbi szigetek: Baker-sziget, Howland-sziget, Jarvis-sziget, Johnston-atoll, Kingman-zátony, Midway-atoll, Navassa-sziget, Palmyra-atoll és Wake-atoll.⁸⁹⁹

Ezek egyetlen kivétellel mind betagolatlan, megszervezetlen területek (*unorganized unincorporated territory*), igazgatásilag mind az Office of Insular Affairs-hez tartoznak, mely U.S. Fish and Wildlife Service-szel működik együtt.⁹⁰⁰ Földrajzi szempontból vizsgálva: a legtöbb a Csendes-óceánon helyezkedik el, egyedül a Navassa-szigetet találjuk a Karib térségben.

E szigetek mindegyike természetesen lakatlan, hiszen alig néhány méterre a vízszint fölé emelkedő, apró szigetekről, zátonyokról van szó. Jelentőségük ugyanakkor a közvetlen gazdasági hasznon (tizenkilencedik századi guano-kitermelés) túlmutat, hiszen elhelyezkedésükből adódóan egyik-másik komoly stratégiai jelentőségre tett szert. Kezdetben ezek az apró szigetek, mint táviróállomások, vagy szükség-kikötők szolgáltak; ám a második világháború folyamán, az atollokon lévő repülőterek (melyek korábban csak felderítési célokat szolgáltak) jelentősége rendkívüli módon megnőtt az erőketítésben.

A háborút követően azonban a repülőterekre már nem volt olyan égető szükség, így legtöbbjüket már nem működtették tovább. A nemzetközi jog fejlődésével már nemcsak a közvetlen közelében lévő parti tengeren (12 tengeri mérföld) elképzelhető a gazdasági hasznosítás, de a kizárólagos gazdasági övezet 200 tengeri mérföldre (12+188), az esetleges kontinentális talapzaton a tengerfenék kincseinek kiaknázására pedig maximum 350 tengeri mérföldre terjeszti ki a gazdasági hasznosítás lehetőségét az adott birtokos állam számára.⁹⁰¹ Mivel a szigeteknek jelentős szerep jut a tengeri élővilágban, melyet az ember is felismert, így a

⁸⁹⁹ A felsorolás alapjául az Office of Insular Affairs adatait használom. Több forrás ugyanakkor további területeket is említ (Bajo Nuevo Bank és Serranilla Bank) melyeket a hivatalos weblap nem említ – így azokat nem tekintem az USA részének.

⁹⁰⁰ Office of Insular Affairs oldala: <http://www.doi.gov/oia/islands/index.cfm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁹⁰¹ Kardos Gábor, Lattmann Tamás (szerk.): i.m., 2010 148

környezetvédelmi szempontok megjelenésével egyre kevésbé a stratégiai, hanem a biológiai sokszínűségből fakadó értéknek tekintenek e területekre.

A természeti környezet megóvására 2009 januárjában George W. Bush elnök létrehozta a Távolsziget-csendes-óceáni-szigetek tengeri nemzeti emlékhelyét (*Pacific Remote Islands Marine National Monument*).⁹⁰² Ezzel a lépéssel megteremtette a legnagyobb amerikai tengeri természetvédelmi övezetet a Csendes-óceánon található Baker-sziget, Howland-sziget, Jarvis-sziget, Johnston-atoll, Kingman-zátony, Palmyra-atoll és Wake-atoll területén, ahol tilos a kereskedelmi célú halászat.⁹⁰³ A szigetek rendkívüli természeti értékkel bírnak.⁹⁰⁴

Tekintsük át e szigeteket röviden!⁹⁰⁵

Navassa-sziget: Az egyetlen Karib-térségben elterülő sziget, mely Haiti és Jamaica között, Kubától délre fekszik, felszíni területe alig 5 km². Jelentősége a Panama-csatornához való hozzáférés szempontjából növekedett meg, így 1917-től egy világítótorony segítette a navigációt.⁹⁰⁶ Egy, a szigeten elkövetett bűncselekmény nyomán monda ki először az Amerikai Legfelsőbb Bíróság, hogy a szigetterületek amerikai felségterületnek tekinthetők.⁹⁰⁷

⁹⁰² A Pacific Remote Islands Marine National Monument létesítéséről:

<http://www.fws.gov/pacificremotelslandsmarinemonument/PP%20PRIMNM.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁹⁰³ A természetvédelmi intézkedésekről:

<http://www.fws.gov/pacificremotelslandsmarinemonument/so3284.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁹⁰⁴ A természeti értékek bemutatása:

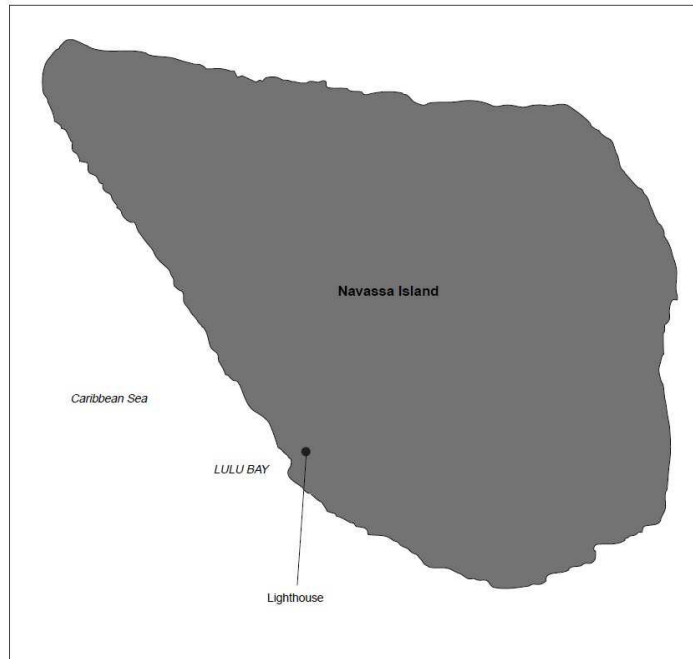
<http://www.fws.gov/pacificremotelslandsmarinemonument/PRIMNM%20brief.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁹⁰⁵ U.S. Government Accountability Office (GAO) Report: U.S. Insular Areas: Application of the U.S. Constitution 47 <http://www.gao.gov/archive/1998/og98005.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁹⁰⁶ A világítótoronyról: <http://www.unc.edu/~rowlett/lighthouse/nvi.htm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁹⁰⁷ U.S. Supreme Court in Jones v. United States, 137 U.S. 202 (1890).

<http://caselaw.lp.findlaw.com/scripts/getcase.pl?navby=case&court=us&vol=137&page=202> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

21. ábra

A sziget biodiverzitási szempontból olyan jelentős szerepet tölt be, hogy nevezték a Karib-térség Galapagosának.⁹⁰⁸ Ebből adódik, hogy a sziget teljes egésze természetvédelmi terület (*Navassa Island Wildlife Refuge*), melynek igazgatását U.S. Fish and Wildlife Service végzi.⁹⁰⁹

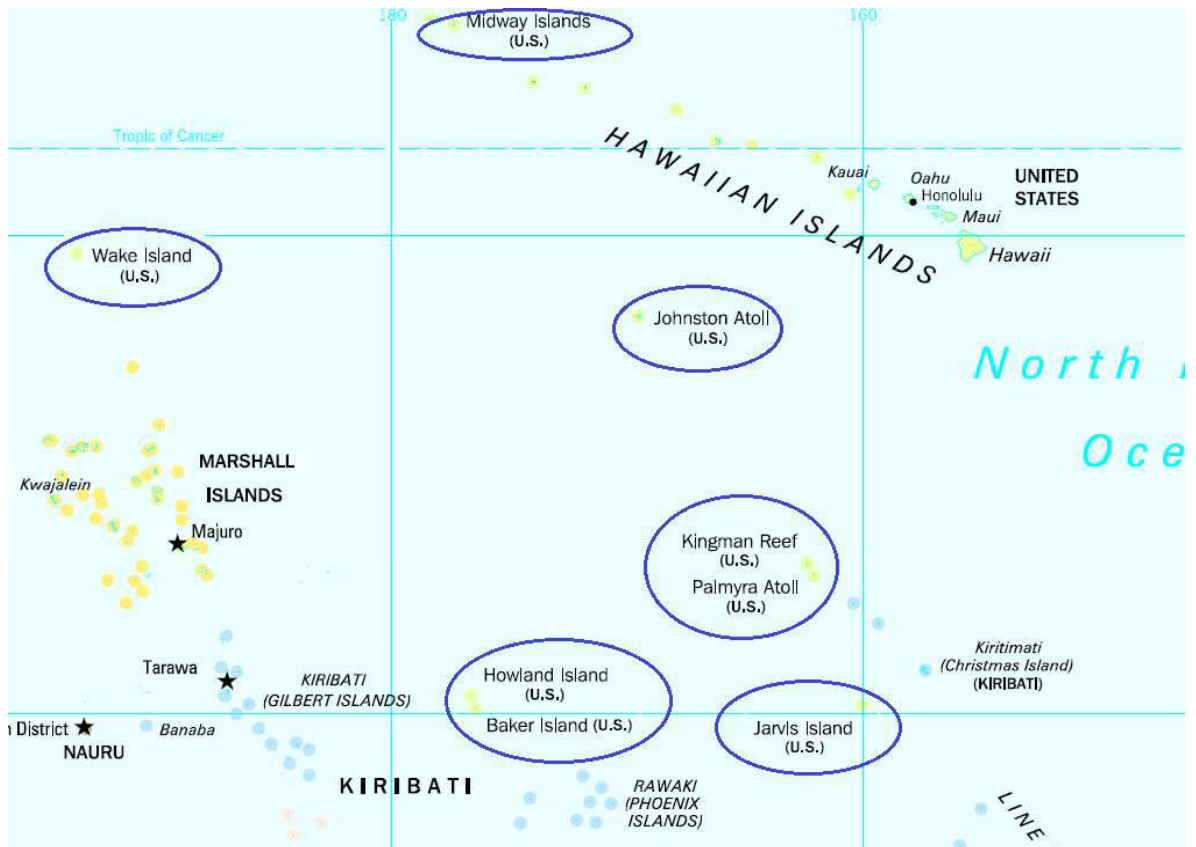
Geopolitikailag annyiban érdekes, hogy ez a guantánamói haditengerészeti bázishoz legközelebb eső amerikai felségterület, a bázistól 160 kilométerre fekszik déli irányban. A területet Haiti, Honduras, Jamaika, Kuba, Kolumbia és Mexikó is magáéinak tekinti, de nem lépéseket nem tettek a sziget megszerzése érdekében.⁹¹⁰

Most tekintsük át a Csendes óceánon található szigeteket!

⁹⁰⁸ További információk a szigetről: <http://coastal.er.usgs.gov/navassa/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁹⁰⁹ A Navassa National Wildlife Refugeről: <http://www.fws.gov/southeast/pubs/facts/navassa.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁹¹⁰ U.S. Government Accountability Office (GAO) Report: U.S. Insular Areas: Application of the U.S. Constitution 47 <http://www.gao.gov/archive/1998/og98005.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

22. ábra

Baker-sziget: Az alig 2 km²-es sziget az Egyenlítőhöz legközelebb eső amerikai sziget az északi féltekén. A sziget kb. félúton van Hawaii és Ausztrália között, Honolulutól megközelítőleg 2600 km-re, délnyugatra.⁹¹¹ A szigetet – csakúgy, mint a többi hasonló adottságút – guano kitermelésre hasznosították a tizenkilencedik században. A második világháborúban egy kisebb repülőteret és rádió-átjátszóállomást is létesítettek rajta, melyeket azonban a 1946-tól megszüntettek – a sziget azóta is lakatlan. 1974-ben felállították a Baker Island National Wildlife Refuge-t, így természetvédelmi övezetté vált.⁹¹² A 2009-ben a sziget a Pacific Remote Islands Marine National Monument részévé vált.

⁹¹¹ Az Office of Insular Affairs a szigetekről:

<http://www.doi.gov/oia/islands/bakerandhowlandislands.cfm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁹¹² A természetvédelmi övezetről: <http://www.fws.gov/bakerisland/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

Howland-sziget: A Baker-sziget mellett, attól alig 36 mérföldre fekszik e 2 km²-nél kisebb szigetecske. A tizenkilencedig század második felében folytatott, majd elhagyott guano kitermelés után a sziget ismét lakatlanná vált, míg a harmincas években egy rövid életű település jött létre a szigeten néhány lakóval, noha nem állt rendelkezésre természetes ivóvízforrás.⁹¹³ E szigetek jelentősége a távolsági repülés korában növekedett meg, és sajátos mementóul is szolgál, ugyanis a Howland-sziget lett volna Amelia Earhart egyik megállója 1937-es híres, tragédiába fulladó, világszerte ismert útja során. Az úttörő repülő azonban Új-Guineát elhagyva sohasem érkezett meg a szigetre, melyen egy róla elnevezett apró világítótorony és navigációs pont őrzi emlékét.⁹¹⁴ A Baker-szigettel egy időben, 1974-ben itt is egy természetvédelmi területet (*Howland Island National Wildlife Refuge*) létesítettek, mely szintén része Pacific Remote Islands Marine National Monumentnek.⁹¹⁵

Jarvis-sziget: Ez a 4,5 km² területű sziget Amerikai-Szamoá mellett ez a másik olyan területe az Egyesült Államoknak, mely az Egyenlítőtől délre található. A szigetet – hasonlóan a Howland-szigethez – gyarmatosítani próbálták a harmincas években, mely törekvésnek a japán agresszió vetett véget, így a telepeseket a haditengerészet mentette ki 1942-ben, és a sziget azóta is lakatlan.⁹¹⁶ A Jarvis-sziget flórája és faunája 2009-ben került védelem alá.⁹¹⁷

⁹¹³ Az Office of Insular Affairs a szigetről:

<http://www.doi.gov/oia/islands/bakerandhowlandislands.cfm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

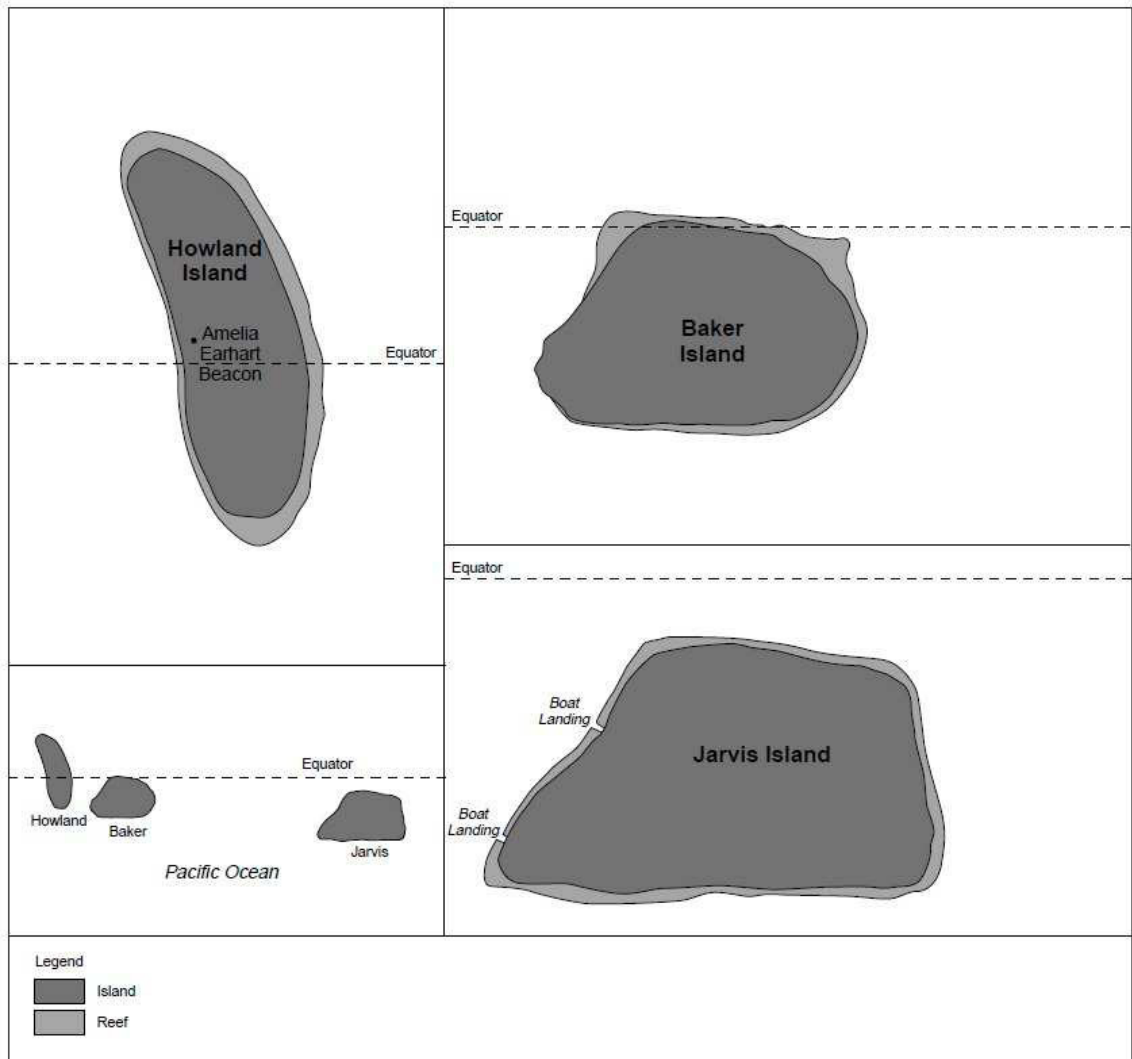
⁹¹⁴ Az Office of Insular Affairs a szigetéről:

<http://www.doi.gov/oia/islands/bakerandhowlandislands.cfm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁹¹⁵ A természetvédelmi övezetről: <http://www.fws.gov/howlandisland/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁹¹⁶ Az Office of Insular Affairs a szigetéről: <http://www.doi.gov/oia/islands/jarvis.cfm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁹¹⁷ A természetvédelmi övezetről: <http://www.fws.gov/jarvisisland/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

23. ábra

Johnston Atoll: Bár ez a 2,5 km²-es sziget is guano-telepként kezdte pályafutását, a természeti értékei miatt Coolidge elnök 1926-ban szövetségi madármenedékké minősítette. A repülés korától ugyanakkor, a stratégiai helyzetéből adódóan a Haditengerészet is felfigyelt rá, mivel a Honolulu és a Marshall-szigetekhez tartozó Kwajalein-atoll között közel félúton fekszik, Hawaiitól délnyugati irányban. 1934-ben a U.S. Navy kezelésébe került, mely kezdetben hidroplán bázist létesített itt, majd megindult a szárazföldi kifutó, újratöltő állomás és a raktárak építése is, mely komplexum építését később tengeralattjáró-kikötő tett

teljessé. A második világháborúban rendkívül fontos összekötő állomásként szolgált a sziget a Hawaii és csendes-óceáni hadszíntér között.⁹¹⁸

A második világháborút követően, a Légierő önálló haderőnemmé való elismerése után, 1948-tól a sziget a Department of the Air Force-hoz került. Az 1950-es és '60-as években a terület fölött magas légköri nukleáris kísérletekre került sor – így a Defense Nuclear Agency társhatóságként igazgatta a területet.⁹¹⁹ Az atoll eredeti területét katonai szervezetek jelentősen megnövelték, hordalékkal bővítették a felszínt és két apróbb mesterséges szigetet is létrehozta (Akau és Hikina) a két természetes sziget mellett (Johnston és Sand). A sziget területe így az eredeti 198 acre-ről 591-re (kb. 0,8 km²-ről 2,4 km²-re) növekedett, vagyis megháromszorozódott!

A hidegháború folyamán nagy mennyiségű hadianyagot is tároltak itt, továbbá fegyverzetfejlesztési tevékenység és ez irányú kísérletek is zajlottak, miközben kb. 300 katonának és kb. 1000 szerződéses civilnek adott otthont e bázis.⁹²⁰ A későbbiekben titkos vegyifegyver tároló- majd megsemmisítő üzemet létesítettek a szigeten (*Johnston Atoll Chemical Agent Disposal System*).⁹²¹

A hidegháború után a megindult a bázis leépítése, a fő feladat a terület megtisztítása lett, mely a 2000-es évek elejére fejeződött be.⁹²² Bár a szigeten lévő repülőtér 2004 óta nincs használatban, az oda történő belépés tilos, illetve engedélyköteles. Az intenzív beavatkozásokkal járó, környezetszennyező katonai jelenlét ellenére a négy sziget természetileg jelentős,⁹²³ ezt ismerte el a 2009-es jogszabály, mely Pacific Remote Islands Marine National Monument részévé tette e négy szigetet.⁹²⁴

⁹¹⁸ Az Office of Insular Affairs a szigetről: <http://www.doi.gov/oia/islands/johnston.cfm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁹¹⁹ U.S. Government Accountability Office (GAO) Report: U.S. Insular Areas: Application of the U.S. Constitution 52

<http://www.gao.gov/archive/1998/og98005.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁹²⁰ <http://alt06.com/johnston-atoll-an-isolated-and-abandoned-military-air-base-in-the-mid-pacific-ocean/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁹²¹ Cleaning up Johnston Atoll - APSNet Special Reports, November 25, 2005,

<http://nautilus.org/apsnet/cleaning-up-johnston-atoll/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁹²² Cleaning up Johnston Atoll - APSNet Special Reports, November 25, 2005,

<http://nautilus.org/apsnet/cleaning-up-johnston-atoll/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁹²³ A természeti értékekről:

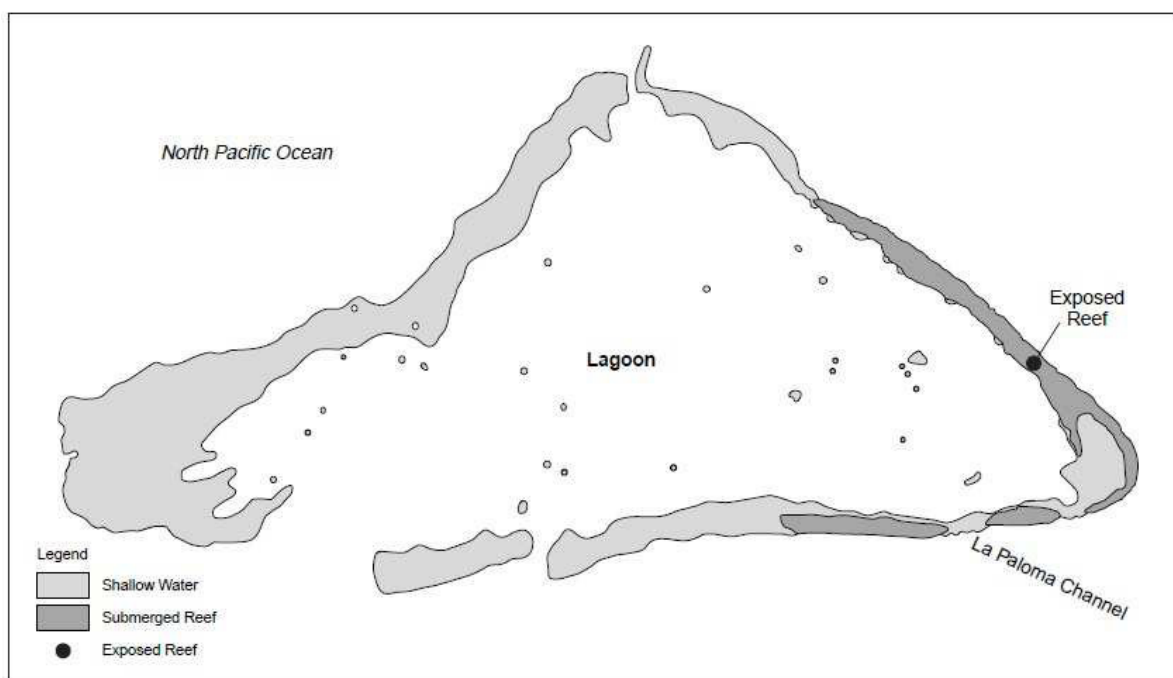
http://news.nationalgeographic.com/news/2003/08/0811_030811_sharkcam.html - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁹²⁴ A természetvédelmi övezetről: <http://www.fws.gov/johnstonisland/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

24. ábra

Kingman-zátony: Ezt az alig 0,01 km² vízfelszíni területtel bíró szigetet, mely a legapróbb az amerikai szigetterületek között, bár a Guano Islands Act alapján csatolták az Egyesült Államokhoz, sohasem használták guano kitermelésre. Mivel Honolulutól 1700 km-re, déli irányban helyezkedik el, éppen útba esik Amerikai Szamoa felé – így a lakatlan sziget jelentőségét felismerve, az elnök 1934-ben annak igazgatását a Haditengerészethez rendelte.⁹²⁵ A harmincas években a PAN-AM transzpacifikus hidroplán járatainak a megállója lett, ám egy baleset után a cég elhagyta a területet.⁹²⁶ A sziget sohasem töltött be védelmi funkciót, erre a zátonyos környezet nem is igazán tette alkalmassá, másrészt a Palmyra-atollban kiépülő kapacitás ezt ki is váltotta. Tengeri élővilága ugyanakkor nagyon jelentős – 2001-ben felállították a *Kingman Reef National Wildlife Refuge*-t, mely később a Pacific Remote Islands Marine National Monument részévé vált.⁹²⁷

25. ábra

⁹²⁵ Az Office of Insular Affairs a szigetről <http://www.doi.gov/oia/islands/kingmanreef.cfm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁹²⁶ A PAN-AM transzpacifikus hidroplán járatairól: <http://www.clipperflyingboats.com/transpacific-airline-service> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁹²⁷ A természetvédelmi övezetről: <http://www.fws.gov/kingmanreef/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

Palmyra-atoll: E Hawaii-tól megközelítőleg 1600 km-re, déli irányban elhelyezkedő sziget az egyetlen bekebelezett területe (*incorporated territory*) az Egyesült Államoknak, mely ugyanakkor megszervezetlen terület is egyben. Ennek az oka, hogy a Palmyra Atoll Hawaii Terület (*Territory of Hawaii*) részét képezte, még mielőtt az Hawaii tagállammá vált volna. A Hawaii Terület 1898-ban jött létre, mikor azt az USA-hoz csatolták még bekebelezetlen területként. 1900. április 30-án a Hawaiian Organic Act elfogadásával a Kongresszus az Alkotmány minden rendelkezését, és minden más szövetségi törvényt alkalmazhatónak minősített Hawaii, egyben kormányzatot is biztosított számára.⁹²⁸ Ezzel a jogszabállyal bekebelezett (*incorporated territory*) területté tette Hawaii és minden hozzá tartozó területet, köztük a Palmyra-atollt is. Mikor 1959-ben Hawaii elnyerte az államiságot, az erről szóló törvény, a Hawaii Statehood Act 2. szakasza kizárta az államiságot kapó területekből a Palmyra-atollt.⁹²⁹ Ha azonban egy területet korábban már az Unió bekebelezett, ezen a státuszán nem lehetséges változtatni – így a Palmyra-atoll ugyan megmaradt bekebelezett területként (következésképp ott a szövetségi törvények érvényesek), ugyanakkor, mivel nincs rá vonatkozó Organic Act, ezért megszervezetlen terület is egyben.⁹³⁰

A kevesebb, mint 4 km² összterületű atoll-t több mint 50 apróbb, részben összekapcsolódó sziget és zátony alkotja, melyek között a legnagyobb a Cooper-sziget. A szigetek kezdetben magántulajdonosok kezén volt, majd 1934-ben a Johnston-atollal, Kingman zátonnyal együtt a Haditengerészet irányítása alá került, mely 1939-ben repülőteret létesített a Cooper-szigeten.⁹³¹ E repülőtér hamar átvette a Kingman-zátony szerepét, mivel szárazföldi repülőtérként tudott funkcionálni az Amerikai Szamoa irányába. A második világháború alatt jelentős infrastruktúrával bíró, védett katonai bázist létesítettek az atollon, mely később nemcsak támogató repülőtérként, de hadihajók számára kikötőként is szolgált. Bár 1943-ra több mint

⁹²⁸ The Hawaiian Organic Act, Public Law 56–331 <http://www.hawaii-nation.org/organic.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁹²⁹ Hawaii Admission Act, Public Law 86-3, <http://www.hawaii-nation.org/admission.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

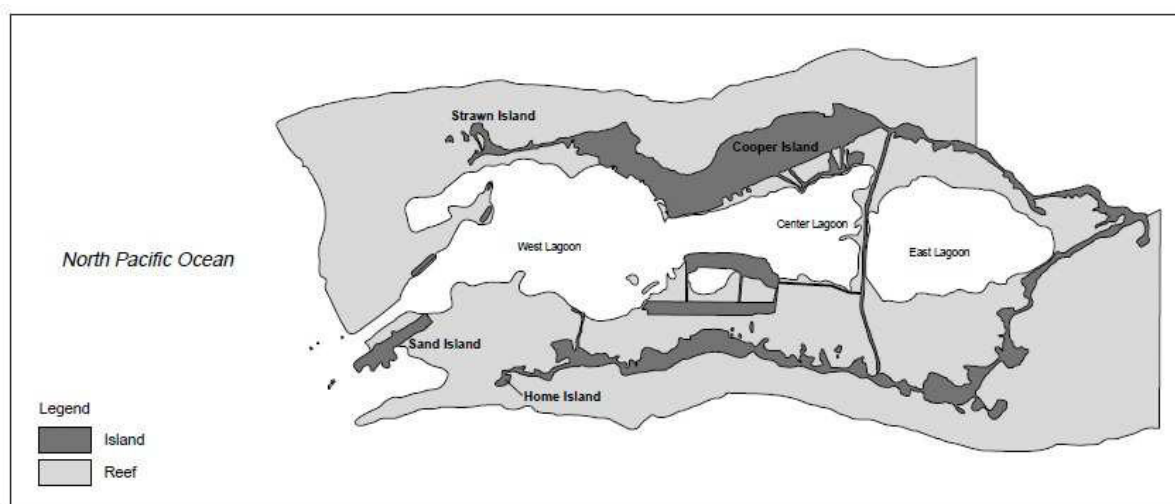
⁹³⁰ Az Office of Insular Affairs a szigetről: <http://www.doi.gov/oia/islands/palmyraatoll.cfm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

A másik érdekes következménye ennek a helyzetnek, hogy a bekebelezett területeket az amerikai jogszabályok rendre „Territory”-nak nevezik, míg a bekebelezetlen területeket „territory”-nak, kis t-vel.

⁹³¹ U.S. Government Accountability Office (GAO) Report: U.S. Insular Areas: Application of the U.S. Constitution 42 <http://www.gao.gov/archive/1998/og98005.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

2400 katonája is szolgált itt, ahogy tolódott egyre nyugatabbra a csendes-óceáni front, úgy csökkent a jelentősége.⁹³²

A háborút követően a repülőteret elhagyták, a szigeten pusztán egy megfigyelőállomást működtettek, a Johnston-atoll feletti nukleáris kísérletek vizsgálatára. Mikor Hawaii szövetségi állammá vált 1959-ben, a szigetek igazgatása a Department of the Interior-hoz került, melyben Fish and Wildlife Service és az Office of Insular Affairs között oszlanak meg a hatáskörök.⁹³³ Érdekes, hogy az atoll területének legnagyobb részének tulajdonjoga egy közcélú magánszervezet, a *The Nature Conservancy* kezében van.⁹³⁴ A Palmyra-atoll National Wildlife Refuge-t 2001-ben hozták létre, és 2009-ben csatolták a már sokszor említett Remote Islands Marine National Monument-hez.⁹³⁵

26. ábra

⁹³² A háborús időszakról:

<http://www.nature.org/ourinitiatives/regions/northamerica/unitedstates/hawaii/palmyraatoll/explore/palmyra-the-war-years-1.xml> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁹³³ Az Office of Insular Affairs a szigetről: <http://www.doi.gov/oia/islands/palmyraatoll.cfm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁹³⁴ A The Nature Conservancyről:

<http://www.nature.org/ourinitiatives/regions/northamerica/unitedstates/hawaii/palmyraatoll/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁹³⁵ A természetvédelmi övezetről: <http://www.fws.gov/palmyraatoll/> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

Midway-atoll: Bár ez az atoll földrajzilag a Hawaii-szigetláncához tartozik, igazgatásilag mégis elkülönül attól. Ennek az oka az, hogy a sziget a legrégebbi amerikai szigetterület: 1867-óta tartozik USA fennhatóság alá, vagyis hamarabb került amerikai kézre, mint maga Hawaii.⁹³⁶ A két nagyobb és több apróbb szigetet alkotó atoll stratégiai jelentőségét neve is tükrözi, mivel nagyjából *félúton* található a San Franciscót Tokióval összekötő tengeri útvonalon.⁹³⁷ A szigeteken először táviróállomást hoztak létre, majd egy apró helyőrséget létesített az igazgatással megbízott Haditengerészet.⁹³⁸ A szigetet a PAN-AM transz-pacifikus repülőjáratok is rendszeresen útba ejtették a harmincas évektől.⁹³⁹

A második világháború kitörése után a Midway-sziget jelentősége rendkívüli módon megnőtt, mivel Guam és a Wake sziget elestével ez maradt a legnyugatabbra lévő amerikai támaszpont. A csendes-óceáni feszültség fokozódását érezve a Haditengerészet intenzív fejlesztésbe fogott, a sziget repülőtere alig négy hónappal a Pearl Harbor elleni támadás előtt készült el.⁹⁴⁰ Ezúttal nincs lehetőség az 1942. június 4 és 6 között lezajlott midwayi tengeri ütközetet részletesen tárgyalni, erről számos nagyszerű munka született már, de tény, hogy a japán haditengerészet stratégiai célja, az amerikai repülőgép-hordozók megsemmisítése mellett éppen a sziget inváziója lett volna, mellyel olyan szárazföldi bázisra tettek volna szert, mely már igen közel esik Hawaiihoz.⁹⁴¹ A csatát a legtöbb hadtörténész a csendes-óceáni hadszíntér fordulópontjának tartja.⁹⁴² Még a háború alatt jelentős fejlesztések indultak meg a szigeten, így a Midway kiemelkedő bombázó-repülőtérré, és tengeralattjáró bázissá vált, az egész csendes-óceáni hadszínteret kiszolgálta.⁹⁴³

A hidegháborúban a támaszpont fontos katonai szerepet töltött be, mint állomás a távol- keletre tartó hajók és repülőgépek számára, így jelentős támogatást tudott nyújtani a koreai, majd a vietnámi konfliktusok idején is. A szovjet tengeralattjárók elleni védekezést a telepített mélytengeri lehallgató-készülékek, a repülőkre elleni

⁹³⁶ Sellers, Charles – May, Henry - McMillen Neil R.: i.m., 1995, 246

⁹³⁷ Vadász, Sándor (szerk.): i.m., 2005, 656

⁹³⁸ Az atoll korai történetéről: <http://www.fws.gov/midway/cable.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁹³⁹ A repülőjáratok megindulásáról: <http://www.fws.gov/midway/clipper.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁹⁴⁰ A második világháborúban játszott szerepéről: <http://www.fws.gov/midway/worldwarii.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁹⁴¹ Keegan, John: i.m., 2003, 464

⁹⁴² Keegan, John: i.m., 1998, 177

⁹⁴³ A második világháború óta eltelt időszakról: <http://www.fws.gov/midway/postwar.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

védekezést pedig a korai felderítésre specializált radarrendszerek (*Distant Early Warning Line*), és ehhez kapcsolt felderítő-repülőgépek szolgálták a szigeten.⁹⁴⁴ A vietnami háború idején több mint háromezer ember szolgált a szigeteken, ám hogy megjelentek a nukleáris meghajtású tengeralattjárók, és a megfigyelő műholdak, a támaszpont jelentősége elkezdett csökkenni.⁹⁴⁵ 1978-tól a Haditengerészet elkezdte leépíteni a szigeten lévő létesítményeket, de csak a hidegháború lezárultával, 1993-ra a légibázis felszámolása után indulhatott meg a terület megtisztítása a hadianyagoktól.⁹⁴⁶ 1996-ban Clinton elnök rendeletében a kivonta a katonai igazgatás alól a szigetet, és azt a Department of the Interior Fish and Wildlife Service alá rendelte.⁹⁴⁷ Bár a Midway-atoll nem része a Pacific Remote Islands Marine National Monument-nek, ennek ellenére a természet védelméről is gondoskodnak: a szigeten már 1988 óta működik a Midway-atoll National Wildlife Refuge.⁹⁴⁸ Az évtizedeken keresztül titkos-tiltott sziget területe napjainkban már látogatható, (igaz engedéllyel), így megismerhető annak történelmi emlékekben és természeti értékekben gazdag környezete.⁹⁴⁹

⁹⁴⁴ <http://www.nps.gov/nr/travel/aviation/mid.htm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

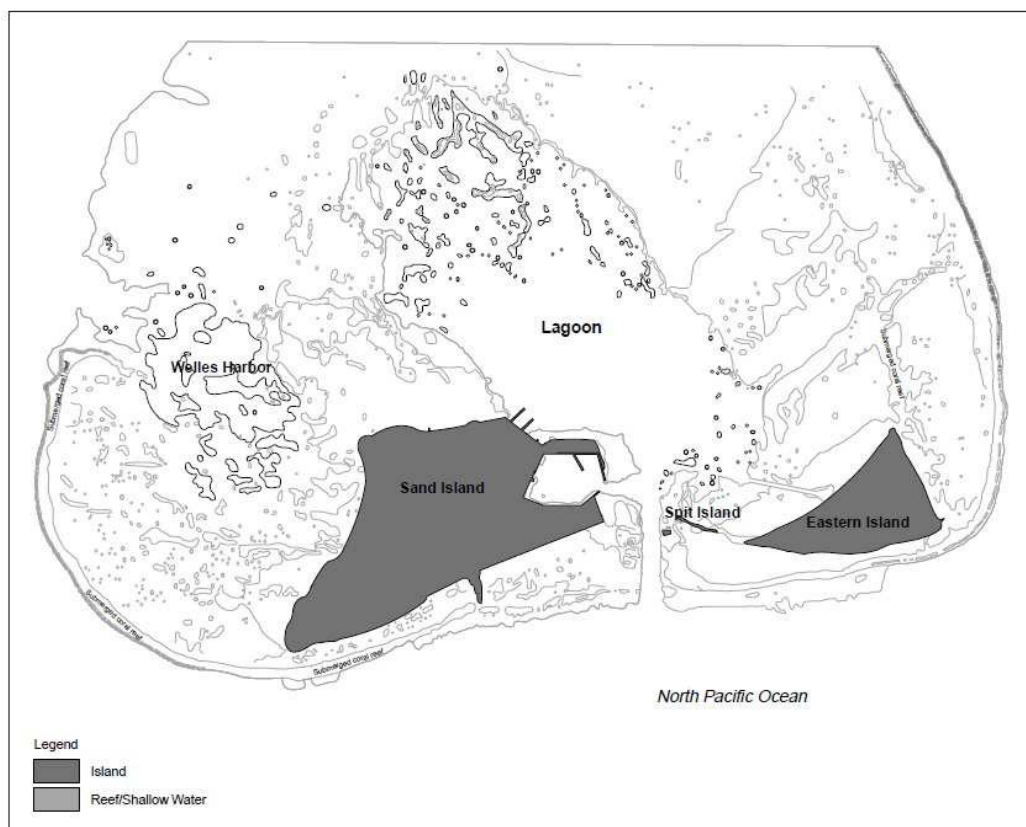
⁹⁴⁵ A háború utáni időszakról: <http://www.fws.gov/midway/postwar.html> és <http://www.fws.gov/midway/baseclosure.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁹⁴⁶ U.S. Government Accountability Office (GAO) Report: U.S. Insular Areas: Application of the U.S. Constitution 42 <http://www.gao.gov/archive/1998/og98005.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁹⁴⁷ Executive Order 13022 - Administration of the Midway Islands <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=52194#axzz2fSpYleMg> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁹⁴⁸ A természetvédelmi övezetről: <http://www.fws.gov/midway/aboutus.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁹⁴⁹ U.S. Government Accountability Office (GAO) Report: U.S. Insular Areas: Application of the U.S. Constitution, 63 <http://www.gao.gov/archive/1998/og98005.pdf> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

27. ábra

Wake-atoll: E 6,5 km² területű szigetet a 1898-ban, a spanyol-amerikai háború folyamán foglalta el az Egyesült Államok, mivel Guam és a Fülöp-szigetek irányában éppen útba esett, kb. Guam és Midway között félúton.⁹⁵⁰ Ennek ellenére csak alkalmi megállóként szolgált (különböző nemzetek zászlói alatt szolgáló) tengerjáró hajók számára, és csak 1935-ben jött létre rajta állandó létesítmény, mikor a Pan American Airways egy hidroplán újratöltő állomást és egy kis hotelt hozott létre a szigeten.⁹⁵¹ A csendes-óceáni feszültség fokozódásával, viszonylag későn, 1941 elején indult meg az atoll katonai fejlesztése, melynek keretében egy kisebb helyőrséget, repülőteret és tengeralattjáró kikötőt létesítettek az atollon. Pearl Harbort követően, 1941. december 10-én a kis sziget elleni támadás és invázió is megindult, ám az első hullámot még sikerült visszavernie a maroknyi tengerészgyalogos helyőrségnek.⁹⁵² Bár a haditengerészet megpróbált felmentést küldeni a szigethez, ám mivel az több mint 3700 kilométerre található Hawaii-tól, a

⁹⁵⁰ Vadász Sándor (szerk.): i.m., 2005, 659

⁹⁵¹ Az atoll történetéről: <http://www.fws.gov/wakeatoll/history.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁹⁵² Keegan, John: i.m., 2003, 438

kísérlet végül is sikertelen lett, így a kis sziget december 23-án elesett, noha egyes vélemények szerint menthető lett volna.⁹⁵³

A sziget japán megszállása idején történekmek szomorú mementója a 98-as Szikla (*The 98 Rock*): 1943 októberében a megszállt szigetet ért sikeres amerikai bombázás után, a japán szigetparancsnok elrendelte a még itt fogvatartott 98 civil – a korábbi katonai építkezéseken dolgozó munkavállaló – kivégzését.⁹⁵⁴ A sortűz egyetlen véletlen túlélője egy közeli sziklába karcolta az alábbi feliratot: 98 US PW 5-10-43 – hamarosan őt is elfogták és lefejezték.⁹⁵⁵ Érdekes, hogy a sziget egészen 1945 szeptemberéig japán fennhatóság alatt állt.

A világháború után a sziget ismét fontos amerikai támaszponttá vált, melynek repülőtere és kikötője fontos támogatást nyújtott a hidegháború éveiben az Haditengerészet és Légierő gépeinek. 1962-ben a sziget igazgatását a Secretary of the Interiorra bízták.⁹⁵⁶ Érdekes hogy a sziget a hidegháború után is megőrizte jelentőségét, azt csak katonai célra használják: 1994. október 1.-től a Védelmi Minisztériumhoz tartozó Ballistic Missile Defense Organization (mára *Missile Defense Agency* néven) felügyeli a területet – így az a nyilvánosság elől teljesen zárt.⁹⁵⁷

Mindezek ellenére a történelmi emlékek megőrzésére és a természeti környezet védelmére is igyekeznek hangsúlyt fektetni, így már 1985-ben felkerült a sziget a *National Historic Landmark*-ok listájára, elismerve szerepét a második világháborúban, a természetvédelem ugyanakkor meglehetősen későn, csak 2009-től lett hangsúlyos, mikor a Wake-atoll is a *Remote Islands Marine National Monument* részévé vált.⁹⁵⁸

⁹⁵³ Keegan, John: i.m.,1998, 172

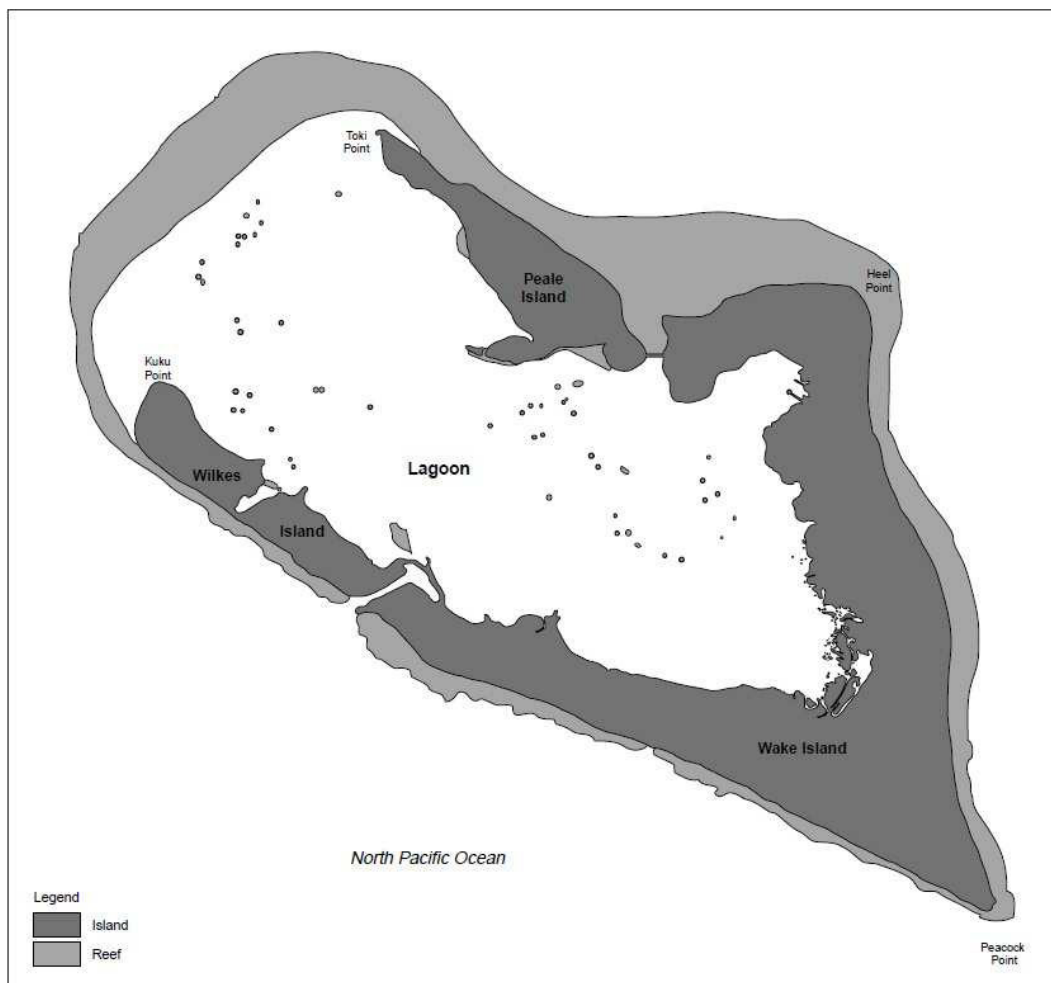
⁹⁵⁴ A háború eseményeiről: <http://www.hawaiireporter.com/brave-men-who-built-and-died-for-america-wake-98/123> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁹⁵⁵ Az atoll történetéről: <http://www.fws.gov/wakeatoll/history.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁹⁵⁶ Executive Order 11048--Administration of Wake Island and Midway Island: <http://www.archives.gov/federal-register/codification/executive-order/11048.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁹⁵⁷ Office of Insular Affairs a szigetről: <http://www.doi.gov/oia/islands/wakeatoll.cfm> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

⁹⁵⁸ A természetvédelmi területről: <http://www.fws.gov/wakeatoll/index.html> - Hozzáférés dátuma: 2013. augusztus 5.

28. ábra

A szakirodalomban e lakatlan területeket illetően sokszor találkozhatunk a *United States Minor Outlying Islands* megnevezéssel, ám fontos megjegyezni, hogy ez nem közigazgatási, hanem statisztikai egység.

3.5 Összegzett következtetések:

II. Az Amerikai Egyesült Államok Szigetterületeit áttekintve az alábbi következtetéseket vontam le:

Az Amerikai Egyesült Államok, noha maga is egy gyarmattartója ellen fellázadt területként született meg, a XIX-XX század fordulóján több olyan területet kerített birtokába, melyeknek határozottan nem kívánt a tagállami struktúrájába beilleszteni. Ami miatt mégsem tekinthetjük az USA-t hagyományos gyarmattartónak az az, hogy minden területgyarapítás legfőbb indoka az amerikai nemzetbiztonsági érdekek mentén történt. A washingtoni legfelsőbb bíróság egyértelművé tette, hogy a Kongresszus joga hogy meghatározza, milyen jogok érvényesülnek az adott szigetterületen, vagyis megszületett az „alkotmány nem követi a zászlót” elv.

A nemzetközi dekolonizációs folyamat nyomán a lakott területek legtöbbször alkotmányt, szervezeti törvényt kapott a Kongresszustól, ezekben azonban továbbra is rögzítették alárendelt szerepüket. Az Egyesült Államok bár nyilatkozatokban támogatta az önrendelkezési jog gyakorlását, a gyakorlatban ugyanakkor hol ellenérdekelté tette a különböző feleket, hol pedig kifejezetten gátolta a függetlenségi törekvéseket (Puerto Rico).

Az USA esetében nem lehet a szigetterületekre vonatkozó, olyan szintű egységes kormányzati politikáról beszélni, mint az Egyesült Királyság esetében. A területi alkotmányok és a szervezeti törvények rögzítik az anyaország és szigetterületek státuszát, minden esetben világossá téve a helyi hatalom korlátait, és az állampolgárok korlátozottabb politikai jogait. A washingtoni kongresszus dönt szövetségi hatáskörök (a had- és külügy, pénzügy, esetenként az adók) kérdésében, valamint megvétózhat bármely helyi jogszabályt.

Mindezek ellenére nem tekinthetjük az Egyesült Államokat, egy kizsákmányoló, politikailag elnyomó hatalomnak, mivel a második világháború után minden területen felváltotta a korábbi katonai igazgatást polgári igazgatással, mindenütt biztosítja az amerikai állampolgárságot (Amerikai Szamoa esetében ez korlátozottan igaz), és vele a szabadságjogok széles skáláját. Az USA jelentős közvetlen gazdasági segítséget is nyújt a szigeteknek, továbbá rendkívül kedvező beruházásösztönző adópolitikáján keresztül segíti az anyaországból érkező

befektetéseket. E lépések eredményeképpen a szigetterületek gazdasági és egyéb szociális mutatói –, ha nem is érik el az anyaországét – a térségbeli államoknál messze jobbak.

Az Egyesült Államok, mint szuperhatalom, gazdasági erejénél fogva azt is megtehetette, hogy vonzóvá tegye magát egyes területek számára, így az Északi-Mariana-szigetek lakosai önként vállalták, hogy az USA szuverenitás alá kerüljenek, vagyis nem a függetlenséget választották.

Az Egyesült Államok számára e területek birtoklása – ahogy megszerzésükkor is – napjainkban is elsősorban biztonsági, másrészt gazdasági kérdés. A szuperhatalom Puerto Ricoról és az Amerikai Virgin-szigetokről sikerrel ellenőrizhette a Karib-térséget, és különösen az ellenséges Kubát; a Mariana-szigetlánc tagjairól kontrollálni tudja a Csendes-óceán keleti medencéjét. Bár területileg nem jelentősek, mind a Johnston-atollt, a Midway-atollt, és a Wake-atollt is katonai célokra használták, ahonnan nemcsak a térséget ellenőrizhették az „elsüllyeszthetetlen repülőgép-hordozók”, de a Mariana-szigetekre irányuló utánpótlási útvonal részeként is működtek.

Tekintettel az amerikai állampolgárság nyújtotta előnyökre, továbbá a jelentős gazdasági segítségére, az Egyesült Államok a szigetterületek lakosait sikerrel tette érdekeltté a viszony fenntartásában, és a függetlenség elutasításában.

4. Következtetések

4.1 Az Egyesült Királyság és az Amerikai Egyesült Államok külbirtokainak összehasonlítása

Az alábbiakban öt szempont szerint hasonlítom össze az Egyesült Királysághoz és az Egyesült Államok külbirtokait: először történelmi szempontból mutatom be a két állam által folytatott terjeszkedési politika múltját, irányát, jellegét; ezt követi az egyes külbirtokok jelenlegi jogi státuszának illetve az anyaországhoz fűződő kapcsolatuk vizsgálata, kitérve a területek lakóinak politikai jogira, illetve az állampolgárság kérdésére. A harmadik vizsgálati szempont a külbirtokok gazdasági helyzetének vizsgálata, kitérve a földrajzi elhelyezkedésből adódó nyersanyagokhoz való hozzáférés jelentőségére, továbbá a területeknek az egyes fejlődési mutatók szerinti összehasonlítása, az anyaországgal, és a környező független államokkal. A negyedik szempontként az egyes külbirtokokon lezajló függetlenségi törekvéseket elemzem, illetve megvizsgálom az ezekre adott anyaországi válaszokat és reakciókat. Végül, ötödik szempontként bemutatom a külbirtokokon jelenlévő biztonságot fenyegető tényezőket, forrásuk szerint csoportosítva, vagyis a természeti és az ember által okozott tényezőket.

4.1.1 A külbirtokok történelmi szempontú összehasonlítása

Amennyiben a vizsgálatban a **történelmi** szempontot kívánjuk előtérbe helyezni, egyértelmű, hogy az Egyesült Királyság esetén egy olyan gyarmattartó államot látunk, mely tizenhetedik század elejétől évszázadokon keresztül lépésről-lépésre építette ki világbirodalmát. A gyarmatépítés indokai területről területre változtak, szerepelt közte: gazdasági érdek (India, afrikai területek), tengeri csomópontok és szorosok védelme (Gibrálár, Málta, Egyiptom), a hosszútávú tengeri utak biztosítása (csendes-óceáni területek), az ezekhez kapcsolódó biztonsági érdek, esetenként belpolitikai okok, presztízs szempontok stb...

A terjeszkedés iránya tulajdonképpen az egész bolygóra kiterjedt, és annak eredményeképpen az Egyesült Királyság egy nyersanyagokban gazdag, lélekszámát

tekintve az anyaországot sokszorosan meghaladó, globális jelenlétet biztosító birodalmat teremtett.

E világbirodalom azonban a megváltozó nemzetközi körülmények hatására, a második világháborút követően, kevesebb, mint negyven év alatt legnagyobb részt leépült. Általánosságban elmondható, hogy brit politikai elit alapvetően nem gátolta az egykori gyarmati területek önrendelkezését. Amennyiben egy-egy terület – legyen az gazdaságilag vagy stratégilag bármi fontos a brit érdekek szempontjából – kinyilvánította akarátát a függetlenségre, összhangban a nemzetközi egyezményekkel és szerződésekkel, megkapta a lehetőséget erre. A Brit Tengeren Túli Területek létrejötte kapcsán nem találunk semmilyen rendező elvet, kizárólag azok a területek tartoznak ide, melyeken nem indultak meg az önállósodási folyamatok, vagy nem is rendelkeznek állandó lakossággal, így nincs aki az önrendelkezés alanya legyen.

Ezzel szemben az amerikai szigetterületek nem egy területszerzésre törekvő hagyományos gyarmattartó állam szerzeményei. Az amerikai terjeszkedés sokáig egyet jelentett azzal, hogy az új területek belátható időn belül egyenlő jogú tagállammá válhatnak az unióban. Mindez nem korlátozódott a földrajzilag összefüggő területekre, mint azt Alaszka és Hawaii esetében láttuk.

Azon lakott területek, melyeknek deklaráltan *nem* kínálta fel az USA a tagállami státuszt, vagyis alárendelt szerepet szánt nekik – más szóval gyarmatnak tekinthetők, (az Északi-Mariana-szigetek kivételével) mind 1898 és 1917 között kerültek az Egyesült Államok birtokába. Vagyis az állíthatjuk, hogy a hagyományos gyarmatszerző politikai nem, vagy csak korlátozottan jellemezte az Egyesült Államok külpolitikáját. Ennek az oka feltehetően az, hogy a gazdasági, politikai és katonai érdekeit területszerzés nélkül is különösebb nehézségek nélkül tudta érvényre juttatni az USA (kiváló példa erre Kuba helyzete 1959-ig).

Amennyiben megvizsgáljuk a megszerzett területeket, akkor a birtokbavétel indokai között minden esetben az Egyesült Államok geopolitikai-védelmi indokai szerepelnek. Ez látjuk Puerto Rico esetében, ahol a tervezett Panama-csatornát és a Karib-térséget kívánták biztosítani; az Amerikai Virgin-szigetekenél, amikor a német terjeszkedést megelőzni és tovább erősíteni a térség feletti amerikai ellenőrzést, Guam esetében, ahonnan a távol keleti amerikai érdekeket kívánták biztosítani; és bár korlátozottan Amerikai Szamoa esetében is, ahol a hagyományos gyarmati hatalmak (Anglia, illetve a vilmosi Német Birodalom) törekvéseinek megakadályozása volt a cél. A gazdasági indokok tulajdonképpen másodlagosak

voltak, mivel e területek nem rendelkeztek olyan nyersanyaggal, mellyel az Egyesült Államok maga ne rendelkezett volna, vagy ne tudott volna máshonnan (rá nézve) előnyös kereskedelmi szerződésekkel megszerezni. Mivel a szigeteknek (Puerto Rico kivételével) kis számú volt a lakossága, így a kontinensről származó amerikai export számára a szigetek birtoklása nem jelentett olyan előnyt, amellyel más területeken ne rendelkeztek volna.

A geopolitika érdekei még az alapvetően gazdasági érdekek miatt birtokba vett guano-szigeteken is megjelenik, hiszen ezekben az esetekben is dönthetett úgy a politikai vezetés (és mint láttuk sok esetben így is tett), hogy a gazdasági hasznosítást követően sem mond le a fennhatóságról.

A következő lényeges különbséget az angol területekhez képest abban látom, hogy míg az Egyesült Királyság folyamatosan lehetőséget adott az önrendelkezés gyakorlására, teret engedve a dekolonizációnak; addig az Egyesült Államok esetében nem így történt. Igaz, az Egyesült Királyság nagyságrendileg több gyarmati területtel rendelkezett, másrészt e területek sokszor évezredes önálló civilizációs múlttal tekinthettek vissza, és lakosainak önálló identitása volt.

Míg az egykori brit gyarmatok sorra nyerték el függetlenségüket, az USA esetében egyetlen terület sem függetlenedett. Sőt, mint láttuk az Északi-Mariana-szigetek esetén az USA további területeket tudott rábírní arra, hogy önként a szuverenitása alá tartozzanak.

4.1.2 A külbirtokok jogi státusza szerinti összehasonlítása

A korábbiakból következik a területek **jogi státusza**, illetve kapcsolatuk az anyaországgal. Mint láttuk, a Brit Tengerentúli Területekre kezdetben nem vonatkozott egységes szabályozás, sem egységes kormányzati koncepció, azokkal kapcsolatban a brit kormányzat sokáig tulajdonképpen arra várt és arra készült, hogy kifejezzék a függetlenség iránti igényüket. Annak felismerése, hogy vannak olyan területek, melyeknek nem igénye a brit szuverenitás feladása, egészen a kilencvenes évekig tartott. Ez után kezdődött az anyaország és a területek közötti kapcsolat újragondolásának folyamata a kölcsönös egyetértés és előnyök alapján, mely a területek új alkotmányaival zárult le. Így mindegyik Brit Tengeren Túli Terület önálló alkotmányos egység, melyek egymástól és az anyaországtól is elkülönülnek, noha nem részei, de alkotmányosan alárendeltek az Egyesült Királyságnak.

Az amerikai külbirtokok esetében hasonló a helyzet, ám mivel ezek száma nem változott, a rájuk vonatkozó alapelveket viszonylag korán már a huszadik század első éveiben lefektették. Ahogy az *insular cases*ekben megállapításra került, szigetterületek nem részei, csak kellékei az Unió területének, de hozzá tartoznak. Ugyanakkor a területi alkotmányok jellemzően igen régen születtek (van ahol még mindig sikertelen az alkotmányozás folyamata), és magukon őrzik az adott kor lenyomatát, melyben az Egyesült Államok elsősorban saját érdekeit kívánta érvényre juttatni, akár szemben a szigetlakókéval.

A brit kormány a területeknek belügyeikben széles körű autonómiát biztosított (melynek hagyományai már a gyarmati rendszerben jelen voltak), ugyanakkor bizonyos kormányzati szakpolitikákat továbbra is Londonnak tartott fenn. Ezt a területek jellemzően nem kifogásolták, mivel olyan kérdésekről volt szó (pl.: külügy-hadügy) melyek fedezésére a korlátozott gazdasági potenciállal rendelkező területek amúgy sem lettek volna képesek. A másik jellemző ezzel kapcsolatban a brit parlament törvényalkotási előjoga a területek irányába, mely pozitív és negatív irányú is egyben, vagyis nemcsak törvényt alkothat, de meg is semmisíthet egyes helyi jogszabályokat a londoni testület.

Ezt megtaláljuk az amerikai területeknél is, ahol tekintettel az amerikai alkotmány területi cikkelyére, és az *insular cases*ekben lefektetett viszonyra, a Kongresszus rendelkezik azzal a joggal, hogy jogszabályt alkosson bármely, az

USA-hoz tartozó területen, és egyéb birtokok számára; továbbá e testületet illeti a döntés joga arról, hogy az alkotmány mely rendelkezései érvényesek a szigetterületeken – és melyek nem. A Kongresszus továbbá vétójoggal is rendelkezik a területek irányában. A területek törvényhozói testületeinek jogalkotási autonómiája csak mindezek fényében értelmezhető. A szövetségi hatáskörök (köztük a had- és külügy, pénzügy, esetenként az adók kérdése) természetesen nem tartoznak a területekhez – vagyis itt szűkebb kerek között mozognak a területek, mint a brit külbirtokok.

Az anyaországok törvényhozó testületei elleni megnyilvánuló ellenszenv, melynek az oka a helyi testületek alárendelt szerepe (ami végső soron korlátozott önrendelkezést jelent), elsősorban az amerikai területeket jellemzi. Ennek az oka talán az lehet, hogy ezeken a szigeteken egy korábbi gyarmattartót egy olyan hatalom követte, mely ismét gyarmatosítóként kezdett viselkedni (Puerto Rico, Guam, Amerikai Virgin-szigetek). A brit területek esetében ezzel szemben nem jellemző a hatalomváltás, sokkal inkább a helyi önrendelkezési jog folyamatos bővülését élhették meg az itt lakók, másfelől – szemben az USA-val – igen jelentős volt az anyaországi kivándorlás, ami a brit kultúra és intézményrendszer elfogadását erősítette.

Érdeemes kiemelni, bár mind a brit, mind az amerikai területeken jelenlevő intézmény a kormányzói hivatal, az a brit területeken egy Londonból időlegesen kinevezett és kiküldött köztisztviselő, az amerikai szigetterületeken egy választott politikai tisztség. További különbség, hogy míg a brit külbirtokoknak semmiféle képviselőjük nincsen a londoni törvényhozásban, addig a szigetterületek küldhetnek delegáltakat – igaz szavazati jog nélkül.

A kormányzatok láthatóan eltérő jelentőséget tulajdonítanak külbirtokaiknak: míg Londonban külön önálló minisztérium foglalkozik a területekkel, addig Washingtonban egy alacsony presztizsú szövetségi szervnek csak az egyik feladata a szigetterületek igazgatása. Abban is különbséget látok, hogy amíg a brit kormányzat bátorítja a területek egymás közötti kapcsolatainak épülését, illetve éves találkozókat rendez; addig az amerikai kormányzatban nincs ilyenre példa – az egyes szigetterületek jellemzően egyedül lépnek fel érdekeikért, nem együtt, mint ahogy ezt Londonban látjuk.

Külön említést érdemel az állampolgárság szabályozása. Napjainkban mindkét ország külbirtokainak polgárai egyben az anyaország állampolgárai is. Az ehhez

vezető út azonban egy hosszú folyamat eredménye. Az amerikai területek lakosai jellemzően fejlettségüktől és az amerikai érdekektől függően kapták meg az állampolgárságot. Puerto Rico 1917-ben, a Virgin-szigetek 1927-ben, Guam 1950-ben, az Északi Mariana-szigetek 1976-ban. Amerikai Szamoa helyzete annyiban különleges, hogy az itt lakó (szinte kizárólag benszülött) polgárok csak *U.S. National* státusszal rendelkeznek, ugyanakkor könnyített lehetőségük van megszerezni a valódi állampolgárságot garantáló *U.S. Citizen* státuszt. A szigetterületek lakosainak amerikai állampolgárságával kapcsolatban azonban meg kell jegyezni, hogy a politikai jogaik korlátozottak, mivel az itt élők nem szavazhatnak az amerikai elnökválasztáson, nincsen a tagállamokhoz hasonló szövetségi szintű képviselőjük a Kongresszusban, oda – mint az már korábban említésre került – csak egy szavazati joggal nem rendelkező delegáltat küldhetnek.

A Brit Tengeren Túli Területek esetében nem is az állampolgárság megadása volt a kérdés központjában, hiszen minden gyarmati lakos brit alattvaló volt, hanem annak konkrét tartalma. A Tengeren Túli Területeknek, mint kategóriának kialakulásával párhuzamosan egy viszonylag hosszú folyamatot láthatunk, melynek nyomán a területek lakosait valóban az anyaországi polgárokkal azonos jogokkal ruházták fel, és nem másodoszályú állampolgárnak számítottak. Napjainkra e területek lakosságának jelentős része (a 2002 előtt születettek) egyaránt rendelkezik *British Citizenship*-el és *British Overseas Citizenship*-el, azonban csak az előbbi garantálja az Egyesült Királyság területén történő letelepedést. A ciprusi Szuverén Bázisterületekre ez nem vonatkozik, de annak a területnek nincsen olyan lakosa, aki ne lenne ciprusi állampolgár. E polgároknak azonban – az amerikai rendszerhez hasonlóan – nincs képviselőjük abban a testületben, mely rájuk nézve kötelező jogszabályokat fogadhat el.

Az állampolgársággal kapcsolatban ki kell térni a helyiek státuszára. Bár formálisan azonos joggal rendelkezik egy brit-szigeteki állampolgár és egy pl. bermudai állampolgár, (mindketten *British Citizenship*-el rendelkeznek), továbbá a területek esetében nem beszélhetünk helyi állampolgárságról (mivel azok nem államok), ugyanakkor a területek lakosaiban jelen van az az igény, hogy megkülönböztessék magukat a betelepülőktől. Ezt az igényt a Brit Tengeren Túli Területek esetében a *belonger* státusz (vagy *belongership*) intézményének bevezetésével oldották meg egyes helyeken. Ez a státusz bizonyos többletjogokat

biztosít az ezzel rendelkezőknek, ugyanakkor a Területek korlátozzák, engedélyekhez kötik az anyaországból származók letelepedését.

Ezt az anomáliát az Egyesült Államok szigetterületein is megfigyelhetjük, ott azonban a szövetségi kormányzat jellemzően meggátol minden olyan intézkedést, vagy kezdeményezést, mely az anyaországból származó és helyi állampolgárok közötti bármilyen megkülönböztetést tenne lehetővé, ahogy a migráció sem korlátozható.

Az állampolgárságon túl szólni kell még a helyiek identitásáról is. Mára a legtöbb külbirtok lakossága önálló identitással bír, annak gyakran összes kellékével és szimbólumával (himnusz, zászló, ünnepnapok, nyelv, de legalábbis dialektus), ez az identitás kiegészíti az anyaországi identitást, sőt esetenként fel is váltja azt. Ez lehet egy újonnan létrejött identitás, melyet a bevándorlók hoztak létre helyben, (Szent Ilona – *saints*, Falkland-szigetek – *kelpers*, vagy a gibraltáriak); vagy egy korábban helyben lakó nép törzsi identitása, mely már a gyarmatosítás előtt is jelen volt (Szamoa – *szamoaiak*, Mariana-szigetek – *csamorrók*); esetleg egy olyan identitás, mely egy korábbi gyarmatosítás eredményeképpen jött létre, folyamatosan fejlődve, több hatást magába olvasztva, és amely ugyanakkor élesen megkülönbözteti magát az anyaország identitásától (hispan identitás Puerto Ricóban és Karib térségben).

Fontos megjegyezni, hogy a helyi identitáson belül számos kisebb, a többségtől eltérő gyökerű, történelmi hatások nyomán létrejött identitás is jelen van e külbirtokokon, melyek tovább színesítik a szigetek társadalmát, ezek ugyanakkor megfogalmazzák az anyaországhoz való viszonyukat is (Bermudán elsősorban az alacsony keresetű, és társadalmi presztízsű színes bőrűek csoportjai támogatják az Egyesült Királyságtól való függetlenedést).

4.1.3 A külbirtokok gazdasági eredményeik szerinti összehasonlítása

Mielőtt rátérnénk a következő összehasonlítási szempontra, a **gazdaságra**, érdemes külön kitérni a területek **földrajzi kiterjedésére** is. Amennyiben megvizsgáljuk a territóriumokat, világossá válik, hogy az Egyesült Királyság külbirtokai jóval nagyobb területtel rendelkeznek, igaz ennek legnagyobb részét az Brit Antarktisz Terület adja. Tekintettel arra, hogy a külbirtokok szinte mindegyike sziget (Gibraltár, a ciprusi és az antarktisz területek kivételek), fontos kitérni azok tengeri területére. A nemzetközi jog lehetőséget biztosít arra, hogy az adott állam, a szárazföldi területének alapvonalától számított 200 tengeri mérföldön belül kizárólagos gazdasági övezetet jelölhet ki, továbbá az alapvonalától 350 tengeri mérföldig kizárólagosan aknázhathatja ki a kontinentális talapzaton a tengerfenék kincseit. Tekintsük át tehát a területek nagyságát, és a tengeri területeket.

Terület neve	Szárazföldi terület (km ²)	Kizárólagos gazdasági övezet (km ²)	Kontinentális Talapzat (km ²)
Anguilla	91	92 178	2109
Bermuda	54	450 370	291
Brit Antarktisz Terület (közelítő adat)	1 709 400	-	-
Brit Indiai-óceáni Terület	46	638 568	17 194
Déli-Georgia és Déli-Sandwich-szigetek	4 066	1 449 532	23 090
Falkland-szigetek	12 173	550 872	179 234
Gibraltár	5,8	-	-
Kajmán-szigetek	264	119 137	268
Montserrat	102	7 582	145
Szent Ilona	122	444 916	185
Ascension	90	441 658	15
Tristan da Cunha	98	754 720	258
Szuverén Bázisterület Ciprus (Akrotíri és Dekélia)	256	-	-
Pitcairn-szigetek	45	836 108	48
Turks- és Caicos-szigetek	616	154 068	7 395
Virgin-szigetek	151	80 117	3 062
Összterület	1 727 579,8	6 019 826	230 329
Összterület az Antarktisz Terület nélkül	18 179,8	6 019 826	230 038
Egyesült Királyság	243 610	773 676	524 645

Forrás: <http://www.seaaroundus.org>

1. táblázat

Terület neve	Szárazföldi terület (km ²)	Kizárólagos gazdasági övezet (km ²)	Kontinentális Talapzat (km ²)
Amerikai Szamoa	197,1	404 391	154
Amerikai Virgin Szigetek	346,36	33 744	1901
Északi-Mariana-szigetek	463,63	749 268	1 463
Guam	541,3	221 504	274
Puerto Rico	9104	177 685	5 093
Baker- és Howland-sziget	1,64 + 1,84	434 921	-
Jarvis-sziget	4,5	316 665	-
Johnston-atoll	2,67	442 635	17
Navassa	5,4	11 494	22
Midway-atoll	6,2	n.a.	n.a.
Palmyra- és Kingmann-atoll	12 + 0,012	352 300	80
Wake-atoll	7,38	407 241	13
Összesen	10 138,5	3 551 848	6688
USA (Alaszkával és Hawaii-al együtt)	9 161 966	8 694 049	768 151

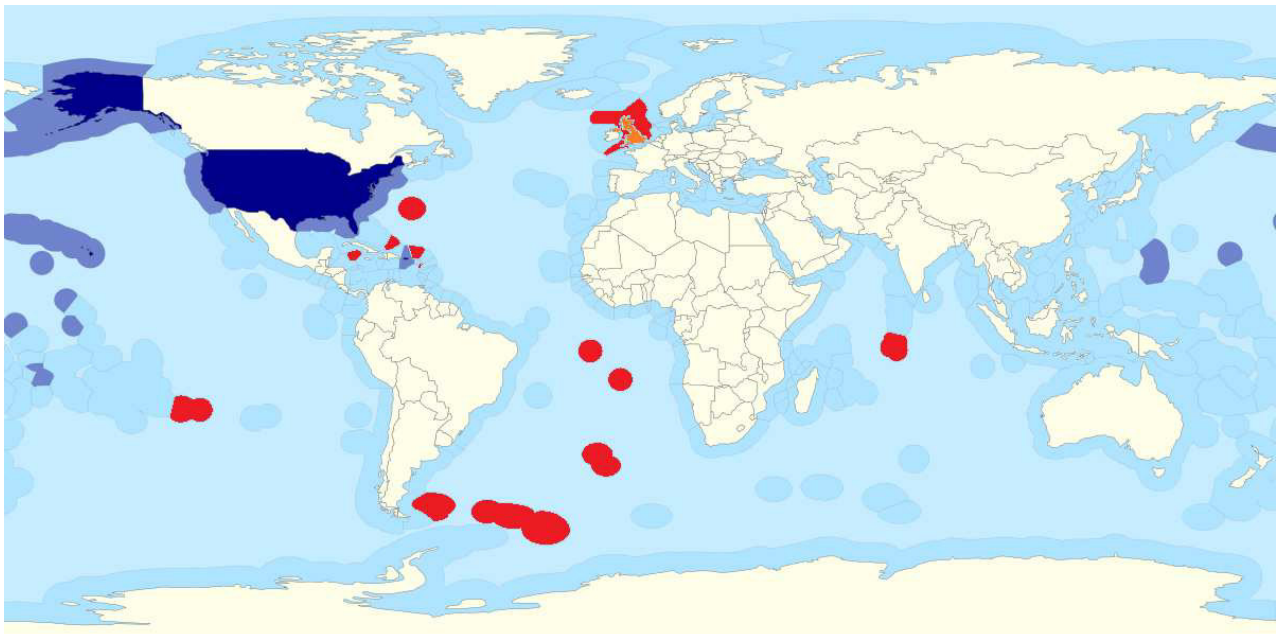
Forrás: <http://www.seaaroundus.org>

2. táblázat

E táblázatból nyilvánvalóvá válik, hogy az anyaországok számára a külbirtokok hatalmas potenciált jelentenek: a brit területek esetében, alig 18.000 km² szárazföldi terület több mint 6 millió km² tengeri terület gazdasági kiaknázását biztosítja. Az amerikai szigetterületek esetében is hasonló az arány: itt durván 10.000 km² szárazulat több 3,5 millió km² tengeri területhez biztosít kizárólagos hozzáférést, ráadásul ebből a lakatlan szigetek, melyek átlagosan alig több mint 5 km² területűek közel 2 millió km² vízterülethez juttatják az USA-t.

Az Egyesült Királyság a földrajzi adottságuknak köszönhetően több lehetőséggel bír a kontinentális talapzat kiaknázásában: a brit fennhatóság alá eső területek partjain túl, több mint 230.000 km²-nyi tengerfenékhez fér hozzá, különösen nagy jelentősége van e szempontból a dél-atlanti területeknek (Falkland-szigetek, Déli-Georgia és Déli-Sandwich-szigetek).

Tekintsük át a két ország kizárólagos gazdasági övezeteit a világtérképen!

29. ábra

Amennyiben gazdasági szempontok szerint vizsgáljuk a külbirtokokat, jelentős különbségeket fedezhetünk fel; ugyanakkor fontos leszögezni, hogy gazdaságilag minden terület önálló, így értelmetlen is lenne a *brit* vagy *amerikai* területek összehasonlítani, hiszen ilyenről nem beszélhetünk, csak Puerto Rico gazdaságáról, Gibraltár gazdaságáról, esetleg Guam gazdaságáról. Amennyiben mégis a közös jellemzőket próbálnánk keresni, akkor az alábbi általános felismeréseket tehetjük. A lakossággal rendelkező brit területek rendkívül nagy diverzitást mutatnak. Amennyiben elfogadjuk az egy főre jutó GDP-t mérőszámként, akkor a brit területek gazdaságait vizsgálva, (tekintsünk el az 54 lakossal rendelkező Pitcairn-szigettől és az állandó lakossággal nem rendelkező, vagy gazdasági tevékenységet nem folytató területektől) az alábbi eredményekhez juthatunk:⁹⁵⁹

	Egyesült Királyság	Anguilla	Bermuda	Kajmán-szigetek	Montserrat	Turks-és Caicos-szigetek	Virgin-szigetek	Falkland-szigetek	Szent Ilona, Ascension, Tristan da Cunha	Gibraltár
GDP/fő (2011) \$	38,918	18,408	85,996	57,610	10,396	24,363	39,015	55,400	7800 (2009)	63,327
terület/anyaország	100%	47%	220,9%	148,0%	26,7%	62,6%	100,2%	142,3%	20%	162,7%

3. táblázat

Az eredmények az mutatják, hogy a kilenc lakott terület közül öt esetben a helyi egy főre jutó bruttó nemzeti össztermék jelentősen meghaladja az anyaországét. Közöttük van Bermuda, mely a világ egyik legnagyobb GDP/fő értékével rendelkező állama. Ugyanakkor egyes területek gazdasága jelentős elmaradásban vannak, Szent Ilona és a hozzá tartozó területek gazdasági teljesítménye Guyana szintjén áll. Tekintsük át az amerikai területek hasonló értékeit:

	Egyesült Államok	Puerto Rico	Guam	Északi-Mariana-szigetek	Amerikai Virgin-szigetek	Amerikai Szamoa
GDP/fő (2011) \$	47,882	16.300 (2010)	28,700 (2010)	13.600 (2010)	14.500 (2010 becslés)	8000 (2007 becslés) más forrás: 9.976 (2007 becslés)
terület/anyaország	100%	34%	59,9%	28,4%	30,20%	16% / 20,8%

4. táblázat

Ebben az esetben már markánsabb különbségeket láthatunk, a szigetterületek sehol sem érik el az anyaország gazdasági fejlettségét.

⁹⁵⁹ Forrás: UN Data, Világbank, CIA Factbook

Mivel azonban az egy főre eső GDP-t nem tekinthetjük egy olyan értéknek, mely az egyes területek fejlettségét kizárólagos módon leírná, érdemes áttekinti, az ENSZ által is alkalmazott humán fejlettségi mutató (Human Development Index) értékeit:⁹⁶⁰

	Egyesült Királyság	Anguilla	Bermuda	Kajmán-szigetek	Montserrat	Turks-és Caicos-szigetek	Virgin-szigetek	Falkland-szigetek	Szent Ilona, Ascension, Tristan da Cunha	Gibraltár
HDI 2009⁹⁶¹	0,956	0,865	0,981	0,983	0,821	0,873	0,945	0,933	0,797	0,961
sorrend	24	80	7	4	107	73	35	44	126	20

5. táblázat

Ezek az adatok differenciálják a gazdaság-centrikus megközelítést, rámutatva arra, hogy a Kajmán-szigetek összfejlettsége magasabb lehet a gazdaságilag fejlettebb Bermudánál, ugyanakkor a Brit Virgin-szigetek, mely az egy főre eső GDP szempontjából az anyaországgal van azonos szinten, a HDI mutató szerint kevésbé fejlettebb annál.

	Egyesült Államok	Puerto Rico	Guam	Északi-Mariana-szigetek	Amerikai Virgin-szigetek	Amerikai Szamoa
HDI 2009	0,953	0,905	0,901	0,875	0,894	0,827
sorrend	31	53	55	72	60	104

6. táblázat

Ha gazdasági szempontokat vizsgáljuk, talán nem is az anyaországgal érdemes összevetni e területek fejlettségét, hiszen attól számtalan aspektusban különbözhetnek (lakosság szám, lakosság összetétele, nyersanyagok, iparosodottság foka, klimatikus viszonyok, oktatás minősége, kultúra, stb.), sokkal izgalmasabb, ha a térségben található egyéb államokkal vetjük össze ezeket. Ha vizsgált területeket a Karib-térségben az egy főre eső GDP illetve a HDI szerint rendezzük, az alábbi eredményeket kapjuk:

⁹⁶⁰ A Human Development Index (HDI) egy olyan mutatószám, amely a világ országainak összehasonlítását teszi lehetővé a születéskor várható élettartam, az írástudás, az oktatás és az életszínvonal alapján.

⁹⁶¹ Legutóbb 2009-ben készült olyan vizsgálat az ENSZ-részéről, mely a vizsgált területek HDI értékeit közölte.

David A. Hastings: Filling gaps in human development index, United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (UNESCAP) 2009

http://www.unescap.org/pdd/publications/workingpaper/wp_09_02.pdf

Terület neve	Típusa	GDP/fő 2011
Bermuda (U.K.)	külbirtok	85996
Kajmán-szigetek (U.K.)	külbirtok	57610
Brit Virgin-szigetek (U.K.)	külbirtok	39015
Saint-Barthélemy (Fr.o.)	külbirtok	37000 *
Puerto Rico (USA)	külbirtok	27098
Aruba (Holl.)	külbirtok	24753
Turks- és Caicos-szigetek (U.K.)	külbirtok	24363
Martinique (Fr.o.)	külbirtok	24118**
Bahama-szigetek	szuverén állam	22431
Guadeloupe (Fr.o.)	külbirtok	21780**
Holland Antillák (Bonaire, Curaçao, Saba, Sint Eustatius és Sint Maarten)	külbirtok	20401
Anguilla (U.K.)	külbirtok	18408
Trinidad és Tobago	szuverén állam	16272
Barbados	szuverén állam	15744
Saint-Martin (Fr.o.)	külbirtok	15400***
Amerikai Virgin-szigetek (USA)	külbirtok	14500**
Saint Kitts és Nevis	szuverén állam	13424
Antigua és Barbuda	szuverén állam	12480
Montserrat (U.K.)	külbirtok	10396
Grenada	szuverén állam	7868
Dominikai Közösség	szuverén állam	7322
Saint Lucia	szuverén állam	7124
Saint Vincent és Grenadine-szigetek	szuverén állam	6291
Kuba	szuverén állam	6106
Dominikai Köztársaság	szuverén állam	5512
Jamaica	szuverén állam	5360
Haiti	szuverén állam	665

Forrás: UN Data, Világbank statisztikák
* 2007 becslés **2010 becslés *** 2008 becslés

7. táblázat

Megjegyzés: A Holland Antilláknak nevezett terület 2010. október 10-én felbomlott. Curaçao és Sint Maarten a Holland Királyság társult állama lett, autonóm területként, hasonlóan Arubához, mely már 1986 óta ilyen státuszú. Bonaire-, Saba- és Sint Eustatius szigetei Hollandia közvetlen részeivé válnak, különleges önkormányzatként, hasonló megyei önkormányzati jogokkal, mint az anyaországban.

Terület neve	Típusa	HDI 2009
Kajmán-szigetek (U.K.)	külbirtok	0,983
Bermuda (U.K.)	külbirtok	0,981
Brit Virgin-szigetek (U.K.)	külbirtok	0,945
Aruba (Holl.)	külbirtok	0,908
Puerto Rico (USA)	külbirtok	0,905
Martinique (Fr.o.)	külbirtok	0,904
Barbados	szuverén állam	0,900
Amerikai Virgin-szigetek (USA)	külbirtok	0,894
Holland Antillák (Bonaire, Curaçao, Saba, Sint Eustatius és Sint Maarten)	külbirtok	0,886
Bahama-szigetek	szuverén állam	0,881
Turks- és Caicos-szigetek (U.K.)	külbirtok	0,873
Anguilla (U.K.)	külbirtok	0,865
Trinidad és Tobago	szuverén állam	0,857
Saint Kitts és Nevis	szuverén állam	0,853
Guadeloupe (Fr.o.)	külbirtok	0,839
Antigua és Barbuda	szuverén állam	0,835
Kuba	szuverén állam	0,833
Saint Lucia	szuverén állam	0,828
Dominikai Közösség	szuverén állam	0,822
Montserrat (U.K.)	külbirtok	0,821
Grenada	szuverén állam	0,811
Saint Vincent és Grenadine-szigetek	szuverén állam	0,811
Jamaica	szuverén állam	0,779
Dominikai Köztársaság	szuverén állam	0,778
Haiti	szuverén állam	0,509
Saint-Barthélemy (Fr.o.)	külbirtok	n.a.
Saint-Martin (Fr.o.)	külbirtok	n.a.

Forrás: UNESCAP

8. táblázat

Tekintsük át ugyanezeket az adatokat az óceániai területeken:

Terület neve	Típusa	GDP/fő
Új-Kaledónia (Fr.o.)	külbirtok	38690
Guam (USA)	külbirtok	28700
Francia Polinézia (Fr.o.)	külbirtok	26290
Északi-Mariana-szigetek (USA)	külbirtok	13600
Cook-szigetek (Új-Zéland)	külbirtok	13478
Palau	szuverén állam	11096
Amerikai Szamoa (USA)	külbirtok	9976
Nauru	szuverén állam	6954
Niue (Új-Zéland)	külbirtok	5800*
Fidzsi-szigetek	szuverén állam	4391
Tonga	szuverén állam	4335
Wallis és Futuna (Fr.o.)	külbirtok	3800**
Tuvalu	szuverén állam	3713
Szamoa	szuverén állam	3629
Marshall-szigetek	szuverén állam	3448
Vanuatu	szuverén állam	3168
Mikronézia	szuverén állam	2855
Kiribati	szuverén állam	1803
Pápua Új-Guinea	szuverén állam	1794
Salamon-szigetek	szuverén állam	1518
Chatham-szigetek (Új-Zéland)	külbirtok	n.a.
Norfolk-sziget (Ausztrália)	külbirtok	n.a.
Pitcairn-szigetek (U.K.)	külbirtok	n.a.
Tokelau-szigetek (Új-Zéland)	külbirtok	n.a.
Forrás: UN Data, Világbank statisztikák 2003 becslés, ** 2004 becslés		

9. táblázat

Terület neve	Típusa	HDI
Guam (USA)	külbirtok	0,901
Francia Polinézia (Fr.o.)	külbirtok	0,895
Északi-Mariana-szigetek (USA)	külbirtok	0,875
Új-Kaledónia (Fr.o.)	külbirtok	0,869
Cook-szigetek (Új-Zéland)	külbirtok	0,829
Amerikai Szamoa (USA)	külbirtok	0,827
Tonga	szuverén állam	0,813
Szamoa	szuverén állam	0,803
Palau	szuverén állam	0,798
Niue (Új-Zéland)	külbirtok	0,794
Wallis és Futuna (Fr.o.)	külbirtok	0,793
Fidzsi-szigetek	szuverén állam	0,774
Mikronézia	szuverén állam	0,755
Tokelau-szigetek (Új-Zéland)	külbirtok	0,750
Kiribati	szuverén állam	0,739
Marshall-szigetek	szuverén állam	0,738
Nauru	szuverén állam	0,721
Tuvalu	szuverén állam	0,711
Salamon-szigetek	szuverén állam	0,647
Vanuatu	szuverén állam	0,626
Pápua Új-Guinea	szuverén állam	0,563
Chatham-szigetek (Új-Zéland)	külbirtok	n.a.
Norfolk-sziget (Ausztrália)	külbirtok	n.a.
Pitcairn-szigetek (U.K.)	külbirtok	n.a.
Forrás: UNESCAP		

10. táblázat

A fenti táblázatokból világosan kiderül, hogy a térség legfejlettebb területei között alig találunk szuverén államokat, vagyis a külbirtokoknak az anyaországhoz mért esetleges fejlettségi lemaradása az adott térség közegében vezető pozícióvá változik! Mindebből arra a következtetésre juthatunk, hogy a külbirtokok mind az egy főre eső bruttó nemzeti össztermék szerint, mind a humán fejlettségi mutató szerint kedvezőbb helyzetben vannak az önállóságukat elnyert egykori gyarmati területeknél.

Álláspontom szerint tehát a szuverén államiság nem szükségszerűen garantálja a gazdasági illetve a civilizációs fejlődést.

4.1.4 A külbirtokok függetlenedési törekvéseinek összehasonlítása

Amennyiben a függetlenedési törekvéseket vizsgáljuk az amerikai és brit területek között, ismét csak differenciált választ kell adnunk. A területeket áttekintve és megvizsgálva kijelenthetjük, hogy e külbirtokok *nem* törekednek a függetlenség elérésére, az önálló államiság kivívására. Ugyanakkor ezzel kapcsolatban jelentős különbség, hogy míg az Egyesült Királyság többször deklarálta, hogy amennyiben az egyes területek reprezentatív módon kinyilvánítják egyértelmű akaratukat a függetlenségre, nem gördít akadályt annak elérése elé; ezzel szemben az Egyesült Államok nem tett ilyen nyilatkozatot.

Az USA esetében sokkal inkább az a jellemző, hogy opponálja a függetlenségi törekvéseket. A huszadik század elején ez kezdetben a katonai igazgatáson keresztül valósult meg, mely rendkívül széles jogköröket adott a katonai kormányzók kezébe, majd a polgári igazgatás beköszöntével sok esetben adminisztratív módon léptek fel a függetlenségi törekvéseket képviselőkkel szemben. A huszadik század második felére már az lesz a jellemző, hogy bizonyos kedvezményekkel (amerikai állampolgárság, gazdasági és egyéb segítségnyújtás, stb.) érdekelté teszi a lakosság jelentős részét a jelenlegi státuszának megtartásában, így a függetlenségi erők nem tudnak komoly támogatottságra szert tenni, így egy esetleges népszavazáson sem tudnak többségbe kerülni. Mindezt jól lehet követni Puerto Rico példáján. Ugyanakkor érdekes, hogy az Egyesült Államok kedvezmények és előnyök felkínálásával olyan területre is ki tudta terjeszteni szuverenitását, melynek lakosai bár választhatták volna a függetlenséget, mégis inkább az USA főhatalma alá kívánták magukat helyezni (Északi Mariana-szigetek).

A lakossággal rendelkező Brit Tengeren Túli Területek esetében a függetlenségi törekvések elsősorban a Karib-térségben voltak jelen, illetve elsősorban Bermudán, ennek ellenére sehol sem sikerült elegendő támogatottságot szereznie az ezt propagáló mozgalmaknak, politikusoknak. A dél-atlanti lakott területek közül Szent Ilona, illetve a hozzá tartozó szigetek függetlensége elmaradott gazdasági helyzetük, illetve elszigeteltségük miatt nem merült föl. E területeken nemzetközi szintű akadálya nem lenne az önálló államiságnak – ám ez nem feltétlenül van így mindenütt.

A Falkland-szigetek esetében, mivel évtizedek óta egy náluk nagyságrendileg nagyobb, agresszív hatalom árnyékában élnek, melynek (alkotmányban rögzített) célja a szigetek bekebelezése, az önállóság szintén nem reális cél, hiszen védelmet csak az anyaország stratégiai védőhálójától remélhetnek. Bizonyos tekintetben hasonló a helyzet Gibraltár esetében is, hiszen a Szikla önállóságának Spanyolország a legfőbb akadálya, mely területi integritásának visszaállítására törekszik. Mivel mindkét ország azonos gazdasági-kulturális, sőt katonai tömbbe tartozik, így a fegyveres összeütközés esélye, álláspontom szerint igen csekély, ugyanakkor a kérdés diplomáciai feszültségeket még okozhat.

Amennyiben azonban a kérdés nem úgy vetődik fel, hogy akarnak-e függetlenséget e területek, hanem azt vizsgáljuk, akarnak-e változást a jelen státuszukban, és ehhez hogyan viszonyul az anyaország, akkor már nem egyértelmű a válasz.

A brit területek esetén, rendkívül érdekes módon alig találunk olyan politikai aktort, mely a terület anyaország viszonyát megváltoztatná, vagy annak akárcsak egy elemét (pl. kormányzó választhatóságának felvetése, a londoni parlament jogalkotási szupremáciájának megkérdőjelezése). Az ilyen törekvések elsősorban rövid életű politikai mozgalmakra, vitatott támogatottságú civil szervezetekre jellemző.

Az is figyelemre méltó, hogy egyes esetekben az anyaország kevésbé ragaszkodik a szuverenitás minden áron való fenntartásához, mint az egyes területek. Ezt láttuk Gibraltár esetében is, ahol az Egyesült Királyságnak a Spanyolországgal ápoltság uniós kapcsolati szempontjából már előnyösebb lenne megoldást találni a Szikla helyzetére, ám a helyi lakosság semmiféle kompromisszumra (megosztott szuverenitás) nem hajlandó. A falklandi háború előtt is láthattunk olyan lépéseket a brit fél oldaláról, mely arra engedett következtetni, hogy a brit politikai elit – megfelelő feltételek mellett – hajlandó lett volna lemondani a terület feletti kizárólagos szuverenitásról. Különösen érdekesnek találom, hogy még az olyan geopolitikailag kulcsfontosságú helyen lévő területek jövőjéről is hajlandó tárgyalni a brit fél, mint a ciprusi Szuverén Bázis Terület. Sőt London nem zárkózott el a Brit Indiai-óceáni Terület Mauritiusnak történő (igaz, rendkívül homályos jövőben történő) visszaszolgáltatásáról. Mindez, úgy vélem az Egyesült Királyság katonai potenciáljának csökkenésével állítható párhuzamba.

Az elmúlt években lezajlott alkotmányozási folyamatok esetében figyelembe vették a területek nagyobb önrendelkezési igényét, ugyanakkor ez nem minden

esetben eredményezett pozitív irányú változásokat (Turks- és Caicos-szigeteki korrupciós botrány), így mind Londonban, mind a területeken elfogadták az Egyesült Királyság jogi primátusát – jelentősebb változtatási igény nem merült fel. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy bizonyos szakpolitikai kérdésekben (Szent Ilona-szigetei repülőtér építése, a bermudai volt haditengerészeti kikötő hulladék- és károsanyag-mentesítése, a Pitcairn-szigeteki pedofilbotrány után a helyi börtön helyzete, stb.) ne lennének konfliktusok a két terület viszonyában, ám ez úgy vélem, ez a demokrácia egyik velejárója, mely az alapvető kapcsolatrendszert nem kérdőjelezi meg. Mindebből tehát azt szűrhetjük le, hogy a Egyesült Királyság alapvetően nyitott a tengeren túli területek által felvetett kérdések megtárgyalására.

Az Egyesült Államok lakott külbirtokai esetében ezzel szemben sokkal gyakoribbak az olyan törekvések és kezdeményezések, melyek új alapokra kívánják helyezni az együttműködést. Ez talán a legmarkánsabban a legnépesebb szigetterület, Puerto Rico esetében nyilvánul meg. A szigeten, mint láttuk, egyre jelentősebb azon politikai erők támogatottsága, melyek szövetségi állammá kívánják szervezni a területet; ugyanakkor még mindig sokan érvelnek úgy, hogy a status quo a lehető legelőnyösebb helyzet a szigetlakók számára. Hogy milyen irányba dől el a sziget helyzete, ma még nem látható, ám az egyértelmű, hogy a sziget jogállásáról szóló – több mint száz éves vita – még nem jutott nyugvópontra.

Az Amerikai Virgin-szigetek és Guam esetében azt látjuk, hogy a helyi politikai fejlődés (különböző okokból) nem jutott az írott alkotmány elfogadásáig, Amerikai Szamoa esetében pedig a szervezeti törvény nem került kibocsátásra. A szigetterületek visszamaradott politikai fejlődése több okra visszavezethető: az alacsony politikai aktivitás, a külföldi bevándorlók, az amerikai kontinensről odatelepültek és az őslakosok közötti érdekellentétek; az Egyesült Államokhoz képest csekély befolyású civil szervezetek és NGO-k, az elmaradott politikai kultúra, stb. – mindezek akadályozzák, bénítják a politikai folyamatokat. Ehhez azt is hozzá kell tenni, hogy amennyiben az Egyesült Államok érdekei szempontjából hátrányos kezdeményezések jelentek meg egy-egy területen, nem habozott fellépni azok ellen, nem egy esetben az *oszd-meg-és-uralkodj* hatalomtechnikai stratégiára hasonlító módszereket alkalmazva.

Ugyanakkor a szigetterületek és az USA közötti kapcsolatrendszer megváltoztatására irányuló törekvések kezdeményezői szinte minden esetben washingtoni politikai aktorok voltak. Hiába jelent meg egy-egy új intézményre, vagy

eljárásrendre igény a területeken (pl. kormányzó választása), az csak akkor került bevezetésre, ha azt az Egyesült Államokban is jóváhagyták. E változások jellemzően nem a területek által felismert, kidolgozott, megfogalmazott és képviselt érdekei és javaslatai alapján kerültek elfogadásra, hanem sokkal inkább a kedvező washingtoni politikai széljárásnak köszönhetően és az ottani érdekeknek megfelelően. Különösen látványos ez két olyan egymástól földrajzilag és kulturálisan is távol eső terület esetében, mint az Amerikai Virgin-szigetek és Guam: mindkét terület 1973-tól delegálhat küldöttet Washingtonba – nem azért mert ezt hosszú demokratikus viták övezte küzdelem nyomán érték volna, hanem mert az USA törvényhozása így döntött.

Amennyiben közös elemet keresünk az amerikai szigetterületek törekvései között, azt mondhatjuk, hogy ezek legfőbb iránya a képviseletre irányul. E területek a tagállamokhoz hasonló szövetségi képviseletet igényelnének a Kongresszusban, ugyanakkor jelenlegi helyzetük és privilégiumaik megtartásával.

Washingtonban azonban e törekvéseket rendre elutasítják, mert úgy értékelik, hogy a szigetterületek valójában egy olyan státuszt kívánnak kivívni, melyben ugyan rendelkeznek az államiság nyújtotta előnyökkel, ugyanakkor az azokhoz kötődő felelőségeket és kötelezettségeket (szövetségi jövedelemadó fizetési kötelezettség, kötelező minimálbér szabályok) nem kell vállalniuk.

4.1.5 A külbirtokok biztonságát fenyegető tényezők összehasonlítása

Amennyiben a **biztonságot fenyegető tényezőket** vizsgáljuk, akkor a Brit Tengeren Túli Területek fenyegetettségét nagyobbak kell értékelnünk. Ennek egyik oka természetesen az, hogy az Egyesült Királyság több területtel rendelkezik.⁹⁶² A másik indok az, hogy az Egyesült Államok, mint globális szuperhatalom felé a világ egyetlen territoriális állama sem intézhet területi követeléseket, ezzel szemben az Egyesült Királyságot, mint láttuk már érték ilyen kihívások.

A biztonságot fenyegető tényezőket jellege szerint tipizálhatjuk, mint természetes és civilizációs eredetű kihívások. A természeti veszélyforrások a Karib-térségben a rendszeresen visszatérő hurrikánok és trópusi viharok formájában jelennek meg, illetve egyes helyeken az ivóvíz hiánya, mely ugyanúgy sújtja az amerikai és a brit területeket, mint a térség független államait. Montserraton, mint láttuk, a vulkáni aktivitás tragikus következményekkel járt a sziget szempontjából – egy ilyen katasztrófát a sziget, amennyiben független állam lett volna, aligha tudott volna kezelni.

A mentésben és helyreállítási munkálatokban elengedhetetlen segítséget nyújtanak az anyaországok civil és egyenruhás szervezetei, mind a technikai eszközök, mind a know-how tekintetében. Mint láttuk, a nagyhatalmak gyakran humanitárius segítséget nyújtanak olyan térségbeli független államoknak, melyek önerőből nem tudnak megbirkózni a természeti csapásokkal. Ugyanezt láthatjuk a csendes-óceáni amerikai területek esetében is, ahol mindezt még a vulkáni aktivitás is kiegészíti, illetve a cunamik kialakulásának a veszélye is.

Összegezve azt állíthatjuk, hogy a nagyhatalmak külbirtokainak térségben jelenlévő, fejlett elhárító-, mentési-, és kárcsökkentő képességekkel és tapasztalatokkal rendelkező szervezeteik stabilizálni tudják a katasztrófa sújtotta területeket. Továbbá a helyi gazdaságok potenciálját jelentősen meghaladó saját erőforrásaikból komoly segítséget tudnak nyújtani a helyreállítási munkálatokban.

Az ember által előidézett, civilizációs kihívások közül a bűnözés elsősorban a Karib-térségbeli területeket sújtja. Itt a helyi biztonsági erőknek elsősorban a

⁹⁶² Mivel az európai anyaországnak hat külbirtoka fekszik a Karib-térségben, az Egyesült Államoknak pedig csak kettő, így a térségben rendszeresen visszatérő hurrikánok utáni helyreállítási költségek kevésbé érintik az USA-t.

csempészet, különösen az Egyesült Államokba és Európába irányuló drogcsempészet okoz komoly kihívást, de említeni kell az illegális migráció okozta problémákat is. Külön kell szólni a fehér galléros bűnözésről, – pénzmosás, illegális tranzakciók és spekulációk, internetes pénzügyi visszaélések – mely szintén elsősorban a Karib-térségben illetve korábban Gibraltáron volt jellemző.

A hatásos és eredményes fellépés záloga egyfelől a nemzetközi együttműködés, másfelől a megfelelő technikai- és humán háttér. Ezekhez sokszor elengedhetetlen az anyaországok aktív pénzügyi szerepvállalása. Ennek az az oka, hogy bár a belügyi és biztonsági kérdések általában az egyes területek kompetenciájába tartoznak, ugyanakkor pénzügyi helyzetük nem mindig teszi lehetővé pl.: nagy számú járőrhajó, vagy az illegális pénzügyi tevékenységek nyomozásában közreműködő szakértők finanszírozását. E tekintetben nincs jelentős különbség a két ország között, mindkettő jelentős erőket állomásoztat a Karib-térségben, hogy fellépjenek a bűnözőkkel szemben.

Érdekes rámutatni, hogy a klasszikus katonai haditengerészet sok helyütt átadta helyét a szélesebb feladatkörrel rendelkező parti őrségnek; illetve a brit esetben a haditengerészetet alakítják át úgy, hogy hagyományos katonai területen kívüli feladatokat is el tudjon látni. Továbbá a sikeres fellépés záloga minden esetben a civil-katonai kapcsolatok intenzívebbé válása és elmélyítése, pl.: egyes civil szervezetek bevonása a drog elleni küzdelembe.

Mint korábban volt róla szó, konkrét katonai kihívást az anyaországokkal, szemben a dél-atlanti területen Argentína intézett az Egyesült Királyság ellen. Ezt a katonai kihívást ugyan leküzdötte az Egyesült Királyság, ugyanakkor ez a válság is azt a tézist támasztja alá, hogy a csak katonai erővel megoldott válságok nem szolgálnak végső megoldással az adott konfliktusra. Mint láttuk, az argentin fél folyamatosan fenyegetést jelent a dél-atlanti térségben, így az angol fél kénytelen jelentős katonai erőt ott állomásoztatni, és folyamatosan komoly védelmi beruházásokat eszközölni. Ez a fenyegetés azonban nem korlátozódik a Falkland-szigetekre, hanem az argentin igény kiterjed a lakatlan Déli-Georgia és Déli-Sandwich-szigetekre is. Továbbá nem szabad elfeledkezni arról sem, hogy bár az Antarktisz szerződések értelmében a hatodik kontinesre vonatkozó területi igények „befagyasztásra kerültek”, ám ez csak időleges, és a Brit Antarktisi Területre mind Argentína, mind Chile igényt tart. Álláspontom szerint hosszú távon, a szerződések lejáratá után – mintegy ötven év múltán elképzelhető egy konfliktus az államok

között, melynek tétje az nyersanyagokban igen gazdag antarktisi félsziget feletti rendelkezés lesz. A globális felmelegedés nyomán enyhülő klíma, a vélhetően folyamatosan növekvő nyersanyagárak, illetve a technikai fejlődés nyomán már elképzelhető, hogy meginduljon az Antarktisz ásványkincseinek kitermelése.

A hatodik kontinens őrzi a Föld édesvízkészletének 90%-át fagyott állapotban; továbbá a víz, mint az élethez elengedhetetlenül szükséges anyag feletti rendelkezés már napjainkban is komoly kríziseket okoz egyes helyeken, úgy vélem, e tények a jövőben tovább fogják növelni az Antarktisz jelentőségét.

A Gibraltárra vonatkozó spanyol területi igényt még sohasem – a második világháború alatt sem – próbálták fegyverrel érvényre juttatni, így napjainkra szinte kizárt, hogy az egyaránt EU és NATO tag Egyesült Királyság és Spanyolország közötti diplomáciai ellentét fegyveres összeütközéssé eszkalálódjon. Ugyanakkor, mint a két ország viszonyát terhelő tényezővel, a jövőben is számolni kell, mint korábban rávilágítottam a megoldás jelentős részben a gibraltári lakosokon múlik.

Az amerikai szigetterületek közül elsősorban Guamot érte már katonai fenyegetés Észak-Korea irányából, ám ez nem területi igényként jelent meg, hanem az „amerikai fenyegetésre” adott észak-koreai válaszként. Bár Guam rakétákkal való fenyegetése jól illeszkedik az Észak-Korea és az Egyesült Államok közötti folyamatos és kölcsönös fenyegetések és időleges engedmények által jellemzett kapcsolatrendszerbe; az is nyilvánvaló, hogy az amerikai fennhatóságú Mariana-szigetlánc egyértelmű és konkrét akadálya bármilyen csendes-óceáni hatalmi átrendeződésnek.

Bizonyos jelek már napjainkban is láthatók: gondolunk itt Kína növekvő haditengerészei potenciáljára, illetve azokra a nemrégiben bejelentett japán tervekre, melyek szakítanak a szigetország hatvan éve tartó pacifizmusával; úgy véljük, hogy Guam stratégiai helyzete tovább fog növekedni – mely egyúttal célponttá is teheti a rivális hatalmak számára.

Mindazonáltal szólni kell arról is, hogy a terror elleni háborúban mind az Egyesült Királyság, mind természetesen az Egyesült Államok elsődleges célpontja a nemzetközi terrorizmusnak. Így mind a Brit Tengeren Túli Területek, mind az amerikai szigetterületek magasabb kockázatnak vannak kitéve, mint a környezetükben található szigetállamok. Mivel az amerikai vagy angol földön végrehajtott terrorcselekményeknek komolyabb lélektani hatást tulajdoníthatnak annak elkövetői, így 2001. szeptember 11. után nagyobb hangsúlyt fektettek az

anyaországtól távol eső területek biztonsági helyzetére is, nehogy a helyi, esetleg lazább határőrizeti rendszerek vagy migrációs normák könnyű célponttá tegyék a külbirtokokat.

A belföldi terrorizmus a területeket napjainkban nem, vagy alig fenyegeti, de ez nem feltétlen volt mindig és mindenütt így, a leglátványosabb példát a múltból Puerto Rico szolgáltatja, ahol a negyvenes évek végétől a helyi függetlenségi erők jelentős biztonsági kockázatot jelentettek, sőt eljutottak a terrorizmusig is (Truman elnök elleni merénylet, 1950), egészen a nyolcvanas évekig folytatva tevékenységüket.

A legtöbb, lakossággal rendelkező külbirtok helyzete álláspontom szerint úgy összegezhető, hogy a *lakosság legnagyobb része tulajdonképpen érdekelt a status quo fenntartásában*. Ennek oka az, hogy az anyaország egy előnyös gazdasági keretet, esetenként szubvenciókat biztosít, katonai védelmet nyújt, melyet már nem kívánnak feladni az önálló államiságért.

Ugyanakkor az anyaországba való integrálódás, illetve a kapcsolatok további mélyítése sem vonzó számukra, mivel az egyfelől olyan gazdasági normarendszer adoptálását is jelentené, melyek túl szigorúak, vagy előnytelenek rájuk nézve, olykor éppen azt a kitörési pontot szüntetnék meg, melyre a helyi gazdaság alapul. Másfelől esetenként attól is tartanak, hogy az esetleges anyaországba történő integráció a helyi identitást, nyelvet, kultúrát veszélyeztetné, végső soron elveszítenék a földrajzi elkülönülésük eredményezte különbözőségüket az anyaországtól.

4.2 A külbirtokok geopolitikai helyzetének értékelése

Amennyiben értékelnünk kell a területek geopolitikai értékét, több szempontot kell figyelembe vennünk: egyfelől milyen földrajzi környezetben helyezkednek el az adott területek, másfelől, hogy az adott elhelyezkedésnek köszönhetően mit biztosít az anyaország számára a terület feletti rendelkezés, milyen más területekkel tud kapcsolatot tartani általa.

Amennyiben a Karib-térség területeit vizsgáljuk, ezek geopolitikailag elsősorban az Egyesült Államok számára bírnak értékkel, mivel a Panama-csatorna átadása óta kiemelt amerikai érdekeltségnek számít. A kereskedelem folyamatosságának biztosítása nem csak a Csendes-óceán irányába történő kelet-nyugat viszonyrendszerben lényeges, de az Egyesült Államok és annak hagyományos gazdasági hátszaga, Dél-Amerika között is, vagyis az észak-dél irányban is. Ehhez biztosítanak megfelelő jelenlétet az Egyesült Államok számára Puerto Rico és a Virgin-szigetek, melyek amióta amerikai szuverenitás alatt állnak, stabilizálják a Karib-térséget, távol tartva rivális hatalmakat; illetve szerepet kapnak a térségbe irányuló erőketvitésben.

E szigetek lehetőséget biztosítanak arra, hogy az USA még az amerikai kontinens előtt, „előkertjében” feltartóztassa, illetve leküzdje azokat a nemkívánatos erőket, melyek a szárazföld irányába hatnak: legyen annak forrása akár a bűnözés (kábitószer-, ember-, fegyvercsempészet), vagy akár egy rivális hatalom katonai ereje.

A brit fennhatóságú öt karib-tengeri terület az Egyesült Királyság számára már nem bír akkora jelentőséggel, mint gyarmatbirodalmának virágzásakor. Bermuda – mely földrajzilag inkább tartozik az Atlanti-térséghez, mint a Karibhoz – ugyanakkor mindig is jelentős támaszpontja volt a kontinensközi kereskedelmet biztosító angol flottának. A terület helyzetéből adódóan megőrizte jelentőségét a gyarmatbirodalom bomlása után is, a hidegháborúban jelentős haditengerészeti támaszpont maradt.

Érdekes felfigyelni arra, hogy a hidegháború lezárulása után, a kilencvenes években jelentős visszafejlődést láthatunk, mind Bermudán, mind Puerto Ricón, mind az Amerikai Virgin-szigeteken.

Mivel az Atlanti-óceán középső részén lévő szigetek (Szent Ilona, Ascension, Tristan da Cunha) távol esnek mind Afrikától, mind Dél-Amerikától, elszigeteltségük okán, továbbá a szegényes infrastruktúra miatt geopolitikai szerepük általánosságban csekély. Ugyanakkor, Ascension szigetén a második világháború óta az amerikai légierő működteti a Wideawake repülőteret, így az aprócska sziget fontos támaszpont az egyenlítői térségben, mely amerikai érdekeket képviseli az Egyenlítő térségében. Az Egyesült Királyság haderejének azonban nincs saját támaszpontja a térségben – ennek hiányára már a falklandi háború is rámutatott, mivel a saját területükön lévő repülőtér katonai használata az amerikai fél hozzájárulásától függött. Amennyiben azonban 2016-ra Szent Ilona-szigetén elkészül a repülőtér, akkor az nem csak a sziget elszigeteltségének vet véget, de szükség esetén a brit fegyveres erők is rendelkeznének egy, a dél-atlanti térséget a észak-atlantival összekötő légibázissal! Talán ez a beruházás is az Atlanti-óceán déli részének felértékelődését jelzi.

A Falklandoknak földrajzi elhelyezkedésük jelentős geopolitikai fontosságot tulajdonít. Egyfelől a szigetekről is kontrollálható a dél-amerikai kontinentst megkerülő tengeri út, mely bár a Panama-csatorna átadásával veszített jelentőségéből, ugyanakkor már a hidegháborúban is rámutattak arra, hogy minden USA-val ellenséges hatalomnak potenciális célpontja a csatorna – így annak esetleges kiesése esetén a Falklandoknak radikálisan megnő a szerepe a tengeri utak ellenőrzésében. Napjainkban azon szupertankerek, melyek szélességük és merülésük miatt nem használhatják a közép-amerikai csatornát, továbbra is kénytelenek megkerülni a kontinentst – így a Magellán-szorosnak mindmáig jelentős szerepe van a távolsági kereskedelemben.

A másik szempont, ami miatt geopolitikai jelentőséget tulajdoníthatunk a Falklandoknak az a tény, hogy az Egyesült Királyság e szigetekre (ideértve a Déli-Georgia és a Déli-Sandwich-szigeteket is) alapozza igényét azon antarktisi területekre, melyet szektorelmélet szerint magáénak tekint. A jól kiépített kikötő és repülőtér nemcsak az argentin fenyegetés ellen szolgálhat, de a szigetek jégmentes és jól kiépített kikötője, ahogy a múltban – úgy a jövőben is kiindulópontja lehet az Antarktisz meghódítására induló expedícióknak.

A hatodik kontinens jelentőségéről már sok szó esett, ezúttal csak ismétlem és hangsúlyozom, hogy az Antarktisz minden tekintetben a „jövő kontinense”: bár a földrészre vonatkozó nemzetközi egyezmények még évtizedekig tiltják a gazdasági tevékenységet, nyersanyagaiért, úgy gondolom, már elkezdődött a versenyfutás.

Az európai területek közül Gibraltár geopolitikai jelentősége évszázadok óta egyértelmű: a Gibraltári-szorosból ellenőrizni lehet a Földközi-tenger és az Atlanti-óceán közötti forgalmat. Részint a demokratizálódó Spanyolország és az Egyesült Királyság között folyamatosan normalizálódó kapcsolatoknak hála, részint a hidegháború lezárulta következtében jelentősen csökkent az itt állomásozó haderő, ugyanakkor a földrajzi fekvésének következtében jelentősége megkérdőjelezhetetlen.

A ciprusi szuverén bázisterület, mint láttuk több szempontból is különleges, mégis jelentőségét ismét földrajzi elhelyezkedésében találhatjuk meg. Ciprus nemcsak a közel-kelet kapuja (mely évszázadok óta a brit érdekszféra része), de a szigetről ma is ellenőrizhető a Szezi-csatorna átmenő forgalma is. A két bázis területe összekötő kapocs az anyaország és az elmúlt időszak konfliktusövezetei között: az iraki és afganisztáni front után, számos, az „arab tavasz” következtében destabilizálódott arab állam található a bázistól néhány száz kilométeres távolságra (Szíria, Egyiptom). A külbirtokok között, úgy vélem, jelenleg e területnek van a leglényegesebb katonai funkciója, és tekintettel arra, hogy a közel-kelet továbbra is konfliktuszóna marad, feltehetően a bázisok a jövőben sem veszítenek a jelentőségükből.

Brit Indiai-óceáni Terület jelentősége abban áll, hogy egy olyan anyaországtól távol eső térséghez illetve óceánhoz biztosít hozzáférést, mellyel annak másképp nem lenne közvetlen tengeri kapcsolata. Az Egyesült Államok által használt Diego Garcia bázis összeköttetést biztosít az Egyesült Államok Haditengerésze számára a távol-keleti hetedik, a Földközi-tengeren térségéért felelős hatodik, és az Indiai-óceán és a Perzsa-öböl térségében működő ötödik flotta között. Az Indiai-óceán hajózási útvonalai kötik össze Európát és a Közel-Keletet Távol-Kelettel, Kelet-Afrikával és Ausztráliával! Továbbá tekintettel arra, hogy az Indiai-óceánon zajlik az Öböl-térségben kitermelt energiahordozók szállítása napjaink legnagyobb felvevője, Kína irányába, úgy gondolom, a térség jelentősége tovább fog növekedni a XXI. században.

A Csendes-óceánon lévő területek közül a Mariana-szigetek kiemelkedő geopolitikai helyzetéről is szóltunk már; ezek egyfelől az Egyesült Államok első védelmi vonalát képezik az ázsiai hatalmakkal szemben. Másfelől a szigetek lehetőséget adnak a Távol Keleti Térség kontrollálására, az amerikai érdekeknek megfelelően: a vele szövetséges hatalmak (Japán, Kínai Köztársaság - Tajvan) melletti kiállásra, esetleg erő demonstrálására - a rivális államok (Kína, Észak-Korea

vagy korábban a Szovjetunió) térségbeli törekvéseinek pedig a korlátozására. Az e térségben lévő kisebb szigetek is ezt a feladatot segítik, mivel szárazföldi repülőteret biztosítanak a Csendes-óceán vízszivatatagjában: a Hawaii - Johnston-atoll – Midway-atoll – Wake-atoll – Guam tulajdonképpen egy észak-csendes-óceáni védelmi vonal állomásaiként és utánpótlási útvonalaként is funkcionálnak!

Nem véletlen, hogy éppen ezek a szigeteket használták haditengerészeti állomásként, mindazokat a szárazulatokat, melyek délebbi fekvésük folytán nem estek bele e vonalba, (Baker-sziget, Howland-sziget, Jarvis-sziget, Kingman-zátony, Palmyra-atoll) védelmi célra nem, vagy csak időlegesen (a második világháborúban) hasznosították. E szigetek természetesen a Távolsági-Kelet és az amerikai kontinens között zajló távolsági transzkontinentális kereskedelem biztosítását is lehetővé teszik.

Amerikai Szamoa földrajzi jelentősége esetleg abban ragadható meg, hogy amerikai területként kapcsolatot biztosít Új-Zéland és Ausztrália felé, ám a dél-csendes óceáni térség elhanyagolható nyersanyagai, populációja, és a hatalmi politikában játszott minimális szerepe miatt sohasem kapott jelentős hangsúlyt a geopolitikában, ennek megfelelően nincs is védelmi szerepe. A nehezen megközelíthető, minimális lakosságú, apró Pitcairn-szigetnek szintén nem tulajdoníthatunk geopolitikai jelentőséget.

A katonai jelenlét egyes helyeken olyan meghatározó, hogy alig találhatunk más funkciót az adott területeken. A Brit Indiai-óceáni Terület vagy a Midway-atoll teljes „lakosságát” katonai személyzet teszi ki – e területek a civilek elől zártak, Ascension-szigetén szinte minden tevékenység a katonai repülőtérhez és telekommunikációhoz kapcsolódik. Láthatunk olyan esetre is példát, amikor egy-egy civil lakossággal is rendelkező külbirtok területének jelentős részét védelmi célokra elkülöníti az anyaország: Guam területének egyharmada, a Puerto Ricóhoz tartozó Vieques-szigetének kétharmada, az Északi-Mariana -szigetekhez tartozó Tinian pedig a 70%-a az Egyesült Államok fegyveres testületeinek kezelésében van. A falklandi brit katonai erők létszáma közel fele a szigetek lakosságának.

Amennyiben visszatekintünk a huszadik századra, egyértelműen kijelenthetjük, hogy a külbirtokoknak a hidegháborúban jelentős geopolitikai szerepük volt, és ez nemcsak a brit és amerikai területekre igaz, hiszen gondoljunk csak Grönlandnak az amerikai rakétavédelemben betöltött szerepére. A hidegháború lezárultával azt látjuk, hogy a nagyhatalmak újraértékelik a területek geopolitikai jelentőségét, melynek eredményeképp egyes helyeken – Bermuda, Puerto Ricó, Gibraltár – leépítik a

komolyabb katonai létesítményeket, másutt viszont továbbra is megmaradnak a katonai bázisok – Midway, Wake, Ascension szigetek. Ugyanakkor találunk olyan külbirtokokat is, melyek geopolitikai jelentősége nemhogy csökkent, hanem növekszik a posztbipoláris világban: ilyenek a dél-atlanti térség területei, vagy a Csendes-óceánon az Mariana-szigetlánc tagjai, illetve a Ciprusi Szuverén Bázisterületek a Közel-Keleten, továbbá az Brit Indiai Óceáni Terület. Álláspontom szerint a XXI. században a külbirtokokon lévő repülőterek illetve haditengerészeti bázisok fontos szerepet fognak játszani a nagyhatalmak stratégiájának alakításában, a geopolitikailag kritikus térségekhez való hozzáférésben.

Megjegyzendő, hogy ugyan a krízistérségekben való katonai jelenlét más módokon is megvalósítható – nemzetközi szerződést kötni idegen ország területén való támaszpont létesítésére, esetleg repülőgéphordozót állomásoztatni ott, ennek azonban jelentős diplomáciai ára van az államok között. Ezzel szemben egy külbirtokon lévő katonai támaszpont esetében csak a terület lakosainak az ellenállásával kell (legrosszabb esetben) számolni, és nem fordulhat elő, hogy az adott ország katonai erejét, a megromló államközi kapcsolatokra hivatkozva távozásra szólítják fel.

4.3 A külbirtokok és az anyaországok kölcsönös előnyökön alapuló viszonyrendszere

A fentiek alapján úgy vélem, egyértelmű, hogy a területek és az anyaországok viszonyát nem lehet egyoldalú függőségként leírni, sokkal inkább egy kölcsönös, mindkét fél számára előnyöket biztosító kapcsolatrendszerrel láthatunk. Ezt két oldalról közelíthetjük meg: először vizsgáljuk meg, milyen előnyökkel bír egy ország számára, ha rendelkezik külbirtokokkal.

1: Alapvető, hogy globális hozzáférést és jelenléteket biztosít számos geopolitikailag jelentős térséghez. Amennyiben áttekintjük a külbirtokok listáját, a legtöbb valamely stratégiaiul fontos területen fekszik maga is, vagy ahhoz igen közel kerül el – így biztosítja a nagyhatalmak számára, hogy a katonai erővel is jelen legyenek. Egyértelműen ilyen Gibraltár, a Ciprusi Szuverén Bázisterület, Puerto Rico, Guam, illetve a Wake- és Midway- szigetek. Szinte minden ilyen területen megtaláljuk a nyomát a katonai bázisoknak, kikötőknek és repülőtereknek, még akkor is, ha ezeket már napjainkra néhol leépítették, elhagyták, vagy átstrukturálták.

A katonai bázisok és az ott állomásozó egységek elrettentő erőként is szolgálhatnak a rivális hatalmakkal szemben, miközben az adott országok ellenőrzést gyakorolhatnak politikailag kritikus zónák, világkereskedelmi útvonalak, vagy akár mélytengeri kábelek felett. E területek alkalmasint egy tagolt védelmi rendszer részei is lehetnek, melyek feltartóztatják és lassítják az ellenséges erők közeledését az anyaországhoz, mint azt az Egyesült Államok csendes-óceáni apró szigetein is láttuk.

Bár az anyaország számára kényelmes, az egyes területek számára akár megterhelő is lehet az a jelenség, hogy olyan tevékenységeket folytathatnak az egyes államok, melyeket „otthon” a szigorúbb szabályozás folytán nem, vagy csak nehezebben, drágábban tehetnének meg, illetve e területek ideális helyszínei minden olyan tevékenységnek, melyet el kívánnak titkolni. Ezt láthattuk Gibraltárnál, a sérült atomtengeralattjárót javításánál, a Puerto Ricoi bombázólőtérnél, a Johnston Atollon lévő vegyifegyverraktár esetén, illetve a Midway és Wake-atollokon folyó katonai tevékenységek példáján.

Ugyanakkor e területek más államokkal szemben, mint konfliktusforrások jelenhetnek meg, melyekért esetleg a nyílt összeütközést is hajlandóak felvállalni a riválisok: ez történt a második világháborúban a csendes-óceáni fronton, illetve a falklandi konfliktusban, de két azonos gazdasági-szövetségi rendszerben lévő állam számára is feszültségforrás lehet ez, mint ahogy ezt Gibraltár példáján látjuk. Ily módon az anyaállamnak a területek irányába védelmi kötelezettsége is van, melynek költségei meg is haladhatják a területtől remélhető gazdasági hasznot – erre ismét a falklandi konfliktus a remek példa.

2: Gazdasági előnyöket rejt magában, hiszen ezáltal az anyaország hozzáférhet az adott terület természeti és környezeti erőforrásaihoz. Noha ezt szokták a klasszikus gyarmatszerzés indokaként is felhozni, a huszonegyedik századi gazdasági viszonyokat nem lehet leírni a közvetlen kizsákmányolás tizenkilencedik századi modelljével, napjainkban a területek gazdaságai is érdekelték az itt megvalósuló beruházásokban.

A területek és az azokhoz kapcsolódó tengeri kizárólagos gazdasági övezetek és a kontinentális talapzat kincsei jelentős tartalékokat jelentenek az anyaországnak a nyersanyagok, a szénhidrogének és a halászat révén. Mint korábban részleteztem, a nemzetközi jogi szabályozás szerint, egy sekély partszakasszal bíró területet birtokló állam az alapvonalától akár 350 tengeri mérföldre, azaz majdnem 650 kilométerre is kizárólagossá teheti a tengerszint alatti ásványkincsek kiaknázást – így rendkívüli nagy jelentősége lehet egy-egy lakatlan szigetecskének is.

Legalább ennyire lényeges emellett az is, hogy amennyiben az adott állam felügyeli az egyes erőforrásokhoz vagy nyersanyagokhoz való hozzáférést, azzal egyúttal korlátoz is más országokat ugyanebben!

Szintén a gazdasági funkciókat gazdagítja, hogy az adott terület különleges helyzeténél fogva lényeges kiegészítő szolgáltatásokat és lehetőségeket biztosíthat az anyaország gazdasága számára. Ezt látjuk a karib-tengeri területek által biztosított pénzügyi-biztosítási-gazdasági szektornál, illetve az anyaországainál olcsóbb munkaerővel dolgoztató Puerto Ricoi- és Amerikai Szamoa-i üzemeknél.

3: Ahogy egyre több helyütt ismerik fel a biodiverzitást, mint önmagától való értéket, úgy nő e területek jelentősége. E területek szélesebb körben biztosítják a

biológiai sokszínűségét, melyet egyre több intézmény ismer el: a Pacific Remote Islands Marine National Monument, a Chagos Marine Reserve, South Georgia and the South Sandwich Islands Marine Protection Area példa erre.

A külbirtokok ideális kutatóterületek az otthonitól gyökeresen eltérő környezet, és ökoszisztémák tanulmányozására. Ezek megismerése tudományos szempontból, pl. bolygónk múltjának, vagy a globális felmelegedés kutatása révén jövőjének a megismerése folytán kulcsfontosságú lehet. Beszédesebb adat, hogy az Egyesült Királyságban élő állat- és növényfajok összeségének 90%-át a Brit Tengeren Túli Területeken találjuk!

Bár a legtöbb tanulmány az anyaországok szempontjából elemzi a területek helyzetét, tekintsük át, hogy a külbirtokoknak mit nyújt az anyaországhoz való tartozás:

1: Mint korábban említésre került, a területek irányában, mint az államterület része irányában védelmi kötelezettsége van az anyaországnak, vagyis a terület számíthat arra, hogy meg fogják védeni. A védelem bármiféle fenyegetéssel szemben lehetséges, legyen az akár civilizációs (bűnözés, vagy agresszió) vagy akár környezeti (természeti katasztrófa) jellegű. Ez azért jelentős mivel e területek önmagukban, saját erőforrásaikból nem biztos, hogy képesek lennének felvenni a harcot az ilyen fenyegetésekkel szemben.

A demokratikus normákkal bíró nagyhatalomhoz való tartozás arra is garanciát tud nyújtani, hogy az adott területen nem kerülhet az adott ország nehéz helyzetbe inkompetens politikai elitje miatt, nem következhet be pl. humanitárius katasztrófa, (eddig ilyenre még nem volt példa) illetve az esetleges válságkezelést is az abban járatos szervek tudják elvégezni.

Az anyaország ellátja a terület külpolitikai képviselőjét és az érdekérvényesítést is fel tudja vállalni minden más országgal szemben, ugyanakkor egyes nemzetközi szervezetek előtt továbbra is megvan a területek önálló küldötteinek a megjelenési joga. (Brit Tengeren Túli Területek)

2: A gazdasági kapcsolat előnyöket is biztosíthat a területek számára, mely megnyilvánulhat eseti vagy állandó jellegű közvetlen gazdasági segítségnyújtásban, költségvetési pénzügyi támogatásban; de a gazdaságot stimuláló befektetéseket

odavonzó környezet biztosítása is előnyöket rejthet. Az azonos pénzügyi rendszer használata további előnyöket biztosíthat. Amennyiben egy-egy külbirtok az adott ország politikai-gazdasági vérkeringéséhez tartozik, az biztosíthat bizonyos technikai támogatásokat, illetve „best practise-ek” átadását a közpolitikai terén.

Itt lényeges megemlíteni, hogy a legtöbb terület bizonyos fokú önállóságot, önkormányzatiságot élvez, melybe sokszor a gazdasági döntések szabadsága is beletartozik (a Brit Tengeren Túli Területeken). Az amerikai szigetterületek – alkotmányos helyzetükből fakadóan – szintén jelentős kedvezményeket kapnak a tagállamokhoz képest: nem kell szövetségi jövedelemadót fizetniük, általában kívül vannak a szövetségi vámterületen.

Nem szabad arról sem elfelejtkezni, hogy egyes területek nyersanyagok és erőforrások hiányában képtelenek az önellátásra, így ezeken a területeken szinte mindent az anyaországnak kell biztosítani – ezt láthatjuk Szent Ilonán és a hozzá tartozó szigeteken illetve a Pitcarn-szigeten.

Ehhez hasonló a helyzet azokon a területeken, amelyek a társadalmi munkamegosztásban a specializáció terén olyan szintet értek el, hogy kizárólag egyetlen speciális funkciót látnak el, legyen az akár kutatási (Antarktisz terület) vagy védelmi (Brit India-óceáni Terület, Midway-atoll) – így szintén képtelenek az önellátásra, ezért szintén rászorulnak az anyaország ellátására.

Fontos tény az is, hogy az anyaországhoz, mint nagyhatalomhoz való tartozás már önmagában garancia bizonyos (pl. jogállami és gazdasági üzleti) normákra, melyek szintén biztonságot nyújtanak, így gazdaságélénkítő hatásuk lehet.

Amennyiben összehasonlítjuk a külbirtokok gazdasági teljesítményét, azok sokszor magasabbak, mint az azonos térségben lévő önálló államoké.

4.4 Új tudományos eredmények

Disszertációm az alábbi új tudományos eredményeket tartalmazza:

I.: Feltártam egy eddig Magyarországon nem vizsgált témakört: a brit és amerikai külbirtokok helyzetét. Feldolgoztam e területeket létrehozó történelmi folyamatokat, áttekintettem jelenlegi státuszukat és a helyi társadalmakat érintő lényeges kérdéseket, valamint rendszerbe foglaltam azokat.

II. Bemutattam a területek geopolitikában játszott szerepét, és részletesen bizonyítottam, hogy a területek között több stratégiai jelentős földrajzi helyszínen fekszik, így azok szerepet kaphatnak egy-egy jövőbeli esetleges konfliktusban, akár mint konfliktusforrás, akár mint utánpótlási útvonal jelentős állomása.

Növekvő stratégiai jelentősége lesz a jövőben a dél-atlanti területeknek (Antarktisz, Falkland-szigetek, Déli-Georgia- és Déli-Sandwich-szigetek), továbbá a Csendes-óceán nyugati medencéjében lévő amerikai fennhatóságú szigeteknek (Guam, Északi- Mariana-szigetek), továbbá az anyaországoktól az ezekhez vezető szigeteknek (Szent Ilona, Wake-, Midway-atoll). Ugyanakkor a Karib-térségben lévő területek jelentősége csökkenni látszik, mivel a poszt-bipoláris világban az Egyesült Államok döntő befolyást gyakorol e helyüktől, Kuba befolyása is visszaszorult.

III. Bebizonyítottam, hogy a területek helyzetét nem lehet egyoldalú függésként ábrázolva gyarmatinak nevezni, mivel mára egy kölcsönös előnyökön alapuló kapcsolatrendszer jellemzi az anyaországokhoz fűződő kapcsolatukat, melyben mindkét fél jogokkal rendelkezik, és kötelezettségeket vállal.

IV. Feltártam, hogy sem az amerikai, sem az angol külbirtokok esetében nem várható, hogy az államiság elérése közép- vagy hosszútávon bekövetkezne. Álláspontom szerint, az angolszász államok egyértelműen saját oldalukra állították a területek lakosságát, azokat érdekeltté téve a függetlenség elutasításában.

4.5 A kutatási eredmények gyakorlati felhasználására tett javaslatok és a téma további kutatási irányai

Álláspontom szerint, a külbirtokok kutatásának van létjogosultsága, a további kutatási lehetőségek tekintetében két nagyobb irányt látok ezzel kapcsolatban: véleményem szerint egyfelől további vizsgálatot érdemel a többi (francia, holland, dán, norvég) terület helyzete, jogállása. Másfelől vizsgálatot érdemelne a területek és az Európai Unió viszonya, az uniós jog érvényesülése, a tagállamokhoz tartozó, de nem európai területeken.

Az elért kutatási eredmények elsősorban az egyetemi oktatásban hasznosulhatnak, ezekre építve a szerző a hazai egyetemi hallgatók számára magyar nyelvű választható szemináriumot tervez indítani a disszertációval azonos címmel, továbbá angol nyelvű kurzust, melynek célközönsége elsősorban a hazánkba látogató Erasmus-vendéghallgatók lesznek.

A tantárgy további kutatások alapjául szolgálhat, melynek keretében az angolszász területeken túl, vizsgálat alá vonható lenne a többi európai ország gyakorlata is e téren, feldolgozva a francia, holland, és dán külbirtokok helyzetét. E kutatásba az érdeklődő tudományos diákköri hallgatókat, szakkollégiumi tagokat is lehetőség lenne bevonni.

A tantárgyhoz kapcsolódva, a szerző tankönyv megjelentetését tervezi, mely segítheti a hallgatók eredményes felkészülését és a szélesebb közönség számára is közérthető információkat tartalmaz e Magyarországon kevésbé vizsgált témakörrel.

E tervekhez a szerző bírja a Nemzeti Köszolgálati Egyetem Közigazgatás-tudományi Karának Állam- és Társadalomelméleti Intézet, továbbá a Társadalomelméleti Tanszék vezetőjének a támogatását.

5. Ábrák- és táblázatok jegyzéke

1. ábra: A Brit Tengeren Túli területek térképe 22
Forrás: Foreign and Commonwealth Office: The Overseas Territories – Security, Success and Sustainability, The Stationery Office, London, 2010
2. ábra: A Karib-térségben elhelyezkedő Brit Tengeren Túli Területek és Bermuda. 44
Forrás: Foreign and Commonwealth Office: The Overseas Territories – Security, Success and Sustainability, The Stationery Office, London, 2010
3. ábra: Szent Ilona, Ascension és Tristan da Cunha-szigetcsoport térképe 58
Forrás: Zonu Maps, www.zonu.com
4. ábra: A Falkland szigetek térképe 67
Forrás: British Geological Survey, www.bgs.ac.uk
5. ábra: A Falkland-szigetek térségében található szénhidrogén-lelőhelyek térképe . 81
Forrás: The Heritage Foundation, www.heritage.org
6. ábra: Az Antarktiszra vonatkozó területi igények..... 90
Forrás: Australian Antarctic Division, www.antarctica.gov.au
7. ábra: A Brit Antarktisi Terület és az Erzsébet Királynő Föld 98
Forrás: Foreign & Commonwealth Office, www.gov.uk
8. ábra: Ciprus és a Szuverén Bázisterületek 114
Forrás: CIA Factbook 2013, www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/
9. ábra: A Brit Indiai Óceáni Terület 124
Forrás: Chagos Conservation Trust, www.chagos-trust.org/
10. ábra: Az Amerikai Egyesült Államok területi gyarapodása..... 134
Forrás: Kardos, Gábor – Lattmann Tamás (szerk.) Nemzetközi Jog, Elte Eötvös Kiadó, Bp., 2010
11. ábra: Az Amerikai Egyesült Államok Szigetterületei..... 147
12. ábra: A Karib-térség 154
Forrás: Zonu Maps, www.zonu.com
13. ábra: Puerto Rico és az Amerikai Virgin Szigetek..... 155
Forrás: Nation Online Project, www.nationsonline.org
14. ábra: Az Amerikai Virgin Szigetek..... 165
Forrás: United States Government Accountability Office (GAO) Report: U.S. Insular Areas: Application of the U.S. Constitution, 1997, 61, GAO/OGC-98-5

15. ábra A Guantamoi Haditengerészeti Bázis elhelyezkedése és a Karib térség.	181
Forrás: The Washington Post Online, Guantanamo Timeline www.washingtonpost.com/wp-srv/world/daily/graphics/guantanotime_050104.htm	
16. ábra: Amerikai Szamoa elhelyezkedése a Csendes-óceánon.....	197
Forrás: American Samoa Small Business Development Center, http://www.as-sbdc.org	
17. ábra: Amerikai Szamoa és a hozzá tartozó szigetek	200
Forrás: United States Government Accountability Office (GAO) Report: U.S. Insular Areas: Application of the U.S. Constitution, 1997, 61, GAO/OGC-98-5	
18. ábra: Guam elhelyezkedése és a Délkelet-ázsiai térség	206
Forrás: Rob Fiedler, Island Detention Project	
19. ábra: A Mariana-szigetlánc	214
Forrás: Northern Mariana Islands Council for the Humanities	
20. ábra: A II. világháború csendes-óceáni hadszíntere.....	223
United States Military Academy West Point - Department of History	
21. ábra: A Navassa-sziget.....	236
Forrás: United States Government Accountability Office (GAO) Report: U.S. Insular Areas: Application of the U.S. Constitution, 1997, 61, GAO/OGC-98-5	
22. ábra: A csendes-óceáni szigetterületek térképe.....	237
A Wikipedia alaptérképe nyomán a szerző munkája	
23. ábra: A Baker-sziget, Howland-sziget, Jarvis-sziget térképe.....	239
Forrás: United States Government Accountability Office (GAO) Report: U.S. Insular Areas: Application of the U.S. Constitution, 1997, 61, GAO/OGC-98-5	
24. ábra: Johnston Atoll	241
Forrás: United States Government Accountability Office (GAO) Report: U.S. Insular Areas: Application of the U.S. Constitution, 1997, 61, GAO/OGC-98-5	
25. ábra: Kingman zátony	242
Forrás: United States Government Accountability Office (GAO) Report: U.S. Insular Areas: Application of the U.S. Constitution, 1997, 61, GAO/OGC-98-5	
26. ábra: Palmyra Atoll	244
Forrás: United States Government Accountability Office (GAO) Report: U.S. Insular Areas: Application of the U.S. Constitution, 1997, 61, GAO/OGC-98-5	
27. ábra: Midway-atoll	247
Forrás: United States Government Accountability Office (GAO) Report: U.S. Insular Areas: Application of the U.S. Constitution, 1997, 61, GAO/OGC-98-5	

28. ábra: Wake-atoll	249
Forrás: United States Government Accountability Office (GAO) Report: U.S. Insular Areas: Application of the U.S. Constitution, 1997, 61, GAO/OGC-98-5	
29. ábra: Az Egyesült Államok és az Egyesült Királyság kizárólagos gazdasági övezeteinek térképe.....	260
A Wikipedia alaptérképe nyomán a szerző munkája	

Táblázatok jegyzéke

1. táblázat: A Brit Tengeren Túli Területek területe, kizárólagos gazdasági övezete és az azokhoz tartozó kontinentális talapzat.....	259
A szerző munkája	
2. táblázat: Az Amerikai Egyesült Államok Szigetterületeinek területe, kizárólagos gazdasági övezete és az azokhoz tartozó kontinentális talapzata.....	259
A szerző munkája	
3. táblázat: Az Egyesült Királyság és a Brit Tengeren Túli Területek 1 főre eső GDP-jének összehasonlítása.....	261
A szerző munkája	
4. táblázat: Az Amerikai Egyesült Államok és a Szigetterületek 1 főre eső GDP-jének összehasonlítása.	261
A szerző munkája	
5. táblázat: Az Egyesült Királyság és a Brit Tengeren Túli Területek humán fejlettségi mutatóinak összehasonlítása.....	262
A szerző munkája	
6. táblázat: Az Amerikai Egyesült Államok és a Szigetterületeinek humán fejlettségi mutatóinak összehasonlítása.....	262
A szerző munkája	
7. táblázat: A karib-térségben lévő külbirtokok és államok 1 főre eső GDP-jének összehasonlítása és sorrendje	263
A szerző munkája	
8. táblázat: A karib-térségben lévő külbirtokok és államok humán fejlettségi mutatóinak összehasonlítása és sorrendje.....	263
A szerző munkája	
9. táblázat: A csendes-óceáni térségben lévő külbirtokok és államok 1 főre eső GDP-jének összehasonlítása és sorrendje	264
A szerző munkája	

10. táblázat: A csendes-óceáni térségben lévő külbirtokok és államok humán fejlettségi mutatóinak összehasonlítása és sorrendje264
A szerző munkája

6. Felhasznált irodalom:

- Anderle, Ádám: Latin Amerika története, Szeged, Jatepress, 2010
- Anderle, Ádám: Kuba története, Budapest, Akkord Kiadó, 2004
- Andor, László: Amerika évszázada, Budapest, Aula, 2002
- Albuquerque, Klaus de - McElroy, Jerome L.: West Indian Migration to the United States Virgin Islands: Demographic Impacts and Socioeconomic Consequences, International Migration Review Vol. 16, No. 1, 1982 tavasz, 61-101
- Aldrich, Robert - Connell, John: The Last Colonies, Cambridge, Cambridge University Press, 1998.
- Árkus, István: Az utolsó gyarmatok, Budapest, Nemzetközi Zsebkönyvtár, Kossuth Könyvkiadó, 1983.
- Árkus, István: Washington és a Karib térség, Budapest, Nemzetközi Zsebkönyvtár, Kossuth Könyvkiadó, 1982.
- Armesto, Felipe Fernández (szerk.): The Times Atlas – Felfedezések, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1993
- Averbuck, Alexis: Antarctica, Lonely Planet, Amazon Digital Services, Inc. 2012
- Ayala, Cesar: From Sugar Plantations to Military Bases: The US Navy's Expropriations in Vieques, Puerto Rico, Journal of the Center for Puerto Rican Studies. Vol.XIII, No. 1. 2001. University of California, Los Angeles
- Balogh, András (szerk.): Nemzet és nacionalizmus – Ázsia, Afrika, Latin-Amerikai, Budapest, Korona Kiadó, 2002
- Benkes, Mihály: Szuperhatalmak kora, Budapest, Korona Kiadó, 1999
- Berkmoes, Ryan Ver, et al: Caribbean Islands, Lonely Planet, Amazon Digital Services, Inc. 2011
- Bernek Ágnes (szerk.): A globális világ politikai földrajza, Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 2002
- Bódy, Pál – Urbán, Aladár (szerk.): Szöveggyűjtemény az Amerikai Egyesült Államok Történetéhez 1620-1980, Budapest-Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2001
- Brandenburg, Frank: The making of modern Mexico, Prentice Hall, 1964

- Bruhács János: Nemzetközi Jog II. Különös rész, Budapest-Pécs, Dialóg Campus, 2010.
- Brzeziński, Zbigniew: A nagy sakktábla, Budapest, Európa Kiadó, 1999
- Bokorné, Szegő Hanna: Nemzetközi Jog, Budapest, Aula, 2006
- Clegg, Peter: The UK Overseas Territories: A decade of progress and prosperity? In.: Commonwealth and Comparative Politics, 49 (1)., 2011
- Clegg, Peter: Independence movements in the Caribbean: Withering on the vine? In.: Commonwealth and Comparative Politics, 50 (4) 2012
- Clegg, Peter: Britain and the Commonwealth Caribbean: policy under New Labour, In.: The Round Table, 95 (385). 411-423, 2006
- Clegg, Peter: The Turks and Caicos Islands: Why does the cloud still hang? In.: Social and Economic Studies, 61 (1). 23-47, 2012
- Cortázar, García de – Vesga, González: Spanyolország története, Budapest, Osiris, 2005
- Darragh, Shaun M.: The Puerto Rican Military Forces. In.: Military Review 58, 1978. augusztus, 46-53.
- Davies, Elizabeth W.: The Legal Status of British Dependent Territories: The West Indies and North Atlantic Region, Grotius Publications, 1995
- Department for International Development: An Evaluation of HMG's Response to the Montserrat Volcanic Emergency, Volume 1, The Stationary Office, London, 1999
- Dóczi, Balázs: Az 1982-es Falkland Szigeteki Háború, In: Szabó Loránd-Ölbei Tamás-Wilhelm Zoltán (szerk.): Anyaországok és (volt) gyarmataik 1. Afrika-Amerika-Ázsia Pécs, Universitas Munkacsoport, 2002.
- Dookhan, Isaac: History of Virgin Islands of the United States, Kingston, University of the West Indies, 1994
- Dyke, Jon M. Van, Amore-Siah, Carmen D., and Berkeley-Coats, Gerald W.: Self-Determination for Non-self-governing Peoples and for Indigenous Peoples: The Cases of Guam and Hawai'i," University of Hawai'i Law Review 18, no. 2 1996
- Egedy, Gergely: Nagy-Britannia története, Budapest, Aula 1998
- Faust, David: Vieques, ICE Case Studies, Number 119, December, 2003
- Fischer, Ferenc: A kétpólusú világ, Budapest-Pécs, Dialóg Campus Kiadó 2005

- Fischer, Ferenc: Az Amerikai Államok katonai jelenléte és stratégiája a Karib-térségben a XX. század elején, In: Anderle Ádám (szerk.): Tanulmányok Kuba történetéből. Szeged, 1986.
- Fischer, Ferenc: „A világ hídja - a világegyetem szíve" Az amerikai Mediterraneum és a Panama-csatorna geostratégiai jelentősége az Amerikai Egyesült Államok II. világháború alatti geopolitikai irodalmában In: Szabó, Loránd-Ölbei, Tamás-Wilhelm, Zoltán (szerk.): Anyaországok és (volt) gyarmataik 1. Afrika-Amerika-Ázsia Universitas Munkacsoport. Pécs, 2002.
- Foot, Michael: Final report of the independent review of british offshore financial centres, London, Office of Public Sector Information, 2009.
- Foreign and Commonwealth Office: Contingent Liabilities in the Dependent Territories, Thirty-Seventh Report, House of Commons, London, The Stationery Office, 1998.
- Foreign and Commonwealth Office: Partnership for Progress and Prosperity: Britain and the Overseas Territories, London, The Stationery Office, 1999.
- Foreign and Commonwealth Office: Managing risk in the Overseas Territories, London, The Stationery Office, 2008.
- Foreign and Commonwealth Office: The Overseas Territories – Security, Success and Sustainability, London, The Stationery Office, 2010.
- Franco, Robert W.: Samoans, World War II, and Military Work. In: Remembering the Pacific War, edited by Geoffrey M. White, 173-179. Occasional Paper series 36. Honolulu, Hawai‘i Center for Pacific Islands Studies, School of Hawaiian, Asian, and Pacific Studies, University of Hawai‘i at Mānoa.
- Frank, Tibor: „Manifest Destiny” – A sorsszerű küldetés gyakorlata, In: Frank Tibor: Gyarmatokból Impérium, Budapest, Gondolat Kiadó, 2007
- Gaddis, John Lewis, Most már tudjuk – A hidegháború történetének újraértékelése, Budapest, Európa Könyvkiadó, 2001.
- Gajduschek, György: Ciprus Közigazgatása In: Szamel et al. (szerk.): Az Európai Unió tagállamainak közigazgatása, Budapest, Complex, 2011.
- Garrett, R. Sam: Political Status of Puerto Rico: Options for Congress, CRS Report for Congress, Washington, 2011.
- Gazdag, Ferenc: Biztonsági tanulmányok – biztonságpolitika, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, 2011.
- Gold, Peter: Gibraltar: British or Spanish?, London, Routledge Advances in European Politics, 2005

- Gruber, László: Ausztrália, Óceánia és az Antarktisz természeti földrajza, Budapest-Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2003
- Gutierrez, Hannah M. T.: Guam's Future Political Status: An Argument for Free Association with U.S. Citizenship, *Asian-Pacific Law & Policy Journal* 4, 2003
- Hahner, Péter: Az Egyesült Államok Elnökei, Budapest, Maecenas Kiadó, 2006
- Hakki, Murat Metin (szerk.): The Cyprus Issue – A Documentary History 1878-2007, I B Tauris, 2007
- Harsányi, Iván – Ormos, Mária: Mussolini – Franco, Budapest, Pannonica, 2001
- Hastings, David A.: Filling gaps in human development index, United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (UNESCAP), 2009
- Heller, Mihail – Nyekrics, Alexandr: Orosztörténelem I., Budapest, Osiris Kiadó, 2003
- Hendry, Ian – Dickson, Susan: British Overseas Territories Law, Oxford, Hart Publishing, 2011.
- Herczegh, Géza: A gyarmati kérdés és a nemzetközi jog, Budapest, Közgazdasági és jogi könyvkiadó, 1962
- Headland, Robert: The Island of South Georgia, Cambridge, Cambridge University Press, 1992
- Higuchi, Wakako: The Japanisation Policy for the Chamorros of Guam, 1941-1944, In.: *Journal of Pacific History* 36, no.1 (June 2001).
- Hogenstijn, Maarten and Middelkoop, Daniel van: Saint Helena: Citizenship and spatial identities on a remote island, UU Universiteit Utrecht, 2005, 96-104
- Hudson, Jack C.– Hudson, Kay G.: American Samoa in World War II. Final Draft, 1994
- Jenkins, Simon– Hastings, Max: The Battle for the Falklands, London, Pan Books, 1983
- Jimenez, Antonio Nunez: Kuba földrajza, Budapest, Gondolat, 1966
- Jones-Parry, Rupert (szerk.): The Commonwealth Yearbook, London, Commonwealth Secretariat, 2012.
- Kalmár, János: A spanyol örökösödési háború (1701-1714) In.: Poór János (szerk.): A kora újkor története, Budapest, Osiris, 2009

- Kan, Shirley A. - Guam: U.S. Defense Deployments, Congressional Research Service, 2013
- Kardos, Gábor – Lattmann Tamás (szerk.) Nemzetközi Jog, Budapest, Elte Eötvös Kiadó, 2010.
- Keegan, John: A háborús felderítés, Budapest, Európa Kiadó, 2005.
- Keegan, John: Az első világháború, Budapest, Európa Kiadó, 2010.
- Keegan, John: A második világháború, Budapest, Európa Kiadó, 2003.
- Keegan, John: A tengeri hadviselés története, Budapest, Corvina, 1998.
- Kochenov, Dimitry: EU Law of the Overseas: Outermost Regions, Associated Overseas Countries and Territories, Territories Sui Generis, Kluwer Law International, 2011.
- Kontler, László: Forradalom a parlament ellen... Az Egyesült Államok megszületése In.: Poór János (szerk.): A kora újkor története, Budapest, Osiris, 2009
- Kovács, Barnabás: Gibraltár: az önrendelkezési jog újabb erőpróbája In: Külügyi Szemle 2009/01
- Kovács, Péter: Nemzetközi Közjog, Budapest, Osiris, 2006
- Lambert, Simon M.: U.S. Insular Areas: Select Issues (American Political, Economic, and Security Issues) Nova Science Pub Inc., 2011
- Laino, Daniel Manana: Harc a Falkland (Malvin) szigetekért 1982, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1985
- Latell, Brian: Kuba Fidel Castro után, HVG Kiadó, Budapest, 2008
- Lattmann, Tamás: „Fogolytábor a guantánamói támaszponton” In.: Nemzet és Biztonság 2009. május
- Lawson, Gary - Sloane, Robert D.: The Constitutionality of Decolonization by Associated Statehood: Puerto Rico's Legal Status Reconsidered, Boston College Law Review, Volume 50, 2009, 1126
- Leary, Paul M. (editor): Major Political & Constitutional Documents of the United States Virgin Islands 1671-1991, University of the Virgin Islands, St. Thomas, 1992.
- Leibowitz, Arnold: Defining Status: A Comprehensive Analysis of United States Territorial Relations, Springer; 1989.

- Leonard, Thomas M.: Fidel Castro élete, Budapest, Sirály Kiadó, 2005.
- Magyarics, Tamás: Az Egyesült Államok külpolitikájának története, Budapest, Eötvös József Könyvkiadó, 2000.
- Magyarics, Tamás: A brit biztonságpolitika ötven éve In: Külügyi Szemle, 2005/01
- Magyarics, Tamás: Az Amerikai Egyesült Államok története, Budapest, Kossuth Kiadó, 2008
- Marler, T. E. – Moore, A.: Military Threats to Terrestrial Resources Not Restricted to Wartime: A Case Study from Guam. Western Pacific Tropical Research Center, UOG. Journal of Environmental Science and Engineering, 5, 2011 1198-1214.
- Masterman, Sylvia: The Origins of International Rivalry in Samoa: 1845–1884, George Allen & Unwin Ltd. London
- Marshall, Burke (szerk.): Foreign in a Domestic Sense: Puerto Rico, American Expansion, and the Constitution (American Encounters/Global Interactions) Duke University Press Books, 2001
- Messenger, Charles: A háború évszázada, Budapest, Alexandra Kiadó, 1995
- Murphy, Marion Emerson: The History of Guantanamo Bay, United States Naval Base, District Publications and Print. Office, Tenth Naval District, é.n.
- The Ministry of Defence: Overseas Territories - The Ministry of Defence's Contribution The Stationery Office, London, 2011.
- Natividad, LisaLinda and Kirk, Gwyn: Fortress Guam: Resistance to US Military Mega-Buildup The Asia-Pacific Journal, 19-1-10, May 10, 2010.
- Németh, István (szerk.): 20. századi egyetemes történet I. Budapest, Osiris, 2005.
- Németh, István (szerk.): 20. századi egyetemes történet II. – Európán kívüli országok, Budapest, Osiris, 2006.
- Németh, István: Németország története - Egységtől az egységig, Budapest, Aula Kiadó, 2003.
- Ormos, Mária - Majoros István: Európa a nemzetközi küzdőtéren, Budapest, Osiris Kiadó, 2003.
- Poiniski, Megan: The purpose of a constitution is to put power in the hands of the territory, Virgin Islands Daily News, 2007. május 8

- Próbáld, Ferenc: Amerika regionális földrajza, Budapest, Trefort, 2004.
- Próbáld, Ferenc (szerk.): Európa regionális földrajza, Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2000
- Rákóczi, István: A Portugál Tengerentúli Birodalom megszületése In: Poór János (szerk.): A kora újkor története, Budapest, Osiris 2009.
- Réti, Ervin: Háború a világ végén, Kossuth Könyvkiadó, 1982.
- Rogers, Robert F.: Destiny's Landfall: A History of Guam. Honolulu: University of Hawai'i Press, 1995.
- Rogers, Robert F.: Guam's quest for political identity, In: Pacific Studies, Vol. 12, No. 1. (1988)
- Sellers, Charles – May, Henry – McMillen, Neil R.: Az Egyesült Államok története, Budapest, Maecenas, 1995.
- Semsey, Viktória: Spanyolország és Latin Amerika 19-20. századi rövid története, Budapest, L'Harmattan, 2008
- Skaggs, Jimmy M., The Great Guano Rush: Entrepreneurs and American Overseas Expansion, Palgrave Macmillan, 1994
- Souki, Jesse K: The Forgotten Heroes: Reparations for Victims of Occupied Guam During WWII, Seattle Journal for Social Justice: 2012 Vol. 1: Iss. 3, Article 54
- Sparrow, Bartholomew H.: The Insular Cases and the Emergence of American Empire (Landmark Law Cases & American Society), University Press of Kansas, 2006
- Spector, Ronald H.: Háború a tengereken, Budapest, Kossuth Kiadó, 2002.
- Stayman, Allen P.: U.S. territorial policy: Trends and Current Challenges, Honolulu, East-West Center, 2009.
- Steiner, Sue; Robin Liston; Richard Grundy; Mike Huntle: St Helena, Ascension, Tristan Da Cunha: The Bradt Travel Guide, 2009.
- Stockey, Gareth: Gibraltar: A Dagger in the Spine of Spain?, Eastbourne: Sussex Academic Press. 2009.
- Sweig, Julia E.: Cuba - What Everyone Needs To Know, Oxford: Oxford University Press, 2009.

- Szabó, Loránd – Ölbei, Tamás – Wilhelm, Zoltán (szerk.): Anyaországok és (volt) gyarmataik 1. Pécs, Afrika-Amerika-Ázsia Universitas Munkacsoport. 2002.
- Szántó, György Tibor: Adalékok a Brit Gyarmatbirodalom előtörténetéhez In.: Poór János (szerk.): A kora újkor története, Budapest, Osiris, 2009
- Szilágyi, Ágnes Judit: A spanyol gyarmatbirodalom, In.: Poór János (szerk.): A kora újkor története, Budapest, Osiris, 2009
- Szilágyi, István: A földrajz a történelem kulcsa: 150 évvel ezelőtt született Sir Halford J. Mackinder brit földrajztudós, a geopolitika klasszikusa In.: Magyar tudomány, 2011. (172. évf.) 11. sz. 1362-1372. old.
- Szilágyi, István: Geopolitika, Pécs, Publikon Kiadó, 2013. (A Geographica Pannonica Nova sorozat 14. kiadványa)
- Tarján, M. Tamás: 1974. július 20. A török hadsereg inváziót indít Ciprusra, Rubicon Online
- Tatham, David (szerk.): Dictionary of Falklands Biography (including South Georgia). From Discovery up to 1981 Hereford, U.K: editor's edition, 2008
- Torma, Tamás: Ciprus az EU-ban a megalakulásától a csatlakozásig In.: Külügyi Szemle, 2004. 1-2 szám, 157-188
- Totman, Conrad: Japán története, Budapest, Osiris, 2006.
- United States Navy: Building the Navy's Bases in World War II, History of the Bureau of Yards and Docks and the Civil Engineer Corps 1940-1946 Volume II Part III The Advance Bases
- United States Government Accountability Office (GAO) Report: U.S. Insular Areas: Application of the U.S. Constitution, 1997, 61, GAO/OGC-98-5
- Utley, Robert Marshall - The department of everything else: Highlights of Interior history, U.S. Dept. of the Interior, 1989
- Vadász, Sándor (szerk.): 19. Századi egyetemes történelem 1789-1914, Budapest, Korona, 2005
- Vajda, Zoltán: Terjeszkedés föderalizmus és nemzeti identitás az Egyesült Államok korai történetében. In: Frank Tibor: Gyarmatokból Impérium, Budapest, Gondolat Kiadó, 2007.
- Wilson, Robert E.: National Interests and Claims in the Antarctic, In.: Arctic, Vol 17, No. 1 (1964) 15-31

- Zayas, Alfred de: The Status of Guantánamo Bay and the status of the detainees, *University of British Columbia Law Review*, vol. 37, July 2004, 277-342
- Zoltán Márta: Az 1898-as kubai-spanyol-amerikai-háború In: *Társadalom és Honvédelem*, II. évf. 3-4. szám (1998), 57-72
- Zoltán Márta: Egy különös terület – Gibraltár In.: *Új Honvédségi Szemle* LX. évf. 11. szám 2006. november., 105-118

Internetes forrásaim lelőhelye mindenütt a lábjegyzetben.

7. Szabó Máté Csaba publikációs jegyzéke

- Szabó Máté Csaba: Castrón innen - Fidelen túl, In.: Társadalom és Honvédelem, 2007. 3-4. szám, 229-234.
- Szabó Máté Csaba: Fidel árnyéka, In.: Nemzet és biztonság – Biztonságpolitikai szemle, 2008. 6. szám, 87-91.
- Szabó Máté Csaba: Az amerikai-kubai kapcsolatokról, In.: Nemzet és biztonság – Biztonságpolitikai szemle, 2009. 2. szám, 37-49.
- Szabó Máté Csaba: A földügyi informatika gyakorlata - Budapesti Corvinus Egyetem Közigazgatás-tudományi Kar, E-government tanulmányok XXVIII. 2009. 137p. ISBN:978-963-9753-16-7
- Szabó Máté Csaba: A Guantánamo-i amerikai haditengerészeti támaszpont története, In.: Társadalom és Honvédelem, 2010. 1-2. szám, 99-112.
- Szabó Máté Csaba: Revolúción a családban – Juanita Castro visszaemlékezései, In.: Nemzet és biztonság – Biztonságpolitikai szemle, 2011. 6. szám, 91-94.
- Szabó Máté Csaba: Elektronikus kormányzati szolgáltatások a földügy területén, In.: Pro Publico Bono – Állam- és Közigazgatás-tudományi szemle, 2011. TÁMOP különszám, 1-24.
- Szabó Máté Csaba: Minden, amit tudni akartál Kubáról, de sohasem merted megkérdezni..., In.: Társadalom és Honvédelem, 2011. 1-2. szám, 160-166.
- Szabó Máté Csaba: Az állami nyilvántartások értékesítésének lehetőségei, In.: Pro Publico Bono – Állam- és Közigazgatás-tudományi szemle, 2011. TÁMOP különszám 1-20.

- Szabó Máté Csaba: The Representation of Human Rights and Economic Positions in Cuba, In.: AARMS- Academic and Applied Research in Military Science, Vol. 12, No. 2 (2013) 303–310.

- Szabó Máté Csaba: Guam és az Északi-Mariana-szigetek helyzete, és szerepük a csendes-óceáni biztonság szempontjából In.: Hadtudományi Szemle, 2013, 4. szám, 50-67.

- Szabó Máté Csaba: A Falkland-szigeteki konfliktus, és a Brit Tengeren Túli Területek helyzete, In.: Kisebbségkutatás, 2014. 1. szám (megjelenés alatt)